

1638.

Miika Siironen

Kansallinen talouspolitiikka - kolmas talousjärjestelmä

Isänmaallisen Kansanliikkeen taloudellinen ajattelu vuosina 1932-1934

Suomen historian Pro gradu - tutkielma

Historian laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta

HUMANISTINEN

Tekijä

MIIKA SIIRONEN

Työn nimiKANSALLINEN TALOUSPOLITIikka - KOLMAS TALOUSJÄRJESTELMÄ
Isänmaallisen Kansanliikkeen taloudellinen ajattelu vuosina 1932-1934**Laitos**

HISTORIAN

Oppiaine

SUOMEN HISTORIA

Aika

1999

Työn laji

PRO GRADU

Sivumäärä

134

Tiivistelmä - Abstract

Isänmaallinen Kansanliike (IKL) perustettiin vuonna 1932 jatkamaan Lapuan liikkeen aloittamaa antikommunistista toimintaa. Liikkeen toiminta ei kuitenkaan ollut Lapuan liikkeen tapaan hajanaisen johdon pitkälti organisoimatonta toimintaa, vaan IKL pyrki tiukkaan kuriin ja organisaatioon. Se muistuttikin toimintatavoiltaan ja ideologiaaltaan enemmän eurooppalaisia autoritäärisiä liikkeitä kuin spontaania kansalaisliikehdintää.

Työssä tarkastellaan IKL:n taloudellisen ajattelun syntymistä vuosina 1932-1934. Liike pyrki ideologiansa mukaisesti toimimaan kansankokonaisuuden edun pohjalta. IKL katsoi vallitsevan liberalistisen talouspolitiikan aiheuttaneen vaikean taloudellisen lamakauden. Liike vaati taloudelliseen toimintaan suunnitelmallisuutta ja eturyhmien eduista vapaata päätöksentekoa. Se näki ainoana vaihtoehtona siirtymisen suunnitelmatalouteen, kolmanteen talousjärjestelmään. Isänmaallinen Kansanliike antoi talouspolitiikassaan ensisijaisen aseman maatalouden hyvinvoinnille. Perinteisen maatalousyhteisön idealisoidulla arvomaailmalla ja maailmankuvalla oli selkeä yhteys siihen yhteiskuntamalliin, jota IKL kaavaili Suomeen. Lisäksi liike pyrki vähentämään marxilaisuuden vaikutusta yhteiskunnassa houkuttelemalla työväestöä riveihinsä. Kolmantena tärkeänä talouden alueena pidettiin pula-ajan synnyttämän työttömyysongelman ratkaisemista asutustoiminnan avulla.

Tutkimus tarkastelee Isänmaallisen Kansanliikkeen tapaa nähdä talous osana ideologiaa ja hahmottaa sen tavoittelemaa taloudellista mallia. Liike loi taloudellisen ohjelman ja pyrki toteuttamaan sitä parlamentarismien kautta. IKL:n vaihtoehtoon ja populistinen talouspolitiikka sai nopeasti muut puolueet sitä vastaan.

Asiasanat: Isänmaallinen Kansanliike - ideologia - talouspolitiikka - pula-aika

Säilytyspaikka: Historian laitos

Muita tietoja: -

SISÄLLYS

1. VOITETTUJEN HISTORIA	1
1.1 Kriisi ja miten se on nähty	1
1.2 Tutkimuskysymykset	5
1.3 Lähteet ja tutkimusmenetelmä	10
2. NUORI KANSAKUNTA ETSII SUUNTAANSA	14
2.1 Liennytysoolitiikasta talouspulaan	14
2.2 Lapuan liikkeen haparoiva askel talouspolitiikkaan	21
3. IKL:N SISÄISESTI JA ULKOISESTI VAHVA SUOMI	28
3.1 Kansanliikkeen johto luo ideologisen ohjelman	28
3.2 IKL:n ideologia - omaa ja vierasta	34
3.3 Liberalismi, marxismi ja kolmas järjestelmä	42
4. IKL:N LÄÄKKEET MAATALOUSHULAN RATKAISEMISEKSI	49
4.1 Kunnollinen talonpoika on pelastettava!	49
4.2 Maatalouden velkojen vakauttaminen	59
5. TALONPOJAN TULEVAISUUDEN TURVAAMINEN	67
5.1 Itsenäistä maanomistusta vai turpeeseen sitomista?	67
5.2 Maatilat on säilytettävä riittävän suurina	74
6. IKL PYRKII SITOMAAN TYÖVÄESTÖN KANSANKOKONAISUUTEEN	82
6.1 "Nälkä on punikki"	82
6.2 Suomen työmies on pelastettava marxilaisuudelta	91
7. TYÖTTÖMÄT JA UUSI SUKUPOLVI KIINNITETÄÄN MAAHAN	97
7.1 "Tehdään niinkuin Mussoliini!"	97
7.2 Uudet suursiirtolat - ratkaisu työttömyysoongelmaan	105
8. POPULISTISTA PULAPOLITIIKKA, IDEOLOGISTA SUUNNITELMA-TALOUTTA	114

LÄHTEET

LIITTEET

Tekstitaulukot

Taulukko 1. Viljelmien jakaantuminen, kun otetaan huomioon velan määrä suhteessa varoihin	60
Taulukko 2. Työttömäksi ilmoittautuneiden määrä ja näiden sijoittuminen valtion ja kuntien varatöihin	98

1. VOITETTUJEN HISTORIA

1.1 Kriisi ja miten se on nähty

“Puolen vuosisadan jälkeen voitettujen tulisi saada oikeutta siinä ainoassa mielessä, jonka historiantutkimus tunnustaa - objektiivista tarkastelua, joka ottaa varteen myös heidän omat ammoiset näkökulmansa.”¹. Tämä äärioikeistotutkija Lauri Hyvämäen ajatus mielessäni ryhdyn nyt kerimään auki yhden historian voitettujen ryhmän, Isänmaallisen Kansanliikkeen (IKL) ideologiaa ja taloudellista ajattelua. Liike synnytettiin jatkamaan Lapuan liikkeen Mäntsälän vararikkoon päätynyttä taivalta vuonna 1932 ja se lakkautettiin jatkosodan jälkimainingeissa 1944 Neuvostoliiton vaatimuksesta. Liikkeen harteille soviteltiin omana aikanaan joko “Valkoisen Suomen tukijalan” tai demagogisen fasistipuolueen viittaa, aina määrittelijän mukaan. Jälkeenpäin sen on nähty olleen sekoitus keskiluokkaista oikeistolaista nationalismia, talonpoikaisuutta, uskonnollisuutta ja ulkomailta omaksuttuja fasistisia ja kansallissosialistisia oppirakennelmia. IKL:n olemuksesta, sen ideologisesta taustasta ja vaikutuksesta omana aikanaan on siis piirtynyt jälkipolville hyvin heterogeeninen ja epämääräinen kuva.

Suomalainen äärioikeisto ja sen toiminta on nähty protestina ja reaktiona kansalaissodan jälkeistä yhteiskunnallista kehitystä vastaan. Oikeistoradikalismien taustalla oli sodan kokeneen sukupolven turhautuminen vuosina 1918-1920, ja siitä johtunut poliittinen passivoituminen. Oikeistotutkimuksen pioneeri Marvin Rintala on soveltanut tutkimukseen teoriaa sukupolvisosialisaatiosta. Rintala näki “valkoisen Suomen” muodostumisen sukupolvia käsittäneeksi prosessiksi. Lauri Hyvämäki on pyrkinyt määrittelemään Lapuan liikkeen ja IKL:n osana yleiseurooppalaista fasistista liikettä. Oikeistoliikehdintä on käsitetty kuitenkin ennen kaikkea poliittiseksi ilmiöksi, ei esimerkiksi taloudelliseksi protestiksi.²

Monitasoisemman kuvan äärioikeiston ajattelusta ja motiiveista ovat luoneet Risto Alapuro ja Toivo Nygård. Lukuisissa teoksissaan Alapuro on nähnyt oikeistoradikalismien yleisporvarillisena reaktiona yhteiskunnan modernisaatioon. Hän näkee yhteiskunnallisten ryhmien aseman muuttumisen kuvastuneen suoraan ryhmän ideologiaan ja

---

¹ Hyvämäki 1978, s. 537 (lainaus).

² Rintala Marvin, *The Problem of Generations in Finnish Politics: The Extreme Right Wing*, Medford 1962. Hyvämäki Lauri, *Sinistä ja mustaa, tutkielmia Suomen oikeistoradikalismista*, Helsinki 1971.

toimintatapoihin. Alapuro kytkee siten laajat yhteiskunnalliset muutosprosessit aatteellis-poliittiseen muutokseen. Nygård on pohtinut äärioikeiston ideologiaa ja menettelytapoja eri lähtökohdasta kuin Alapuro. Hän nostaa muutosprosessien etualalle ryhmän ja yksilön. Yksilöiden historia ja persoonallisuus yhdistyneenä sen hetkiseen tilanteeseen saavat heidät käyttäytymään tietyllä tavalla. Kumpikin tutkijoista hakee äärioikeiston ajattelulle juuria kauempaa kuin ensimmäisestä aktivistisukupolvesta, ideologinen kehitys saa alkunsa aina 1800-luvun fennomaniasta ja suomalaisuusliikkeestä.³

Juha Siltala on tuonut uuden näkökulman äärioikeiston ja Lapuan liikkeen tutkimukseen. Siltalan kysymykset kytkeytyvät ulkoparlamentaarisen voiman ja laittoman väkivallan ongelmaan ja näiden vaikutukseen hallitusjärjestelmän tasapainoon. Lapuan liike oli hänen mukaansa talonpoikaisen väestön konservatiivinen hätähuuto modernisoituvan yhteiskunnan käydessä vääjäämättömästi sen yli.⁴ Lapuan liike on siis nähty protestina vallitsevia poliittisia ja yhteiskunnallisia oloja vastaan, mutta Isänmaallista Kansanliikettä ei.

IKL:ää koskevissa tutkimuksissa sen on nähty syntyneen äärioikeiston lipunkantajaksi, jottei Lapuan liikkeen synnyttämä tuli ei sammuisi. Liike pyrki pitäytymään laillisella poluilla, järjestäytymään vahvaksi organisaatioksi ja myös puolueeksi. Se sekoitti yleiseurooppalaista fasistista ideologiaa vanhaan suomalaiseen oikeistotraditioon.⁵ Kaikki tämä on varmasti paikkansa pitävää, mutta mihin katosi se protestihenki, jonka niin vahvasti katsottiin määrittelevän IKL:n edeltäjää Lapuan liikettä? IKL on nähty oikeisto-oligarkian keskustelukerhona, joka yritti luoda illuusion takanaan olevasta kansanjoukkojen tuesta. Kun tämä paljastui kuplaksi, kansanliike muuttui fasismiväritteiseksi räyhänhengeksi eduskunnan takapenkissä. Itse näen kuitenkin IKL:n nimenomaan äärioikeistolaisen protestin jatkajana. Se teki sen ehkä sofistikoitummin kuin Lapuan liike, mutta toisaalta laaja-alaisemmin, ulottaen kritiikin koskemaan esimerkiksi juuri

---

³ Alapuro Risto, Akateeminen Karjalaseura, Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvuilla, Helsinki 1973. Nygård Toivo, Suomen äärioikeisto maailmansotien välillä, Studia Historica Jyväskyläänsia 25, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1982.

⁴ Siltala Juha, Lapuan liike ja kyyditykset 1930, Keuruu 1985.

⁵ Uola Mikko, Isänmaallisen Kansanliikkeen (IKL) synty 1932-33, Turku 1969. Uola Mikko, Sinimusta veljeskunta, Isänmaallinen Kansanliike 1932-44, Helsinki 1982. Uolan "Sinimusta veljeskunta" on laajin IKL:stä tehty tutkimus. Vailla erityistä problematisointia se on kuitenkin enemmän käsikirja ja yleisesitys kuin todellinen porautuminen kansanliikkeen ajatteluun.

talouspolitiikkaa.

Edellä mainitsemani tutkimukset ovat kartoittaneet oikeistoradikalismien eri puolia, mutta taloudelliset kysymykset ovat jääneet niissä viittauksenomaisiksi. Nähtävästi talouspolitiikkaa on pidetty marginaalisena tekijänä äärioikeiston toiminnassa ja ideologiassa. Omien tutkimuskysymyksieni kannalta on oleellista hahmottaa aikakauden talouspolitiikka ja siihen vaikuttaneet tekijät. 1920-1930-luvun talouspolitiikkaa ja julkisen vallan roolia siinä on tutkinut etenkin Jorma Kalela. Hän on luonut hyvän kokonaiskuvan talouspolitiikan luonteesta ja sen painotuksista. Kalelan näkökulma on kuitenkin selkeän keynesiläinen. Tutkimusten painopiste on noudatetun uusklassisen talouspolitiikan virhearvioiden kritisoinnissa. Kalela on töissään pohtinut terävästi myös oikeistoliikkeen ja valtion talouspolitiikan suhdetta.⁶ Jälkiviisas näkökulma vaivaa pitkälti myös muuta taloustieteellistä tutkimusta, joka on käsitellyt aikakautta.⁷

Oikeistoliikehdinnän ja taloudellisten kysymysten yhteyttä on kyllä jollakin tavoilla pyritty tarkastelemaan, mutta pikemminkin kannatuksen näkökulmasta kuin protestina. Varsinkin Göran Djupsund, Lauri Karvonen ja Marina Hamberg ovat pyrkineet kartoittamaan äärioikeiston kannattajakuntaa, sen sijaintia ja rakennetta. Djupsund ja etenkin Karvonen ovat erilaisten faktorianalyysien avulla koettaneet etsiä yhteyttä taloudellisen lamakauden ja fasismin paikallisen kannatuksen välillä. Hambergin tutkimus on keskittynyt siihen miten vallinnut pulakausi vaikutti IKL:n ja muun oikeistoliikehdinnän kannatukseen.⁸ Nämä tutkijat eivät kuitenkaan ole pohtineet talouspolitiikkaa osana äärioikeiston ideologiaa, mikä taas kiinnostaa tämän työn tekijää.

Isänmaallisen Kansanliikkeen taloudellinen ajattelu on jäänyt aiemmassa tutkimuksessa

---

⁶ Kalela Jorma, Right Wing Radicalism in Finland During the Interwar Period, artikkeli julkaisussa *Skandinavian Journal History* 1/1976. Kalela Jorma, *Pulapolitiikka, valtion talous ja sosiaalipolitiikka Suomessa lamavuosina 1929-1933*, Helsinki 1987.

⁷ Esimerkkeinä voidaan mainita Reino Rossi, Jukka Pekkarinen, Juhana ja Henri J. Vartiainen.

⁸ Djupsund Göran/ Karvonen Lauri, *Fascismen i Finland, Högerextremismens förankring hos väljarkåren 1929-1939*. Meddelanden från stiftelsen för Åbo Akademi forskningsinstitut nr. 94, Åbo 1984. Hamberg Marina, *Agrar protest, Lapporörelsens, IKLs och krisrörelsens politiska*. Meddelanden från ekonomisk- statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, ser. A:309, Åbo 1990. Karvonen Lauri, *Lapporörelsen och IKL*. Meddelanden från ekonomisk- statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, ser. A: 216, Åbo 1985.

sangen vähälle huomiolle. Se on usein kuitattu osaksi liikkeen tavoittelemaa korporatiivista valtiomallia eli eräällä tavalla selitetty tavoitellusta päämäärästä käsin. Liikettä ei ole nähty talouspoliittisena toimijana vaan pikemminkin on katsottu taloudellisen ajattelun olleen jonkinlainen fasistisen tai kansallisen ideologian liitännäisosa, yritys tuoda liikettä arkielämän tasolle. Työni lähtökohta on kuitenkin se, että kansanliikkeen talouspolitiikkaa on tarkasteltava itsenäisempänä kokonaisuutena. IKL oli myös taloudellisiin kysymyksiin kantaaottava liike. Se loi taloudellisen ideologian, jonka pohjalta se pyrki muuttamaan valtion talouspolitiikkaa ja vahvistamaan kannatustaan. Talous ei siten ollut päälleliimattu osa liikkeen ideologiaa, vaan työväline, jolla se aikoi ideologiansa realisoida.

Isänmaallinen Kansanliikkeen taloudellinen ajattelu asettuu oikeaan viitekehykseensä vain tarkastelemalla suomalaisen yhteiskunnan tilaa 1930-luvun alussa. Kansalaissodan jälkeen voimaan astunut liennytysojitiikka, Lapuan liikkeen aiheuttama suononisku parlamentarismille ja äärimmäisen ankara talouspula loivat yhteiskunnallisen taustan, johon IKL:n täytyi sovittaa tavoitteensa ja toimintansa. Taloudellinen kriisi, joka oli pahimmillaan vuosina 1929-1932 näytteli merkittävää osaa suomalaisen yhteiskunnassa. Se vähensi luottamusta politiikkaan ja mahdollisti näin entistä radikaalimman toiminnan. Kaikki tunsivat pärjäävänsä huonommin kuin aiemmin.⁹ Kun taloudellinen tilanne käy yksilön tai yhteiskuntaryhmän kannalta tarpeeksi tukalaksi, radikalisoituminen on väylä vastustaa kaventuneita elämänehtoja. Se voi purkautua joko järjestelmän sisällä tai etsiä purkautumistiensä sen ulkopuolelta, kuten esimerkiksi Lapuan liikkeen kohdalla osittain tapahtui.

Millainen oli poliittinen tilanne IKL:n syntyessä? Valtiovalta harjoitti Suomen Pankin johdolla pulavuosina kireää talouspolitiikkaa, joka vain vahvistui T. M. Kivimäen johtaman vähemmistöhallituksen noustua valtaan vuoden 1932 lopulla. Maalaisliitto oli lopettanut Lapuan liikkeen tukemisen liikkeen laittomuuksien lisääntyessä. Puolueella oli kuitenkin suuria ongelmia maatalouspulan takia, joka rasitti pahasti sen vahvinta tukijoukkoa, maanviljelijöitä. Kyllästyneenä Maalaisliiton ja valtiovallän vähäisiin toimenpiteisiin pulan seurausten helpottamisessa, osa maaseutuväestöä protestoi järjestäytymällä ns. pulaliikkeisiin, joiden kautta vaadittiin tehokkaampia toimenpiteitä maaseutuväestön aseman helpottamiseksi. Maalaisliitto ajautui vuoden 1932 lopulla oppositioon, josta se pyrki palauttamaan maaseutuväestön kannatuksen vaatimalla pulan seurausten lievittämistä.

---

⁹ Karvonen 1988, s. 94.

Kilpailijaksi sille tuli IKL, jonka koettiin houkuttelevan kannattajia juuri maalaisväestön ja työläisten keskuudesta.¹⁰

Sosialidemokraattinen puolue (SDP) oli joutunut puolustuskannalle Lapuan liikkeen hyökkäyksen kohdistuessa kommunistien lisäksi myös sosialidemokraatteihin ja puolueeseen vahvasti sidoksissa olevaan ammattiyhdistysliikkeeseen. Maassa vallitsi suurtyöttömyys ja työväen palkkataso oli tipahtanut rajusti. SDP pyrki kokoamaan hajallaan olevat rivinsä ja onnistuikin siinä kesän 1933 suuren vaalivoiton kautta. Puolue varoi kuitenkin horjuttamasta hallituksen asemaa, sillä sen pelkona oli Kokoomuksen ja IKL:n muodostama oikeistohallitus. SDP ja Maalaisliitto alkoivat myös näinä vuosina oppositioasemassaan lähestyä toisiaan juuri demokratian vahvistamis vaatimusten kautta, jotka oli suunnattu IKL:ää vastaan. Ajanjakso oli siten esivaihe tulevalle punamulta-yhteistyölle. Kokoomuspuolue oli saanut Lapuan liikkeen toiminnasta politiikkaansa vahvan voimanlisän ja puolue toivoi Mäntsälän vararikon jälkeen synnytetyn IKL:n jatkavan samaa oikeistopolitiikkaa.¹¹

1.2 Tutkimuskysymykset

Tulen työssäni tarkastelemaan IKL:n taloudellista ajattelua, sen harjoittamaa talouspolitiikkaa ja näiden taustalla vaikuttaneita tekijöitä. Talouspolitiikaksi käsitän tässä työssä suunnitelmien ja tavoitteiden muodostumisen sekä liikkeen niiden pohjalta tekemät toimenpiteet taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Taloudellisen ajattelun kenttä syntyy nimenomaan suunnitelmien ja toimenpiteiden yhteisvaikutuksesta. Taloudellisen ajattelun rajaamisessa olen käyttänyt mittapuuna IKL:n omaa käsitystä taloudelliseksi tulkittavista asioista. Siten lasken talouspolitiikan piiriin esimerkiksi työttömyysongelman ja sen hoidon, vaikka se nykyään kategorisoidaan lähinnä sosiaalipolitiikaksi. Keskityn tutkimaan IKL:n taloudellista ajattelua vuosina 1932-1934. Aikaväli pitää sisällään IKL:n syntyvaiheet, sen imeytymisen mukaan parlamentaariseen järjestelmään (ryhmittymisen puolueenomaiseksi organisaatioksi) ja sen eduskuntatyön alkuvaiheen. Tärkein tekijä aikarajauksessa on kuitenkin IKL:n ohjelmallisuuden keskittyminen näihin vuosiin. Kaikki liikkeen julkiset ohjelmat syntyivät tutkimusajankohtana. Liikkeen ideologian suuntaviivat hahmottuivat pitkälti näinä vuosina.

---

¹⁰ Soikkanen 1984, s. 51-52. Hamberg 1990, s. 9-12. Mylly 1989, s. 296-299.

¹¹ Siltala 1985, s. 192-193. Soikkanen 1984, s. 19-22, 56-60.

Työni tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Mitkä olivat IKL:n talouspolitiikan päämäärät ja miten ne perusteltiin eli millainen oli liikkeen taloudellisen ajattelun malli ?
- Mitkä olivat IKL:n taloudellisen ajattelun taustalla vaikuttaneet tekijät ?
- Miten muut puolueet ottivat vastaan IKL:n talouspolitiikan sille antaman haasteen ja miten ne perustelivat suhtautumisensa?

IKL:n alkuaikojen taloudellista ajattelua on välttämätöntä hahmottaa sen juurien kautta. Kansanliike ei syntynyt tyhjästä, vaan se käsitettiin liikkeen sisällä jatkumoksi kehityksessä, joka oli alkanut vapaussodasta ja kokenut renessanssin Lapuan liikkeen toiminnassa. Lapuan liikkeen kompleksinen perintö myös taloudellisen toimijana on huomioitava, jotta voidaan ymmärtää lähtökohdat, josta uutta kansanliikettä kesällä 1932 ryhdyttiin rakentamaan. Uutta liikettä verrattiin edeltäjänsä, halusipa se sitä tai ei. Matti Hyvärisen mukaan yhteiskunnalliselle liikkeelle on välttämätöntä määrittää menneisyys, josta on tultu, ja jokin tulevaisuuden tila, johon ollaan menossa¹². Lapuan liike koettiin IKL:ssä arvokkaana kansan herättäjänä, mutta se tulevaisuus jota IKL:n johto kaavaili, ei voinut perustua pelkästään spontaanin kansanliikkeen linjattomalle perinnölle vaan esimerkkejä oli omaksuttava myös muualta. Kansanliike oli syntyessään sidoksissa Kansalliseen Kokoomuspuolueeseen ja siten sen oikeistolaiseen arvomaailmaan, jossa vapaaseen kilpailuun perustuva talousjärjestelmä oli yksi peruspilareita. IKL:ään on liitetty vahvasti myös opiskelijaliike Akateeminen Karjalaseura (AKS), jonka kautta kansanliikkeeseen omaksuttiin ideologisia rakenteita, joiden esikuvat löytyvät muualta kuin kotimaasta.¹³

Nämä ideologiset piirteet, etenkin Saksasta omaksuttu käsite kansankokonaisuus (Volksgemeinschaft), näyttelivät merkittävää osaa IKL:n taloudellisessa ajattelussa. Kansanliike pystyi myös omaksumaan ideologisia vaikutteita ulkomailta ilman välikäsiä. Liikkeen tärkeäksi innostajaksi ja esikuvaksi muodostui yleiseurooppalainen fasistinen liikehdintä, joka tutkimukseni ajankohtana oli vahvinta Italiassa (Mussolinin valtaannousun jälkeen vuonna 1922) ja Saksassa, jossa kansallissosialismi sai vuoden 1933 alussa hallitsevan aseman poliittisessa elämässä. En aio työssäni vertailla IKL:n talouspolitiikkaa ulkomaisten liikkeiden vastaavaan, sen sijaan tarkastelen tapauskohtaisesti mahdollisesti omaksuttuja vaikutteita.

---

¹² Hyvärinen 1994, s. 33.

¹³ Uola 1982, s. 27-45, 101-102. Alapuro 1973, s. 145-146.

Aatehistoria tutkii paitsi tosiasioita (miten on) ja normeja (miten pitäisi olla), niin myös toimintasuunnitelmia eli ideoita siitä, mihin pyritään¹⁴. Yritän luoda IKL:n tuottaman ohjelmallisen materiaalin (ohjelmat, aloitteet ja julkilausumat) pohjalta kuvan liikkeen taloudellisesta ideologiasta. Amerikkalainen sosiologi Talcott Parsons on määritellyt ideologia-käsitteen seuraavasti. “Ideologia on jonkin kollektiivin, toisin sanoen yhteiskunnan tai jonkin sen osaryhmän jäsenten yhteinen uskomusjärjestelmä, joka pyrkii takaamaan kollektiivin arvoyhtenäisyyden“. Jokainen ryhmä ja liike omaa tällaisen arvoihin ja normeihin pohjaavan jäsenystävän, jolla sen yksilöt hahmottavat ympäröivää todellisuutta. Ideologian, aatteen on myös materialisoiduttava puheeksi ja tekstiksi. IKL:ssä vaikuttaneet henkilöt (johto) yrittivät tiivistää aatteen ohjelmalliseen muotoon. Puolueohjelma on siis “kollektiiviteksti“, joka esitetään puolueen nimissä, mutta se on myös jonkun tai joidenkin henkilöiden kirjoittama.¹⁵

On siten kiinnitettävä huomiota myös siihen ryhmään, joka tämän ohjelmallisuuden ja sitä kautta liikkeen ideologian loi. Mitkä olivat heidän taustansa, näkökantansa ja keskinäiset suhteensa? Jos tämä kysymys ohitetaan, ei pystytä vastaamaan myöskään kysymykseen ideologian taustalla vaikuttaneista tekijöistä. Johdon henkilöt muodostavat verkoston, jonka kautta liikkeeseen imeytyi erilaisia vaikutteita. IKL:n johdossa taloudellisiin viitoituksiin vaikutti sängen pieni ryhmä, kymmenkunta henkilöä, joten heidän taustojensa tarkastelu on mahdollista. Taloudellinen ideologia ei voi olla erillään liikkeen yleisestä ideologiasta, vaan on osa sitä. Jonkin ajattelun osa-alueen, tässä tapauksessa taloudellisen, pystyy hahmottamaan vain suhteuttamalla sen liikkeen kokonaisideologiaan.

Ymmärtääkseen ideologiaa on ymmärrettävä sen taustakuva. Tällä tarkoitan tutkimani ajankohtana vaikuttaneita yhteiskunnallisia, poliittisia ja taloudellisia tekijöitä. Kansalaisten elämää määrittivät yhteiskunnan auki repinyt sisällissota sekä 1920-luvun lopulla alkanut talouspula ja sen hyvin syvälle ulottuneet vaikutukset yhteiskuntaan. Lama-aikana taloudesta tulee vahvempi poliittinen ase kuin ns. normaaliaikana. Taloudelliset kysymykset nousevat etualalle ja eri tahojen täytyy suhtautua niihin jollakin tavalla tai olla suhtautumatta, mikä on myös kannanotto. Siten, millä tavalla taloudellisiin kysymyksiin suhtaudutaan poliittisissa liikkeissä kriisiaikana, voidaan nähdä merkkejä myös yleisemmästä arvomaailmasta. Se kertoo mitä asioita pidetään ensisijaisina silloin kun

---

¹⁴ Boas 1972, s. 15-17.

¹⁵ Parsons 1952, s. 349 (lainaus). Borg 1995, s. 5-6. Kanerva 1991, s. 12-14.

vyöstä alkavat loppua reiät, ja ennen kaikkea se kertoo, millä perusteilla. Julkinen valta pyrki säätelemään yhteiskunnassa olevia ristiriitoja ja samalla legitimoimaan olemassaoloaan toteuttamalla tietynlaista talous- ja sosiaalipolitiikkaa. Kansalaissodan jälkeinen demokraattinen järjestelmä oli käymistilassa ja siihen kohdistui ankaria paineita sekä järjestelmän sisältä että ulkoparlamentaarisien ääriliikkeiden taholta. Euroopassa fasistiset, autoritääriset liikkeet nousivat uhkaamaan demokraattisia järjestelmiä. Kaikki edellä mainittu kytkeytyy toisiinsa luoden verkoston, taustan, jota vastaan asettamiani kysymyksiä on peilattava. Muuten IKL:n taloudellinen ideologia jää leijumaan ilmaan, pelkäsi irralliseksi ohjelmajulistukseksi.

Yhteiskunnallinen liike ei ole liike, jos se ei pyri toteuttamaan luomaansa ideologiaa. Aatteen on löydettävä määrällisesti tai laadullisesti vaikutusvaltaiset kannattajat. Taloudellinen ideologia, sen luoma malli liikkeen haluamasta talousjärjestelmästä (tai sen osatekijöistä) yritettiin IKL:n kohdalla toteuttaa ennenkaikkea parlamentaarisen järjestelmän kautta. Voidaan tietenkin keskustella siitä, olivatko IKL:n toimenpiteet eduskunnassa pyyteetöntä työtä ideologiansa toteuttamiseksi vai populistista agitaatiota kannatuksen voittamiseksi. Kysymyksen pohtiminen onkin aiheellista, jotta voidaan ymmärtää liikkeen politiikan olemus ja sisältö.

Tutkimuskysymysteni kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota liikkeen edustajien argumentaatioon, perusteluihin, joilla he yrittivät vakuuttaa yleisönsä (jota olivat periaatteessa tiedonvälityksen kautta kaikki kansalaiset) taloudellisten näkökantojensa oikeellisuudesta. Tässä korostuu myös yksilön ja ryhmän merkitys. Se on merkittävä osa "koneistoa", jolla ideatasolla ollut ilmiö sidotaan konkreettisiin tapahtumiin¹⁶. IKL:n edustajien perustelujen ja vallitsevan talouspolitiikan kritisoinnin kautta kuva IKL:n taloudellisesta ideologiasta täydentyy. Samalla voidaan havaita myös ideologinen muokkautuminen, joka syntyy kun ideologia kohtaa käytännön tason. Tutkimani ajanjakso on tällaiseen ideologiseen muovautumiseen sangen lyhyt, mutta uskoakseni jo siinä voidaan havaita näkökantojen muuttuminen tai kirkastuminen. Ajanjakso sijoittuu IKL:n alkuvaiheeseen, jolloin sen ideologia epäilemättä muovautui kaikkein voimakkaimmin liikkeen sisäisen kehitystyön ja ulkopuolelta tulleiden ärsykkeiden (esimerkiksi edellämainitut ulkolaiset vaikutteet ja muiden puolueiden kritiikki) kautta. Siten lyhyen ajanjakson syvällisempi tarkastelu avaa mahdollisuuden havaita muutokset, jotka syntyivät

---

¹⁶ Nygård 1982, s. 5.

ideologian törmätessä todellisuuden kanssa.

Liittyessään parlamentaariseen järjestelmään (eduskuntaryhmäksi) liike samalla luonnollisesti joutui kilpailuasetelmaan muiden poliittisten ryhmittymien kanssa. Tämä korostui IKL:n kohdalla, sillä se julisti heti alussa pyrkivänsä voittamaan kaikkien kansalaispiirien kannatuksen. Se siis pyrki kääntämään muiden puolueiden kannattajat ideologiansa puolelle. Tämä luonnollisesti koettiin uhkaavana muissa puolueissa. Kansanliikettä ei voitu sivuuttaa pelkällä vähättelyllä muiden pienpuoluiden tapaan. Sen edeltäjä oli Lapuan liike, joka oli jo kerran järkyttänyt pahoin demokraattista järjestelmää, ja jonka todellisesta kannatuksesta ei ollut varmuutta. Toinen syy oli Euroopassa vahvistunut nationalistisfasistinen liikehdintä, jonka nopeasta noususta valtaan oli saatu Saksassa hyvä esimerkki. Kolmas ja ehkä tärkein syy oli pulakausi, joka tosin alkoi vuoden 1932 kuluessa hellittää, mutta jonka vaikutukset tuntuivat edelleen raskaana etenkin maaseudulla. Maassa oli taloudellista protestimielialaa, josta kielivät syntyneet pulaliikkeet. IKL:n pelättiin pystyvän kanavoimaan tuon tyytymättömyyden omien tavoitteidensa ajamiseen ja nousevan sitä kautta todelliseksi uhkatekijäksi muille puolueille. Samalla se oli uhka myös koko vallitsevalle taloudelliselle - kuten myös poliittiselle - järjestelmälle, jota se kritisoi ja halusi muuttaa. Tällä tavoin liike oli vastakkainasettelutilanteessa myös julkisen vallan noudattaman talouspolitiikan kanssa.

Yksi tärkeä tekijä yrityksessä lisätä kannatusta oli liikkeen talouspolitiikka, jolla pystyttiin suoraan vetoamaan pulasta kärsimään joutuneisiin. IKL:n talouspolitiikkaan suhtauduttiin edellämainittujen tekijöiden takia vakavasti. Sitä luokiteltiin, leimattiin, haukuttiin ja - pelättiin. Etenkin ne puolueet, joiden kannattajia IKL:n koettiin "kosiskelevan" (lähinnä Maalaisliitto ja SDP) joutuivat ottamaan kantaa liikkeen taloudelliseen ohjelmallisuuteen ja toimenpiteisiin. Niiden oli perusteltava ja vakuutettava kannattajansa IKL:n talouspolitiikan huonoista puolista ja toimimattomuudesta. Nämä kannanotot ja perustelut ovat mielenkiintoni kohde, sillä niiden kautta IKL:n taloudellinen ajattelu joutuu kosketuksiin todellisuuden kanssa. Samalla se asettuu viitekehukseensä yhdeksi taloudelliseksi toimijaksi 1930-luvun alun Suomessa. Tarkastelen IKL:n taloudellisen ajattelun realisoitumista toimenpiteiksi ja niiden saamaa vastaanottoa julkisen vallan ja muiden puolueiden taholta.

1.3 Lähteet ja tutkimusmenetelmä

“Historian voitettujen“ arkistot ovat harvoin yhtä täydellisiä ja laajoja kuin asemansa vakiinnuttaneiden vastaavat. Näin on asianlaita myös IKL:n kohdalla. Syynä on ollut osaksi se, että liikkeessä vaikuttaneet henkilöt ovat jälkeinpäin toiminnallaan pyrkinet antamaan motiiveistaan, tavoitteistaan ja toiminnastaan kuvan, joka on vastannut paremmin yhteiskunnan muuttunutta ilmapiiriä. On tavallaan kielletty oma menneisyys esittämällä siitä todellisuutta siloitellumpi kuva. Näin on mitä todennäköisemmin IKL:n kohdalla, sillä pääosa liikkeen tuottamasta materiaalista on säästynyt IKL:ssä toimineiden henkilöiden arkistoina sodan jälkeen. Yhteiskunnallisen tilanteen muuttuminen on siten luultavammin vaikuttanut siihen, mitä materiaalia on katsottu taltioimisen arvoiseksi. Lähdepohjan suhteelliseen kapeuteen vaikuttaa tietenkin myös se, että häiriötekijäksi leimatusta liikkeestä ei olla katsottu tarpeelliseksi säilyttää materiaalia jälkipolville muiden tahojen toimesta. Tutkimani taloudellisen ajattelun ja ideologian hahmottamiseen on kuitenkin olemassa tarpeellinen määrä lähdeaineistoa.

Erikoisen suuren painoarvon työssäni tulevat saamaan vuodelta 1933 oleva “Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet“, joka sisältää perusohjelman, toimintaperusteet ja taloudellisen ohjelman suuntaviivat ja “Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi“ kesältä 1934. Poliittisen liikkeen taloudellinen ajattelu ja päämäärät on parhaiten hahmotettavissa liikkeen ohjelman kautta. Puolueohjelma on puolueeksi ryhmittyneen kollektiivin ideologinen sääntökirja, Friedrich Engelsin sanoin uusi ohjelma on “aina julkinen lippu ja ulkomaailma arvostelee puoluetta tämän lipun mukaan“. Se on viimeistely ja lopullinen argumentaatio, jolla liike pyrkii vakuuttamaan yleisönsä.¹⁷

Ideologia ja päämäärät muokkaantuvat ajan myötä, mutta IKL:n tapauksessa vuosina 1932-1934 tuotettu ohjelmallisuus jäi käytännössä myös lopulliseksi ohjelmaksi. Näiden ohjelmien luoman kuvan perusteella pyrin rekonstruoimaan Isänmaallisen Kansanliikkeen näkemyksen taloudellisesta mallista, jonka se pyrki tuomaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Pyrin hahmottamaan liikkeen taloudelliset painopisteet ja taloudellisen mallin kokonaiskuvan käymällä systemaattisesti läpi liikkeen taloudellisen ohjelman eri kohdat ja niiden pohjalta tehdyt aloitteet. Nämä maatalouteen, työmarkkinasuhteisiin ja

---

¹⁷ Borg 1995, s. 5 (lainaus). Pekonen 1995, s.27-28. Kanerva 1991, s. 12-14.

työttömyydenhoitoon painottuvat ohjelmakohdat luovat jonkinlaisen kokonaisuuden.

Edellämainitut ohjelmat ovat kuitenkin vain prosessin tulos. Vaikka ne kertovat, mitä liike piti tärkeänä ja ensiarvoisena, on myös tarkasteltava, miten tällaiseen ohjelmaan päädyttiin eli ohjelmallisuuden johtanutta prosessia. Tämä tausta selkiytyy parhaiten kansanliikkeen sisällä käydyn keskustelun kautta. Keskustelua voi parhaiten seurata Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkiston avulla. Säätiö on yrittänyt systemaattisesti kerätä IKL:n ja myös Lapuan liikkeen tuottamaa materiaalia. Muutaman IKL:n johtoon kuuluneen henkilön, aktiivisimmin Paavo Susitaipaleen, työ on pelastanut osan materiaalista. Arkisto koostuu henkilöarkistoista (Vilho Annala, R.G. Kallia, E.E.Kallia, Bruno Salmiala ja Hilja Riipinen) ja varsinaisesta säätiön arkistosta. Säätiön arkisto sisältää lehtileike- ja painotuotekokoelman sekä asiakirjakokoelman.

IKL:n osuus arkistosta sisältää sekalaista asiakirjamateriaalia, painotuotteita, toimintaohjeita, kiertokirjeitä, piirien kirjeenvaihtoa ja lehtileikkeitä. Tärkeätä on kuitenkin, että IKL:n johdon ja eduskuntaryhmän kokouspöytäkirjat liikkeen alkuajoilta ovat suurilta osin säilyneet. Näiden pöytäkirjojen avulla pystyn tarkastelemaan IKL:n ohjelmien syntymistä ja taloudellisten asioiden ympärillä käytyä keskustelua. Tukeudun näihin pöytäkirjoihin hahmottaessani liikkeen talouspoliittisten linjausten taustoja. Kansanliikkeen säilynyt pöytäkirjamateriaali painottuu alkuvuosiin. Edellämainitut henkilöarkistot sisältävät IKL:n johtohenkilöiden muistioita, kirjeenvaihtoa, artikkeleita ja kirjoitettuja puheita. Näiden avulla on mahdollista päästä käsiksi esimerkiksi IKL:n omien kokousten puheenaiheisiin ja ilmapiiriin. Näiden lisäksi arkistossa on erilaisia Akateemisen Karjalaseuran ja IKL:n lehtiä ja julkaisuja. Mielenkiintoinen osa säätiön arkistoa ovat Paavo Susitaipaleen 1950-luvulla tekemät veteraanihaastattelut, joissa Lapuan liikkeen ja IKL:n johtohenkilöt kertovat omia näkemyksiään 1930-luvun oikeistoajattelusta. Haastattelut pyrkivät pikemminkin luomaan kuvaa IKL:stä kansan eheyttäjänä kuin pohtimaan liikkeen todellista merkitystä. Ajallinen etäisyys ja haastattelujen tekijän liikkeensisäinen tausta ovat tekijöitä, joiden vuoksi haastatteluihin on suhtauduttava varsin varovaisesti. Haastatteluja voi siis lähdemateriaalina verrata muistelmateoksiin ja ne toimivat lähinnä johdatuksena vuosikymmenen henkiseen ilmapiiriin.

Tulen työssäni tarkastelemaan myös IKL:n edeltäjän, Lapuan liikkeen taloudellisia kannanottoja. se on mielestäni välttämätöntä, jotta voidaan ymmärtää IKL:n taloudellisen

ajattelun lähtökohta ja tausta. Lapuan liike ry:n paperit katosivat, kun niitä siirrettiin tulipalon tieltä vuonna 1937. Ne lienevät nykyisillään hajallaan eri yksityishenkilöiden hallussa.¹⁸ Tämä on sääli, sillä Lapuan liikkeen kanslia oli hyvin yksityiskohtaisesti kerännyt kaiken sinne saapuneen materiaalin.¹⁹ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkistossa on lapualaisten tuottamasta materiaalista vain sekalaisia Lapuan liike ry:n ja Suomen Lukon yleisiä asiapapereita, painotuotteita, kiertokirjeitä ja hajanaista pöytäkirjamateriaalia. Lisäksi tallella on Vihtori Kosolan kirjeenvaihtoa ja kanslian lehtileikekokoelma.

Kaikenkaikkiaan Säätiön arkiston tarjoama materiaali on sirpaleista ja sekalaista. Todennäköisesti se on myös läpikäynyt kokoajiensa jonkinasteisen sensuurin. Oman tutkimusmetodini kannalta keskeinen materiaali, eli julkilausumat, toimintaohjeet, julkaistut ohjelmat sekä alkuaikojen kokouspöytäkirjat ovat kuitenkin pääosin tallessa. Aineiston merkittävä puute on Etsivän Keskuspoliisin aikoinaan takavarikoimat Lapuan liike ry:n ja IKL:n jäsenluettelot. Ne tuhottiin vuonna 1944 jäsenien suojelemiseksi Neuvostoliiton tulkitessa IKL:n fasisiseksi järjestöksi.

Isänmaallinen Kansanliike pyrki myös toteuttamaan taloudellisen ohjelmansa. IKL:n eduskuntaryhmä teki vuosien 1933-1934 aikana yhdeksän taloudelliseksi tulkittavaa toivomus- tai lakialoitetta. Ne olivat kiinteässä yhteydessä liikkeen talouspoliittiseen ohjelmaan. Analysoin näitä aloitteita yksityiskohtaisesti ja tarkastelen niiden suhdetta liikkeen ohjelmaan. Aloitteiden ympärillä käytyyn keskusteluun ja yleensäkin ajankohdan taloudellisiin kiistakysymyksiin on mahdollista päästä käsiksi tarkastelemalla eduskunnassa käytyä keskustelua. Tässä kohdin käytän lähteinä valtiopäiväasiakirjoja. Eduskunnan tapahtumien tarkastelu on välttämätöntä myös sen hahmottamiseksi, miten muut puolueet vastaanottivat IKL:n yritykset realisoida taloudellisen ideologiansa. Tarkastelen tässä kohdin etenkin Maalaisliiton ja SDP:n kannanottoja, sillä ne olivat suurimmat puolueet ja kokivat IKL:n toimet uhkana omalle asemalleen.

Olen katsonut ensiarvoisen tärkeäksi tarkastella talouspolitiikkaa aikalaisnäkökulmasta, sillä vasta ymmärrys siitä, miten aikalaiset näkivät talouspolitiikan mahdollisuudet ja rajat

---

¹⁸ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 46, Mikko Malkamäen haastattelu.

¹⁹ Siltala 1985, s. 27.

auttaa asettamaan IKL:n talouspolitiikan oikeaan kontekstiin. Tärkein talouspolitiikkaa seurannut ja siihen vaikuttanut instituutio aikakaudella oli Kansantaloudellinen yhdistys. Sen julkaisemista Yhteiskuntataloudellisista Aikakauskirjoista (vuodesta 1929 Kansantaloudellinen Aikakauskirja) välittyvät aikakauden taloudelliset kysymykset²⁰. Otan huomioon tutkimuksessani myös niiden taloustieteilijöiden näkemykset, jotka koettiin omana aikanaan lähinnä häiriköiksi (V. F. Johansson ja Yrjö Jahnsson). Näin taloudellisista kysymyksistä ei välity liian yksipuolinen ja särötön kuva. Ajan taloudellisen keskustelun ymmärtämistä helpottaa myös muiden talouspoliittisten julkaisujen tarkastelu. Tällaisia ovat Taloudellisen neuvottelukunnan ja erilaisten tutkimuslaitosten julkaisut sekä komiteanmietinnöt. Kaikkien edellämainittujen avulla hahmottuu kuva aikakauden talouspolitiikasta ja sen ongelmista.

Isänmaallinen Kansanliike antoi suuren painoarvon lehdistölle. Se sai perustamisensa jälkeen ikäänkuin Lapuan liikkeen perintönä Ajan Sana- sanomalehden. Lehti tosin kaatui jo lokakuussa 1932 radikaalin linjansa ja taloudellisten sotkujensa vuoksi. Kansanliike katsoi kuitenkin tarvitsevansa vahvan pää-äänenkannattajan, ja tätä puutetta paikkaamaan synnytettiin Arne Somersalon luotsaama Ajan Suunta. Tarkastelen näitä lehtiä taloudellisen propagandan levittäjinä ja liikkeen sisällä käydyn taloudellisen keskustelun foorumina. IKL:n taloudellisen ajattelun, päämäärien ja ideologisen ilmapiirin ymmärtämistä helpottaa myös kohtuullisen runsas aikalais- ja muistelmakirjallisuus. Käytettäessä Ajan Sanaa tai Ajan Suuntaa lähteenä on huomioitava, että lehden linjauksiin vaikutti suuresti päätoimittaja Somersalon radikaali persoona. Tämän vuoksi lehden kannanottoihin on suhtauduttava tietyllä varauksella, ja tiedostettava niiden erot verrattuna IKL:n johdon mielipiteisiin²¹. Eduskunnassa käytyä keskustelua seuraamalla voidaan havaita todellisuuden asettamat rajat IKL:n taloudelliselle ideologialle ja toimenpiteille. Tämän kuvan tarkentamiseksi olen perehtynyt myös muiden puolueiden lehdistöön. Tarkastelen IKL:n talouspolitiikan vastaanottoa sen “kilpakumppaneiden“, Maalaisliiton äänenkannattajan Ilkan ja SDP:n pää-äänenkannattajan Suomen Sosialidemokraatin, sivuilta.

---

²⁰ Pekkarinen 1984, s. 31.

²¹ Uola 1982, s. 283-284.

2. NUORI KANSAKUNTA ETSII SUUNTAANSA

2.1 Liennytyspolitiikasta talouspulaan

Suomalaista oikeistoajattelua tutkinut Risto Alapuro on todennut IKL:n lohjenneen pääasiassa Kokoomuksen piiristä, mutta halunneen edelleen nojata vuosikymmenen alussa esiintyneeseen talonpoikaisliikkeeseen.²² Kuvaus on osuva, mutta sisältää runsaasti eri elementtejä, jotka saattoivat vaikuttaa liikkeen taloudelliseen ajatteluun. Tämän takia on ryhdyttävä kerimään auki niitä tekijöitä, jotka vaikuttivat suomalaiseen yhteiskuntaan sen itsenäisyyden ensimmäisellä vuosikymmenellä. Kansalaissodan jälkeen voittoisa valkoinen puoli oli jakaantunut kahtia. Yksinkertaistetusti kuvattuna toisella puolella oli keskusta, jonka strategiana oli estää uusi kapina luokkavastakohtia lieventämällä. Maalaisliiton ja Edistyspuolueen mukaan kapinoitsijat oli pyrittävä voittamaan vallitsevan poliittisen ja taloudellisen järjestelmän puolelle. Toisella puolella oli Kokoomuspuolueen johtama oikeisto, jonka tavoitteena oli painaa "yhteiskuntajärjestelmälle vihamieliset ainekset" niin alas, etteivät ne enää siitä nousisi. Tämä liberalismiin ja konservatismiin vastakohta kesti jyrkkänä vuoteen 1922 ja jollakin tasolla vuosikymmenen loppuun asti.²³

Vaikka liberalismiin ei voi väittää selväpiirteisesti leimanneen suomalaista politiikkaa 1920- ja 1930-luvulla, niin siihen pohjautuvan taloudellisen ajattelun, uusklassismin, asema oli vahva koko ajanjakson (etenkin pulavuosien 1929-1932) talouspolitiikassa. Valtion ja kuntien harjoittama elinkeino- ja sosiaalipoliittinen sääätely ja yritystoiminta hyväksyttiin tiettyyn rajaan asti, mutta muuten pohjattiin yritteliäisyyteen ja toimintavapauteen perustuvaan markkinatalouteen. Tuotannontekijät hakeutuisivat automaattisesti tarkoituksenmukaisempiin kohteisiinsa ilman julkisen vallan väliintuloa. Valtiovallalle oli tässä talouspoliittisessa mallissa tarjolla eräällä tavalla negatiivisen toimijan rooli. Sen piti huolehtia siitä, ettei talouselämälle asetettu liian suuria rasitteita ja pääomanmuodostusta vaikeutettu. Teoreettisesti noudatettu politiikka perustui näkemykseen, jonka mukaan tarjonta ja kysyntä olivat aina yhtä suuret ja tasapainosta huolehti korko. Pääomanmuodostusta ei voi keinotekoisesti esimerkiksi raha- ja finanssipolitiikalla lisätä, vaan ainoa sen ainoa lähde on säästäväisyys²⁴. Markkinoilla vallitsee tasapainottava

---

²² Alapuro 1973, s. 53-54

²³ Rintala 1962, s. 149-150. Alapuro 1973, s. 40. Kalela 1987, s. 14-15.

²⁴ Suviranta 1929, s. 132 "Säästäminen ei luo pääomia, se on niiden synnyn välttämätön ehto tai edellytys".

mekanismi eli tarjonta luo oman kysyntänsä ainakin pitkällä tähtäyksellä²⁵. Näitä käsityksiä pidettiin taloudellisina lakeina, joiden vastaisen toiminnan uskottiin kostautuvan talous- ja liikepulien muodossa. Taloudellisten kriisiaikojen tehtävänä oli korjata ne virheet, joita taloudessa oli tehty.²⁶

Osittain hallitusten lyhytikäisyydestä johtuen Suomen Pankki sai 1920-luvulla erittäin paljon valtaa taloudellisissa asioissa. Käytännössä rahapolitiikka erotettiin finanssipolitiikasta siten, että Suomen Pankki huolehti ensinmainitusta sektorista yksin. Heti kansalais sodan jälkeen heräsi ajatus palauttaa Suomen markka takaisin kultakantaan ja vakauttaa näin sen arvo. Rahamarkkinoiden vakiintuminen ja taloudellisen toimeliaisuuden voimistuminen tekivät paluun kultakantaan mahdolliseksi vuonna 1926.²⁷ Suomen Pankin päämääräksi rahapolitiikassa tuli huolehtia valuuttakurssien vakaudesta riittävän valuuttavaranon turvin. Tästä markan ulkoisen arvon vakaana säilyttämisestä tuli koko talouspolitiikan perusta.²⁸ Rahapolitiikan lisäksi Suomen Pankin vaikutusvalta näkyi finanssipolitiikassa, joka oli sen edustamien käsitysten mukaista. Valtiontalouden vaikutuksen markan kotimaiseen arvoon oli oltava neutraali. Tämä tarkoitti sitä, että valtion piti panna liikkeelle saman verran rahaa, kuin se enimmäkseen verotuksen kautta keräsi kansalaisilta.²⁹

Uusklassisen talouspolitiikan lisäksi keskustapolitiikalle oli tyypillistä voimakas sosiaalipolitiikka. Sosiaalipolitiikalla oli merkittävä asema 1920-luvun lainsäädäntötyössä ja valtiontalouden hoidossa. Sosiaalilainsäädäntöä uudistettiin olennaisilta osiltaan. Peruskoulutus tehtiin lakisääteiseksi ja muutenkin koululaitosta kehitettiin. Kaikki edellämainittu kasvatti myös julkisen sektorin kustannuksia, joiden on arvioitu olleen 1930-luvun alussa kolmanneksen koko kansantuotteesta. Suuri osa taloudellisista velvoitteista kohdistui kuitenkin työnantajiin ja kuntiin. Myös maatalouden kehitys kytkeytyi tiiviisti sosiaalipolitiikkaan. Maatalouspolitiikan ensisijaiseksi päämääräksi 1920-luvulla asetettiin maatalouden tuottavuuden parantaminen ja elintarvikeomavaraisuuden kohottaminen.

---

²⁵ Tämä on niinsanottu (J.B) Sayn markkinalaki.

²⁶ Vartiainen 1974, s. 250. Nevanlinna 1926, s. 99-100. Lavonius 1928, s. 151-153. Kalela 1987, s. 7-9. Pekkarinen/Vartiainen 1993, s. 76-77, 96-97. Ahvenainen/Vartiainen 1982, s. 178.

²⁷ Korpisaari 1922, s. 81-91. Ryti 1925, s. 95-117. Suviranta 1929, s. 124.

²⁸ Vartiainen 1974, s. 250. Korpisaari 1926, s. 143. Suviranta 1929, s. 141.

²⁹ Ryti 1930, s. 82-85. Suviranta 1929, s. 186-187. Nevanlinna 1929, s. 353-367. Pekkarinen/Vartiainen 1993, s. 87-88, 99-102.

Sodan jälkeinen elintarvikekriisi vaikutti suurelta osin tähän tavoitteeseen. Tärkeimmäksi haasteeksi muodostui tilattoman väestön auttaminen itsenäisiksi maanviljelijöiksi. Lisäämällä maanomistajaväestöä pyrittiin edistämään yhteiskunnan vakautta ja estämään kansalaissodan toistuminen.³⁰

Poliittisessa keskustassa talonpoikaisto nähtiin voimana, jonka avulla maa voitaisiin taas yhtenäistää. Selvimmin tämän ajatuksen toi esiin Maalaisliiton pääideologi Santeri Alkio kirjassaan "Talonpoika ja Suomen vapaus". Alkio kuvaili talonpojan roolia yhteiskunnassa seuraavasti; "Maamme on nyt välittömämmässä vuorovaikutuksessa ulkomaiden kanssa kuin koskaan ennen. Suurkapitalismi keräilee täällä kaikilla aloilla valtaa käsiinsä. Toisaalta valmistautuu kommunistinen työväenliike laajentamaan valtaansa ja toimimaan sekä luvallisilla että luvattomilla keinoilla järjestelmänsä toteuttamiseksi ja Suomen yhdistämiseksi kommunistiseen neuvostotasavaltaan. Kaikki merkit viittaavat jo, että nämä kaksi valtavaa mahtia tulevat vielä joskus törmäämään yhteen.

Nämä törmäävät yhteen, ellei sellaista mahtia löydy, joka pystyy sen estämään.

Mutta sellainen yhteiskunnallinen voima löytyy! Sen muodostavat talonpojat. Ne samat, jotka ammoisista ajoista ovat Suomen vapautta vierasta vastaan puoltaneet, sitä säilyttäneet ja sen vieneet voittoon. Talonpojat, jotka silloin, kun porvarikulttuuri horjuen kumartelea, milloin länttä, milloin itää kohti, seisovat vakaina ja itsetietoisina kansallisen kulttuurin säilyttäjinä, oman kontunsa puolesta, eläen sen antimista."³¹

Vuoden 1918 torpparivapautuslain mukaisesti vuokratilojen haltijat saivat lunastaa tilansa tietyillä ehdoilla omakseen. Vuoteen 1924 mennessä jo puolet vuokratiloista oli erotettu itsenäiseksi tiloiksi. Maatalous sidottiin nyt myös ensimmäistä kertaa tiukasti rahatalouteen. Raha alkoi liikkua maaseudulla entistä ahkerammin. Pienviljelijäkin saattoi nyt ottaa luottoa tilan lunastukseen tai sen perusparannuksiin. Entisistä torppareista ei tosin muodostunut kovinkaan velkaantunutta väestönosaa, sillä tilojen lunastushinnat asetettiin sotaa edeltävälle tasolle ja 1920-luvun alun inflaatio pyyhkäisi velkataakan olemattomiin. Toisin oli tilanne vanhojen maanomistajien kohdalla, jotka joutuivat käytännössä korvauksetta luovuttamaan maitaan torppareille. Lisäksi he joutuivat korvaamaan menetetyn taksvärkkityön palkaamalla työvoimaa ja koneellistamalla tuotantoaan.

---

³⁰ Ellilä 1957, s. 207-210, 218-222. Jutila 1936, s. 11-25. Ahvenainen/Vartiainen 1982, s. 182-186. Hamberg 1990, s. 54. Pekkarinen/Vartiainen 1993, s. 97.

³¹ Alkio 1922, s. 15.

Maatalouden nopea tekninen kehitys leimasi vuosikymmentä. Tilojen koneellistaminen tapahtui pääasiassa velalla, jota saikin melko vaivattomasti talouden noususuhdanteessa vuosina 1921-1928.³²

Itsenäisyyden ensimmäisellä vuosikymmenellä äärimmäinen oikeisto asettui oppositioon parlamentaarista demokratiaa vastaan ja pysyi pitkälti järjestäytymättömänä. "Itäisessä naapurimaassamme käytännössä olevan viisivuotissuunnitelman mukaisella tavalla on meillä ryhdytty valtion taloutta hoitamaan. Käytännölliseksi tulokseksi tästä on tullut, että jokainen meno, joka saadaan lailla "turvatuksi", sen jälkeen alkaa nopeasti kasvaa...Pääsyyllinen tähän kestävämmään taloudenhoitoon ei kuitenkaan ole eduskunta sellaisenaan vaan hallitukset."³³ Myöhemmin Lapuan liikkeessä vaikuttanut Helsingin yliopiston maatalouspolitiikan dosentti V. F. Johanson ei ollut näkemyksineen yksin. Oikeistopiireissä vastustettiin valtion menotaloutta paisuttanutta sosiaalipolitiikkaa. Tyytymättömän oikeiston kritiikin kärki kohdistui nimenomaan parlamentarismen toimivuutta kohtaan. Lyhytaikaisten hallitusten katsottiin harjoittavan lyhytnäköistä talouspolitiikkaa, ja mikä pahinta - edesauttavan marxilaisuuden uutta nousua.³⁴

Kansalaissodan jälkeinen kommunismin henkiinherääminen kotimaassa tulkittiin oikeistopiireissä Neuvostoliiton vaikutuksen vahvistumisena Suomessa. Pelot yhteenotosta Neuvostoliiton kanssa, sen uuden järjestelmän osoittauduttua elinvoimaiseksi, lisääntyivät ja herättivät keskustelun Suomen taloudellisesta puolustusvalmiudesta. Erityisesti asia huolestutti puolustuslaitokseen sidoksissa ollutta oikeistoa. Asiaa pohti useissa artikkelissa myös majuri Paavo Sivén (myöhemmin Susitaival), joka myöhemmin vaikutti Isänmaallisen Kansanliikkeen johdossa. Sivén katsoi, ettei nykyaikaista sotaa käy yksin armeija tai puolustustahtoinen kansakunta, vaan jo rauhan aikana sodan vaatimuksiin totutettu talouselämä. Hän suositteli erillisen elimen perustamista huolehtimaan valtakunnan taloudellisesta sotavalmiudesta.³⁵

"Jos tahdomme valmistautua menestykselliseen taisteluun vapautemme ja olemassaolomme

---

³² Ellilä 1957, s. 210-211, 236-237. Kalela 1987, s. 17, 94-97, 99 vuonna 1931 tehdyn selvityksen mukaan suhteellisesti eniten velkaa oli kertynyt suurille yli 100 hehtaarin tiloille ja pienille kääpiötiloille (0,5-2 ha viljeltyä pinta-alaa). Hamberg 1990, s. 54-55.

³³ Johanson 1930, s. 45.

³⁴ Rintala 1962, s. 4-150.

³⁵ Sivén 1924(a).

puolesta ulkonaista vihollista vastaan, on meidän myöskin varustauduttava taisteluun yhtä sisäisen rintamamme vaarallisinta vihollista ja ulkonaisen vihollisemme liittolaista, nälkää vastaan.“ Erityisen huolestuneita oikeistopiireissä oltiin viljaomavaraisuuden puutteellisuudesta. Entisestä viljanviljelyyn painottuneesta maataloudesta luopuminen oli johtanut tilanteeseen, jossa “...suuren osan vuotta olemme Venäjän leivissä! Venäjän, joka on meidän ainainen ja toistaiseksi ainoa vihollisemme!“ Varoittavana esimerkkinä elintarvikesaarrosta Sivén mainitsee Saksan luhistumisen maailmansodassa ja Suomen elintarvikepulan vuonna 1918.³⁶

Tuontiviljan pelättiin ajavan isänmaallisesti terveimmän kansanaineksen eli maatalousväestön kaupunkeihin ja ulkomaille. Ratkaisuksi ongelmaan ehdotettiin mm. viljan tuontitulleja, viljakauppamonopolia ja viljelypalkkioita.³⁷ V.F. Johanson näki elintarvikeomavaraisuuden ratkaisuna maanviljelijöiden osuustoimintaliikkeet, jotka toimisivat tullisuojan turvin. Näin syntyisi elin, jolla “...maan talonpoikaisluokan säilyminen sidotaan puolustukseen niin lujasti, että maanpuolustus ja maanviljelyksen omavaraistalous ovat sama asia.“³⁸ Keväällä 1928 myös entinen pääministeri Kaarlo Castrén kritisoi Kansantaloudellisessa yhdistyksessä pitämässään puheessa Suomen taloudellista puolustusvalmiutta. Vapaussodan aikaiset hajanaiset hätätoimenpiteet eivät kelvanneet perustaksi taloudellisen puolustusvalmiuden suunnitteluun ja vuosikausiin kukaan ei ollut ryhtynyt asiasta huolehtimaan.³⁹

Äärioikeiston mielestä vaihtuvat hallitukset olivat kyvyttömiä huolehtimaan maan puolustusvalmiudesta kommunistista itää vastaan ja niiden harjoittama sosiaalipolitiikka oli vuoden 1918 kapinallisia suosivaa. Tämä lisäsi äärimmäisen oikeiston katkeruutta. Edellisiäkin pahempaa uhkana oikeistopiirit kokivat kuitenkin marxilaisuuden leviämisen kaikille yhteiskunnan alueille. Kaikkein räikeimpänä tämän nähtiin tapahtuvan talouselämän piirissä. Työväen ammatillinen järjestäytyminen kommunistijohtaisen Suomen Ammattijärjestön (SAJ) alaisuudessa ja lisääntyneet työtaistelut (etenkin Crichton-Vulcanin telakalta alkanut metallisulku v.1927 ja suuri satamalakko v.1928-1929) nähtiin oikeistopiireissä Neuvostoliiton ja näiden johtamien suomalaisten kommunistien yrityksenä romuttaa Suomen talouselämä ja vientiteollisuus, ja lisätä siten vallankumouksellista

---

³⁶ Sivén 1924(b). Sana ja Miekka 1924 (lainaukset s. 14-15).

³⁷ Sana ja Miekka 1924.

³⁸ Johanson 1924 (lainaus s. 394).

³⁹ Castrén 1928, s. 151-168.

mielialaa maassamme.⁴⁰ Saman suunnitelman osana pidettiin Neuvostoliiton puutavaran dumping-kauppaa, joka vaaransi tärkeimmän vientiartikkelimme kansainväliset markkinat. Kyseessä oli porvaristolle siis eräällä tavalla ideologinen taistelu kommunistien sabotaasia vastaan.⁴¹

Vientiteollisuutta uhkaavia työtaisteluita purkamaan oli perustettu jo 1920-luvun alussa lakonmurtajajärjestö Yhtymä Vientirauha oy, jota työväen piirissä nimitettiin johtajansa Martti Pihkalan mukaan Pihkalan kaartiksi. Vientirauhan tehtävä oli toimittaa lakonmurtajia poliittisiksi katsomiensa lakkojen murtamiseen ja vuosikymmenen aikana näitä tavallisesti maaseudun talollisten poikia osallistui toimintaan n.30 000. Tästä joukosta muodostui myöhemmin Lapuan liikkeen vahvin tukijoukko. Vientirauha siis tavallaan koulutti kymmeniätuhansia talonpoikia radikaaleiksi.⁴² Murtajataktiikan takana oli nimenomaan oikeiston jyrkin siipi, mutta on mahdollista että maaseudun talollisten siteet vientiteollisuuteen metsänmyynnin kautta vaikuttivat murtajaystävälliseen asennoitumiseen.⁴³ Järjestäytyneen työväen taisteluase tässä työmailloilla kyteneessä ristiriitatilanteessa oli "epälojaalin" aineksen - rikkureiden, suojeluskuntalaisten ja valkoisella puolella sotaan osallistuneiden - poissulkeminen työmailloilta tai näiden pakottaminen julkisiin anteeksipyyntöihin.⁴⁴ Voidaan katsoa, että kansalaissodan rintamalinjat elivät edelleen lakonmurtajien ottaessa yhteen järjestäytyneen työväestön kanssa lakkotyömailloilla.

1920-luvun lopun herkkää poliittista tilannetta ei helpottanut Suomen ajautuminen vaikeaan talouslamaan. Maan taloudellinen kehitys oli ollut 1920-luvun alusta alkaen ripeää, mikä johtui pitkälti metsätalouden, teollisuuden ja kaupan nopeasta kasvusta vuodesta 1921 alkaen.⁴⁵ Ajautuminen talouspulaan tapahtui meillä muuta Eurooppaa aiemmin. Tuonti maahamme oli vuosina 1926-1928 selvästi vientiä suurempi ja Suomen Pankki oli periaatteessa pahentanut vaihtotaseen alijäämää ottamalla lyhytaikaista ulkolaista luottoa. Kauppataaseen vajoitus johti Suomen Pankin valuuttavarannon supistumiseen ja vuonna 1929 maailmanpulan synnyttämä ulkolaisen luotonsaannin vaikeus pahensi ongelmaa. Tästä

---

⁴⁰ Kokko 1930, s. 20, 28-29. Kalela 1976, s. 111-112. Siltala 1985, s. 43.

⁴¹ Ajan Sana 10.11.1931. Nygård 1982, s. 91. Hamberg 1990, s. 32. Dumping tarkoittaa markkinoille pyrkimistä selvästi normaalia hintaa alemmalla hinnoittelulla.

⁴² Kalela 1976, s. 112. Kalela 1987, s. 170. Nygård 1982, s. 77.

⁴³ Koivuniemi 1998, s. 93. Karvonen 1988, s. 91.

⁴⁴ Siltala 1985, s. 43-44. Valkonen 1987, s. 99-101.

⁴⁵ Tudeer 1927, s. 73-90. Vartiainen 1974, s. 247.

Suomen Pankki päätti selvittää kiristämällä luottopolitiikkansa jyrkästi. Toimenpiteellä tähdättiin ylikuumentuneen talouden ja keinotteluluonteiseksi ylyneiden rahamarkkinoiden hillitsemiseen. Rakennusmarkkinat seisahtuivat käytännössä kokonaan ja samanlainen kehitys oli myös muilla teollisuudenaloilla. Maataloudessa saatiin jo vuonna 1928 erittäin huono sato. Tämän lisäksi puun kantohinnat kääntyivät seuraavana vuonna jyrkkään laskuun, joten metsänmyynnistä saadut tulot alkoivat vähetä vientiteollisuuden menekkivaikeuksien vuoksi.⁴⁶

1920-luvun lopun epävakaa poliittinen ja taloudellinen tilanne loi pohjaa myös ulkoparlamentaarisien oikeistojen aktivoitumiselle yhteenliittymiin. Suomen Suojelusliitto oli perustettu jo vuonna 1923 ja kansalais sodan voittaneen osapuolen äänitorveksi pyrkivät mm. vuonna 1929 perustetut Lalli-liitto ja Vapaussodan Rintamamiestiliitto. Näistä jälkimmäinen osoittautui kestävämmäksi ja pyrki kommunismin vastustamisen ohella ajamaan juuri työmaaterrorin vastustamista.⁴⁷ Rintamamiesten liittoa oli aktiivisesti puuhaamassa myöhemmin Lapuan liikkeessä ja IKL:ssä vaikuttanut tamperelainen kauppaneuvos Rafael Haarla. 31.7.1928 päivätyssä salaisessa kirjeessä sittemmin Lapuan liikkeen taustalla aktiivisesti vaikuttaneelle tohtori Eino Suolahdelle hän toteaa "sisäpoliittisen asemamme" jatkuvasti heikentyneen, työväestön levottomuuden lisääntyneen ja valkoisten työläisten suurin piirtein menettäneen ehtonsa. Haarla kirjoittaa neuvotelleensa huomattavien henkilöiden - mm. eversti K.M. Walleniuksen, josta sittemmin tuli Lapuan liikkeen sihteeri - kanssa ja tullessaan siihen tulokseen, että "...yhteiskuntamme ja ennenkaikkea valkoisten työläisten turvaksi..." on perustettava "Rintamamiesten liitto", joka voisi mennä yhteiskunnan suojelussa niin pitkälle kuin tilanne vaatii.⁴⁸ Edelläolevasta ymmärtää miksi aikakauden oikeistopatrioottisten järjestöjen ohjelmallisuus ja vaatimukset olivat varsin samantyyppisiä. Niiden johdossa olivat usein samat henkilöt.⁴⁹ Vahvimmin ulkoparlamentaarinen kehitys kulminoitui vuoden 1929 lopulla Lapualla pidetyissä kansalaiskokouksissa ja siitä alkaneessa liikehdinnässä.

---

⁴⁶ Suviranta 1929, s. 119-122. Kalela 1987, s. 21, 36. Ahvenainen 1982, s. 314-315. Ahvenainen/Vartiainen 1982, s. 186-189.

⁴⁷ Suomen 1920-40-luvun historian säätöön arkisto: Säätö 35, Säätö 28, Säätö 5, IKL:n kansanedustaja Arne Somersalo oli Suomen Suojelusliiton pääasiamies vuonna 1929. Nygård 1982, s. 77-78, 106-107.

⁴⁸ Eino Suolahden arkisto. Kansio II, Rafael Haarlan kirje Eino Suolahdelle 31.7.1928.

⁴⁹ Siltala 1985, s. 58.

2.2 Lapuan liikkeen haparoiva askel talouspolitiikkaan

Lähdettäessä etsimään Isänmaallisen Kansanliikkeen taloudelliselle ajattelulle taustoja, on tarkasteltava Lapuan liikkeen roolia taloudellisena toimijana. Lapuan liikettä on pidetty IKL:n suorana edeltäjänä, joten sen tutkiminen on perusteltua. Lapuan liikettä ei ole aikaisemmassa tutkimuksessa juurikaan käsitelty taloudellisena toimijana, vaan puhtaasti poliittisena liikkeenä⁵⁰. Liikkeen päämäärä olikin epäilemättä marxilaisuuden hävittäminen Suomesta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö Lapuan liikkeen toiminnassa olisi ollut myös taloudellinen ulottuvuus. Liikettähän on pidetty ennenkaikkea talonpoikaisena protestina, ja samanaikaisesti Suomi ja etenkin sen maatalousväestö oli vahvan pulakauden riepotelevana. Talouteen liittyvät kannanotot eivät olleet etusijalla liikkeen toiminnassa, mutta ne vahvistuivat sen loppuaikoina.

Se tosiasia, että Lapuan liike on tutkimuksessa varsin tiukasti erotettu aikautensa taloudellisista kuvioista on ristiriidassa sen seikan kanssa, että liikkeen syntyä on totuttu selittämään nimenomaan taloudellisilla syillä. Liikkeen syntyvaiheet on kytketty talouspulan alkamiseen vuosina 1928-1929⁵¹. Etenkin marxilaisesta historiankäsitelmästä vaikutteita saanut tutkimus on nähnyt Lapuan liikkeen taustalla vientiteollisuuden salaliiton, joka onnistuneesti valjasti talonpojat omien tavoitteidensa ajamiseen⁵². Olen itse kuitenkin taipuvainen näkemään Juha Siltalan tavoin tämäläpisen selitystavan olevan puutteellinen ja riittämätön etsittäessä vaikuttimia liikehdintään. Siltala on ansiokkaassa väitöskirjassaan hahmotellut lapualaisuuden syntyä vapaussotasukupolven yhteisestä kokemusrjärjestelmästä, joka tuntui olevan uhattuna. Huomattava osa oikeistosta ja vapaussotasukupolven edustajista katsoi kommunismin etenemisen todistavan koko järjestelmän elinkyvyttömyyttä.⁵³

Lapuan liikkeen kiinnostus talouspolitiikkaan voidaan karkeasti jakaa neljään tärkeään kysymykseen.

- Työmaaterrorin vastustaminen eli valkoisten työläisten työrauhan turvaaminen.
- Maatalouspula ja sen lievittäminen.
- Maamme tuotannon suojaaminen tullipolitiikan avulla.

---

⁵⁰ Hamberg 1990, s. 17. Katso myös Rintala 1962 ja Hyvämäki 1971.

⁵¹ Upton 1970, s. 98. Kalela 1976, s. 114. Karvonen 1985, s. 14.

⁵² Katso esimerkiksi Suomen työväenliikkeen historia 1977, 177-179.

⁵³ Siltala 1984, s. 24, 31. Siltala 1985, s. 31-41.

- Valtiososialismin vastustaminen julkisessa taloudessa.

Tutkittaessa edelläolevia kysymyksiä on pidettävä mielessä, että Lapuan liike (ja sen johto) oli pohjimmiltaan hyvin heterogeeninen ja jatkuvassa käymistilassa oleva organisaatio. Se piti sisällään useita eri suuntaan pyrkiviä ryhmiä, joilla oli erilaisia näkemyksiä kansanliikkeen päämääristä. Tämä tekijä on hyvin merkitsevä juuri suhtautumisessa edellämainittuihin kysymyksiin.

Huoli valkoisen työmiehen kärsimyksistä oli hyvin esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja lehdistössä vuosikymmenen vaihtuessa. Valkoisen työmiehen käsite pitää sisällään työnantajalle uskollisen, ei-sosialistisen työntekijän, joka ei ollut taipuvainen lakkoiluun. Kauppaneuvos Rafael Haarla katsoi, että työmaaterrorin syynä oli työnantajien välinpitämättömyys valkoisen työmiehen hätää kohtaan, mutta ennenkaikkea heikko hallitusvalta, joka oli antanut kommunismin mädän tunkeutua syvälle yhteiskuntaruumiin.⁵⁴ Yhdeksi Lapuan liikkeen tärkeimmistä pontimista tuli alusta lähtien työmaaterrorin kitkeminen työmailta ja valkoisen työmiehen suojaaminen maanpetteureiden terrorilta.⁵⁵ Lapuan liikkeen johtohenkilöitä ollut Antti Isotalo piti myöhemmässä haastattelussaan “työmaaterrorin vastustusta Lapuan liikkeenä ennenkuin varsinainen Lapuan liike syntyi.”⁵⁶ Annikki Talikan mukaan eniten oikeistoautoritaarisissa piireissä katkeruutta herättivät juuri työntekijöiden voittoon päättyneet lakot ja SAJ:n kasvanut jäsenmäärä.⁵⁷ Lakonmurtajajärjestön ja Lapuan liikkeen läheistä kytköstä osoittaa se, että useimmat liikkeen pääorganisaattoreista olivat Vientirauhan palkkalistoilla. Paras esimerkki tästä on lapualaisten epävirallinen johtaja maanviljelijä Vihtori Kosola.⁵⁸

Lapuan liikkeen ensimmäisissä kokouksissa joulukuussa 1929 ja seuraavan vuoden maaliskuussa työmaaterrori oli keskeinen huolenaihe. Joulukuun kokouksessa asiasta käytettiin useita puheenvuoroja, joiden sisällön kiteytti Martti Pihkalan toteamus kommunismin pyrkimyksestä repiä alas uskonnon ja vakavamielisyyden lisäksi

---

⁵⁴ Haarla 1929, s. 101. Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 1, Aamulehti 15.1.1930 (lehtileike).

⁵⁵ Valkonen 1987, s. 105. Koivuniemi 1998, s. 93. Siltala 1985, s. 43-44. Uola 1969, s.5.

⁵⁶ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 46, Antti Isotalon haastattelu.

⁵⁷ Talikka 1969, s. 67-68.

⁵⁸ Kalela 1976, s. 115. Suomen Työväenliikkeen historia 1977, s. 180-181. Kosola 1935, s. 211.

taloudellinen hyvinvointimme⁵⁹. Maaliskuun valtakunnallisessa kokouksessa Pihkala piti jälleen laajan alustuksen työmaaterrorista, jonka ehdotelmien perusteella laadittiin päätöslauselma sen vastustamisesta. Kokouksen varsinainen päätarkoitus oli kansalaisjärjestön perustamisesta ja sen toimintavoista päättäminen. Juuri erimielisyys toimintatavoista hajoitti kansanliikkeen ensimmäistä kertaa maltilliseen ja radikaaliin siipeen. Jonkinlaisena kompromissina perustettiin Suomen Lukko-niminen järjestö, jolle valittiin pitkälti maltillisista koostunut valtuuskunta.⁶⁰

Suomen Lukon toiminta keskittyi alusta asti erityisesti työmaaterrori-kysymykseen. Järjestön perustamiskokouksessa 31.3.1930 laadittu toimintasuunnitelma korosti, että kommunisteja suosivia työnantajia on painostettava esimerkiksi julkisuudella ja näiden luotonsaantia on pyrittävä vaikeuttamaan.⁶¹ Lukon puheenjohtaja Artturi Leinonen on todennut, että näitä keinoja myös käytettiin lapualaisten toimesta. Vasemmistomyönteisiksi epäiltyjen liikkeiden ja teollisuuslaitosten listoja ja boikottikehoituksia julkaistiin lehdistössä, ja liikemaailman johtoon kohdistettiin hiljaista painostusta.⁶²

Suomen Lukon toiminnan keskittyminen työmarkkinasuhteiden selvittelyyn laajamittaisen kommunismin vastustamisen sijasta selittyy pitkälti sen voimahahmojen intresseillä. Järjestössä häärivät aktiivisina Vientirauhan⁶³ johtaja Martti Pihkala, suurtehtailijat Rafael Haarla ja Petter Forsström sekä paperiteollisuuden vahva mies kenraali Rudolf Walden. Suomen Lukosta ei koskaan tullut Lapuan liikkeen todellista organisoitua johtoa, vaan kansanliike pysyi enemmän ja vähemmän eteläpohjalaisten ja radikaalien käsissä.⁶⁴ Tämä tunnustettiin järjestön sisälläkin ja loppuvuodesta 1930 se hakeutui kesällä syntyneen Lapuan liike ry:n yhteyteen. Kaikenkaikkiaan painostus oli kuitenkin tuottanut tulosta, sillä valtiovalta kielsi SAJ:n ja sen jäsenjärjestöt, sekä hyväksyi lain "työrauhan suojelemisesta"

---

⁵⁹ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 5, Aamulehti 8.12.1929 (lehtileike).

⁶⁰ Siltala 1985, s. 64-66. Nygård 1982, s. 78.

⁶¹ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 28, Suomen Lukon valtuuskunnan kokouspöytäkirjat.

⁶² Leinonen 1960, s. 145.

⁶³ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 28, Suomen Lukon kokoukset järjestettiin Vientirauhan toimiston tiloissa.

⁶⁴ Siltala 1985, s. 66. Nygård 1982, s. 78. Valkonen 1987, s. 102, Haarlan tehtailla oli käytössä ns. orjakontrahdit (työntekijä sai 10% parempaa palkkaa, jos hän ei kuulunut ay-liikkeeseen). "Kalkki-Petteri" Forsströmin eräällä tehtaalla oli töissä pelkkiä lakonmurtajia. Fosströmin lisänimi tuli hänen johtamastaan Lohjan kalkkitehtaasta.

syksyllä 1930. Näiden myötä huoli työmaiden turvallisuudesta valkoisille työläisille alkoi laantua selvästi vuoden 1930 loppupuolelle tultaessa.⁶⁵

Työmaiden turvallisuudesta eräiden lapualaispiirien huomio alkoi kohdistua maatalouspulan nimellä tunnettuun ongelmaan. Maatalousväestön romahtanut tulotaso ja erääntyvät lainat alkoivat kaataa maatiloja pakkohuutokauppoihin kiihtyvällä vauhdilla käännyttäessä vuoden 1931 puolelle. Lapuan liike ammensi voimakkaimmin kannatustaan juuri maatalousväestöstä, joka nyt kamppaili laman kourissa. Pulavuosia tutkineen Jorma Kalelan mukaan raskas velkaantuminen ja pakkohuutokaupat rasittivat pahimmin juuri Lapuan liikkeen kannatuksen muodostaneita suurten ja keskikokoisten tilojen haltijoita.⁶⁶ Lisäksi on selvää, että vaikka pakkohuutokaupat eivät olleet kaikkien kohtalona, tuntuivat kaventuneet elinolosuhteet raskaana maaseudun henkisessä ilmapiirissä. Talouskriisi synnytti maaseudulla pulaliikehdintää, jonka luomisessa ja kannattamisessa myös lapualaisilla oli osuutensa. Tämä painopisteen siirtyminen yhteiskunnalliseksi tulkittavasta kommunismin vastustamisesta taloudellisiin kysymyksiin on osa laajempaa liikkeessä tapahtunutta sirpaloitumiskehitystä. Useat Lapuan liikkeessä vaikuttaneet maanviljelijät olivat pettyneitä liikkeen välinpitämättömyyteen maaseudun pulaongelmaa kohtaan. Eräällä tavalla pulakysymys horjutti Lapuan liikkeen asemaa talonpoikaiskansan edustajana⁶⁷.

Merkitsevä askel talouspolitiikan alueelle oli Loimaan kokous tammikuussa 1931, joka oli lapualaisten kokoonkutsuma. Lapuan liikkeen johdosta mukana olivat Vihtori Kosola ja maanviljelijä Paavo Rautala, jotka vaikuttivat sittemmin myös IKL:ssä⁶⁸. Kokouksessa soimattiin Suomen Pankin korkopolitiikkaa ja vaadittiin hallitukselta toimenpiteitä jyrkkään säävyyn. Loimaan toisessa kokouksessa huhtikuussa lapualaiset olivat kuitenkin jo pakotettu vähemmistöön ja lopullinen repeytymä tapahtui lokakuussa. Tällöin lapualaiset erosivat pulaliikkeen toimikunnasta ja se jatkoi toimintaansa ns. Loimaan liikkeen nimellä. Liikkeen hajoamisen taustalla voidaan katsoa olleen kiistat toimintatavoista ja vaatimuksista. Ohjelmallisesti liikuttiin käytännössä samalla pohjalla, jonka Teknillisen korkeakoulun professori Yrjö Jahnsson oli maaliskuun kokouksessa laatinut. Jahnsson vaati ennenkaikkea

---

⁶⁵ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 28, Suomen Lukon valtuuskunnan kokouspöytäkirjat. Valkonen 1987, s. 102-110. Kalela 1987, s. 170-173.

⁶⁶ Kalela 1987, s. 95-96. Alapuro 1980, s. 679.

⁶⁷ Polvinen 1992, s. 262. Lackman 1985, s. 196. Kuusterä 1979, s. 146-148.

⁶⁸ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 47, Paavo Rautalan haastattelu. Perälä 1998, s. 224.

luotonannon ja setelistön lisäämistä Suomen Pankin puolelta.⁶⁹

Lapualaisiiven omaksi “tieteellisen pulaselityksen“ antajaksi tuli Helsingin yliopiston agraaripolitiikan dosentti V. F. Johanson. Hänen lamalääkkeensä eivät juuri poikenneet Janssonin vastaavista muuta kuin voimakkaana diskonttokoron alentamisen vaatimuksena.⁷⁰ Jorma Kalela katsoo pulaliikehännän takana olleen niinsanottujen varsinaisten talollisten, ei niinkään pienviljelijöiden. Tämä selittäisi lapualaisuuden ja pulaliikehännän yhteyden.⁷¹ Toisaalta Lapuan liike ja pulaliikkeen päälinjat eivät koskaan yhtyneet, ja tämä saattoi johtua erilaisista tavoitteista, mutta myös siitä, että lapualaiset pidättäytyivät ajamasta nimenomaan velkaantuneiden viljelijöiden asiaa. Yhteys lapualaismielisen pulaliikkeen ja suurtilojen pakkohuutokauppojen välillä on kuitenkin ilmeinen.⁷²

Marxilaisuus oli kommunistilakien kautta häivytetty ainakin näkymättömiin yhteiskunnasta, ja Lapuan liike oli yhden asian liikkeenä eräällä tavalla menettänyt tarkoituksensa. Liikkeen radikaalein siipi lähti vastustamaan koko vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää ja ajautui lopulta voimankoetukseen sen kanssa Mäntsälässä. Osa kansanliikkeen piirissä olleista taas alkoi käyttää liikkeen nimeä ja mainetta muiden (osin henkilökohtaisten) tavoitteiden ajamiseen.⁷³

Lapuan viidennessä valtakunnallisessa kokouksessa marraskuussa 1930 Suomen Lukko siis sulatettiin Lapuan liikkeen valtuuskuntaan. Kokouksessa esitettiin myös sangen jyrkkiä vaatimuksia maan talouselämän suojelemisesta eli neuvostoliittolaisten tuotteiden boikotoinnista, sosiaalisten uudistusten lopettamisesta sekä maatalouden tukemisesta ja tähän liittyvästä korkokannan alentamisesta. Kokouksessa hyväksyttiin liikkeen talousmiesten Pihkalan ja Haarlan ajama esitys suojatulleista, ulkolaisten “ylellisyystavaroiden“ tulleista ja vaatimus kieltoain kumoamisesta kansantaloutta liiallisesti rasittavana.⁷⁴ Juha Siltala on katsonut, että kyseessä oli

---

⁶⁹ Kuusterä 1979, s. 146. Hamberg 1990, s. 10. Zetterberg 1982, s. 329, 335-336, 344-345.

⁷⁰ Hamberg 1990, s. 13-14. Zetterberg 1982, s. 340-345.

⁷¹ Kalela 1987, s. 98-99.

⁷² Kuusterä 1979, s. 148.

⁷³ Djupsund/ Karvonen 1984, s. 15-16. Siltala 1985, s. 196-197. Hamberg 1990, s. 63-64.

⁷⁴ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 32, kutsu valtuutettujen kokoukseen 22-23.11.1930 ja kokousohjelma. Säätiö 31, Lapuan Liikkeen Pohjois-Hämeen piiritoimikunnan kokousten pöytäkirjat 19.10.1930 ja 25.2.1931. Uusi Suomi 23-24.11.1930. Mylly 1989, s. 268.

konservatiivisatriarkaalisen agraariyhteiskunnan lujittaminen, mutta pikemminkin kyseessä on pyrkimys levittää liikkeen vaikutusta eri yhteiskuntaelämän - etenkin talouspolitiikan alalle.⁷⁵Ajan Sanassa käytiin vuoden 1931 aikana kiivas kampanja Neuvostoliiton talouspolitiikkaa vastaan ja sen katsottiin olevan syynä Suomen vientiteollisuuden lamaan.⁷⁶

Muutos yhden asian liikkeestä puolueenomaista ohjelmallisuutta tavoittelevaksi organisaatioksi ei onnistunut “kyläpäälliköiden“ koulutusohjalla. Tätä puutetta V. F. Johanson⁷⁷ pyrki paikkaamaan ahkeralla polemiikkisodallaan valtion talouspolitiikkaa vastaan, ja laatimalla liikkeelle alustuksia taloustieteestä. Toivo Nygård katsoo, ettei Lapuan liikkeen millään ryhmällä ollut positiivista yhteiskunnallista ja taloudellista ohjelmaa.⁷⁸ Tämä pitänee paikkansa, mutta ei poista sitä tosiseikkaa, että pyrkimystä tällaiseen ohjelmallisuuteen oli. Varsinaiseen ohjelmantekoon tarvittiin kuitenkin leveämpää arsenaalia ja sen takia käännyttiin kokoomuslaisen professori Eino Suolahden puoleen. Lapuan liike halusi itselleen yksityiskohtaisen, poliittisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä käsittelevän ohjelman. Suolahti kokosi sitä työstämään ns. salaisen komitean, joka kokoontui viisi kertaa ja hahmotteli myös taloudellista ohjelmaa. Juha Siltalan mukaan toimikunta esti lapualaisten ja pulaliikkeen liian läheisen yhteistyön yhteiskuntajärjestyksen säilyttämiseksi. Toimikunnan ohjelma ei koskaan päässyt julkisuuteen asti.⁷⁹

Eräällä tavalla Lapuan liikkeen pyrkimys ohjelmallisuuteen, sen kytkös pulaliikehdintään ja vallinneen julkisen talouden arvostelu kiteytyivät valtuuskunnan kokouksessa Tampereella marraskuussa 1931. Hieman aiemmin oli jo todettu, että lapualaisten ohjelmaluonnokset “...sisältävät yleisesti katsoen saman kuin mitä Maakuntain liikkeen ohjelmassa esitetään. Ero: jälkimmäisessä taloudellinen ohjelma etusijalla.”⁸⁰. Tampereella päätettiin siis Lapuan liikkeen yhteistyöstä lapualaispulasiiiven (ns. Maakuntain liike) kanssa. Uuden liiton merkiksi julkisuuteen annettiin ohjelma (katso liite 1), joka oli

---

⁷⁵ Siltala 1985, s. 196-197.

⁷⁶ Katso esimerkiksi Ajan Sana 1.11.1930, 21.6.1931. ja 10.11.1931. Nygård 1982, s.91.

⁷⁷ Korjus 1976, s. 216, sittemmin Johanson siirtyi kapteeni Kalstan johtamiin kansallissosialisteihin.

⁷⁸ Nygård 1982, s. 87.

⁷⁹ Ekberg 1991, s. 42-43. Korjus 1976, s. 196-197. Siltala 1985, s. 197.

⁸⁰ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 31, Lapuan Liikkeen Pohjois-Hämeen piiritoimikunnan kokouksen pöytäkirja 20.10.1931. Säätiö 32, lainaus “Suhtautumista Maakuntain liikkeeseen, Lapua 7.11.1932“.

sekoitus Lapuan liikkeen vanhaa fraseologiaa kommunismin vastustamisineen ja uskonnon ja järjestysvallan korostamisineen ryyditettynä talouspoliittisilla linjanvedoilla ja pulaliikkeen vaatimuksilla. Sanalla sanoen Lapuan liikkeen militantti antimarxismi ja antiliberalismi yhdistyi pulaliikkeen antikapitalismiin⁸¹. Edelläkäsittelystä talouskysymyksistä oli mukana työterrorin vastustus, kieltolain kumoaminen ja vaatimus kotimaisten tuotteiden saattamisesta “suojattuun ja suosittuun asemaan“. Viimeksimainittu perusteltiin omavaraisuuspyrkimyksellä ja suunniteltiin toteutettavaksi tullipolitiikan kautta. Pulasiiven vaatimus maatalouden luotto-olojen korjaamisesta ja romahtaneiden tilallisten tukemisesta oli myös kirjattu ohjelmaan.⁸²

Mielenkiintoisen ja tärkeän kohdan ohjelmassa muodostaa valtion julkisen talouden ja sosiaalipolitiikan hoitoon kohdistettu ankara kritiikki. Lapualaiset olivat soimanneet alusta lähtien kansalaissodan jälkeen noudatettua sosiaalilainsäädäntöä ja koululaitoksen kehittämistä. Niiden katsottiin ylittävän valtion ja kuntien taloudellisen kantokyvyn. Samassa kategoriassa on varoitus sellaisesta valtion liiketoiminnasta “.., joka vie valtiososialismiin...“. Tullipolitiikan korostuksen ohella tässä kohdassa näkyy myös vientiteollisuuden etua ajavien lapualaisten kädenjälki.⁸³ Tampereen ohjelmassa tiivistyi pitkälti se taloudellinen keskustelu, jota Lapuan liikkeen piirissä käytiin sen olemassaoloaikana. Tampereen ohjelma on sekoitus etupiiripolitiikkaa, vallitsevien olojen kritisointia ja populismia, josta esimerkkinä voidaan pitää kieltolain kaatamista vaatinutta kohtaa. Sitä leimaa vaihtoehdottomuus ja kyvyttömyys tarjota mitään vallitsevien olojen tilalle. Tämä oli Lapuan liikkeelle tunnusomainen ja koko toimintaa leimannut piirre. Liikkeen johto oli kyvytön luomaan kokonaisratkaisuja ja kokoamaan hajanaiset voimat selväpiirteisen ideologisen ohjelman taakse. Tämän takia myös kiinnittyminen parlamentaariseen järjestelmään epäonnistui.

Juha Siltala on kuvatessaan Lapuan liikkeen olemusta korostanut, että lapualaisten tavoittelema ihanne, valkoinen Suomi, oli hyvin homogeeninen ja heikosti yhteiskunnallisia variansseja suvaitseva. Se oli talonpoikaisen väestön konservatiivinen hätähuuto modernisoituvan yhteiskunnan käydessä vääjäämättömästi sen yli. Symboliset voitot nykyaikaisen yhteiskunnan vaatimista suvaitsevuudesta ja pluralismista olivat ainakin yhtä

---

⁸¹ Siltala 1984, s. 26.

⁸² Ekberg 1991, s. 42. Hamberg 1990, s. 17-18. Perälä 1998, s. 224-226.

⁸³ Helsingin Sanomat 16.11.1931, Lapuan Liikkeen ns. Tampereen ohjelma 14.11.1931 (lainaus). Katso myös Vuorimaa 1931, s. 126-129 ja Rintala 1962, s. 185.

tärkeitä liikkeen kannattajille kuin esimerkiksi työmarkkinoiden rauhoittaminen lamakauden ajaksi.⁸⁴ Jorma Kalela katsoo osoitetun Lapuan liikkeen “...noudatettua talouspolitiikkaa tukenut luonne ja sen tälle politiikalle antama kiistaton voimanlisä.“. Lapuan liike ei siis häirinnyt uusklassismin mukaisen taloudellisen järjestelmän toimintaa, vaan päinvastoin tuki sitä poistamalla kommunismin - ja myös järjestäytyneen työväestön aiheuttaman uhkan järjestelmälle.⁸⁵

3. IKL:N SISÄISESTI JA ULKOISESTI VAHVA SUOMI

3.1 Kansanliikkeen johto luo ideologisen ohjelman

Kun tarkastelee sitä ryhmää, joka kesäkuussa 1932 otti hallintaansa uudelleen herätetyn kansanliikkeen, huomaa merkittävän seikan. Ensimmäistä kertaa suomalainen äärioikeisto ryhmittäytyi laajamittaisesti tiukkaan organisaatioon pyrkivän järjestön alaiseksi. Liikkeen johto ei ollut Lapuan liikkeen tapaan laajamittaisesti maanviljelijätaustaista, vaan edusti pikemminkin suomalaista lukeneistoa. Vaikka Lapuan liikkeen varsinaisen johdon taustavaikuttajina oli ollut myös älymystön edustajia⁸⁶ niin IKL:n johdon valmiudet luoda ohjelmallisuutta olivat kuitenkin merkittävästi paremmat kuin Lapuan “kyläpäälliköiden“.

Oppineiston ylikorostuneesta asemasta liikkeessä tuli myös eräällä tavalla sen painolasti, sillä siitä tuli ennenkaikkea lukeneiston kannattama puolue. IKL:n kannatus tuli koko sen olemassaolon ajan pääasiassa virkamiehistön, papiston ja ylioppilaiden parista. Vaikka liikkeen kannattajien yhteiskunnallinen status oli korkea ja ääni kantoi pitkälle, niin parlamentaariseen vaikuttamiseen tarvittava joukkovoima jäi IKL:ltä saavuttamatta. Yrityksen puutteesta se ei kuitenkaan johtunut, sillä IKL:n johdon tavoitteena oli alusta asti luoda järjestöstä koko kansan puolue.⁸⁷ Tämä näkyy erittäin selvästi myös kansanliikkeen taloudellisessa ohjelmallisuudessa.

Tässä vaiheessa on hyvä tarkastella niitä henkilöitä IKL:n johdossa, jotka vahvimmin vaikuttivat talouspoliittisiin linjauksiin kansanliikkeen alkuaikoina⁸⁸. Taloudellisissa

---

⁸⁴ Siltala 1982, s. 105-106. Siltala 1985, s. 443-455, 497-500.

⁸⁵ Kalela 1987, s. 169, 178-180 (lainaus). Rintala 1962, s. 185-186.

⁸⁶ Esimerkiksi professori Herman Gummerrus, tohtori Kai Donner ja tohtori Eino Suolahti.

⁸⁷ Nygård 1982, s. 75-85, 98-99. Alapuro 1980, s. 689-692.

⁸⁸ IKL:n eduskuntaryhmä ja taloudellisiin linjauksiin vaikuttaneet johdon jäsenet 1932-1934, katso liite 3.

kysymyksissä IKL:n johdon ja eduskuntaryhmän voi karkeasti jakaa kahteen eri siipeen. Ensimmäisen ryhmän muodostavat ne johdon jäsenet, joilla oli maanviljelijätausta ja varsin vähäinen koulutus pohja. Ensimmäisenä heistä on mainittava Vihtori Kosola, joka astui vankilasta vapautumisensa jälkeen joulukuussa 1932 liikkeen johtoon. Liikkeen yksi pyrkimys oli muodostaa luja organisaatio vahvan johtajan ympärille, ja Kosolan katsottiin kuuluvan tälle paikalle itseoikeutetusti. Todellisuudessa Kosolasta muodostui pelkkä keulakuva.⁸⁹ Hänen tehtävänsä oli kiertää puhetilaisuuksissa todistamassa, että IKL jatkaa uudistuneelta pohjalta sitä marxilaisvastaista työtä, jonka Lapuan liike aloitti. Kosola otti kantaa IKL:n johdon kokouksissa maatalouskysymyksiin, mutta johtajan kädenjälki liikkeen talouspolitiikkaan jäi kaikenkaikkiaan vähäiseksi.

Maatalouskysymyksiin oli liikkeessä parhaiten perehtynyt agronomi A. E. Tuomivaara, joka oli tehnyt elämäntyönsä maatalouden parissa. Tuomivaara oli Maalaisliiton kansanedustajista ainoa, joka jäi pysyvästi tukemaan Lapuan liikkeen suoraan toimintaa, muun puolueen tehdessä pesäeron liikkeeseen presidentti Ståhlbergin kyydityksen jälkeen. Hän laati sosiaaliministerinä toimiessaan (vuonna 1930) esityksen laiksi työrauhan suojelemiseksi, joka myös pienin korjauksin hyväksyttiin. Esityksessä hän oli tuonut esiin käsityksensä siitä, että Suomi eli ammattiyhdistysliikkeen ikeen alla, ja tämän takia liike oli pantava kuriin.⁹⁰ Tuomivaara oli hyvin selvillä pulan vaivaaman maatalouden ongelmista, ja hänelle annettiin runsaasti vastuuta näitä kysymyksiä linjattaessa. Tuomivaaran voi katsoa olleen realistinen, joka kokouksissa palautti maan pinnalle liian korkealentoiseksi yltäneen keskustelun maatalouspolitiikasta. Tuomivaaralle taustatukea antoivat maanviljelijät Sakari Honkala, Yrjö Schildt, Paavo Rautala ja Iisakki Nikkola, joista kaksi viimeksimainittua olivat Kosolan tapaan vaikuttaneet Lapuan liikkeen toiminnassa. Nämä miehet edustivat sitä talonpoikien ryhmää, josta IKL toivoi kannatuksensa nousevan⁹¹. Heistä kukaan ei ollut suuri talousteoreetikko ja he edustivatkin keskustelussa maanviljelijän näkökulmaa. Tästä ryhmästä eniten painoarvoa taloudellisissa kysymyksissä oli Rautalalla ja agronomi Honkalalla.

Maatalousryhmällä oli tärkeä asema IKL:n alkuaikojen taloudellisissa kysymyksissä. Tämä perustuu osaltaan liikkeen ideologiaan, joka korosti talonpoikaista väestönosaa kansan

---

⁸⁹ Nygård 1982, s. 99. Uola 1982, s. 57-59.

⁹⁰ Valkonen 1987, s. 106-107. Mylly 1989, s. 266-268.

⁹¹ Ajan Suunta 19.5.1933, "Kansanliikkeeseen kuuluu 90% talonpoikaiskansaa...".

tukijalkana⁹², mutta ehkä vielä selvemmin reaalipoliittikkaan ja maatalouden lamakauteen. Maatalouslama kosketteli jollakin tasolla valtaosaa kansasta, ja kansankokonaisuuteen pyrkivä liike ei voinut jättää tätä potentiaalista kannattajakuntaa huomiotta. Edellämäinittujen miesten vaikutus näkyy parhaiten juuri IKL:n toimenpide-ehdotuksissa maatalouslaman helpottamiseksi. Heillä oli suora kosketus vaikeuksissa olevaan maaseutuun ja sen ongelmiin, mutta laajempiin talouspoliittisiin linjauksiin he eivät Tuomivaaraa lukuunottamatta juuri osallistuneet.

Varsinaisen IKL:n ideologian ja ohjelmallisuuden loivat johdon lukeneistosiiven edustajat. Tästä ryhmästä näkyvimpinä toimivat lakitieteen professori Bruno Sundström (myöh. Salmiala) ja filosofian tohtori Vilho Annala. Sundströmin huhuttiin liikkeen alkuaikoina johtavan sitä diktaattorin elkein, mutta tämä kuva johtui pitkälti hänen aktiivisesta esiintymisestään julkisuudessa. Hänen tärkein tehtävänsä oli pitää liike laillisella pohjalla ja estää Lapuan liikkeessä tapahtuneen kaltaiset ylilyönnit. Tämän lisäksi Sundströmin huomio keskittyi liikkeen alkuvuosina SDP:n lakkauttamiseen kansainvälisenä marxilaisena järjestönä. IKL:n talouspolitiikkaan Sundström ei puuttunut yhtä aktiivisesti, mutta osallistui tähän keskusteluun etenkin silloin kun se kosketteli lainsäädännöllisiä kysymyksiä.

Jos liikkeen piiristä etsii taloudellisiin kysymyksiin erikoistunutta henkilöä, niin hän on selvästi Vilho Annala. Taloushistoriasta väitelleenä ja maamme taloustieteelliseen keskusteluun osallistuneena henkilönä Annala omasi sen talousteoreettisen pohjan, joka IKL:n johdon muilta jäseniltä puuttui⁹³. Annala oli toiminut kansalaisodan aikana yleisesikunnan palveluksessa ja sen jälkeen kauppa- ja teollisuushallituksen sekä valtion rautateiden korkeana virkamiehenä. Annala oli ollut Lapuan liikkeen Helsingin piirin puheenjohtaja ja liikkeen valtuuskunnan jäsen maaliskuusta 1931. Hän suhtautui kuitenkin kriittisesti mm. liikkeen kytköksiin pääomapiireihin ja suhtautumiseen työväestöön. Annala oli keskeinen hahmo IKL:n sisäisessä talouspoliittisessa keskustelussa ja hän pääosin myös esitteli julkisuudessa liikkeen tämän alan linjaukset.⁹⁴

---

⁹² Katso esimerkiksi Ajan Suunta 5.4.1933.

⁹³ Annalan väitöskirja "Suomen varhaiskapitalistinen teollisuus Ruotsin vallan aikana" hyväksyttiin vuonna 1928, ja hän kirjoitti mm. Yhteiskuntataloudelliseen Aikakauskirjaan vuosina 1920- 1929.

⁹⁴ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 32 (Lapuan liikkeen kirjeenvaihtoa). Rintala 1962, s. 238-239. Uola 1969, s. 76-77.

IKL:n lukeneistosiipeen kuuluivat myös sen kirkollisen tai sotilaallisen taustan omanneet johdon jäsenet. Papistoon lukeutuneet asessori Kaarlo Rietrikki (K. R) Kares, pastori Elias Simojoki ja kirkkoherra L. P. Tapaninen keskittyivät huolehtimaan siitä uskonnollis- isänmaallisesta kasvatuksesta, jonka IKL:ssä katsottiin olevan kansan henkisen elämän perusta. Kirkon edustajien panos taloudelliseen keskusteluun oli etenkin “taistelu materialismia vastaan“, eli sosiaalisten epäkohtien esiintuominen. Tähän kamppailuun osallistui etenkin tulisieluinen saarnamies Simojoki, joka oli aiemmin toiminut Akateemisen Karjalaseuran (AKS) ja Lapuan liikkeen piirissä. Simojoen taloudellisen taistelun kärki suuntautui etenkin työväestön palkkakysymykseen. K. R. Kares kuului johdosta ainoana ns. vanhaan aktivistisukupolveen (syntynyt 1873) ja hän oli ollut ehdolla vuonna 1930 hallitukseen Lapuan liikkeen edustajana⁹⁵. Hän suhtautui erittäin kriittisesti vallitsevaan talouspolitiikkaan ja osallistui innokkaasti liikkeen taloudelliseen keskusteluun. L. P. Tapaninen oli IKL:n johdon ainoa Pohjois- Suomen edustaja, hän keskittyi ajamaan ennenkaikkea omaan vaalipiiriinsä kohdistuneisiin ongelmiin, kuten työttömyyteen ja tulliasioihin.

Sotilaspiirejä IKL:n johdossa edustivat everstiluutnantit Paavo Susitaival ja Arne Somersalo. Molempien voi katsoa tuoneen IKL:ään saksalaisvaikutusta. Somersalo oli osallistunut maailmansotaan saksalaisten joukoissa ja Susitaival suoritti maassa kadettikurssin vuonna 1924. Tämä saksalaisvaikutus näkyi myös liikkeen nuorisjärjestössä Sinimustissa, jonka luominen annettiin Susitaipaleen tehtäväksi. Kosolan tapaan myös Susitaival oli osallistunut Mäntsälän tapahtumiin, ja istunut hetken aikaa vankilassa.⁹⁶ Edellisessä luvussa esiteltiin Susitaipaleen sotataloudellisia kannanottoja. Hän ei näkyvästi osallistunut liikkeen taloudelliseen keskusteluun, mutta Susitaipaleen näkemykset talouden kokonaisvaltaisesta mallista varmasti tunnettiin IKL:n piirissä. Arne Somersalo oli aiemmin toiminut mm. Suomen Suojelusliiton pääasiamiehenä ja sittemmin IKL:n pää- äänenkannattajan Ajan Suunnan (aiemmin Ajan Sana) päätoimittajana. Somersalo oli vahvasti viehätynyt Saksan kansallissosialismista. Hänellä oli hyvä mahdollisuus esitellä näkemyksiään - myös talouspoliittisia - lehden sivuilla nimimerkillä Antti Suomenpoika. IKL:n johdon ja eduskuntaryhmän kokouksissa käytyyn talouskeskusteluun Somersalo osallistui aktiivisesti.

---

⁹⁵ Rintala 1962, s. 176.

⁹⁶ Ajan Suunta 21.2.1933. Uola 1982, s. 49-50, 87-88.

Useimmilla IKL:n talouspolitiikkaan vaikuttaneista henkilöistä oli siis tausta Lapuan liikkeessä. Verrattaessa IKL:n johtoa Lapuan liikkeen vastaavaan huomataan kuitenkin niiden jäsenten koulutustaustan poikkeavan selkeästi toisistaan (katso liitteet 2 ja 3). IKL:n tavoitteena oli tulla kaikkia kansalaispiirejä edustavaksi järjestöksi ja tämä näkyi myös sen johdosta, joka oli selkeästi koulutetumpi ja laaja-alaisempi kuin Lapuan liikkeen. Tällä voi katsoa olleen sängen suuri merkitys IKL:n kykyyn luoda ohjelmallisuutta. Vertailtaessa näiden kahden liikkeen johdon ikäpyramidia, saa Marvin Rintalan näkemys sukupolviulottovuudesta kantavuutta, sillä IKL:n johto oli pitkälti sukupolvea, joka ei ollut aktiivisesti osallistunut vuoden 1918 ja sitä edeltäneisiin tapahtumiin⁹⁷. Nygård on kuvannut IKL:n johtoa äärioikeistolaiseksi teknoratiaksi, joka oli teoreettisesti valmennettu tehtäviinsä. Siinä kun lapulaisjohto oli vielä vanhaa aktivistipolvea, IKL:n nuori johto oli omaksunut oikeistolaisaktivismista sopivasti käsiteltyä tietoa.⁹⁸

Voidaan myös sanoa, että kansanliikkeen painopiste oli siirtynyt maalta kaupunkiin. Valtiollisia ja taloudellisia suuntaviivoja ei enään tuherrettu pellon reunalla Kerho-askin kanteen vaan päätöksenteko haluttiin ohjata Helsingin kabinetteihin. Lapuan liikkeen talonpoikaisjohdon taustalla oli vaikuttanut lukeneistopiirien edustajia. IKL:n johto pystyi luomaan itse ideologisen ohjelmansa, eikä tarvinnut tähän tehtävään taustalla vaikuttavia harmaita eminenssejä. Lapuan liikkeestä poiketen IKL:n johto piti tiukkaa organisaatiota elinehtonaan ja vaati kannattajilta kuria.⁹⁹ Tällä pyrittiin välttämään epämääräisten ryhmäkuntien muodostuminen liikkeen sisälle ja estämään Lapuan liikettä rapauttanut sisäinen hajanaisuus. Sisäisen yhtenäisyyden saavuttamisen hintana voi katsoa olleen spontaanin talonpoikaisliikkeen imagon haihtuminen, vaikka IKL:n johto pyrki sitä tarmokkaasti ylläpitämään.

Isänmaallinen Kansanliike koettiin kuitenkin jo sitä perustattaessa Lapuan liikkeen toiminnan jatkajana. Liike ei myöskään itse halunnut peitellä yhteyttään lapualaisuuteen, vaan julisti perusohjelmassaan lähtevänsä liikkeelle “samalta pohjalta kuin 1930 valtava kansannousu” ja asetti päämääräkseen “kansallisesti sisään- ja ulospäin voimakkaan Suomen luomisen”. Näihin lauseisiin perustui koko IKL:n ideologia. Koko liikkeen luoma ohjelmallisuus oli vain osaratkaisuja ja työvälineitä tämän uuden Suomen luomiseen.

---

⁹⁷ Rintala 1962, s. 4-5, 232-233. Nygård 1982, s. 96-97.

⁹⁸ Nygård 1982, s. 97.

⁹⁹ Nygård 1982, s. 94-100. Uola 1982, s. 187-188.

Vapaussota ja Lapuan liike nähtiin eräänlaisina esiasteina kehityksessä, jonka IKL tulisi viemään loppuun.¹⁰⁰ Lapuan liikkeen laittomuuksista liike sanoutui irti, mutta korosti rekisteröidyn Lapuan liikkeen pyrkineen taltuttamaan isänmaallisen vihan hyödylliseksi käytinvoimaksi rauhallisessa yhdistystoiminnassa¹⁰¹.

IKL:n johto ryhtyi tarmokkaasti luomaan liikkeelle ideologiaa ja ohjelmaa. Tärkeitä kiinnekohtia tarkasteltaessa IKL:n alkuaikojen talouspoliittisia linjoja ovat:

- *Perusohjelma* kesältä 1932.
- *Taloudellisen ohjelman suuntaviivat* (katso liite 4) keväältä 1933.
- *IKL:n hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi* kesältä 1934.

Isänmaallinen Kansanliike keskittyi talouspolitiikassaan varsin johdonmukaisesti kolmeen suureen kysymykseen. Näitä olivat 1. maatalous ja sitä kohdannut pula 2. työttömyystilanne ja 3. työmarkkinasuhteet eli työväenkysymys. Niistä ensimmäinen ja viimeinen pääsivät jo Perusohjelmaan ja Taloudellisen ohjelman suuntaviivat keskittyvät kokonaisuudessaan edellämainittujen kysymysten pohtimiseen. Myös eduskunta-aloitteet tehtiin näiden ongelmien pohjalta. Voidaanko näiden kysymysten kautta huomata liikkeen ideologiassa tapahtuneen kehitystä? Vuoden 1932 Perusohjelma on varsin maltillinen, eikä juuri poikkea sävyltään esimerkiksi Kokoomuspuolueen hieman aiemmin uudistamasta puolueohjelmasta¹⁰². Perusohjelma nojaa Lapuan liikkeen konservatiiviseen arvomaailmaan ja sen esiinnostamat ongelmakohdat olivat tuttuja. Valkoisen työmiehen työvapauden ja työnsaantimahdollisuuksiensa edistäminen oli perua jo Vientirauhan ajoilta ja maatalviljelevän väestön toimeentulomahdollisuuksien parantaminen oli ollut Lapuan liikkeen pulasiiven vaatimuslistalla.¹⁰³

Vuotta myöhemmin näihin kysymyksiin palataan jälleen, mutta tällä kertaa maatalouden ongelmiin etsitään ratkaisuja ja työväestön sanotaan muodostavan tasavertaisen osan kansasta. Työttömyyden ratkaiseminen asutustoiminnalla otetaan myös ohjelmaan. Tultaessa kesään 1934 maataloutta ja työttömyyttä koskevat näkökohdat ovat yhä ennallaan, mutta työväenkysymyksen ratkaisemiseksi esitetään laaja ohjelma. Mielestäni juuri IKL:n

---

¹⁰⁰ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Perusohjelma.

¹⁰¹ Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 195-200 V. Annalan puhe eduskunnassa 9.2.1934.

¹⁰² Borg 1965, s. 240-247, Kansallisen Kokoomuspuolueen vaaliohjelma (hyväksytty puoluekokouksessa 7-8.5.1933).

¹⁰³ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Perusohjelma.

aktivoituminen työväenkysymyksessä ja liukuminen erilleen perinteisistä oikeiston näkökannoista on merkittävä ideologiassa ja ohjelmallisuudessa tapahtunut muutos. Tarkastelen tätä muutosta lähemmin luvussa kuusi. Muut taloudelliset kannanotot pysyvät sangen uskollisesti jo alussa valituilla linjoilla.¹⁰⁴

3.2 IKL:n ideologia - omaa ja vierasta

IKL:n ideologian perustana oli usko, että maailman kansat ovat jatkuvassa taloudellisissa taisteluasemissa toisiaan vastaan, ja tämä asetelma voi kehittyä milloin tahansa aseelliseen taisteluun. Ratkaisutaistelun katsottiin koittavan pian ja se käytäisiin kahden erilaisen maailmankatsomuksen, kansallis-isänmaallisen ja marxilais-kansainvälisten voimien välillä. Käsitys oli paljolti omaksuttu saksalaiselta Oswald Spengleriltä, johon ahkerasti viitattiin IKL:n puheissa. Tulevaa taistelua varten IKL pyrki yhdistämään Suomen kansan valkoiseen rintamaan, josta sittemmin ryhdyttiin käyttämään nimitystä kansallis-isänmaallinen rintama. Tämän yhdistämistyön katsottiin olevan välttämätön, jotta liikkeen lopullinen päämäärä eli "sisään- ja ulospäin voimakas Suomi" voitaisiin muodostaa. IKL:n johtamana tämä rintama loisi kansankokonaisuuden. Tämä käsite suodattui IKL:n ohjelmaan Akateemisen Karjalaseuran (AKS) kautta.¹⁰⁵

Kansankokonaisuus oli käänös saksan "Volksgemeinschaft" sanasta, joka näytteli merkittävää roolia Saksan kansallissosialistien poliittisessa ajattelussa. Käsite tuli suomalaisten tietoisuuteen Yrjö Ruuthin (myöh. Ruutu) kautta. Ruuth käsittelee teoksessaan Uusi Suunta laajasti tätä käsitettä, joka nähtiin sitten IKL:n piirissä hyvin samantapaisena. Ruuthin mukaan sivistyneistön tehtävä oli palauttaa kansalaissodan rikkoma eheys ja yhdistää kansa. Ruuth esitti myös ajatuksen "valtiososialismista", joka olisi puhtaasti isänmaallista ja kansallista. Kansallinen politiikka piti Ruuthin mukaan pitää erillään kaikista yhteiskunnallisista erikoiseduista. Se edellytti voimien kokoamista ja siten

---

¹⁰⁴ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat. Borg 1965, s. 214-221, "Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi".

¹⁰⁵ Ajan Suunta 15.6.1933. Suomen 1920-40-luvun historian säätöön arkisto: Vilho Annala 1, Annalan puhe keväällä 1933. R. G. Kallia 5, Kallian puhe 2.4.1934. Spengler Oswald, Länsimaiden perikato, maailmanhistorian morfologian äärioviivoja. Alkuteos: Der Untergang des Abendlandes I ja II. Uola 1982, s. 101-102. Alapuro 1973, s. 145-146.

myös luopumista vallitsevasta pääomaan perustuvasta liberalistisesta järjestelmästä.¹⁰⁶

Monet näistä ajatuksista olivat huomattavan yhteneväisiä IKL:n ideologian kanssa. Sisäisesti ja ulkoisesti vahvan Suomen luominen oli eräällä tasolla ollut myös Lapuan liikkeen tavoitteena, vaikka liike ei koskaan tuonut julki muuta tavoitetta kuin kommunismin hävittäminen. Paljon vahvemmin ja selkeämmin tämä päämäärä oli esitetty AKS:n piirissä, jonka on katsottu vaikuttaneen vahvasti myös IKL:n taloudelliseen ideologiaan. Pitkästi AKS:n vaikutuksesta IKL:n ohjelmaan tuli kansallisuus- ja kielikysymysten voimakas painotus.¹⁰⁷ Akateeminen nuoriso otti IKL:n syntymisen ilolla vastaan ja näki sen väylänä uuden Suomen syntymiseen, "Isänmaallinen Kansanliike ei aja mitään ryhmä - eikä luokkapyyteitä. Sen julistus on selvä, me tunnemme ja tunnustamme vain yhden puolueen Suomen. Se tahtoo palvella kokonaisuutta. Kokonaisuutta, jolle talonpojan ja työmiehen niinkuin ns. sivistyneistönkin hyvinvointi on yhtä tärkeätä."¹⁰⁸

Oikeiston aatteellista taustaa tutkinut Risto Alapuro näkee myös IKL:n juurien olleen AKS:n tapaan 1800-luvun fennomaniassa. Kansankokonaisuuden edun korostaminen, sosiaalireformistiset pyrkimykset, kansallisuusaate (kansallisen tradition ja kulttuurin korostaminen) ja uskonnollisuuden painottaminen olivat fennomanian keskeisimpiä piirteitä. Fennomanian radikalismi oli ollut ytimeltään kulttuurista, toisin kuin liberalistien, jotka ajoivat perustuslaillisen järjestelmän vahvistamista ja taloudellisen vapauden lisäämistä. Liike ei halunnut liberaalien tapaan muuttaa yhteiskunnan rakennetta, vaan varmistaa oman kulttuurinsa eteneminen sen puitteissa. Voidaan karrikoidusti sanoa, että fennomaniassa eräs osa sivistyneistöä turvasi asemansa liittoutumalla yhteiskunnan rakennemuutoksessa sen vaurastuttamaan ryhmään eli vaurastuneeseen talonpoikaistoon.¹⁰⁹ Fennomaniaan IKL:ää yhdisti myös J.V.Snellmanin suuri arvostus kansallisuusvaltion luoja ja kansallisena herättäjänä¹¹⁰. Toisaalta Alapuro näkee oikeistoliikkeiden taustalla vaikuttaneen myös ns. alkiolaisen populismin. Tämänkin ideologian taustalla oli

---

¹⁰⁶ Ruuth 1920, s. 15, 155-156, 181-182. Rintala 1962, s. 223. Nygård 1982, s. 101.

¹⁰⁷ Uola 1982, s. 101. Kalela 1976, s. 124, Kalela katsoo, että myös antikapitalismi ja korporatismi tulivat IKL:ään nimenomaan AKS:n kautta.

¹⁰⁸ AKS:n johtajan Vilho Helasen artikkeli Ajan Suunta 6.3.1933 (lainaus). Nygård 1982, s. 69.

¹⁰⁹ Alapuro 1973, s. 18, 20, 36.

¹¹⁰ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: R. G. Kallia 5, Kallian puhe 6.12.1933. Isänmaallisen Kansanliikkeen eduskuntaryhmän aloitteet valtiopäivillä syksyllä v. 1933, esipuhe.

fennomanian talonpoikainen aatemaailma, mutta fennomaniasta poiketen se oli populistisempaa. Se oli yksinkertaisten ja tavallisten maalaisihmisten ihannointia ja vihamielisyyttä - porvarillista yhteiskuntaa - kaupungistumista, teollistumista ja maallistumista kohtaan.¹¹¹

IKL:n tavoittelema sisäisesti vahva Suomi muodostuisi sulattamalla koko kansa - myös punainen työväki - kansankokonaisuuteen. Vain särötön kansankokonaisuus olisi tarpeeksi vahva lännen etuvartioksi "idän barbariaa" vastaan. Näin toteutuisi ulkoisesti voimakas Suomi, joka toteutuisi IKL:n johdon silmissä Suur-Suomena. Tähän ulkoiseen voimakkuuteen kuului kansan puolustustahdon ja puolustuslaitoksen roolin korostaminen, sillä aseeton kansa oli olemassaolon taistelussa muiden armoilla¹¹². Kansankokonaisuus, joka muodosti elimellisen rakenteen koostui yksilöistä, joiden oikeudet riippuivat velvollisuuksien täyttämisestä. Yksilön oikeudet alistettiin kokonaisuuden etua ja tarpeita palveleviksi. IKL:ssä käytetty motto kuului; "Isänmaan yhteinen etu ryhmätujen ja ja yksityisetujen yläpuolelle.". Kansalaisia yhdisti yhteisöllisyys, jonka tunnusmerkit IKL määritteli. Yhteinen suomenkieli, uskonnollis-isänmaallinen maailmankatsomus ja herkkä kansallinen omatunto olivat kaikilta kansalaisilta vaadittuja ominaisuuksia.¹¹³ Vilho Annala totesi eräässä puheessaan IKL:n olevan "kasvatuslaitos valtiollista ajattelua varten."¹¹⁴

Maan itsenäisyyden ja vapauden turvaisi siis luja valkoinen rintama, joka IKL:n suojissa rakennettaisiin. Tämä rintama poistaisi epäkohdat, joiden liike katsoi olevan Suomen onnellisen tulevaisuuden esteenä. Pahin epäkohdista oli kommunismi, jota vastaan IKL julisti käyvänsä leppymättömään taisteluun ja liitti Lapuan liikettä jyrkemmin myös sosialidemokratian samaan marxilaisuuden kategoriaan.¹¹⁵ Kansainvälisen sosialismin katsottiin olevan uskonnollista ja kansallista henkeä halveksivaa. IKL julisti, ettei se voi suurissa periaatteissa tinkiä tai ryhtyä sovitteluun vastustajiensa kanssa, sillä se olisi ollut liikkeen mielestä parlamentaarista lehmänkauppaa, jota syvästi halveksittiin. Samalla tavalla IKL katsoi "puoluemielen ja puoluejuonittelun" vaarantavan isänmaan etuja ja

---

¹¹¹ Alapuro 1973, s. 25-26.

¹¹² Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelma- ja toimintaperusteet 1933, Toimintaperusteet (kohta 14).

¹¹³ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelma- ja toimintaperusteet 1933, Perusohjelma, Toimintaperusteet (lainaus) ja Taloudellisen ohjelman suuntaviivat.

¹¹⁴ Ajan Suunta 21.3.1934.

¹¹⁵ Vertaa esimerkiksi Lapuan liikkeen ns. Tampereen ohjelman kohtaa 1 ja Isänmaallisen Kansanliikkeen Perusohjelman kohtaa 2.

heikentävän yhteiskuntaa. Näin liike jo alkuaskeleillaan määritteli vastakkainasettelun muihin puolueisiin nähden ja myös jäämisensä poliittiseen paitsioon.¹¹⁶

Tämä paitsioasema lankesi IKL:lle jo Lapuan liikkeen perintönä, sillä jo perustamisvaiheessa liike luokiteltiin "laillisuusrintaman" (Maalaisliitto, Sosialidemokraattinen puolue, Ruotsalainen kansanpuolue ja Edistyspuolue) toimesta yhteiskuntarauhan järkyttäjäksi. Tarkasteltaessa IKL:n "ainoan oikean tien" ideologiaa, on helppo ymmärtää miksi liikkeen lakialoitteet ja koko sen toiminta leimattiin muiden puolueiden taholta populismiksi ja taktikoinniksi. IKL:n äärimmäisen jyrkkä näkemys ajamiensa päämäärien oikeutuksesta ja ainutlaatuisuudesta viitoitti liikkeen jäämisen yksin poliittisessa järjestelmässä. IKL ei ollut omien sanojensa mukaan luokkapuolue (vaikkakin kannattajakunnan koostumus kieli muuta) vaan ajoi kaikkien yhteiskuntaryhmien asemaa kokonaisedun pohjalta. Ideologiansa mukaisesti se haki taloudellisilla kannanotoillaan kannatusta kaikista elinkeinoryhmistä tarjoamalla kaikille jotakin. Tämä taktiikka sai takajaloilleen vanhat puolueet, jotka katsoivat IKL:n kosiskelevan vaikeuksissa olevia väestöryhmiä (maatalousväestö, työttömät ja myös työväestö). Muille puolueille IKL:n ideologia ja toimenpiteet olivat demagogiaa, jossa pulakauden ongelmilla ratsastamalla pyrittiin harhauttamaan äänestäjiä. Juha Siltala on todennut, että IKL:n totalitarismi uhkasi järjestelmän säilyvyyttä kärjistäessään tarpeettomasti poliittisia vastakohtia, ja tämä sai muut puolueet sitä vastaan.¹¹⁷

IKL:n talouspolitiikka kosiskeli selvimmin ryhmiä, joiden etuja Maalaisliitto ja Sosialidemokraattinen puolue olivat perinteisesti ajaneet. IKL:n populismi koettiin uhkaavana etenkin näiden kahden suuren puolueen taholla. Maalaisliitolle IKL:n maataloutta koskevat ohjelmakohdat olivat punainen vaate. Ne koettiin uhkatekijänä etenkin sen takia, että Maalaisliiton oma kannattajakunta oli varsin tyytymättömänä seurannut puolueen toimenpiteitä hallituksessa pulan voittamiseksi. Niinpä IKL:n ohjelma ja aloitteet lytättiin poikkeuksetta pulaliikkeen jatkona. Kansanliikkeen piirissä valiteltiin, että heidän aloitteensa äänestettiin kumoon vain sen takia, että ne olivat IKL:n tekemiä¹¹⁸. Muille puolueille IKL:n aloitteiden vastustaminen oli parlamentarismien puolustamista.

---

¹¹⁶ Isänmaallisen Kansanliikkeen eduskuntaryhmän aloitteet valtiopäivillä syksyllä v. 1933, esipuhe.

¹¹⁷ Siltala 1983, s. 236. Soikkanen 1984, s. 19-22. Uola 1982, s. 193-194, 480-481.

¹¹⁸ Katso esimerkiksi Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat II, s.2050-2053, V. Annalan puhe eduskunnassa 2.11.1934.

Maalaisliiton tavoin SDP koki IKL:n kosiskelut työväen suuntaan uhkana omalle asemalleen. Asiaa eivät helpottaneet IKL:n jatkuvat vaatimukset SDP:n lakkauttamisesta kansainvälisenä kommunistijärjestönä¹¹⁹. Puolue tuomitsi IKL:n fasistiseksi liikkeeksi, jonka taholta ei työväestölle ollut luvassa mitään hyvää.¹²⁰

IKL:n ainoaksi liittolaiseksi jäi Kokoomuspuolue, joka toimi eräänlaisena emopuolueena liikkeen alkuaikoina. Näiden kahden järjestön kanssakäyminen, kannatuspohja ja myös ohjelma olivat vielä kesän 1933 eduskuntavaaleihin tultaessa niin yhteneväiset, että ne osallistuivat vaaleihin vaaliliitossa.¹²¹ Aikaisemmassa tutkimuksessa on katsottu IKL:n olleen vain Kokoomuksen äärisiipi, ja tämä väite ei olekaan täysin perusteeton. Isänmaallista Kansanliikettä paikallisena ilmiönä tutkinut Tuija Hietaniemi on jopa katsonut, ettei IKL:n käsittäminen alkuvaiheissaan itsenäiseksi järjestöksi ole perusteltua¹²². On kuitenkin pidettävä mielessä, että yhteiskunnallinen liike on poikkeuksellisen vahvassa mielessä puheella tuotettua todellisuutta¹²³. Liike on olemassa, kun sillä on kannattajia, jotka sanovat sen olevan olemassa. Lisäksi IKL:n voi katsoa toimineen foorumina sille oikeiston osalle, joka ei saanut ääntään kuuluville Kokoomuksen tai muiden puolueiden piirissä. Näinollen sen itsenäinen luonne tuli näkyviin jo alkuaikoina. IKL osoittautui epäkiitolliseksi yhteistyökumppaniksi viimeistään vaalien jälkeen. Sen 14 kansanedustajaa (katso liite 3) erosivat Kokoomuksen eduskuntaryhmästä ja aloittivat oman poliittisen ohjelmansa toteuttamisen. Syksyllä 1933 IKL:n toimesta esitetyt talouspolitiikkaa käsitelleet lakiehdotukset ja IKL:n myönteinen suhtautuminen ulkolaisiin fasistijärjestöihin saivat Kokoomuksen hakemaan välimatkaa kansanliikkeeseen.¹²⁴

Laurila on määritellyt IKL:n eräänlaiseksi 1920-luvun ja 1930-luvun alun poliittistaloudellisten ja fasististen ajatusten ulkomaisia esikuvia myötäilevä keräelmäksi¹²⁵. IKL:n syntyessä ei ollut mitään valmista ohjelmaa, ei kotimaista eikä ulkolaista. Liikkeen ideologia ja ohjelma syntyi asteittain, hyödyllisiksi katsottuja malleja omaksuttiin niin

---

¹¹⁹ IKL teki asiasta myös eduskunnassa aloitteen. Isänmaallisen Kansanliikkeen eduskuntaryhmän aloitteet valtiopäivillä syksyllä 1933, "Toimintakielto yhdistyksille, jotka ovat velvoittavassa käskynalaisuussuhteessa kansainvälisiin järjestöihin."

¹²⁰ Soikkanen 1975, s. 552-553.

¹²¹ Tanner 1984, s. 14-16. Uola 1982, s. 63-64.

¹²² Hietaniemi 1981, s. 178, 187.

¹²³ Hyvärinen 1994, s. 34.

¹²⁴ Uola 1982, s. 167-178. Uola 1969, s. 88. Tanner 1984, s. 49-50.

¹²⁵ Laurila 1967, s. 99.

ulkomailta kuin myös omasta suomalaiskansallisesta taustasta. Ideologisen rungon voi katsoa olleen ainakin osittain lainatavaraa.

IKL:n voi katsoa lähteneen niistä ideologisista lähtökohdista, jotka sille Lapuan liikkeen perintönä jäivät. Liike alkoi kuitenkin varsin nopeasti etäännyä tästä valkoisen Suomen ideogiasta. Suurimpana tekijänä tähän on pidetty ulkomailta, pääosin Saksasta ja Italiasta omaksuttuja fasististen aatteiden vaikutusta. IKL:n johdossa ryhdyttiinkin varsin pian hahmottelemaan uudenlaista valtiokäsitystä, korporatismia.¹²⁶ Kansanliikettä aktiivisimmin tutkinut Mikko Uola on todennut uusien korporatiivisten ajattelumallien vallanneen IKL:n piirissä alaa jo vuoden 1933 alussa¹²⁷. Korporatismi olikin selkeästi Mussolinin Italiasta omaksuttu aate, ja tämä puoltaa käsitystä IKL:n sidoksesta yleiseurooppalaiseen fasismin nousuun. Toisaalta korporatismista puhumista julkisuudessa arasteltiin, sillä se katsottiin yleensä liitettävän diktatuuriin, ja tätä painolastia IKL ei halunnut kantaakseen.¹²⁸ Korporatismiin vaikutusta IKL:n talouspolitiikkaan pohdittaessa on huomioitava eräitä tekijöitä. Vasta vuoden 1934 aikana ryhdyttiin määrätietoisesti pyrkimään valtiota ja taloutta koskeviin ohjelmiin (esimerkiksi työvänohjelma), joiden voi katsoa olevan osia korporatiivisesta kokonaisjärjestelmästä. IKL:n korporatismia tutkineen Anne Kuivasen mukaan IKL:n korporatismisuunnitelma oli vasta vuonna 1938 niin kypsä, että se esiteltiin suurelle yleisölle. Sitä ei kuitenkaan koskaan varsinaisesti liitetty IKL:n ohjelmaan.¹²⁹

IKL:n suhdetta ulkolaiseen fasismiin voi kuvata kaksijakoiseksi. Italian ja Saksan tiestä oltiin peittelemättömän innostuneita ja siinä nähtiin uudenlaisen nationalistisen Euroopan synty¹³⁰. Toisaalta IKL:n syntyminen oli tiukassa henkisessä yhteydessä vapaussodan ja Lapuan liikkeen valkoiseen Suomeen, johon ei kuulunut ulkolaisen fasismin kopiointi sellaisenaan. Tämä oli syy siihen, että IKL korosti alkuvuosina toistuvasti suomalaiskansallista luonnettaan. Liike pyrki välttämään suorien ulkolaisten lainojen, "importtitavaran", mukaanottamista ohjelmaansa ja siten rinnastusta ulkolaisiin

---

¹²⁶ Korporatismi on poliittinen järjestelmä, jossa lainsäädäntövaltaa käyttävät työntekijä- ja työnantajajärjestöistä yhdistyneet korporaatiot. Katso Kuivanen 1993. Alapuro 1973, s. 142.

¹²⁷ Uola 1982, s. 65. Tähän johtopäätökseen Uola tulee pääasiassa yhden lähteen, R. G. Kallian korporatismi-luonnostelman (tammikuulta 1933), pohjalta.

¹²⁸ Uola 1982, s. 68, 72-73. Susitaival 1981, s. 128 "Italiasta omaksuimme suomalaisen korporatismiin mallin...".

¹²⁹ Kuivanen 1993, s. 64. Ajan Suunta 8.10.1938, Vilho Annalan esitelmä korporatismista.

¹³⁰ Ajan Suunta 21.6.1933.

liikkeisiin.¹³¹

Lapuan liikkeen perintö määrittä pitkään ideologian rajat ja ulkolaisen fasismin omaksuminen venytti näitä rajoja. IKL:n toiminnassa on helppo nähdä pyrkimys tämän ideologian uudelleenmuokkaamiseen vastaamaan paremmin liikkeen johdon näkemyksiä, mutta on tärkeää tiedostaa prosessin olleen hidas ja vaiheittainen. “Kaikilla elämän alueilla odottavat useat tärkeät kysymykset ratkaisuaan uudessa valossa. Monet näistä ovat vielä tässä vaiheessa liian vähän harkittuja ja valmisteltuja julkisuudessa esitettäväksi, mutta toisista ovat jo nähtävissä tulevaisuuden suuntaviivat.”, todettiin IKL:n ohjelmasta vuonna 1933.¹³²

IKL:n johto on mielestäni nähty liian yksipuolisesti jonkinlaisena fasismin veljeskuntana. Tämä johtunee pitkälti ulkolaisia esikuvia matkineista ulkoisista manereista (yhtenäinen puku, kansallissosialistien kaltainen nuorisjärjestö, pyrkimys johtajakeskeisyyteen ja kurinalaiseen järjestöorganisaatioon) ja toisaalta aikalaiskeskustelusta, joka leimasi IKL:n muuttanutta ulkolaisten järjestöjen käsikassaraksi. Antidemokraattisten aatteiden ihannointi ja niiden osittainen omaksuminen ei väistämättä tarkoita niiden vaikuttaneen aatemaailmaan kovinkaan syvällisellä tasolla. Tosiasia on, että IKL:n johdossa oli piiri (V. Annala, A. Somersalo, R.G. Kallia, Vilho Castrén ja P. Susitaival), joka oli hyvin viehätynyt natsismin ja fasismin aatemaailmasta. Kyseinen piiri myös pyrki ohjailemaan liikkeen ideologiaa niiden suuntaan esimerkiksi juuri korporatismiin tuomisella IKL:n piiriin.¹³³ Toisaalta liikkeen johdossa oli myös edellä mainittu maataloussiipi. Se ei nähdäkseni ollut kovinkaan perehtynyt näihin ulkolaisiin aatteisiin ja toimi pikemminkin lapualaisuuden aatemaailman innoittamana. On siis varottava valamasta koko IKL:n johtoa samaan muottiin.

Tutkimuskysymyksiäni kannalta on olennaista kysyä, vaikuttivatko korporatismisuunnitelmat ja ulkolaiset aatteet IKL:n talouspolitiikkaan vuosina 1932-1934. Talouselämä nähdään puolueissa osana ideologiaa ja arvomaailmaa. Yleiset talouspolitiikan

---

¹³¹ Katso esim. Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n johdon kokouksen pöytäkirja 19.9.1932, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 14.9.1933. Vilho Annala 1, Annalan puhe 1934.

¹³² Isänmaallisen Kansanliikkeen eduskuntaryhmän aloitteet valtiopäivillä syksyllä v. 1933, esipuhe.

¹³³ Kuivanen 1993, s. 43-46. Uola 1982, s. 70-76.

suuntaviivat ovat siis sidoksissa yleiseen ideologiaan. Taloudelliset kannanotot syntyvät aina suhteesta vallitsevaan talouspolitiikkaan ja sen hetkiseen taloudelliseen tilanteeseen. Suomen talouselämän rakenne ja väestön elinkeinorakenne loivat erilaisen ongelmakentän kuin esimerkiksi Saksassa, ja IKL:n johdossa myös tiedostettiin tämä tosiasia. Maa oli maatalousvaltainen ja tämä elinkeinoala oli ennennäkemättömän kriisin kourissa.

IKL:n ideologinen käsitys talonpojasta kansan tukijalkana ja usko, että liikkeen kannatus lepäsi pitkälti maanviljelijäväestön varassa pakotti IKL:n ottamaan kantaa maatalouspulaan heti alkuvaiheessa. Tämä näkyy taloudellisten kannanottojen keskittymisenä pulan aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseen maaseudulla. Sellaisiin kysymyksiin kuin pakkohuutokauppojen keskeyttäminen, korkokysymys ja maatalousmoratorio ulkolaiset aatevirtaukset eivät juuri voineet vaikuttaa. Sen sijaan yleisemmät talouspolitiikan linjavedot, esimerkiksi työttömyyskysymys, työmarkkinasuhteet, asutuskysymys ja tullipolitiikka olivat enemmän yhteydessä talouselämän rakenteeseen ja tätä kautta ideologiaan. Näissä linjauksissa oli mahdollisuus käyttää esikuvia ja ulkolaisia malleja ja näin IKL:n piirissä myös tehtiin. Tarkastelen tulevissa luvuissa talouspoliittisia kannanottoja yksityiskohtaisesti ja pyrin myös löytämään niissä mahdollisesti vaikuttavat ulkolaiset painotukset.

Jotta voidaan ymmärtää edellämainittuihin kysymyksiin keskittyminen ja etenkin maatalouden vahva painoarvo, niitä on tarkasteltava IKL:n ideologian osana. Muiden tärkeiden kysymysten tapaan myös taloudellisissa kysymyksissä oli kansakunnan kokonaisuus ratkaiseva tekijä. IKL:n tavoitteleva kansallinen talouspolitiikka rakentui ajatukselle, jonka mukaan samalla kun eri elinkeinoryhmät palvelevat toisiaan, niiden on mukauduttava kansakunnan kokonaisedun vaatimuksiin.¹³⁴ Kansakunnan kokonaisuus on IKL:n ideologiassa vahvasti yhteydessä lähes pyhäksi nostettuun isänmaan etuun. On huomattava, että IKL katsoi itse pystyvänsä nimeämään sen, mikä oli kansankokonaisuudelle edullista. Selkein tällainen asia oli maatalouden hyvinvointi.

Koska maataloudella katsottiin olevan kansantaloudessa ensiarvoinen merkitys, sitä oli myös tuettava kokonaisuuden edun pohjalta.¹³⁵ Suomi oli maatalousmaa ja viljanviljelys

---

¹³⁴ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat (kohta 6).

¹³⁵ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Toimintaperusteet (kohta 8).

sen pääelinkeino. Viljelijäväestö muodosti kansakunnan selkärangan, jonka murtuessa murtuu koko yhteiskunta.¹³⁶ Talonpojan merkitys kohotettiin lähes myyttisiin mittasuhteisiin. K. R. Kares totesi uskonnon ohella itsenäisen talonpojan olevan koko yhteiskuntarakennuksen selkäranka. Maanviljelys ei ollut ansionhankkimista vaan ennenkaikkea harjoittajalleen elämäntehtävä. Maanviljelijän pelastaminen pulasta oli siis kansakunnan kokonaisedulle ensiarvoinen kysymys ja sen toteuttamiseksi pienemmän edun oli väistyttävä suuremman tieltä.¹³⁷

3.3 Liberalismi, marxismi ja kolmas järjestelmä

IKL:n piirissä marxilaisuus nähtiin avoimesti vihollisena. Aate toimi luokka- ja kansainvälisyyspohjalla, jota IKL:ssä kavahdettiin. Marxin talousoppeja pidettiin väärinä, sillä niissä kiellettiin ihmishengen luova voima. “Kuka voi kieltää, etteikö itse taloudellisessa toiminnassa suuntaa ja tasoa määräävänä olisi hengen voimat, ihmisnero.“, totesi Vilho Annala eräässä puheessaan¹³⁸. Marxilaisuuttakin katkerampaa kritiikkiä sai osakseen keskustapolitiikka, jota nimitettiin liberalismiksi tai vapaamielisyydeksi. Liberalismin katsottiin olevan rintamakarkuruutta ja selkärangattomuutta. Se oli aate joka eli parlamentaarisessa järjestelmässä solmien lehmänkauppoja vuoroin oikeiston, vuoroin vasemmiston kanssa.¹³⁹

Suomen kansa oli liikkeen näkemyksen mukaan jakautunut sisäisesti eri leireihin ja IKL katsoi yksin edustavansa kansallis-isänmaallista rintamaa. Vielä ennen kesän 1933 vaaleja IKL katsoi kahden maailmankatsomuksen välissä horjuvan keskusta-aineksen, jonka oli tehtävä valintansa kannastaan. Vaalien jälkeen keskustan katsottiin liittyneen vasemmiston puolelle ja IKL ryhtyi käyttämään vastustajistaan nimitystä “marxilaisvapaamieliset“.¹⁴⁰ IKL:ssä siis nähtiin maailman ajautuvan vääjäämättömästi “hyvän ja pahan taisteluun“, jossa rintamalinjat olisivat selvät. Samaan tapaan kuin Isänmaallisen Kansanliikkeen johto

---

¹³⁶ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 225, V. Annalan puhe eduskunnassa 20.9.1933.

¹³⁷ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 234-235, B. Sundströmin puhe eduskunnassa 20.9.1933. Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1101, 1104-1105, E.A.Tuomivaaran ja K. R. Kareksen puheet eduskunnassa 27.9.1933.

¹³⁸ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Vilho Annala 1, Annalan puhe Tampereella vappuna 1934.

¹³⁹ Katso esim. Ajan Sana 19.5.1933.

¹⁴⁰ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Vilho Annala 1, Annalan puhe Viipurissa alkukesästä 1933. Ajan Suunta 1.11.1933, E. A. Tuomivaaran puhe Viipurissa 29.10.1933.

näki liberalismien valtiollisena järjestelmänä edesauttavan marxilaisuuden leviämistä, katsottiin vallitsevan liberalistisen talouspolitiikan vievän valtiososialismiin¹⁴¹.

Siinä missä muut puolueet ajoivat eturyhmäpyyteitä, Isänmaallisessa Kansanliikkeessä haaveiltiin uudesta tulevaisuudesta. Kapitalismin aika sen vanhassa muodossa - rahaa ja korkoja ajattelevassa muodossa - oli ohi. Myös Marxin teoriat taloudellisesta kehityksestä olivat epäonnistuneet. Oli kuitenkin olemassa kolmas järjestelmä, jota IKL katsoi ajavansa.¹⁴² Suomalaista kansallissosialismia tutkinut Henrik Ekberg on katsonut, että yksi Saksan kansallissosialismin tavoitteena oli olla kolmantena voimana marxilaisuuden ja oikeiston taloudellisen riiston välissä. IKL toivoi Ekbergin mukaan olevansa tällainen voima.¹⁴³ Tämä pitää tietyin varauksin paikkansa ja tämä työ keskittyy siihen, millaiseksi IKL tuon kolmannen järjestelmän näki ja millaisia toimenpiteitä sen toteuttamiseksi teki. Ensiksi on korostettava, että IKL katsoi olevansa porvarillinen puolue. Se ei hylännyt markkinatalouden ajatusta, mutta katsoi markkinatalouden olevan muutoksen edessä.¹⁴⁴

IKL:ssä valtioiden katsottiin tulevaisuudessa muodostavan suljettuja omavaraisia talousyksiköitä, jotka suunnitelmatalouden avulla kehittävät kansan tarpeita vastaavia elinkeinoja ja vientisektoreita. Valtiovalta kontrolloi suurkapitalismia polkematta kuitenkaan yksityisyritteliäisyyden etuja. K. R. Kares myönsi, että on hyvin vaikea määrittellä miten valtionyhtiöiden ja liikkeiden pitäisi toimia loukkaamatta yksityistä liike-elämää. Periaate oli kuitenkin se, ettei mikään taloudellinen liike saa muodostua vaaraksi yhteistaloudelle tai yhteisön eduille. Vaikka valtion osallistumista liike-elämään valvontaan pidettiin välttämättömänä, niin esimerkiksi pankkien valtiollistamista ja kontrollia raha- ja korkomarkkinoihin ei hyväksytty. IKL:ssä korostettiin jatkuvasti, ettei se pyri marxilaistyyliiseen valtiososialismiin, vaan tavoitteena on suunnitelma yhden maan koko talouselämää varten. Katsottiin, että hallituksen toiminnasta puuttuu suunnitelma, johto, ohjaus ja määrätietoisuus kansallisen talouselämän hoitamiseksi. Tämä oli seurausta

---

¹⁴¹ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Vilho Annala 1, Annalan puhe (päiväämätön). Ajan Sana 14.6.1932.

¹⁴² Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat II, s. 1443, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 23.4.1934.

¹⁴³ Ekberg 1991, s. 300.

¹⁴⁴ Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1170-71, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 10.4.1934.

parlamentarismien toimimattomuudesta, joka ilmeni hallitusten nopeana vaihtuvuutena.¹⁴⁵

Vilho Annala katsoi suunnittelemattomuuden ja epäjohtonmukaisuuden näkyvän pahiten kauppaja- ja tullipolitiikassa. Päätöksenteko oli hajautettu eri ministeriöihin ja Annalan mukaan desentralisaatio haittasi pahasti kauppasopimusneuvotteluita. IKL:ssä vastustettiin liittymistä kansainvälisiin taloussopimuksiin. Perusteena oli se, että Suomi oli riippuvainen viennistä ja toisaalta pakoitettu käyttämään suojatulleja. Jos tuotannon suojaamiseksi olisi korotettava tulleja, se johtaisi sopimuksen rikkomiseen ja konflikteihin ulkomaisten kanssa. Tässä voidaan nähdä IKL:n pyrkimys taloudelliseen sitoutumattomuuteen ja halu säilyttää taloudellinen päätäntävalta maan sisällä protektionismin avulla.¹⁴⁶

Kuvaavaa liikkeen ajattelulle on myös tapa kytkeä ulkomaankauppa osaksi yleisempää ideologiaa. IKL asettui syksyllä 1933 tiukasti vastustamaan venäläisen puutavaran maahantuontia. Taloudellisten syiden¹⁴⁷ ohella tärkeänä syynä kieltoon nähtiin se, että "...venäläisen raaka-aineen hankintaan käytetään kotiseudultaan karkoitettuja heimoveljiämme, jotka näillä pakkotyömailla näännyvät nälkään ja menehtyvät tauteihin."¹⁴⁸ Jo Lapuan liikkeen aikana oltiin oltu huolestuneita neuvostoliittolaisen puutavaran dumpkauksesta maailmanmarkkinoille. Tällöin negatiivista suhtautumista perusteltiin kuitenkin ennen kaikkea taloudellisilla syillä, IKL sen sijaan nosti näiden rinnalle moraalisen näkökulman; Venäjän puutavara oli "orjatyöllä" hakattua, siksi sitä piti vastustaa¹⁴⁹. Liberalistinen näkemys taloudesta arvovapaana elämäalueena ei vastannut IKL:n käsityksiä talouden ja muun elämän suhteesta. Liike näki myös talouden erottamattomana osana kansakunnan siveellistä koodia, jopa alisteisena sille.

IKL:ssä katsottiin, ettei nykyisen järjestelmän vallitessa ole mahdollista estää kapitalismin

---

¹⁴⁵ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1103, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 27.11.1933. Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat II, s.1452, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1161-1162, 1170-71, K. R. Kareksen puheet eduskunnassa 10.4.1934.

¹⁴⁶ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 312-315, V. Annalan puhe eduskunnassa 29.9.1933. Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat II, s. 1647-1648, V. Annalan puhe eduskunnassa 12.12.1933.

¹⁴⁷ Tuonti lisäsi IKL:n aloitteen mukaan maaseudun työttömyyttä, hidasti talouden tervehtymistä, vaikeutti vientiä ja polki kotimaisen puun hintaa.

¹⁴⁸ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 528-529, toivomusaloite no. 68: "Venäläisen puutavaran maahantuontikielto".

¹⁴⁹ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 7.9.1933.

epäterveitä ja moraalisesti arveluttavia piirteitä, kuten suuryritysten kartellisoitumista. Esimerkiksi metsäyhtiöt voivat “rengastamalla” polkea kantohintoja ja metsätyöläisten palkkoja kenenkään puuttumatta asiaan.¹⁵⁰ IKL:n Taloudellisen ohjelman suuntaviivoissa todetaan, että “maan talouselämän tulee palvella kansallisen talouselämän tarkoituksena.” Kansallisessa talouselämässä eri elinkeinoryhmät palvelisivat toisiaan ja ennenkaikkea mukautuisivat kokonaisedun vaatimuksiin.¹⁵¹ IKL:ssä katsottiin parlamentaarisen järjestelmän suosivan erilaisten eturyhmien (puolueet yms.) välistä taistelua ja erilliskehitystä toistensa kustannuksella. Kansantalouden kokonaiskehitys oli jäänyt elinkeinoryhmien taistelussa sivuasiaksi.¹⁵²

IKL:n mielestä talouselämän liikkeellepaneva voima on yksityisyritteliäisyys, joka nojaa kansalliseen pääomaan.¹⁵³ Tätä pääomaa voitiin kasvattaa vain säästämällä. Yksilön, kuntien ja valtion oli kehitettävä säästäväisyyttä. Kansalaisen velvollisuus oli tallettaa kaikki liikenevät varansa säästötileille ja valtion taas pantava syrjään hyvinä aikoina. Säästäminen nähtiin taloudellisen kehityksen välttämättömänä edellytyksenä.¹⁵⁴ Tässä kohdin IKL:n ajattelu oli täydessä sopusoinnussa vallinneen uusklassisen taloustieteen kanssa. Kuitenkin liberalistisen laissez faire-talouspolitiikan uskottiin vievän maan vääjäämättömään perikatoon. Vallinnut talouspoliittinen kehitys oli “..tähän asti ollut niin sattumanvaraista kuin purjehtiminen avomerellä ilman karttaa ja kompassia.”¹⁵⁵

Pahimpana esteenä kansallisen talouselämän syntymiselle IKL:ssä pidettiin liberalistisen valtiontalouden surkeaa hoitoa. Valtion menot olivat kasvaneet itsenäisyyden aikana yli talouden kantokyvyn ja pula-aikana tämä kehitys oli entisestäänkin pahentunut. Näitä menoja katettiin raskaalla verotuksella, joka siirsi maassa syntyneen pääomamuodostuksen julkisen talouden käyttöön. Yrittäjäys, maatalous ja teollisuustoiminta jäivät ilman

---

¹⁵⁰ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat II, s. 1450-1452, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 5.12.1933.

¹⁵¹ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Toimintaperusteet, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat (lainaus kohta 6). Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän pöytäkirja 10.8.1933.

¹⁵² Ajan Sana 11.7.1932 ja Ajan Suunta 15.9.1933.

¹⁵³ Borg 1965, s. 214-221, “Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi” (I Yleisperiaatteet, kohdat 6 ja 8). Ajan Suunta 5.12.1933 ja 9.12.1933.

¹⁵⁴ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Toimintaperusteet. Ajan Sana 11.7.1932 ja 2.12.1932. Ajan Suunta 31.10.1933.

¹⁵⁵ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 225, V. Annalan puhe eduskunnassa 20.9.1933. Ajan Sana 11.7.1932 (lainaus).

pääomia. Valtion pääomasijoitukset taas keskitettiin tarkoituksiin, jotka eivät palvelleet tuotantoa ja uuden pääoman muodostumista. Jos valtion menoja ei leikattaisi oltaisiin tiellä “.., jonka jokaisen täytyy ymmärtää johtavan vaivaistalolle.“¹⁵⁶

Tuottavan toiminnan sijasta valtio tuhlassi IKL:n mielestä kansalta ja yrityksiltä haalimansa verot sosiaalisiin tarkoituksiin. Sosiaalipolitiikka oli ollut koko 1920-luvun ajan oikeistopiireissä punainen vaate ja IKL pysyi Lapuan liikkeen tavoin samalla tuomitsevalla kannalla. Sosiaalipolitiikka nähtiin lyhytnäköisen puoluepelin kenttänä, jossa kalliita lakeja säädettiin äänestäjien kalastamiseksi ilman vastuunkantoa päätösten seurauksista. Esimerkkinä tuhlaavaisuudesta pidettiin koululaitoksen kehittämistä. Oppivelvollisuuslain täyttämistä pidettiin kuntien taloudelle liian raskaana taakkana.¹⁵⁷ Julkisia varoja käytettiin leveilevään rakentamiseen kuten uusiin maanteihin. Suomessa oli ryhdytty kilpailemaan ulkomaiden kanssa julkisen rakentamisen loistokkuudessa. K. R. Kareksen mukaan maalaiskansakoulutkin muistuttavat Suomessa palatseja ja sairaalat entisaikojen kuninkaanlinnoja. Lisäksi varoja tuhlatiin virkamieskoneiston pönkittämiseen. Pahinta oli se, että useimmat valtion menoerät olivat lakisääteisiä, joten niihin ei pystyttäisi tarvittaessa nopeasti vaikuttamaan.¹⁵⁸

Suhtautuminen julkisen talouden rooliin ei kuitenkaan ollut poikkeuksettoman negatiivinen. Valtion roolin myönnettiin olevan keskeinen tietyillä sektoreilla, kuten työllisyysdenhoito (mutta ei IKL:n mielestä varatöiden järjestäjänä vaan asutustoiminnan tukijana), maatalouspulan lievittäminen ja ennenkaikkea maanpuolustus. Puolustuslaitoksen tukeminen oli Lapuan liikkeen tavoin yksi IKL:n suurista tehtävistä. Voidaan sanoa, että IKL ei pitänyt mitään summaa liian suurena puolustusbudjetin kasvattamisessa.¹⁵⁹ Tämä on mielenkiintoinen ja sangen kuvaava poikkeus IKL:n valtionmenojen tuntuvaa leikkausta kannattavassa politiikassa. Arne Somersalo vaati kesän 1934 edustajakokouksessa, että “...koko kansa ja sen talouselämä oli organisoitava maanpuolustusta varten.“

---

¹⁵⁶ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 68-69 (lainaus) A. Somersalon puhe eduskunnassa 8.9.1933.

¹⁵⁷ Ajan Suunta 17.11.1933. Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 68-69, A. Somersalon puhe eduskunnassa 8.9.1933.

¹⁵⁸ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 66-69, A. Somersalon puhe eduskunnassa 8.9.1933. Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 98-101, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 8.9.1933. Ajan Suunta 14.6.1933.

¹⁵⁹ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat II, s. 1497-1501, 1508-1509, A. Somersalon ja E. A. Tuomivaaran puheet eduskunnassa 8.12.1933. Uola 1982, s. 84-89.

Huolestuminen taloudellisesta puolustuskyvystä vaikutti liikkeen maatalouspoliittisiin kannanottoihin. Maatalouden keskittymistä karjatalouteen viljanviljelyn kustannuksella pidettiin IKL:n piirissä suurena virheenä, sillä se vaikutti välillisesti puolustusvalmiuteen mahdollisena kriisiaikana. Huoli taloudellisesta puolustusvalmiudesta oli siten sama, jota oikeistopiireissä oli tunnettu pitkin 1920-lukua.¹⁶⁰

Sosiaalipolitiikan tapaan IKL:n huolenaiheena oli valtiososialismi. IKL:n Perusohjelmaa laadittaessa siihen ehdotettiin otettavaksi Lapuan liikkeen Tampereen ohjelman tapaan kohta “maan elinkeinoelämälle turmiollisen liiallisen valtiososialismin vastustaminen”.¹⁶¹ Valtiososialismilla ymmärrettiin, tosin sangen vaihtelevasti, valtiovallan liiallista osallistumista talouteen omistamiensa yritysten ja liikelaitosten kautta. Valtion tuli olla talouden valvoja, neuvoja ja järjestäjä- ei taloudenharjoittaja. IKL:n piirissä tunnettiin kiinnostusta valtiovallan rooliin fasistisissa järjestelmissä. Toisin kuin liberalistisessa järjestelmässä fasismissa valtio nähtiin toimijana, joka pystyy tasoittamaan kapitalistiselle taloudelle ominaisia vastakohta-asetteluja.¹⁶² Valtiovallan merkittävä rooli tulee näkyviin siinä korporatiivisessa järjestelmässä, jota IKL:n johdossa hahmoteltiin. Nähtiinkö valtion rooli vielä oman oikeistolaisen tradition vai ulkolaisten mallien kautta?

Valtio ei saanut kilpailla yksityisen sektorin kanssa, mutta toisaalta hyväksyttiin sen määräävä rooli tietyillä aloilla, kuten maanpuolustuksessa ja työllisyyden ylläpitäjänä. Käsitys oli muodollisesti samanlainen kuin Saksan kansallissosialisteilla, joiden valtaannoususta oltiin IKL:n piirissä vilpittömän innostuneita. Toisaalta se oli selkeä jatkumo sille kritiikille, jota oli esitetty pitkin 1920-lukua ja Lapuan liikkeen piirissä. Jos IKL:n näkemykset tuomitaan fasistisiksi näillä perusteilla, on syytä ryhtyä tarkastelemaan koko oikeistoajattelun kenttää aikakaudella samassa valossa. Ajattelun kuori siis saatettiin omaksua ulkomailta, mutta Suomen erikoisolot pakottivat IKL:n liberalismikritiikin asiallisesti samalle linjalle kuin edeltäjänsä Lapuan liike oli loppuaikoina esittänyt. Poiketen edeltäjistään IKL kuitenkin pyrki osoittamaan kritiikin ohella myös valtion roolin tavoittelemassaan uudessa järjestyksessä. Se pyrki luomaan myös positiivista ohjelmallisuutta, johon Lapuan liike ei ollut kyennyt. Vanhan talousjärjestelmän tilalle oli tarjottava jotain uutta. IKL pyrki tarjoamaan omia ratkaisumalleja kritisoimiinsa asioihin.

---

¹⁶⁰ Ajan Suunta 9.7.1934 (lainaus). Ajan Sana 11.7.1932.

¹⁶¹ Uola 1969, s. 94. Ajan Sana 30.5.1932.

¹⁶² Ajan Suunta 12.7.1933. Ajan Suunta 6.7.1933.

Näitä ratkaisumalleja leimaa suoraviivaisuus ja pyrkimys kokonaisvaltaisiin ratkaisuihin. IKL toi ohjelmissaan esille päämääränsä, joiden se katsoi olevan isänmaan edun nimissä välttämättömiä. Isänmaan hyvinvoinnin katsottiin olevan tärkein asia ja IKL:n olevan ainoa liike, joka siihen pyrkii. Tämä ehdottomuus on leimaa-antava kaikille IKL:n talouspoliittisille kannanotoille.

Isänmaallisen Kansanliikkeen talouspolitiikka siis pohjautui pitkälle populistiseen arvosteluun, joka kohdistettiin vallitsevia oloja kohtaan. IKL:n taloudellisia kannanottoja tarkastellessa voi nähdä niiden perustuvan selkeään vastakkainasetteluun. Vallitsevasta järjestelmästä näkyy “suunnittelemattomuuden puute“, “jäykkä kaavamaisuus“ ja “repivä ja hajoittava luokkataistelu“.¹⁶³Näiden tekijöiden syynä oli puoluepeli ja parlamentaarinen rämettyneisyys. IKL sitävastoin halusi “...rakentaa kansamme valtiollisen, taloudellisen ja sivistyksellisen kehityksen kansalliselle pohjalle, luoda kokonaisedun vaatimuksen mukaiset, yhteistyöhön ja -ymmärrykseen perustuvat edellytykset eri kansanosien ja ammattien menestykselliselle toiminnalle.“ Tällä tavoin ohjelmissa erotetaan väärä talouspolitiikka ja IKL:n ajama oikea ja rehellinen talouspolitiikka.¹⁶⁴

IKL lähti pyrkimään tavoitteisiinsa parlamentaarisen järjestelmän kautta. Isänmaallisen kansan heräämistä ja kansakunnan aamunkoitoa pidettiin vain ajan kysymyksenä. Vuoden 1933 eduskuntavaaleissa se ei kuitenkaan vielä toteutunut, sillä IKL:stä tuli valituksi vain 14 ehdokasta. Tämä ryhmä lähti kuitenkin innokkaasti Vilho Annalan ja A. E. Tuomivaaran johdolla konkretisoimaan taloudellisessa ohjelmassa esitettyjä tavoitteita lakialoitteiksi. Talouspoliittisiksi tulkittavia aloitteita tehtiin syksyn 1933 aikana kahdeksan kappaletta.¹⁶⁵

Keskeinen ja yhdistävä tekijä näille aloitteille oli niiden luonne osaratkaisuina laajempien tavoitteiden saavuttamiseksi. Liike korosti painokkaasti usean kysymyksen kohdalla, ettei niitä saa arvostella vallitsevan tilanteen pohjalta vaan tulevaisuuteen tähtäävinä osaratkaisuina. Näiden tavoitteiden toteutuminen IKL:n mallien mukaisesti loisi stabiilin taloudellisen järjestelmän eli kansallisen talouspolitiikan.¹⁶⁶ Merkillepantava piirre IKL:n

---

¹⁶³ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat.

¹⁶⁴ Isänmaallisen Kansanliikkeen eduskuntaryhmän aloitteet valtiopäivillä syksyllä 1933.

¹⁶⁵ Määrä oli puolet kaikista IKL:n lakialoitteista. Isänmaallisen Kansanliikkeen eduskuntaryhmän aloitteet valtiopäivillä syksyllä 1933. Uola 1982, s. 162-166.

¹⁶⁶ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat.

ideologiassa on juuri pyrkimys holistiseen kokonaisratkaisuun. Yhteiskunta ja sen mukana talous nähtiin koneistona, joka oli korjattava ja järjestettävä tuottamaan kokonaisuutta. Tämä onnistuisi suunnitelmallisuudella, jonka vain IKL pystyi järjestelmään tuomaan. Tämän messiaanisen lähetystehtävän oikeutuksena katsottiin olevan tosiasian, että vain IKL nousi ryhmä- ja puoluepyyteiden yläpuolelle hakemaan isänmaan etua. Tavoittelemaansa kokonaisratkaisua IKL ei koskaan pystynyt esittämään. Voidaan väittää, että siirtymällä parlamentarismiin piiriin kansanliikkeen idealistisuus jauhautui pikkuhiljaa reaalipolitiikan rattaissa. Se päättyi, kuten liikkeen siirtyessä eduskuntaan jotkut pelkäsivät, "ulvomaan sutena susien joukkoon".¹⁶⁷

4. IKL:N LÄÄKKEET MAATALOUSHULAN RATKAISEMISEKSI

4.1 Kunnollinen talonpoika on pelastettava!

Isänmaallisen Kansanliikkeen Perusohjelman kohta kuusi kuuluu "nykyisen vaikean tilanteen johdosta kärsimään joutuneiden kansalaispiirien, erittäinkin maatalviljelevän väestön toimeentulomahdollisuuksien parantaminen." Hämeenlinnan perustavassa kokouksessa 5.6.1932 oikeistolainen kansanliike otti ensimmäistä kertaa selvän talouspoliittisen painotuksen ohjelmaansa, ja syykin oli selvä. Kokouksessa todettiin, ettei ainoastaan valkoinen työmies ole hädässä, vaan yleensä valkoinen aines, joka on talonpoikaisväestöä. Maatalouspulan katsottiin horjuttavan vakavasti sitä kansanosaa, jolle Kansanliikkeen toivottiin perustuvan. Tämän vuoksi pulaan oli myös otettava kantaa. Keskustelussa tarkennettiin kuitenkin, että ohjelman oli tälläkin kohtaa oltava yleinen. Nuori kansanliike ei halunnut leimautua pulaliikkeeksi.¹⁶⁸ IKL:n piirissä tehdyt päätelmät eivät olleet perusteettomia, sillä pula-aika oli kohdannut yhtä ankarasti kaikkia viljelijöitä puoluekannasta riippumatta. Valkoisella puolella vuonna 1918 taistelleen talonpoijan oli vaikea ymmärtää, että hänen - maan selkärangan - omaisuutta ryöstettiin valtiiovallan seurattessa toimeettomana vierestä.¹⁶⁹

Mikä oli se maanviljelijän uhanalainen tilanne, josta IKL tämän halusi pelastaa? Suomen maatalouden ajautuminen vaikeuksiin alkoi jo vuonna 1928, jolloin saatiin erittäin heikko

---

¹⁶⁷ Uola 1982, s. 153-156.

¹⁶⁸ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Perusohjelma (lainaus kohta 6). Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n väliaikaisen valtuuskunnan kokouksen pöytäkirja 5.6.1932. Ajan Sana 6.6.1932.

¹⁶⁹ Lackman 1985, s. 196.

sato. Tämän ohella alkoivat maataloustuotteiden hinnat laskea rajusti. Syy oli talouspulan leviäminen ympäri maailmaa ja sen taustalla myös yleismaailmallinen maataloustuotannon voimakas kehitys, yhdistyneenä kotimaisiin ongelmiin. Suomessa maataloustuotteiden hinnat laskivat vuosien 1929-1931 välillä keskimäärin 30 prosenttia. Samaan aikaan laskivat metsänmyynnistä saadut tulot, jotka olivat muodostaneet merkittävän osan maanviljelijöiden ansioista. Vuosina 1925-1929 kantorahatulot yksityismetsistä olivat keskimäärin 1030 miljoonaa markkaa vuodessa, mutta vuosina 1930-1932 ainoastaan 445 miljoonaa. Metsätulot siis vähenivät puolella. Puuteollisuuden viennin kangerrellessa vähenivät hakkuut, ja myös niiden tuomat maaseutuväestölle tärkeät sivutulot.¹⁷⁰

Käytännössä IKL oli saman maatalouspulan edessä kuin Lapuan liike muutamaa vuotta aikaisemmin. Kuten edellä jo todettiin, osa Lapuan liikkeen kannattajista ajautui mukaan pulaliikkeisiin ja niiden johtoon. On kuitenkin hyvin vaikea sanoa mikä Lapuan liikkeen todellinen merkitys pulaliikehdinnälle oli, sillä tässäkin tapauksessa liikkeen sirpaleisuus ja kannattajien identifioimisen vaikeus tekee kattavan kuvan muodostamisen mahdottomaksi. Paula Kuusterä on katsonut, että Lapuan liike tai ainakin sen johto pyrki pysymään erossa pulaliikkeestä siinä pelossa, että se leimattaisiin vain velkaantuneiden viljelijöiden etujen ajajaksi. Toisaalta Kuusterä katsoo pulaliikehdinnän vieneen Lapuan liikkeen potentiaalista kannatusta. Se pitäneekin paikkansa, sillä molemmat olivat populistisia liikkeitä ja nojasivat samantyyppiseen kannattajakuntaan.¹⁷¹ Kaiken kaikkiaan Lapuan liikkeen johdon tekemän ratkaisun voi katsoa olleen sille tyypillinen; maatalouden ongelmiin vaadittiin ratkaisuja, mutta konkreettisia toimenpiteitä ei pystytty esittämään¹⁷².

Eräällä tapaa Isänmaallinen Kansanliike sai Lapuan liikkeen ja pulamiesten koukeroisen yhdistymisyrittäksen jälkipyykin pestäväkseen. IKL:n perustavassa kokouksessa Hämeenlinnassa 5.6.1932 yksi polttavia puheenaiheita oli Pohjanmaalla esiintynyt pula-adressihanke. Tuore IKL:n valtuuskunta katsoi, ettei tätä hämärässä toimivien henkilöiden puuhaa saa katsoa läpi sormien, etenkin kun nämä esiintyvät "Lapuan liikkeen nykyisen johdon valtuuksilla".¹⁷³ Adressin takana oli Lapuan liikkeen talousmies V. F. Johanson, joka suunnitteli pulaliikkeen ja Lapuan liikkeen yhdistävää kokousta. Kokous toteutettiin

---

¹⁷⁰ Kontinen 1934, s. 10-11, 25. Ellilä 1957, s. 243-244, 271-172.

¹⁷¹ Kuusterä 1979, s. 147-148. Hamberg 1990, s. 18.

¹⁷² Katso esimerkiksi ns. Tampereen ohjelma kohta 11 (liite 1).

¹⁷³ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n väliaikaisen valtuuskunnan kokouksen pöytäkirja 5.6.1932.

18.6.1932 Lapualla, jossa tuhatkertainen yleisö äänesti liikkeiden yhtymisen puolesta.¹⁷⁴ IKL:n johdon taholta toiminta tuomittiin yksiselitteisesti. Sitä pidettiin kurittomuutena ja epäiltiin suunnitelmien takana olevan Lapuan liikkeen vasemman siiven, joka nyt oli muuttunut pulaliikkeeksi. Ajan Sanan sivuilla aloitettiin voimakas kampanja "kaikkien kansanliikkeiden päämiestä" Johansonia vastaan ja katsottiin adressipuuhan jakavan isänmaallisen kansan kahtia.¹⁷⁵ IKL:n valtuuskunnan kokouksessa Hämeenlinnassa 24.7.1932 pohdittiin pulasiiven vaikutusvaltaa maan eri osissa, ja lopuksi päätettiin antaa julkisuuteen tiedote. Siinä IKL irtisanoutui ns. pulaliikkeistä, sillä "Kansanliike ei tahdo olla levottomuuksiin yllyttävien aineiden kanssa missään tekemisissä."¹⁷⁶

Kesä-heinäkuun pulaliikekeskustelusta voidaan tehdä päätelmiä, jotka valaisevat syntyneen Kansanliikkeen linjaa. 1. Kansanliike haluttiin pitää yhtenäisenä ja mikä tärkeintä - IKL:n valtuuskunnan johdon alaisena¹⁷⁷. 2. haluttiin tehdä selvä pesäero Lapuan liikkeen pulapuuhiin ja ylipäätään viedä auktoriteetti niihin osallistuneilta. 3. pyrkimys legitimoida IKL:n asema kansanliikkeen jatkona ja korostaa liikkeen vastakkaisia toimintatapoja Lapuan liikkeessä esiintyneeseen kurittomuuteen verrattuna. IKL:n johdon oli kesällä 1932 lunastettava olemassaolon oikeutuksensa korostamalla laillisia toimintatapojaan ja irtisanoutumalla spontaaneista toimenpiteistä, joita tehtiin Lapuan liikkeen nimissä¹⁷⁸. Kontrasti Lapuan liikkeen toimintatapoihin syvenee, kun tiedetään, että Hämeenlinnan heinäkuun kokouksessa IKL:n johto suunnitteli myös maan etevimpien kansanliikkeelle suopeiden talousmiesten kutsumista neuvottelukokoukseen. IKL:n johto halusi ryhtyä ratkaisemaan maan taloudellisia ongelmia organisoidusti ja ylhäältäpäin, ei pulakokouksilla. Kesän tapahtumat olivat kuitenkin osoittaneet mille alueelle IKL:n täytyi voimansa suunnata. Taloudelliset kysymykset olivat muotoutumassa koetinkiveksi, joka

---

¹⁷⁴ Uola 1969, s. 52-57

¹⁷⁵ Ajan Sana 6.6.1932, 7.6.1932 (lainaus), 9.6.1932, 16.7.1932.

¹⁷⁶ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n valtuuskunnan kokouksen pöytäkirja 24.7.1932. Ajan Sana 25.7.1932 (lainaus).

¹⁷⁷ Haluttiin luultavasti estää Suomen Lukon kohtalon toistuminen.

¹⁷⁸ Samanlaista rajanvetoa liikkeen sisällä voi katsoa tapahtuneen myös 19.9.1932 johdon kokouksessa, kun IKL tyrmäsi kapteeni Kalstan ja luutnantti Oljemarkin pyrkimykset tuoda kansallissosialistien organisaatiomalleja Kansanliikkeen toimintaan. Katso Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n väliaikaisen johdon kokouksen pöytäkirja 19.9.1932. Kalsta perusti loppuvuodesta 1932 oman kansallissosialistisen Suomen Kansan Järjestön. Katso esimerkiksi Lauriala 1967. Ekberg tosin katsoo, että P. Susitaival myöhemmin lainasi SKJ:n sääntöjä, joiden mukaan IKL:n puolueorganisaatio rakennettiin. Ekberg 1991, s. 300.

osoitti oliko kansanliikkeellä voimaa koota rivit yhteiseen rintamaan.¹⁷⁹

Maatalouspulan aktualisoituminen v. 1931 alkoi toden teolla vaikuttaa myös valtionalouteen. Konttisen sanoin “Maatalouspula oli, lyhyesti sanoen, laajentunut yleiseksi talouspulaksi, jonka seuraukset alkoivat tuntua yhteiskuntaruumiin kaikissa jäsenissä.“. Lisäksi pulaliikehdintä ympäri maata alkoi herättää levottomuutta myös hallituksen taholla. Vuotta aikaisemmin oli asetettu asiantuntijaryhmä selvittämään maatalouden pulaa ja toimenpiteitä sen helpottamiseksi. Sen laatiman selvityksen keskeinen ajatus oli, se että valtiovallan oli otettava vastuu pulan selvittelyssä, ja mitä pitemmälle avustustoimenpiteitä lykättäisiin, sen vaikeammaksi kävisi tilanteen selvittely. Valtioneuvosto ei kuitenkaan lämmennyt esitysehdotukselle, vaan hylkäsi sen (sosiaaliministeri E. A. Tuomivaara vastusti hylkäystä). Seuraava (Sunilan) hallitus asetti maaliskuussa 1931 (J. K. Paasikiven johtaman) asiantuntijalautakunnan etsimään keinoja valtion menojen supistamiseksi. Näistä varoista tultiin sittemmin vapauttamaan varoja maatalouspulan lievittämiseen. Jorma Kalela väittää maatalouden tukemisen olleen ainoa talouden sektori, jolla valtio luopui liberalistisesta talouspolitiikastaan. Väitteen voi katsoa pitävän paikkansa ainakin siltä osin, että maatalouden ongelmiin käytiin vuoden 1931 aikana käsiksi laajalla, vaikei aina riittävällä tukitoiminnalla.¹⁸⁰

On syytä tarkastella hieman näitä valtiovallan toimenpiteitä maataloustuotannon tukemiseksi 1930-luvun alkuvuosina. Karjatalous oli maaseutuväestön päätulonlähde, ja valtion tukitoiminta suuntautuikin aluksi juuri tälle sektorille. Jo vuonna 1928 oli annettu laki kanamunien ja sianlihan vientitodistuksista (voimassa vuoden 1933 loppuun), jonka päämääränä oli saattaa niiden tuotanto niin suureksi, että sitä voitaisiin suunnata omavaraisuuden lisäksi vientiin. Maataloustuotteiden hintojen tippuessa rajusti, annettiin vuoden 1932 lopussa laki voin ja juuston vakiinnuttamispalkkioista ja nostettiin voin tullia. Vuoden 1934 tulo- ja menoarvioon hallitus yritti saada karjatalouden vakiinnuttamispalkkioiden jatkamisen. Esityksen yksityiskohdista syntyi kädenvääntö, jota selvittämään asetettiin maatalousministeriön toimesta ns. Ellilän rasvakomitea. Komitea sorvasi esitykset laiksi margariinivalmisteiden ja rehuaineiden verotuksesta sekä muutosehdotuksia tulleihin, jotka eduskunta hyväksyi maaliskuussa 1934.¹⁸¹

---

¹⁷⁹ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n valtuuskunnan kokouksen pöytäkirja 24.7.1932. Ajan Sana 21.6.1932.

¹⁸⁰ Konttinen 1934, s. 11-17 (lainaus s. 16). Kalela 1987, s. 19.

¹⁸¹ Ellilä 1957, 247-258. Jutila 1936, s. 127-130. Konttinen 1934, s. 23-32.

Viljantuotantoa oli suojattu tullein jo vuodesta 1923 lähtien. Suurin osa maasta oli 1930-luvun alussa viljan alituotantoaluetta, jossa ulkolainen tuontivilja määräsi hinnat. Viljan tukkuhintaindeksi oli vuoden 1930 syksyyn tultaessa tippunut 68:aan (1926 =100), ja tämä ajoi hallituksen viljatullien (tärkeimpänä ruis) korottamistoimenpiteisiin marraskuussa 1930. Vuotta myöhemmin tulleja korotettiin lisää. Liukuva ruistulli antoi kohtuullisen tuotantosuojan aina vuoden 1933 loppuun asti, jolloin taas nousi aiheelliseksi keskustelu rukiin tullin korottamisesta.¹⁸² Ruistullin korottaminen oli kaksiteräinen miekka, sillä maatalouden tuotannon suojele korkeilla tulleilla pakotti kuluttajat etenkin työväestön ja syrjäseutujen pienviljelijät maksamaan päaelintarvikkeestaan kovempaa hintaa. Palaan tarkemmin vuodenvaihteessa 1934 eduskunnassa käytyyn ruistullikeskusteluun ja IKL:n osuuteen siinä myöhemmissä luvuissa.

Maataloustuotteiden hintojen romahtamistakin akuutimpi ongelma valtiovallalle oli maatalouden ylivelkaantuminen. Pääasiassa lyhytaikaiset lainat erääntyivät maksettavaksi ja pula-ajan kiristynyt pääomantarjonta ei mahdollistanut uusien lainojen saantia. Kehitys johti vääjäämättä maatilojen pakkohuutokauppojen määrän rajuun kasvuun. "Vasaramarkkinat" alkoivat lisääntyä voimakkaasti vuoden 1931 alussa ja ne jatkoivat kasvuaan aina vuoteen 1934.

Asetelma 1. Maatalouden pakkohuutokaupat v.1931-1935

<u>Vuosi</u>	<u>Määrä</u>
1931	1623
1932	2526
1933	3296
1934	2651
1935	2018

Lähteet: Konttinen J.H., Maatalouspula ja toimenpiteet sen torjumiseksi, Maatalousministeriön julkaisuja N:o 15, Helsinki 1934, s.77. Ellilä K.J., Maatalouspolitiikkamme, maatalouspolitiikan ja maatalouden edistämistyön vaiheita 1900-luvulla, Agronomien yhdistyksen julkaisuja N:o 57, Helsinki 1957, s.272.

Valtiolta katsoi parhaaksi keinoksi estää maatalouden konkurssikehitys vakauttamalla lyhytaikaiset luotot pitkäaikaisiksi. Tämä suunniteltiin tehtäväksi siten, että Osakeyhtiö

---

¹⁸² Ellilä 1957, s. 262-264. Konttinen 1934, s. 37-43. Vesikansa 1992, s. 99.

Maakiinteistöpankin osakepääomaa laajennettiin 20 miljoonaan markkaan. Lisäksi valtio antoi 200 miljoonan markkaan asti valtioneuvoston pankin obligatiolainoille, jotka oli käytettävä maatalouden velkain vakauttamiseen. Vakauttamislainat oli myönnettävä kiinnityslainoina aina 70%:iin asti kiinteistön arvosta, sekä maatalousirtaimistoa ja arvometsää vastaan aina 30%:iin näiden arvosta. Obligationit määrättiin verovapaiksi ja niille asetettiin 6,5% korko. Edellämainitulla toimenpiteillä toivottiin luotonantajien uskaltautuvan vaihtamaan saamistodistuksiaan obligatioihin. Tämä toivottu vapaaehtoisuuden tie ei valitettavasti tuottanut tulosta, vaan vuotta myöhemmin obligatioiden käyttö tehtiin lainsäädännöllä puolittain pakolliseksi. Velkojan oli nyt otettava obligatioita saataviensa suorituksiksi tai suostuttava pitämään saatavansa eräillä ehdoilla määräajan (v.1935 loppuun) irtisanomattomana.¹⁸³

Pulan jatkuessa kiihtyvällä vauhdilla kävi kuitenkin ilmeiseksi, etteivät Maakiinteistöpankille annetut resurssit riittäneet vakauttamaan kuin minimaalisen osan niistä veloista, joista oli jätetty hakemuksia. Tämän jälkeen alkoi pitkäaikainen kädenvääntö siitä, miten vakauttamislakia pitäisi parantaa. Lopulta eduskunta vahvisti 17.2.1933 uuden vakauttamislain sekä Maakiinteistöpankin toiminnan laajentamista koskevan lain. Syntyneitä lakia ei yleisesti pidetty kovinkaan onnistuneen. Hallituksessa oltiin tyytymättömiä suuren valiokunnan muutoksesta, joka poisti laista pahimmassa pulassa olevien viljelijöiden auttamisen kannalta keskeiset pykälät. Vielä vähemmän lakiin olivat tyytyväisiä Maakiinteistöpankki ja sen asiakkaat. Pankilla oli nyt tosin oikeus vakauttaa viljelijän velat aina 90%:iin kiinnityskelpoisen maatalousomaisuuden arvosta. Kesän ja syksyn 1933 aikana hankalaa vakauttamislakia sorvattiin lisää, mutta se pysyi edelleen laajan tyytymättömyyden kohteena.¹⁸⁴

IKL:n ensimmäisenä toimintavuotena liikkeen huomio keskittyi ennen kaikkea aseman vakiinnuttamiseen ja järjestöorganisaation luomiseen. Tästä huolimatta maatalouskysymykset saivat huomiota etenkin Ajan Sanan (2.12.1932 lähtien Ajan Suunta) sivuilla. Lehti uhrasi runsaasti palstatilaa maatalouspulalle ja siihen liittyneille toimenpiteille. Mielenkiintoiseksi taloudellisen keskustelun tekee se, että samalla kun esimerkiksi valtion järjestämiä hätäaputoita kritisoidaan ankarasti, niin seuraavaan hengenvetoon vaaditaan laajoja toimenpiteitä maatalouspulan ratkaisemiseksi juuri

---

¹⁸³ Jutila 1936, s. 136-138. Konttinen 1934, s. 76-80.

¹⁸⁴ Konttinen 1934, s. 82-89. Ellilä 1957, s. 273-276.

valtiovallan taholta. IKL:ssä maatalouden perustana nähtiin olevan mahdollisimman suuren omavaraisuuden. Karjatalouden painottaminen viljanviljelyn kustannuksella haittasi tätä omavaraisuustavoitetta ja se nähtiin myös maanpuolustuksen kannalta arveluttavana ratkaisuna.¹⁸⁵

IKL:n piirissä ei oltu tyytyväisiä hallituksen toimenpiteisiin maatalouspulan voittamiseksi. Helmikuussa 1933 eduskunnan käsittelyssä ollut vakauttamislaki sai Ajan Suunnan sivuilla ankaraa kritiikkiä. Uudessa laissa ei mainittu mitään valvonnasta, ja tätä pidettiin suurena puutteena. Ajan Sanan mielestä maanviljelijän pitäisi myös tehdä säännöllisesti tiliä velkatilanteestaan. Maanviljelijä, jonka velka oli Maakiinteistöpankin toimesta vakautettu ei lehden mielestä myöskään saisi ottaa uutta kiinnitystä ilman pankin suostumusta. Lakia moitittiin myös siitä, että lainojen korko oli aivan liian korkea ja velkaantumisen yläraja (90%) oli määrätty täysin mielivaltaisesti.¹⁸⁶ Myöskään maatalouden vientipalkkiot eivät saaneet varauksetonta kiitosta IKL:n taholta. Räikein esimerkki lienee maaliskuulta 1933, jolloin pakinoitsija Antti Suomenpoika asettui puoltamaan saksalaisia, näiden kritisoidessa Suomen munanvientipalkkioita¹⁸⁷. Tapauksessa vaikuttanut tekijä lienee kuitenkin ollut enemmän nimimerkin taakse kätkeytyneen Arne Somersalon kansallissosialismi-sympatiat kuin IKL:n virallinen linja.

Tätä virallista linjaa ei nimittäin vielä kevääseen 1933 tultaessa oltu esitetty. Vilho Annala valaisi Lapualla pitämässään puheessa hieman IKL:n kantaa maatalouskysymyksiin. Puheessa viitattiin pulan aiheuttamien ongelmien lisäksi Maalaisliiton kyvyttömyyteen ajaa talonpojan asiaa. Maalaisliiton taholta vastattiin yhtä kovin panoksin ja väitettiin IKL:n ajavan talonpoikaisluokkaa paarian asemaan. Elias Simojoki sanoi olevan mieletöntä väittää IKL:n polkevan talonpoikien asemaa, koska suurin osa tästä kansanosasta kuuluu liikkeeseen. E.A. Tuomivaara vastasi tietävänsä pitkä elämäntyönsä pohjalta, että suomalaisen talonpojan suurimpana haaveena on kansallisesti sisään- ja ulospäin voimakkaan Suomen luominen. Tämän toiveen saavuttamiseksi käy talonpoika nyt IKL:n “...taistelurintamaan tasavertaisena, mutta ratkaisevana ja perustavana tekijänä lopullisen voiton saavuttamiseksi.”¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ Ajan Sana 20.6.1932, 9.7.1932 ja 11.7.1932.

¹⁸⁶ Ajan Suunta 26.1.1933 ja 27.1.1933.

¹⁸⁷ Ajan Suunta 15.3.1933.

¹⁸⁸ Ajan Suunta 5.4.1933 (lainaus) ja 19.5.1933.

Kevään kuluessa ja vaalien lähestyessä¹⁸⁹ huomattiin tarve talouspoliittiseen ohjelmaan. Tätä korostivat etenkin Tuomivaara ja Annala. Johdon kokouksessa 4.5.1933 Tuomivaara ehdotti talouskysymysten ottamista mukaan IKL:n ohjelmaan ja uskoi sen tuovan liikkeeseen paljon uusia jäseniä. Tuomivaara ehdotti samantien myös mitä ohjelman pitäisi sisältää. Mukaan oli otettava maatalouden korkokysymys, asutus- ja lahjoitusmaakysymys, ja näiden lisäksi oli sanottava jotain selkeää yksityisyritteliäisyys- ja työväen kysymyksissä. Johdon jäsenet suhtautuivat ehdotukseen innostuneesti ja Paavo Rautalan ehdotuksesta asetettiin toimikunta laatimaan esitystä ohjelmaksi. Toimikuntaan valittiin mm. Kosola, Annala, Tuomivaara ja Rautala, jotka laativat ohjelmaesityksen jo 16.5.1933 kokoukseen.¹⁹⁰

Julkisuuteen Taloudellisen ohjelman suuntaviivoja annettiin kaksi päivää myöhemmin, ja se sisälsi pääpiirteittäin ne kohdat, joita Tuomivaara oli alunperin ehdottanut. Ohjelmassa katsottiin lausutuksi ne päämäärät ja menettelytavat, jotka voidaan hyväksyä koko kansanyhteisön nimissä. Maatalouden pulaan ohjelma tarttui jo ensimmäisessä kohdassaan, jossa todettiin että luottojärjestelmää on kehitettävä siihen suuntaan, että pitkäaikaista luottoa myönnetään vain reaalivakuuksia vastaan hypoteekkiluottona. Korko oli saatava vastaamaan tuotannon kantokykyä. Erityisen tärkeänä pidetään maatalouden luottojen vakiinnuttamista alhaiskorkoisiksi, “.., niin että kunnolliset talonpojat voidaan pelastaa taloudellisesta perikadosta.”¹⁹¹ Taloudellisen ohjelma suuntaviivoissa esitetyt vaatimukset siis keskittyvät maatalousväestön nostamiseen takaisin omille jaloilleen. Vaatimus ei juuri poikennut pulaliikkeiden vaatimuksista ja siinä oli yhteneväisyyksiä myös Maalaisliiton pulantorjuntaohjelman kanssa¹⁹². IKL siis lähti kesän 1933 eduskuntavaaleihin sangen maltillisin ohjelmakohdin, mutta heti vaalien jälkeen alkoi myös sen talouspoliittisissa kannanotoissa kuulua radikaalimmat äänenpainot.

IKL:n ensimmäinen parlamentaarinen toimenpide antoi selvän viitteen siitä, mihin tuore eduskuntaryhmä aikoi talouspolitiikkansa suunnata. Se lähetti presidentille kirjelmän, jossa pyydettiin kutsumaan eduskunta kokoon jo ennen istuntokauden alkua ja niin pian kuin

---

¹⁸⁹ Vaaleihin oli johdon pitkän keskustelun jälkeen päätetty osallistua.

¹⁹⁰ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n johdon kokousten pöytäkirjat 4.5.1933 ja 16.5.1933.

¹⁹¹ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat (lainaus kohta 1). Ajan Suunta 18.5.1933 ja 19.5.1933.

¹⁹² Mylly 1989, s. 299. Katso myös Borg 1965, s. 226-227, Maalaisliiton puolueohjelma v. 1932.

mahdollista päättämään maatilojen pakkomyynnin keskeyttämistä koskevista seikoista.¹⁹³ Toimenpidettä pidettiin muiden puolueiden taholla taktisena temppuna ja hädänalaisten asemaa hyväksikäyttävänä poliittisena keinotteluna¹⁹⁴. Aloite onkin kieltämättä helppo nähdä populistisena temppuna maatalousväestön kannatuksen hankkimiseksi. Tätä korostettiin etenkin Maalaisliiton taholla, jonka reviiirille IKL nyt lähti röyhkeästi tunkeutumaan. Puolueessa tuotiin esille pelko, että edessä on jonkinlainen “kilpajuoksu pularadalla”.¹⁹⁵ Kokoontumiskutsu kuitenkin osoittaa minkälaisen painon kansanliike antoi maatalouden pulakysymykselle. Ideologisessa mielessä talopojan hyvinvointi oli IKL:n politiikan keskeinen tukipilari, joten tässä kontekstissa nähtynä toimenpide oli selkeä talouspoliittinen pelinavaus.

Heinä- ja elokuu 1933 olivat IKL:n piirissä vilkasta taloudellisen keskustelun aikaa. Ajan Suunnan palstoilla ja johdon kokouksissa kehiteltiin keinoja maatalouspulan voittamiseksi. IKL:n johdon kokouksessa 31.7.-1.8. ja tuoreen eduskuntaryhmän ensimmäisessä kokouksessa 10.8. luotiin suunnitelmat maatalouden tervehdyttämiseksi ja viljelijäväestön kannatuksen varmistamiseksi. Suunnittelutyön tulokset tulivat näkyviin syyskuussa, jolloin IKL teki eduskunnan kokoontuessa kaikkiaan neljä aloitetta koskien maatalouden hädänalaista asemaa.¹⁹⁶

IKL:n aloitteet talonpojan pelastamiseksi voidaan jakaa päämääriensä perusteella kahteen kategoriaan. Ensisijainen tavoite oli pelastaa maatalous pulan kurimuksesta. Tähän tähtäsivät aloitteet “Maatilojen pakkomyynnin keskeyttämisestä” ja “Maatalousvelkojen vakauttamisesta”. Lopullinen päämäärä oli järjestää maatalousväestön asema sellaiseksi, että sen uusi romahtaminen ei olisi mahdollista. Tätä silmälläpitäen tehtiin seuraavat aloitteet: “Maatilojen, karjan ja maatalousvälineiden ulosmittauskielto” ja “Maakiinteistöjen liian pieneksi pirstomisen ehkäiseminen”.¹⁹⁷ Jorma Kalelan mukaan useat pulaliikkeiden vaatimuksista ilmestyivät IKL:n ohjelmaan ja kaksi ensinmainittua aloitetta olivat tosiaan esiintyneet eri muodoissa jo pulaliikkeiden vaatimuslistoilla. On kuitenkin

---

¹⁹³ Suomen 1920-40-luvun historian säätöön arkisto: Säätö 38, IKL:n johdon kokouksen pöytäkirja 19.7.1933. Ajan Suunta 20.7.1933. Uola 1982, s. 193-194.

¹⁹⁴ Katso esim. Ilkka 21.7.1933 ja Suomen Sosialidemokraatti 25.7.1933.

¹⁹⁵ Ilkka 21.7.1933 ja 4.8.1933 (lainaus).

¹⁹⁶ Suomen 1920-40-luvun historian säätöön arkisto: Säätö 38, IKL:n johdon kokousten pöytäkirjat 31.7.-1.8.1933. IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 10.8.1933.

¹⁹⁷ Isänmaallisen Kansanliikkeen eduskuntaryhmän aloitteet valtiopäivillä syksyllä v. 1933.

huomattava että samalla tavalla yhtymäkohtia löytyy esimerkiksi Maalaisliiton “pulaohjelmasta”.¹⁹⁸ Maatalousaloitteet tähtäsivät siis myös tulevaisuuteen, sillä IKL:ssä korostettiin (ainakin retoriikassa) pyrkimystä luoda päivänpolitiikan yli kantavia kokonaisratkaisuja. “Ei riitä vain se, että hädänlaisia kunnollisia viljelijöitä odottavat pakkotoimenpiteet keskeytetään, vaan heidän velkansa on lopullisesti vakautettava maatalouden kantokykyä vastaavaksi...”.¹⁹⁹

IKL:n eduskuntaryhmän kokouksessa 10.8. puheenjohtaja Annala totesi, että maaseudun pakkohuutokaupat ovat kansallinen onnettomuus, ja siksi tilannetta on tarkasteltava kokonaisedun kannalta. Ryhmä asettui yksimielisesti kannattamaan aloitetta pakkohuutokauppojen keskeyttämisestä määrääjäksi. Elias Simojoki piti maalaisväestön kannatusta varmana. Keskustelua herätti tieto, että Maalaisliitto tulisi luultavasti tekemään samankaltaisen aloitteen.²⁰⁰ IKL oli kuitenkin valmis aloittamaan taistelun maamiehen sielusta. Eduskunnan kokoontuessa toiseen istuntokauteensa syyskuussa IKL teki Vilho Annalan nimissä toivomusaloitteen laiksi “maalla olevien maanviljelyskiinteistöjen ja niiden viljelemiseen tarvittavan irtaimiston pakkomyynnin keskeyttämisestä”. Aloitteen perusteluissa todettiin maaseudun pulatilanteen käyneen yhä uhkaavammaksi ja maatalousvelkain järjestelyn olleen epätydyttävä. Yhteiskunnan etu vaatii tilanteen helpottamiseksi lainsäädännöllisiä toimenpiteitä. Nämä vaativat kuitenkin aikaa ja sillä välin pakkohuutokaupat jatkuvat. Aloitteessa vaaditaan maatilojen pakkomyynnin keskeyttämistä kuudeksi kuukaudeksi. Tänä aikana ei maanviljelyskiinteistöä eikä irtaimistoa saisi pakkotoimin myydä. Aloite ulotettiin koskemaan myös niitä jo toimitettuja pakkohuutokauppoja, joilla ei vielä ollut lain voimaa. Perusteluissa mainitaan pakkohuutokauppojen aiheuttavan maanviljelykselle vaikeasti korvattavia vahinkoja, lisäävän irtolaisuutta ja hyödyttävän pääomapulan takia huonosti myös velkojia.²⁰¹

IKL:n aloite saavutti eräällä tavalla tavoitteensa, kun se yhdistettynä Maalaisliiton aloitteeseen hyväksyttiin hallituksen esityksen pohjaksi. Eduskuntakeskustelu talouspulan seurausten lievittämisestä valottaa hyvin IKL:n tapaa sitoa ideologia taloudellisten asioiden

---

¹⁹⁸ Kalela 1987, s. 99. Mylly 1989, s. 299. Hamberg 1990, s. 13.

¹⁹⁹ Isänmaallisen Kansanliikkeen eduskuntaryhmän aloitteet valtiopäivillä syksyllä v. 1933.

²⁰⁰ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 10.8.1933.

²⁰¹ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 75-76. Lakialoite no. 49, “Maatilojen pakkomyynnin keskeyttäminen”.

viitekehyyksi. Maatalousasioissa IKL:ää edustivat pitkin puhevuoroin etenkin Annala, Tuomivaara ja Kares. He tähdensivät, ettei maataloutta saa käsitellä vain elinkeinona muiden joukossa, vaan pikemminkin esi-isien työn jatkona ja perintönä. Maataloutta tuli tarkastella sen omista lähtökohdista eikä puhtaasti kapitalistisesta näkökulmasta. Suurilla uhrauksilla ja sitkeällä työllä luotu maatalouskulttuuri oli erikoisasemassa kansallisessa elämässä, ja Annalan mukaan erikoisasemassa täytyi olla myös niiden toimenpiteiden, joilla se pelastettaisiin. Itsenäinen ja vapaa maanomistus ja talonpoikaisto muodostivat perustan, johon marxilaiset suunnitelmat kaatuvat ja lahoavat. Hallituksessa ei IKL:n edustajien mielestä ymmärretty maatalouden erikoisasemaa. Tätä oli todistanut jo kylmäkiskoinen suhtautuminen IKL:n yritykseen ylimääräisten valtiopäivien kokoonkutsumisesta heinäkuussa.²⁰²

4.2 Maatalouden velkojen vakauttaminen

Ehdottomasti tärkeimmäksi toimenpiteeksi pulaan joutuneiden viljelijöiden pelastamiseksi IKL:n piirissä nähtiin maatalousvelkojen vakauttaminen. Se nähtiin ainoaksi mahdollisuudeksi keskeyttää pakkohuutokauppavyöry. IKL:n näkemys ei ollut ainoa laatuaan, sillä se oli jo vuosia ollut pulaliikkeiden päävaatimus ja myös Maalaisliitto oli toistuvasti nostanut asian esille. Maatalousvelkojen vakauttaminen ja korkokannan alentaminen olikin todellinen “kuuma peruna“ 1930-luvun alun talouspolitiikassa. Tilanteen teki vaikeaksi Suomen Pankin tiukka korkopolitiikka (joka pyrki kaikin tavoin välttämään inflatorista kehitystä) ja toisaalta maan valtaväestön elinkeinon etu. Maalaisliitto oli ajautunut pitkälti juuri maatalouden ongelmien takia oppositioon joulukuussa 1932. Edistyspuolueen T. M. Kivimäen johtama vähemmistöhallitus myötäili Suomen pankin rahapolitiikkaa ja piti yllä hyviä suhteita pääomapiireihin. Hallitus pysyi pystyssä SDP:n tuella, joka pelkäsi mahdollista oikeistohallitusta. Oppositioasemastaan Maalaisliitto ryhtyi ajamaan pulapainotteista maatalouspolitiikkaansa ja sai tällä sektorilla kilpailijakseen IKL:n.²⁰³

IKL:ssä pidettiin velkaantumisen syynä maatalouden siirtymistä luottotalouteen. Maatalouden erikoisen luonteen takia tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista samassa määrin

---

²⁰² Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1085-1087, 1101, 1104-1105, V. Annalan, E. A. Tuomivaaran ja K. R. Kareksen puheet eduskunnassa 27.9.1933. Kalela 1987, s. 106.

²⁰³ Soikkanen 1984, s. 51-52. Kangas 1998, s. 224-229. Kalela 1976, s. 121. Rintala 1962, s. 241.

kuin muilla elinkeinoelämän alueilla. Syntynyt maatalouspula oli vain entisestään lisännyt kapitalisoitumista. IKL:n piirissä esitettiin ratkaisuksi mahdollisimman suurta omavaraisuutta, mutta ennen tätä talonpoika oli autettava ylivelkaantumisen suosta. Velanotto näyttäytyi Kansanliikkeelle lähes absoluuttisena pahana; siitä ei juuri ollut löydettävissä hyviä puolia.²⁰⁴ IKL:n paheksuvia maatalouden luottoja oli käytetty tilojen ostoon, rakentamiseen, eläin- ja kalustohankintoihin sekä kulutukseen (tosin vain 7,5% Willandtin laskujen mukaan)²⁰⁵. Maatalouden kokonaisvelka oli vuonna 1929 5,9 miljardia²⁰⁶ markkaa, ja se oli jakaantunut 287 171 erisuuruisen tilan kesken seuraavasti;

Taulukko 1. Viljelmien jakaantuminen, kun otetaan huomioon velan määrä suhteessa varoihin

<u>Velan määrä</u>	<u>Tilojen lukumäärä</u>	<u>Prosenttiosuus</u>
Velattomat	97 349	33,9
Alle 25%	106 557	37,1
25-50%	57 212	19,9
50-75%	20 465	7,1
yli 75%	5 588	2,0

Lähde: Willandt O.W. Suomen maatalouden velkaantuminen lähinnä vuoden 1932 lopussa, Helsinki 1934, s.63.

Tarkasteltaessa maanviljelijäväestön velkaantumista 1930-luvun vaihteessa, merkillepantava yksityiskohta on velkojen luonne. Maatalousluoton määrästä vain 20% oli pitkäaikaisia, irtisanomattomia luottoja. Loput noin 80% oli lyhytaikaisia luottoja henkilötakauksilla. Taulukosta 1. näemme lainavaroilla ylläpidettyjen maatilojen suuren osuuden ja tämä yhdistettynä maatalouden heikkoon tuottoon pulavuosina ajoi monet tilat kestäättömään ahdinkoon. Luottomarkkinoiden kiristynyt tilanne ja ylivelkaantuneisuuden aiheuttama maksukyvyttömyys johti monilla tiloilla ulosottotoimenpiteisiin ja lopulta edelläkäsiteltyihin pakkohuutokauppoihin.²⁰⁷

E. A. Tuomivaara totesi keväällä 1933 maatalouspulan ydinkysymyksen olevan velkojen

²⁰⁴ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 10.8.1933.

²⁰⁵ Konttinen 1934, s. 76. Willandt 1932, s. 128.

²⁰⁶ Willandt 1934, s. 46.

²⁰⁷ Konttinen 1934, s. 76-77. Willandt 1932, s. 126.

korko ja sen alentaminen. Asian teki IKL:lle vaikeaksi se, että korkokannan alentamisvaatimukset leimaisivat puolueen helposti pulaliikkeen jatkoksi, ja tätä liike pyrki kaikin keinoin välttämään. Syksyllä IKL:n johto ja eduskuntaryhmä (Tuomivaaran ja Vilho Annalan johdolla) omistivat paljon aikaa korkokysymyksen ratkaisemiseen. Annala totesi useimpien julkisuudessa olleiden ehdotusten pakkokoron käyttöönotosta johtavan inflaatioon, ostokyvyn alenemiseen ja hintojen nousuun. Jos “setelikonetta pyöritettäisiin” vaadittavan kuuden miljardin edestä, markan arvo romahtaisi. Bruno Sundström ehdotti setelistön lisäämisen sijasta obligatiojärjestelmää, jolla voitaisiin peittää reaalikoron ja kiinteän koron välinen ero. Tämä tosin loukkaisi yksityisoikeudellisia periaatteita, mutta Sundström katsoi velkojien jäävän nytkin ilman saataviaan ja lopputulos olisi hyödyksi omaisuudenturvalle. Vihtori Kosola totesi tähän jyrkkään tyyliinsä, että yksityisomaisuutta oli loukattu jo torpparivapautuksessa ja nyt jokin ratkaiseva operaatio oli välttämätön.²⁰⁸ Velkakysymyksestä käydyistä keskusteluista voi päätellä jotain myös IKL:n johdon valtasuhteista talouspolitiikasta päätettäessä. Vilkaan osanoton jälkeen Annalan ja Tuomivaaran näkemykset jäivät selkeimmin lopulliseen toivomusaloitteeseen. Kaksikko pyrkii jättämään pikkuseikat syrjään ja keskittymään suuriin linjoihin. Johdon “maataloussiipi” Tuomivaaraa lukuunottamatta tyytyy taas enemmän kritisoimaan vallitsevaa velkojen vakauttamisjärjestelmää ja etsimään siihen parannuksia.²⁰⁹

Toivomusaloitteen lopullisessa muodossa tähdennetään, että pakkohuutokauppojen keskeyttäminen on vain tilapäisratkaisu ja todellinen helpotus saadaan vasta velkojen vakiinnuttamisella niin alhaiskorkoiseksi, että viljelijät pystyvät hoitamaan ne. Valtiovallan toimenpiteitä pidetään riittämättöminä ja tilapäisluonteisina. Tätä IKL:n mielestä osoittaa jo se, ettei velkaomaisuussuhteista ole pyritty tilastoimaan. Aloitteessa vaaditaan tilastollisia tutkimuksia ja ennenkaikkea huomattavia lisävaroja auttamistoimenpiteiden laajentamista varten. Hallitusta kehoitetaan varaamaan 500 miljoonan markan suuruinen summa velkojen vakauttamista varten siten, että lainanantokorko tulisi olemaan 4%. IKL:n suunnitelmissa korko pystyttiin määräämään näin alhaiseksi seuraavilla toimenpiteillä:

- 50 miljoonaa otettaisiin Suomen Pankin voitto-osuudesta.

-250 miljoonaa lainattaisiin Suomen Pankista valtion liikkeelle laskemia 3% obligatioita

---

²⁰⁸ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n johdon kokousten pöytäkirjat 4.5.1933 ja 1.8.1933.

²⁰⁹ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän pöytäkirjat 10.8.1933, 12.9.1933 ja 13.9.1933. IKL:n johdon kokousten pöytäkirjat 4.5.1933 ja 31.7-1.8.1933.

vastaan. Nämä muuttamalla Suomen pankin ohjesääntöä hyväksyttäisiin pankin setelianteoikeuden katteeksi. Tällä tavoin vältettäisiin inflaatio.

-100 miljoonaa hankittaisiin valtion korottomilla palkinto-obligaatioilla. Nämä saataisiin IKL:n mukaan myytyä voimakkaalla mainostuksella ja vetoamalla kansalaisten isänmaalliseen velvollisuuteen.

-100 miljoonaa otettaisiin maan luottolaitoksista 5% obligatiolainoina

Vakauttamistoimenpiteitä toteutettaessa voitaisiin edelleen käyttää Maakiinteistöpankkia.²¹⁰

Kansanliike siis lähti varsin radikaaleilla toimenpiteillä vakaannuttamaan maatalousvelkaa. Verrattuna valtiovallan linjaan lainankorko oli yli 2 % matalampi ja lainasumma yli kaksinkertainen. Suomen Pankkiin oli koko 1930-luvun alun kohdistettu voimakkaita vaatimuksia luotonannon laajentamisesta maaseutuväestön hädänalaisen tilan keventämiseksi. Pankkia painostettiin ekspansiivisempaan rahapolitiikkaan; suurilla avomarkkinaoperaatioilla lisättäisiin pankkijärjestelmän likviditeettiä, saataisiin korkokanta alenemaan, elvytettäisiin yritteliäisyyttä ja estettäisiin hintojen jatkuva laskeminen. Suomen Pankin johto piti kuitenkin jo moisten ehdotusten lisäävän epäluottamusta markkaa kohtaan, edistävän valuuttapakoa maasta sekä lisäävän valuutalla keinottelua kotimaassa. Esimerkiksi yleiset vaatimukset obligaatioiden sisällyttämisestä setelikatteeseen (jota IKL:kin toivoi) torjuttiin Suomen oloihin soveltumattomina ja järjestäytymättömiin obligatiomarkkinoihin vedoten.²¹¹

IKL:n aloite ei saavuttanut armoa hallituksen ja eduskunnan silmissä. Se hylättiin vuoden 1934 helmikuussa selvin numeroin²¹². Näin myös IKL sai kokea suomalaisen uusklassisen talouspolitiikan rajat. Suomen Pankin rooli oli keskeinen rahapolitiikassa ja se piti ensijaisena tehtävänäan markan ulkoisen arvon valvomista. Hallitus tuki tätä toimintaa valvomalla toimenpiteitä, jotka saattaisivat lisätä inflaation vaaraa. IKL:n aloite laskettiin epäilemättä yhdeksi sellaisista. Maatalousvelkojen vakauttamisen ympärillä käydyn eduskuntakeskustelun tekee kiinnostavaksi tosiasia, että IKL:n lisäksi samansuuntaisen aloitteen maanviljelijäin tilanteen helpottamiseksi tekivät myös Maalaisliitto ja SDP²¹³.

---

²¹⁰ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 492-493. Toivomusaloite no. 49, "Maatalousvelkain vakauttaminen".

²¹¹ Rossi 1951, s. 240-243.

²¹² Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 74.

²¹³ Viljami Kalliokosken (Maalaisliitto) välikysymys koskien hallituksen toimenpiteitä talouspulan lievittämiseksi syksyltä 1933 ja Mauno Pekkalan (SDP) toivomusaloite pienviljelijän taloudellisen aseman turvaamisesta alkuvuodesta 1934.

Käydyistä keskusteluista on helppo havaita rintamalinjat puolueiden välillä. Kaikkien näiden puolueiden aloitteissa ja puheenvuoroissa tuodaan esiin tyytymättömyys noudatettua politiikkaa kohtaan, jonka toimet pulan lievittämiseksi tuomitaan vähäisiksi ja hitaiksi. Myöskään ehdotukset uusista toimenpiteistä eivät poikenneet radikaalisti toisistaan. Marraskuussa 1933 käsiteltiin Maalaisliiton välikysymystä koskien hallituksen toimintaa talouspulan seurausten lievittämiseksi. Aloitteen ympärillä käydyssä keskustelussa tulilinjalle joutui myös IKL:n vakauttamisaloite.

Pääministeri Kivimäki totesi, ettei hallitus katso voivansa johtaa maan talouselämää siten, että pulaa erikoistoimenpitein torjuttaessa johdetaan terveitäkin talouksia vaikeuksiin. Hallitus ei aikonut luopua siihenastisesta kireästä talouspolitiikastaan. Valtiovarainministeri H. M. J. Relander katsoi, että velkaantuneiden maanviljelijöiden asiaa oli nyt ryhdytty ajamaan inflaatiopyynteillä. Hallituksen mielestä pakkohuutokauppojen keskeyttäminen saattaisi merkitä luotonantajille maksuvaikeuksiin joutumista ja tuottaa arvaamattomia seurauksia koko maan talouselämälle.²¹⁴ Vilho Annala tyrmäsi väitteen asiantuntemattomuudeksi ja tähdensi, että IKL on pyrkinyt osoittamaan erään tien lainasumman järjestämiseksi. IKL:n eduskuntaryhmän puheenvuoroissa katsottiin myös, ettei liikkeen aloitteen pyrkimyksenä ollut kaikkien maatalousvelkojen korkojen vakauttaminen tai koron sääteleminen lakiteitse. K. R. Kares katsoi, että nyt elettiin rahayksivaltisuuden kautta, jossa pari kolme suurta rahalaitosta määräävät korkokannan. Vaarana olisi ennen pitkää lakisääteinen pakkokorko tai marxilainen pankkien sosialisointi.²¹⁵

IKL:n asemaa Maalaisliiton ja SDP välissä heikensi se tosiasia, että nämä puolueet olivat oppositioasemassa alkaneet lähestyä toisiaan. Molemmat puolueet kuuluivat ääriiliikhdintää vastustavaan laillisuusrintamaan ja syksyllä 1933 SDP:n puoluejohtaja Väinö Tanner teki varovaisen ehdotuksen talonpoikien ja työläisten yhteisrintamasta. Vuoden 1934 alussa myös Ilkka ehdotti maanviljelijöiden ja työväestön yhteistoimintaa demokratian puolesta.²¹⁶ K. R. Kares varoitteli maalaisliittolaisia suostumasta marxilaisten "kihlaustarjoukseen", sanoen näiden uuden maailmankatsomuksen olevan vieras kaikelle

---

²¹⁴ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1031-1042, 1105, H. M. J. Relanderin ja T. M. Kivimäen puheet eduskunnassa 27.11.1933.

²¹⁵ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1085-1087, 1101, 1104-1105, V. Annalan, E. A. Tuomivaaran ja K. R. Kareksen puheet eduskunnassa 27.9.1933.

²¹⁶ Rintala 1962, s. 241. Soikkanen 1984, s. 19-22. Ilkka 24.1.1934.

sille, mitä maalaisliitollaiset olivat pitäneet pyhänä sukupolvesta toiseen. Maalaisliitto piti Kareksen mielestä pulaa jo ohitettuna, vaikka puolue ei ollut saanut hallituksessaoloaikanaan asiassa aikaiseksi kuin pieniä korjauksia, peruskysymysten jäätyä ratkaisematta.²¹⁷ IKL:n edustajista etenkin Annala ja Tuomivaara katsoivat kuitenkin, etteivät Maalaisliiton aloitteet pulan helpottamiseksi poikenneet merkittävästä liikkeen omista aloitteista. Tämän takia IKL oli valmis tukemaan niitä, sillä liikkeelle oli Annalan mukaan sama kuka aloitteet teki, kunhan talonpoika tulisi autetuksi.²¹⁸ Puheista voi nähdä IKL:n varovaista halua yhteistoimintaan Maalaisliiton kanssa, ja lokakuussa eduskuntaryhmän kokouksessa oltiinkin valmiita vaaliliittoon puolueen kanssa.²¹⁹

Maalaisliiton piirissä ei kuitenkaan tunnettu suurta kiinnostusta IKL:n tukeen. Puolueen puheenvuoroista käy ilmi sen epäily IKL:n maataloustoimenpiteiden vilpittömyydestä. IKL:n aloitteet olivat maalaisliitolaisten mielestä tarkoitettu vain harhauttamaan talonpoikia siihen asti, kunnes maahan oli perustettu Saksan kaltainen hallinto. Sen jälkeen talonpoika unohdettaisiin. Puolueen vahva lehti Ilkka totesi IKL:n aloitteiden taktikointiluonteen osoittavan "...etteivät saksalaiset palkkasoturit tunne tämän maan talonpoikaisväestöä."²²⁰ Maalaisliiton puheissa tuotiin esiin pelko siitä, että jollei pulan lievittämiseen pian ryhdytä, lähtevät joukot IKL:n tyhjien lupauksien perään. IKL:n suunnitelmatalouden vaatimukset kuitattiin marxilaisuuteen vivahtavina ja huomautettiin ettei liikkeellä ole esittää mitään ohjelmaa kansantalouden parantamiseksi. Ilkan mukaan IKL yritti tuoda Suomeen Saksan sisäiset ristiriidat, taloudellisen hädän ja valtiolliset harrastukset. "IKL:n ohjelma, teorian ja käytännössä tapahtuvan toiminnan väliset ristiriitaisuudet, sen epäitsenäisyys, liikkeen raju ja repivä luonne sekä epäkansalliset ulkonaiset muodot..." määrittivät Maalaisliiton negatiivista suhtautumista kansanliikkeeseen. Täysin yhtenäiset Maalaisliiton rivitkään olleet suhtautumisessa IKL:ään, sillä keskisuomalainen kansanedustaja Taavi Vilhula ehdotti vuoden 1934 alussa

---

²¹⁷ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1104-1105, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 27.9.1933. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1158-1162, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 10.4.1934.

²¹⁸ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1085-1087, 1101, V. Annalan ja E. A. Tuomivaaran puheet eduskunnassa 27.9.1933. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 72-73, V. Annalan puhe eduskunnassa 5.2.1934.

²¹⁹ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 19.10.1933, päätös koski luultavasti joulukuun kunnallisvaaleja. Halua vaaliliittoon Maalaisliiton kanssa oli kuitenkin esiintynyt jo ennen eduskuntavaaleja. Katso IKL:n johdon kokouksen pöytäkirja 19.2.1933.

²²⁰ Ilkka 19.9.1933.

Maalaisliiton ja IKL:n liittoa SDP:n kukistamiseksi. Laajempaa kannatusta ajatus ei kuitenkaan saanut.²²¹

Maalaisliiton Vihtori Vesterinen katsoi IKL:n parlamentarismien kritiikin olevan vain demagogiaa joukkojen harhauttamiseksi ja liikkeen päämääränä olevan diktatuurin, jossa talonpojan osa oli olla maahan sidottuna. Puheenvuoroissa huomautettiin myös ettei, IKL:n johdossa ole talonpoikia, ja tämä näkyy myös toteuttamiskelvottomista aloitteista. Vesterinen kuului Maalaisliiton voimakasta pulapolitiikkaa vaatineeseen siipeen, ja katsoi että taloudellisiin ahdinkoon ajautuneet ryhmät olivat kaikkein otollisinta maaperää oikeistoradikalismien leviämiseksi. Vesterinen polemisoi IKL:ää vastaan kiihkeämmin kuin kukaan muu Maalaisliitosta ja rakenteli yhteistyötä SDP:n kanssa.²²² IKL:n Somersalo moitti Vesteristä liikkeen kimppuun hyökkäyksestä, vaikka se oli ainoana ryhmänä tukenut Maalaisliiton välikysymystä syksyllä²²³. Maalaisliiton Juho Koivisto piikitteli IKL:n aloitetta varsinkin siitä, että ensin siinä sanotaan ettei tilastoja velkasuhteista ole ja heti perään ilmoitetaan summa, jolla velat voidaan vakauttaa. Hän toi esille myös maatalousvaliokunnan epäilyn siitä, että kansalaiset pelkän isänmaallisen velvollisuuden puuskassa ostaisivat 100 miljoonalla halpakorkoisia obligatioita.²²⁴

Maalaisliitossa katsottiin, että periaatteessa ei ollut väliä taktikoiko IKL aloitteillaan vai ei. Puolue otti mielellään vastaan tuen hädässäolevien viljelijöiden auttamiseksi.²²⁵ Maalaisliiton vihamielinen suhtautuminen IKL:ään sai kuitenkin liikkeen luopumaan pehmeästä linjasta talonpoikaispuoluetta kohtaan. Vilho Annalan johdolla IKL hyökkäsi myöhemmin vuonna 1934 voimakkaasti Maalaisliittoa vastaan. Puolue oli pitänyt talonpoikaisväestöä talutusnuorassaan suunnattomilla lupauksilla ja erikoisen suurta ääntä oli pidetty maatalouden velkataakasta. Kuitenkin juuri Maalaisliitto oli Annalan mielestä

---

²²¹ Ilkka 15.7.1933 ja 18.7.1933 (lainaus). Kangas 1998, s. 231.

²²² Kangas 1998, s. 222, 232-34.

²²³ Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1059, A. Somersalon puhe eduskunnassa 3.4.1934. Todellisuudessa IKL:n tuki oli vähintäänkin kyseenalainen, sillä se esitti välikysymyskeskustelussa omaan aloitteeseensa nojaavan esityksen. Tämän tultua hylätyksi, IKL:n edustajat pitäytyivät lopullisesta äänestyksestä. Maalaisliitossa taktikka herätti suurta katkeruutta. Katso Ilkka 28.11.1933.

²²⁴ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1104-1107, V. Vesterisen puheet eduskunnassa 27.11.1933. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 72-73, J. Koiviston puhe eduskunnassa 5.2.1934. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1171-1173, V. Vesterisen puhe eduskunnassa 10.4.1934.

²²⁵ Ilkka 23.9.1933 ja 30.9.1933.

syypää viljelijöiden ylivelkaantumiseen tyrkyttämällä aikoinaan halpakorkoisia lainoja säästäväisyyden sijaan. Puolue oli vastustanut IKL:n aloitteita pakkohuutokauppojen keskeyttämisestä ja velkojen vakauttamisesta. Syynä oli pelko IKL:n kannatuksen kasvamisesta viljelijäväestön keskuudessa.²²⁶

Vaikka IKL:ssä oltiin periaatteessa valmiita tukemaan Maalaisliittoa pulan seurausten lievittämiseksi, verivihollinen SDP:n aloitteen tukemiseen asti huoli talonpojan hyvinvoinnista ei riittänyt. Sosiaalidemokraattien "harrastuksen" maataloutta kohtaan katsottiin tapahtuvan puhtaasti poliittisista syistä. Etenkin Somersalo hyökkäsi SDP:tä vastaan pitkin puheenvuoroin ja pyrki osoittamaan puolueen linjattomuuden pula-asiassa. Hän leimasi Mauno Pekkalan nimissä esitetyn toivomusaloitteen arvottomaksi puoluepeliksi, joka oli tehty hämäämään talonpoikia näkemästä, missä heidän todelliset vastustajansa ovat. Aloitetta tulnaisiin käyttämään Somersalon mukaan mitä häikäilemättömimpään demagogiaan puoluelehdistössä ja seuraavissa vaaleissa. Aloitteessa ei edes välitetty rajata tukitoimenpiteitä kunnollisten talonpoikien velkoja koskeviksi, vaan haluttiin vakauttaa kaikki pienviljelijöiden maatalousvelat, vaikka ne olisivat olleet seurausta keinottelusta tai kulutusjuhlasta.²²⁷

IKL:n väite siitä, että pula-asiaa käytetään poliittisena pelinappulana ei ollut täysin perusteeton. Oppositiopuolueet tekivät vuorotellen omat aloitteensa tässä asiassa, mutta eivät lähteneet tukemaan toistensa samankaltaisia aloitteita. Isänmaallinen Kansanliike ei kuitenkaan ollut tässä suhteessa muita parempi, jonka osoittaa nurja suhtautuminen SDP:n aloitteeseen pitkälti sillä perusteella, että sitä pidettiin poliittisena keinotteluna. Maalaisliiton aloitteen kohdalla IKL eräällä tavalla taktikoi - ja veti pois tukensa omaan aloitteeseen vedoten.

Eräällä tavalla Isänmaallinen Kansanliike oli nyt palannut siihen pisteeseen, johon Lapuan liikkeen taloudellinen toimeliaisuus oli kaksi vuotta aiemmin katkennut. Lapuan liikkeen ns. Tampereen ohjelmassa oli vaadittu valtiolta toimenpiteitä maanviljelijäväestön

---

²²⁶ Suomen 1920-40-luvun historian säätöön arkisto: Vilho Annala 1, Annalan puhe 1934.

²²⁷ Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1053-1057, A. Somersalon puhe eduskunnassa 3.4.1934. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1163-1166, A. Somersalon puhe eduskunnassa 10.4.1934.

uhkaavan perikadon torjumiseksi²²⁸. IKL pystyi osoittamaan toimenpiteet, joilla tilanne liikkeen mukaan korjaantuisi. Tavallaan Lapuan liikkeen perintö kuitenkin myös esti niiden toteutumisen. IKL pystyttiin laillisuusrintaman taholta leimaamaan Lapualaisen pulamiespolitiikan jatkoksi²²⁹. Todellisuudessa IKL:n aloitteet eivät juurikaan poikenneet esimerkiksi Maalaisliiton vastaavista, mutta IKL:n ehdottamana ne koettiin mahdottomaksi toteuttaa. Tämä hankala asema huomattiin myös IKL:n piirissä²³⁰. Asema Lapuan liikkeen perillisenä, ideologian ulkoinen fasismiluonteisuus ja jatkuvat hyökkäilyt muita puolueita vastaan olivat tärkeimmät syyt IKL:n aloitteiden kaatumisiin.

IKL:n toimet talonpoikaiskansan hyväksi eivät kuitenkaan loppuneet pula-aloitteisiin. Ideologiansa mukaisesti se katsoi toimivansa tulevaisuuden hyväksi. Syksyllä 1933 esitettiin kaksi aloitetta, jotka tähtäsivät siihen, ettei maanviljelijöiden ahdinko uusiutuisi. Nämä aloitteet joutuivat eduskunnassa ankaran arvostelun kohteeksi ja vahvistivat syytöksiä kansanliikkeen fasistisesta luonteesta.

5. TALONPOJAN TULEVAISUUDEN TURVAAMINEN

5.1 Itsenäistä maanomistusta vai turpeeseen sitomista?

IKL:n toimet maatalouspulan lievittämiseksi olivat reagoivia jo syntyneeseen tilanteeseen, mutta liikkeen aloitteissa talonpojan tulevaisuuden turvaamiseksi on nähtävissä “uuden suunnan” vaikutus suomalaisessa äärioikeistoajattelussa. Taloudellisen ohjelman suuntaviivoissa vaadittiin maan luotto-olojen kehittämistä siihen suuntaan, ettei pitkäaikaista luottoa myönnettäisi enää henkilötakausta vastaan vaan takuuna pitäisi olla reaaliomaisuutta²³¹. Liikkeessä katsottiin, että juuri henkilötakaukset olivat vieneet maaseudun ylivelkaantumiseen ja pakkohuutokauppoihin. Perinteisesti velan tekemistä oltiin pelätty, mutta ennen pula-aikaa arvovaltaiset tahot (mm. pankit pitääkseen koron korkeana) olivat siihen suorastaan painostaneet. Uudistusvimma oli ollut liian suuri, valtion konsulentit olivat tyrkyttäneet lainoja ja talonpoika oli velkaantunut.²³² “Maataviljelevä

---

²²⁸ Helsingin Sanomat 16.11.1931, Lapuan liikkeen ns. Tampereen ohjelma. Katso liite 1.

²²⁹ Katso esim. Suomen Sosialidemokraatti 14.11.1933.

²³⁰ Katso esim. Ajan Suunta 8.2.1934.

²³¹ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat (kohta 1).

²³² Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n johdon kokouksen pöytäkirja 31.7.1933. IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 10.8.1933. Ajan

väestö opetettiin oikein valtion kustannuksella tuhlaavaiseksi ja itsekkääksi.“, totesi R. G. Kallia eräässä puheessaan²³³. Maa oli nyt irroitettava liikemiesmäisestä keinottelusta ja talonpoika sukunsa konnun perijänä ja vaalijana saatettava jälleen kunniaan.²³⁴

Vilho Annala ei kieltänyt maatalouden uudistusten ja perusparannusten tarpeellisuutta, mutta ne oli rahoitettava säästämällä. Hän katsoi ratkaisun olevan siinä, ettei velkaa myönnetä ylenmäärin. Olisi saatava aikaan tilanne, jossa talonpoika ei velkaantuisi; “Voidaan sanoa, että maatalous asetetaan pakkopaitaan“.²³⁵ Ajan Suunnan kolumnissa tähdennettiin, että IKL:n päämääränä ei ole Maalaisliiton tapaan liiallisten velkojen säilyttäminen yhteiskunnan harteille, vaan olojen tervehdyttäminen. Ne tilat, joiden velat valtio oli järjestänyt, oli saatettava hallinnon alle, että niitä ei tarvittaisi toistamiseen pelastaa ja “...myöskin siksi, että pakkohallinta on niille yleensä terveellinen.“²³⁶

Vaikutteet ja mallit olojen tervehdyttämiseen tulivat IKL:ään epäilemättä ulkomailta - Saksasta ja Italiasta. Kesän vaalien jälkeen Ajan Suunta uutisoi näyttävästi Saksassa ja Italiassa tapahtunutta taloudellista kehitystä ja lehden kolumneissa pohdittiin fasismin syntyä ja olemusta usein artikkelein.²³⁷ Kansanliikessä pyrittiin jatkuvasti tähdentämään, ettei se kopioi idologiaansa ja toimintapojaan ulkomailta²³⁸. Liikkeellä oli omat suuret kansalliset päämääränsä, jotka se veisi omin neuvoin lopulliseen voittoon. Sen sijaan IKL:ssä ei kiistetty, etteikö Saksassa ja Italiassa tapahtunut kehitys olisi sille esikuva ja innoituksen lähde. Ulkomailla käyty taistelu antoi arvokkaita hedelmiä, joiden talteenottaminen helpottaisi IKL:n omaa työtä. Ajan Suunnan mukaan IKL ei voinut olla ottamatta oppia siitä perinpohjaisuudesta, jolla kansallissosialistit olivat jo ennen valtaannousuaan valmistelleet mm. maatalouden pelastamista.²³⁹

Eduskunnan istuntokauden alkaessa Ajan Suunta raportoi etusivullaan Mussolinin toimia

---

Suunta 15.9.1933 ja 18.12.1933.

²³³ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: R. G. Kallia 5, Kallian puhe 6.12.1933.

²³⁴ Ajan Suunta 21.9.1933.

²³⁵ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n johdon kokouksen pöytäkirja 31.7.1933 ja IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 10.8.1933.

²³⁶ Ajan Suunta 4.7.1933.

²³⁷ Katso esim. Ajan Suunta 2.7.1933, 14.7.1933, 21.8.1933 ja 9.9.1933.

²³⁸ Katso esim. Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1106, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 27.11.1933 tai Ajan Suunta 9.1.1934.

²³⁹ Ajan Suunta 15.8.1933 ja 16.8.1933.

maatalouden tervehdyttämiseksi. Lehden mukaan tilanne Italiassa oli edennyt pisteeseen, jossa talonpoikia piti auttaa pakkokeinoin heidän hätänsä lievittämiseksi. Mussolinin toimenpiteitä olivat olleet kiinnityslainan pakkokorko, erääntyneiden lainojen väliaikainen moratorio ja se, että maatiloja kiellettiin pakkotoimin myymästä. Lehti kysyy, olisiko suomalaisilla tästä mitään oppimista.²⁴⁰ IKL:n johdossa oltiinkin jo ryhdytty toimeen Italian esikuvan mukaisesti. Vilho Annala esitti heinäkuun lopulla johdon kokouksessa ajatuksen, ettei maanviljelijän tilaa, toimeentulon lähdeä, saisi myydä pakkohuutokaupalla. Tämän sijasta voitaisiin viedä maanviljelijän tuloista kolmasosa. Annalan ryhtyi valmistelemaan ehdottamaansa lakialoitetta toimikunnassa, jossa olivat mukana myös E. A. Tuomivaara ja Yrjö Kivenoja.²⁴¹

Lakialoitteessa "Maatilojen, karjan ja maatalousvälineiden ulosmittauskiellosta" ehdotettiin ulosottolakia muutettavaksi seuraavasti. Maanviljelystilaa, joka on velallisen viljelijän pääasiallisen toimeentulon lähde, ja jolla hän asuu, ei saisi ulosmitata. Ulosmittauskiellon pitäisi koskea myös kotieläimiä, maataloustyökaluja ja koneita, paitsi jos nämä kuuluvat jollekin muulle kuin velalliselle. Velalliselta saisi ulosmitata korkeintaan kolmanneksen hänen maatalous- ja karjataloustuotostaan. Kasvavaa metsää saataisiin hakata ulosmitattavaksi metsänhoitolautakunnan suostumuksella, mutta tällöin tilalle oli jätettävä tarpeeksi metsää kotitarvetta varten. Vaikka maatilaa ei siis voitaisi pakkoteitse myydä velkojen maksuksi, niin se voitaisiin halutessa velasta kiinnittää. Aloitteessa tarkennettiin, ettei muutos koske velallisen niitä velkoja, jotka on tehty, ennenkuin hän tuli tilan omistajaksi.²⁴²

Perustelussa mainittiin, että sodan jälkeisinä vuosina kehitystä oltiin tietoisesti johdettu siihen suuntaan, että maanviljelijät olivat ryhtyneet käyttämään luottoa enemmän kuin maatalouden terve kehitys olisi edellyttänyt. Jos lainoja olisi normaalien aikojen palatessa taas ilman vaikeuksia saatavilla, tulisivat pakkohuutokaupat jatkumaan myös pulan jälkeen. Maatalouden etu vaati, ettei maanviljelijä ollut vastaisuudessa vaarassa menettää tilaansa muille pakkohuutokaupan kautta. Vielä tätäkin tärkeämmäksi katsottiin se, että maanviljelijäväestö muodostaa yhteiskuntaa säilyttävien voimien valtaosan, joka kotinsa

---

²⁴⁰ Ajan Suunta 9.9.1933.

²⁴¹ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n johdon kokouksen pöytäkirja 31.7.1933 ja IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 10.8.1933.

²⁴² Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 77-78. Lakialoite no. 22, "Maatilojen, karjan ja maatalousvälineiden ulosmittauskielto".

menettäessään joutuu samalla "...alittiiksi kumouksellisten oppien ja voimien vaikutuksille,..". Aloitteessa huomautettiin, että jos valtion tai yksityisen palveluksessa oleva palkannauttaja ylivelkaantui, ei tältä ulosmitattu virkaa. Samaa periaatetta oli sovellettava myös viljelijän toimeentulon lähteeseen.²⁴³

IKL:n aloitteesta tuli esille hyvin patriarkaalinen näkemys maanviljelijän kyvystä - tai oikeammin kyvyttömyydestä - hoitaa omaa talouttaan. Talonpoika ei ollut tottunut rahatalouteen ja tämä sai hänet ottamaan kohtuuttomasti velkaa. Myöskään pula-ajan ei katsottu olevan tarpeeksi hyvä opetus ylivelkaantumisen vaaroista, vaan samankaltaisen menon odotettiin jatkuvan laman jälkeenkin. Talonpojan mahdollisuus säilyttää tilansa oli siinä, että hänet "pantiin pakkopaitaan", estämällä ylivelkaantuminen lakiteitse. Aloitteesta henkivä näkemys on varsin jyrkässä ristiriidassa liikkeen ideologiassa luotuun ihannoituun kuvaan "vapaasta valkoisesta talonpojasta", maan selkärangasta. Kansanliikkeen johdon piirissä näyttääkin vallinneen pikemminkin topeliaaninen näkemys rehdistä talonpojasta kyntämässä esi-isiltä perittyä maatilaa - itsenäisenä mutta maahansa sidottuna. IKL halusi nähdä talonpojan "...jälleen turpeessa kiinni, ei orjana, vaan vapaana odaalimiehenä, jonka työtä ei arvostella ja mitata vain rahayksiköillä."²⁴⁴ Tähän kuvaan eivät sopineet lainoja tyrkyttävät konsulentit. Talonpoika tarvitsi suojelua ja ohjausta, ja sitä IKL oli valmis antamaan.

IKL:n uskosta talonpojan isänmaallisuuteen aloite ei anna vahvaa kuvaa. Menettäessään tilansa talonpoika oli vaarassa muuttua marxilaiseksi. Vaikuttaa siltä, että IKL:llä oli vaikeuksia sulattaa ulkomailta otettua ideologista ainesta Lapuan liikkeen vaalimaan näkemykseen suomalaisesta talonpojasta. IKL:n tavoite oli kansankokonaisuuden edun nimissä luoda suunnitelmatalous (korporatiivinen järjestelmä), jonka toiminta perustuisi kontrolliin ja valtiojohtoisuuteen. Yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti vapaan talonpojan käsitteen yhdistäminen tähän oli vaikeaa. Tämä tiedostettiin myös IKL:n piirissä, sillä Paavo Susitaival totesi, että Saksan ja Italian esimerkit uuden ajatuksen voittoonviemisestä eivät saaneet johtaa Suomessa liian harkitsemattomaan toimintaan, vaan "...ensin on kansamme saatava omaksumaan uusi maailmankatsomuksemme, jonka tunnus on alistuminen kokonaisuuden edun vaatimukseen."²⁴⁵

---

²⁴³ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 77-78. Lakialoite no. 22, "Maatilojen, karjan ja maatalousvälineiden ulosmittauskielto".

²⁴⁴ Ajan Suunta 21.9.1933.

²⁴⁵ Ajan Suunta 28.8.1933.

Suhtautuminen IKL:n aloitteeseen eduskunnassa muodostui tyrmääväksi. Maatalous- ja lakivaliokunnissa katsottiin, että aloite toteutuessaan merkitsisi maatalouden luotonsaannin merkittävää vaikeutumista ja vieraan periaatteen tuomista lainsäädäntöön. Edistyspuolueesta todettiin aloitteen olevan niin huono, että se pitäisi nostaa kouluesimerkiksi epäonnistuneesta lainsäädäntötyöstä. Maalaisliittolaiset totesivat sen muistuttavan kommunistien aikoinaan tekemää aloitetta ja sopivan ainoastaan agitaatiovälineeksi. Aloitteen pääheikkoutena katsottiin olevan sen, että ensin siinä puhuttiin hädässä olevien viljelijöiden auttamisesta, ja heti tämän jälkeen todettiin, ettei aloite koskenut ennen lain voimaan astumista koskevia velkoja. Lisäksi aloite toteutuessaan vaikeuttaisi esimerkiksi perintöjenjakotapauksia. Myös kolmanneksen määrittelyminen ulosmittauksen ylärajaksi katsottiin liian korkeaksi. Yhteisenä näkemyksenä esiintyi usko, että liikkeen aate oli ammennettu ulkomailta ja aloitteen hyväksymisen mukana Suomeen syntyisi maahan sidottu talonpoikaisluokka.²⁴⁶

IKL pyrki vastaamaan kritiikkiin väittämällä, ettei aloitteen tavoitetta oltu ymmärretty. IKL:n edustajat korostivat toistuvasti aloitteen olevan tulevaisuutta varten, sillä ei siis ollut tarkoitus korjata sen hetkisiä pulaongelmia. Vilho Annalan mielestä oli omituista, että lakialoite leimataan sellaiseksi, että se sitoo maanviljelijäväestön turpeeseen, kun tähtäimenä on sellaisen talonpoikaisluokan luominen, joka on lujasti kiinni maankamarassa. Hän tähdensi ettei tilojen myynti olisi suinkaan kielletty, vaan ainoastaan niiden pakkomyynti velasta. Syytökseen ulosmittauksen liian korkeasta ylärajasta (1/3 tuloista), Annala totesi, että viljelijän tulisi vain kiristää suolivyötä ja tulla toimeen vähemmällä. Hän katsoi, että tärkeintä oli pyrkimys maanviljelijäväestön aseman parantamiseen, sillä jos maanviljelijäväestö murtuisi, samalla murtuisi koko yhteiskunta.²⁴⁷

IKL:n mukaan aloite toteutuessaan poistaisi tilapäisluonteisten vaikeuksien ja heikkojen hetkien tuhoisat vaikutukset viljelijän elämäntaipaleelta²⁴⁸. Osa maaseudun väestöstä oli K.

---

²⁴⁶ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 223-224, 225-226, B. Sarlinin ja V. Kivisaloon puheet eduskunnassa 20.9.1933. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1172-1173, V. Vesterisen puhe eduskunnassa 10.4.1934. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1433-1434, 1438, K. A. Lohen ja P. Pennasen puheet eduskunnassa 23.4.1933. Ilkka 22.9.1933.

²⁴⁷ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 224-225, V. Annalan puhe eduskunnassa 20.9.1933. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1173-1174, V. Annalan puhe eduskunnassa 10.4.1934. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1431-1433, 1439-43, V. Annalan ja K. R. Kareksen puheet eduskunnassa 23.4.1934.

²⁴⁸ Ajan Suunta 28.11.1933.

R. Kareksen mielestä pelästynyt turhaan pelästynyt IKL:n aloitetta. Kares kiisti syytökset Saksan talutusnuorassa kulkemisesta, mutta kehoitti syytöksen esittäjiä kysymään Saksan ja Italian talonpojilta, mitä mieltä he olivat uudesta järjestelmästä. A. Somersalo totesi, että oli turha pelätä suomalaisille Saksan talonpojan kohtaloa. Saksassa talonpoika oli jo saavuttanut lailla säännöstellyn 4% koron ja ikuisen omistusoikeuden maahansa.²⁴⁹

IKL:n aloitteen eräästä yksityiskohdasta voi myös seurata liikkeessä tapahtunutta ideologista muokkautumista kohti korporatistista talouspolitiikkaa. Yksityiskohta koskee Annalan syksyistä näkemystä, joiden mukaan maatalouden uudistukset oli perustettava vain yksityisten säästöpääomien varaan.²⁵⁰ Ennen joulua Ajan Suunnassa tuotiin esille näkemys maatalouden luotto-olojen korjaamisesta omalla luottolaitoksella. Lehdessä luvattiin, että jos IKL:n aloite ulosmittauskiellosta toteutuu, tämän kaltaiset luottolaitokset tulisivat saman tien päiväjärjestykseen.²⁵¹ Näkemys maatalouden rahoituksesta siis muuttui selvästi. Myönnettiin, ettei maatalouden kehitys voi pohjata pelkästään viljelijöiden henkilökohtaiseen säästämiseen, vaan elinkeino tarvitsee suurempiakin investointeja. Maatalouden omat luottolaitokset olivat sopusoinnussa korporatiivisen näkemyksen kanssa talouden eri sektoreista, joiden omaehtoinen kehitys on turvattava. Muutokseen vaikutti luultavasti myös kritiikki, jota esitettiin IKL:n aloitteen käyttökelvottomuudesta perinnönjakotapauksissa.

Kun IKL:n aloite tuli keväällä 1934 käsittelyyn, ajatus luotto-olojen järjestämisestä oli kirkastunut entisestään liikkeen piirissä. Vilho Annala totesi, että säästäväisyys oli suositeltava yleisohjeeksi, mutta se saattaisi silti jarruttaa maatalouden kehitystä. Annalan mukaan maatalouden luotto-olot eivät olleet terveellä pohjalla, ennenkuin lainaehdot ja korko oli sopeutettu maatalouden kantokyvyn mukaan. Viljelijän luotonsaanti tulisi ehkä vähenemään, mutta se olisi oikeassa suhteessa hänen tuloihinsa, eli taloudelliseen tekijään, jolla viljelijä luoton aikoo maksaa. Tämä karsisi myös pois ne kelvottomat luotonottajat, joiden tarkoituksenakin olisi antaa tilan mennä menojaan. Aloite tähtäsi nimenomaan siihen, että velkaa tehtäessä luotonottajan ja luotonantajan olisi tarkoin punnittava luotonottajan maksukykyä. Luottamuksen merkitys korostuisi aiempaa enemmän ja samalla tulisi varmistettua, että luottoa saavat aina kunnollisimmat maanviljelijät. Mitä tuli pelkoon,

---

²⁴⁹ Valtioapäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1106-1107, K. R. Kareksen ja A. Somersalon puheet eduskunnassa 27.11.1933.

²⁵⁰ IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 10.8.1933.

²⁵¹ Ajan Suunta 21.12.1933.

ettei viljelijä saisi tarpeeksi luottoa, Annala totesi virkamiehillä olevan saman lakipykälän - ja näiden olevan korviaan myöten veloissa.²⁵²

IKL:ssä oltiin sitä mieltä, että toteutuessaan lakialoite merkitsisi syvällistä maatalousreformia ja maatalouden luottolaitosten täydellistä uudistamista. Se tekisi tilallisista entistä itsenäisempiä, ja pakottaisi esiin ne luottolaitokset, jotka pystyisivät pitkäjännitteisesti hoitamaan maatalousluottoja. Pankkitoiminta oli Annalan mukaan järjestetty kauppaa ja teollisuutta varten. Ne olivat liikelaitoksia, joiden tarkoitukseen ei kuulunut valvoa maatalouden etuja. Hypoteekkilaitokset taas olivat liian joustamattomia. Maatalouden uusi luottolaitos tarjoaisi viljelijöille pitkäaikaista luottoa perusparannuksia varten²⁵³. Annala huomautti myös, että maanviljelijän tulot olivat pitkälti riippuvaisia maailmanmarkkinahinnoista, joten talonpoika tarvitsi tuekseen sellaisen luottolaitoksen, joka pystyi koko ajan valvomaan hänen maksukykyään. Näkemys paljastaa IKL:n piirissä esiintyneen epäluottamuksen maanviljelijän kyvystä seurata omaa taloudellista tilannettaan ja tehdä sen pohjalta onnistuneita ratkaisuja. K. R. Kares katsoi, että ilman maatalouden omaa luottolaitosta IKL:n aloite ei veisi tuloksiin. Kares väitti, että IKL:n velkojen vakauttamisaloitteessa oli jo osoitettu tällainen laitos, joka toimisi ensin 500 miljoonan markan pääomalla. Lakialoite ja luottojärjestelmän uusiminen olivat uutta tulevaisuutta, kolmatta talousjärjestelmää. Kapitalismin päivät sen vanhassa muodossa olivat luetut.²⁵⁴

Syksyllä tehdyt aloitteet olivat siis saaneet uuden sisällön. Ne limittyivät nyt osiksi maatalouden uutta luottojärjestelmää, josta ei vielä vuoden 1933 puolella puhuttu käytännössä mitään. Osasyynä tähän saattoi olla varsin rankka arvostelu, jota hallitus ja muut oppositiopuolueet kohdistivat aloitteiden asiasisältöön. Kares myönsikin ulosottokielto aloitteessa olevan jonkin verran puutteita.²⁵⁵ Tärkeämpi tekijä muutokseen oli kuitenkin korporatismi-ajatuksen terävöityminen liikkeen johdossa. Maatalouden sisäisen luottojärjestelmän vaatimusten voi katsoa ennustaneen IKL:n myöhempää

---

²⁵² Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1173-1174, V. Annalan puhe eduskunnassa 10.4.1934. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1431-1433, V. Annalan puhe eduskunnassa 23.4.1934.

²⁵³ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 1.3.1934.

²⁵⁴ Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1173-1174, V. Annalan puhe eduskunnassa 10.4.1934. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1431-1433, 1437, 1439-43, V. Annalan, E. A. Tuomivaaran ja K. R. Kareksen puheet eduskunnassa 23.4.1934.

²⁵⁵ Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1442, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 23.4.1934.

suunnitelmaa, jossa maatalous nähtiin yhtenä kuudesta korporaatiosta.²⁵⁶

IKL:n piirissä juuri korporatismi nähtiin kolmantena järjestelmänä liberalismiin ja kommunismin välissä. Korporatismisuunnitelmaa ei kuitenkaan haluttu tuoda julkisuuteen keskeneräisenä. Vaikka esimerkiksi Ajan Suunnassa selvitettiin italialaista talousjärjestelmää, korporatismia ei lehdessä suoranaisesti mainittu IKL:n tavoittelemaksi yhteiskuntajärjestelmäksi. Myös johdon piirissä asiasta puhuttiin varovaisesti ja tietyt kysymykset (kuten virkamiesten asema) jätettiin sivuun siksi, kunnes "...korporatiivinen systeemi saatu aikaan."²⁵⁷ Syy varovaisuuteen oli luultavasti pelko murskaavasta kritiikistä, jonka keskeneräisenä esitetty korporatismimalli voisi saada muiden puolueiden taholta. Kansalaiset piti saada ensin sopeutumaan IKL:n uuteen maailmankatsomukseen, ja tässä työssä taloudellisilla aloitteilla oli keskeinen merkitys. Vuoden 1934 alussa päätettiin ryhtyä ohjelman kehittämiseen. Sen oli tarkoitus jakaantua työväen-, maatalous- ja valtiolliseen ohjelmaan.²⁵⁸ R. G. Kallian johdolla laadittu työväenohjelma oli pisimmälle jalostunut osa IKL:n korporatismisuunnitelmaa. Sen sijaan maatalousohjelmaa ei koskaan saatu täysin valmiiseen muotoon, eikä sitä esitelty julkisuudessa. Myös Paavo Susitaipaleella oli oma suunnitelmansa korporatiivisesta valtiojärjestelmästä. Kokonaissuunnitelma ei kuitenkaan liikkeen elinaikana päässyt ohjelmalliselle tasolle asti.²⁵⁹

5.2 Maatilat on säilytettävä riittävän suurina

Toinen IKL:n maaseudun tulevaisuutta koskeva aloite vastusti maatilojen lohkomista liian pieniksi. Jo IKL:n ulosottoaloitteessa oli nähtävissä ulkomaista vaikutusta, mutta tämän aloitteen tausta nojasi vielä selvemmin mannermaisiin fasistisiin oppeihin. Maatalouden tilarakenne oli muuttunut Suomessa radikaalisti muutaman vuosikymmenen aikana. Vuonna 1918 torpparivapautuslain mukaan vuokratilojen haltijat saivat lunastaa tilansa

---

²⁵⁶ Rintala 1962, s. 225.

²⁵⁷ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 31.8.1933.

²⁵⁸ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n johdon kokouksen pöytäkirja 9.1.1934.

²⁵⁹ "IKL:n hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi" esiteltiin IKL:n edustajakokouksessa 7.7.1934, Ajan Suunta 10.7.1934. Ohjelman varsinaisena luoja on pidetty AKS:läistä Heikki Peltolaa, katso Alapuro 1973, s. 148. Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat maatalouskysymyksen ratkaisemiseksi (jäljellä puolittainen luonnos). Uola 1982, s. 76-79.

tietyillä ehdoilla omakseen, ja vuoteen 1924 mennessä jo puolet vuokratiloista oli erotettu itsenäiseksi tiloiksi. Asutuskysymyksen kokonaisvaltaisen ratkaisun saavuttamiseksi laadittiin myös niinsanottu Lex Kallio (vuonna 1922), joka mahdollisti maan hankkimisen myös niille, joilla ei ollut vuokratilaa hallussaan. Samaan kehitykseen liittyy myös ns. palauttamislaki (Lex Pulkkinen) vuodelta 1925, joka koski puutavarayhtiöiden lainvastaisesti hankkimien kiinteistöjen palauttamista asutustarkoituksiin käytettäväksi. Näiden uudistusten seurauksena maaseudun tilallisten määrä oli noussut ja tilakoko keskimäärin pienentynyt.²⁶⁰

IKL halusi aloitteessaan lain, joka turvaisi maakiinteistöjen säilymistä niin suurina, että ne kykenevät elättämään viljelijän perheineen. Aloitteen perusteluissa mainittiin, että tiloillaan toimeentulevaa maanviljelijäväestöä oli pidettävä yhteiskunnan elinehtona. Tämän väestöosan hävittäminen oli uudenaikaisten marxilaisten kumousoppien ydinkysymyksiä. Uusien liberaalien ja marxilaisten katsantokantojen mukaista oli ollut maatilojen pirstominen niin pieniksi, että viljelijän toimeentulo riippui joko sivuansioista tai lisääntyvästä velasta. IKL:n mukaan talonpoikaissuvut ovat aina huolehtineet siitä, että tila pysyi suunnilleen samankokoisena isältä pojalle. Samoin on huolehdittu siitä, ettei suvun kantatila jäänyt suhteettoman velkataakan rasittamaksi. Samoin tiloja perillisten kesken jaettaessa oli pyritty huolehtimaan siitä, että uudetkin tilat jäisivät sen kokoisiksi, että niillä viljelijä perheineen voi tulla toimeen.²⁶¹

Lainsäädäntökin oli tukenut tilojen pirstomisen estämistä, kunnes vuonna 1916 annettu asetus oli sallinut halkomisen ja lohkomisen lähes vapaasti. "Ajan vapaamielinen katsantotapa ja liian heikko huolenpito yhteiskunnan perusteiden säilyttämisestä" oli tässä kehityksessä aloitteiden tekijöiden mukaan huomattavissa. Aloitteessa toivottiin myös, että laki olisi yksi aste pyrkimyksissä säilyttää tilat viljelijäsukujen hallussa. Pirstomisen estämiseen pitäisi liittyä siten myös huolenpito siitä, ettei maatiloja saisi veloista ulosmitata tai myydä. Maakiinteistöjen oli tultava sukutiloiksi, jotka eivät perinnönjaonkaan takia saisi velkaantua liiaksi.²⁶²

---

²⁶⁰ Ellilä 1957, s. 207-210, 218-222. Jutila 1936, s. 11-25. Hamberg 1990, s. 54.

²⁶¹ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 489-490. Toivomusaloite no. 47, "Maakiinteistöjen liian pieneksi pirstomisen ehkäiseminen".

²⁶² Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 489-490. Toivomusaloite no. 47, "Maakiinteistöjen liian pieneksi pirstomisen ehkäiseminen".

Periaatteiltaan aloite oli hyvin samankaltainen kuin mitä jakolakikomiteassa valmisteltiin juuri syksyllä 1933, ja tämä todettiin myös IKL:n eduskuntaryhmän kokouksessa. Pääministeri Kivimäki totesi komitean tehneen ehdotuksen maatilojen liiallisen pirstomisen estämisestä, mutta katsoi kysymyksen olevan monimutkainen. Vaikeutena oli se, miten muille perillisille hyvitetään heidän perintöosansa.²⁶³ IKL:n tavoitteeksi eduskunnassa käydyssä keskustelussa muodostuikin nopeuttaa asian käsittelyä sen oman aloitteen avulla, sillä Bruno Sundström sanoi jakolakilainsäädännön vievän pahimmillaan vuosikymmeniä.²⁶⁴ Hän totesi, että vasta kun tilanne ajautuisi tarpeeksi pahaksi, ryhdyttäisiin toimeen. Maatilojen pilkkominen oli sellainen jakolakisäädännön osa, joka Sundströmin mukaan voitaisiin käsitellä ja ratkaista erikseen.²⁶⁵

Vaikka IKL:n aloite siis periaatteessa oli sopusoinnussa hallituksen näkemysten kanssa, niin aloitteen taustat poikkesivat merkittävästi niistä perusteista, jolta jakolakikomitea työnsä suoritti. Aloitteen ideoijana oli Arne Somersalo, jonka mielestä oli tarpeellista saada aikaan laki sukutilojen perustamisesta. Somersalo totesi IKL:n eduskuntaryhmän kokouksessa 14.9.1933 aloitteensa rakentuvan samalle periaatteelle, kuin Saksan nykyinen sukuperintölaki, vaikkakaan se ei ollut kopio siitä. Somersalo huomautti, että IKL:ltä odotettiin suuria aloitteita ja tämä olisi juuri sellainen. "Meidän on näytettävä, mihin me pyrimme.". Asiasta syntyi vilkas keskustelu, jossa kysymys koettiin vaikeaksi. Aloitteen haittapuolina nähtiin se, että sen edut rajoittuisivat vain pieneen osaan maata. Satakunnassa, Hämeessä ja Varsinais-Suomessa tilat olivat vielä jaettavissa. Iisakki Nikkola epäili, että Etelä-Pohjanmaalla asiaan suhtauduttaisiin epäilyksellä. Toisaalta oli myös alueita, joilla vaikutus olisi hyvä. Aloitteen pelättiin lisäävän tilattomien lukumäärää, vaikka pyrkimyksenä oli kiinnittää yhä useampi maahan. Myös tilojen perillisten välille pelättiin tulevan kiistoja.²⁶⁶

Aloitteen periaate nähtiin kuitenkin oikeaksi. Tapaninen katsoi kyseessä olevan suorastaan maailmankatsomuskysymyksen, joka oli vastakkainen sosialistien ja edistysmielisten periaatteille. Tuomivaara oli samaa mieltä, ja totesi kysymyksen olevan yksi IKL:n

---

²⁶³ Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 45, T. M. Kivimäen puhe eduskunnassa 5.2.1933.

²⁶⁴ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 22.11.1933.

²⁶⁵ Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 45-46, B. Sundströmin puhe eduskunnassa 5.2.1934.

²⁶⁶ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 14.9.1933.

tärkeimmistä. Lievää oppositiota edusti Vilho Annala, joka pelkäsi, että aloitetta voitaisiin syyttää "importtitavaraksi". Annalan mielestä aloite oli liian vähän valmisteltu, ja ehdotti sen lykkäämistä seuraavaan istuntokauteen. K. R. Kares taas näki parhaaksi ottaa aloitteen pohjaksi sen, mikä oli vanha käytäntö Suomessa, ja miten sitä olisi korjattava. Lopulta aloitetta asetettiin valmistelemaan jaosto, johon kuuluivat Somersalo, Kares, Sundström ja Honkala.²⁶⁷ Muutama viikko kokouksen jälkeen Ajan Suunnassa esiteltiin Saksassa valmisteltua sukuperintölakia, joka estäisi tilojen velkaantumisen ja jakautumisen²⁶⁸. IKL:n johdosta juuri Arne Somersalon voikin katsoa viehättyneen eniten Saksan kansallissosialismin voittokulusta. Hän oli elokuun alussa tehnyt saksalaiselle lehdelle selkoa IKL:n yrityksestä saada eduskunta etuajassa käsittelemään pakkohuutokauppojen keskeytystä. Vaikkei tämän vaatimuksen läpimeno ollut varmaa, Somersalo uskoi, että se oli "...saavuttava koko talonpoikaisväestön kannatuksen ja vievä liikettä mahtavan askeleen eteenpäin."²⁶⁹

IKL:n toivomusaloite tilojen pirstomisen estämisestä noudatteli lopullisessa muodossaan Kareksen vaatimusta vanhan käytännön korjaamisesta. Nikkolan pelkäämä pohjalaisten talonpoikien vastustus pyrittiin estämään maininnalla, että juuri Etelä-Pohjanmaan eräissä osissa tilojen lohkominen oli edennyt äärirajoilleen. Somersalon kaavailema Saksan sukuperintölain vaikutus tulee vahvimmin esiin kohdassa, jossa lain toivottiin olevan yksi askel kohti viljelijäsukuja. Tavoitteena oli siis muodostaa suljettu talonpoikaisluokka, jolla olisi ikuinen periytyvä oikeus viljelemäänsä maahan. Tämä kansanosaa muodostaisi IKL:n tavoitteleman "lujan valkoisen rintaman" vallankumouksellisia oppeja vastaan.²⁷⁰ Näkemys vahvistuu, kun tarkastellaan aloitteen perusteluja eduskunnassa käydyssä keskustelussa.

Eduskunnassa aloitteen nopeaa läpivientiä ryhtyi IKL:n edustajista ajamaan Sakari Honkala. Tilojen pirstoutumisen takia maaseudun työntekijöiden työpanos ei tullut riittävästi käytetyksi, koska heidän tilansa eivät voineet työllistää heitä täysin. Aivan

---

²⁶⁷ Suomen 1920-40-luvun historian säätöön arkisto: Säätö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 14.9.1933.

²⁶⁸ Ajan Suunta 27.9.1933.

²⁶⁹ Yrjö Ruudun kokoelma, kansio 8. Somersalon haastattelu Saksan kansallissosialistisen liikkeen taistelulehdessä "Völkischer Beobachter" (Pohjois-Saksan painos).

²⁷⁰ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 489-490. Toivomusaloite no. 47, "Maakiinteistöjen liian pieneksi pirstomisen ehkäiseminen". Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Perusohjelma (kohta 1).

päinvastainen tilanne oli Honkalan mukaan suurten kaupunkien läheisyydessä. Siellä maan palstoittaminen antaisi työläisille ja käsityöläisille mahdollisuuden hankkia raittiissa ilmassa vaihtelua työhönsä. Työvoimasta saataisiin näin enemmän hyötyä ja “työläiset omistaessaan kappaleen maata itsestään alkavat ymmärtää yksityisomaisuuden merkityksen, kiintyvät kotiseutuunsa, jättävät sosialistiset haaveilut, saavat raittiin elämänkäsitteksen ja oppivat terveesti arvostelemaan valtio- ja yhteiskuntalaitosta.”. Lausunto osoittaa arvopatriarkaalisuuden lisäksi maanomistuksen vahvan merkityksen IKL:n ideologiassa. Työntekijä (laajemmassa mielessä yksilö) käsitetään siinä yhteisölle (kansankokonaisuudelle) hyötyä tuottavana osasena, jonka sopeutuminen yhteiskuntaan taataan palalla omaa maata. Honkala totesi lopuksi, että aloite oli käsiteltävä ohitse jakolainsäädännön tilanteen pahenemisen estämiseksi.²⁷¹

E. A. Tuomivaara korosti eduskunnassa jälleen mikä merkitys taloudellisesti riippumattomalla itsenäisellä maanviljelijällä oli yhteiskunnallista vakautta ylläpitävänä tekijänä. Itsenäisen maanviljelijäluokan ylläpitämät siveellisuusteiset arvot, kuten kiintymys maahan, perhetraditioiden ylläpitäminen ja kotiseuturakkaus laajenivat kansakuntaa ylläpitäviksi tekijöiksi (kuten kansallistunteeksi). Näiden siveellisten tekijöiden kehittäminen oli ratkaissut vuoden 1918 tulikokeen kestämisen, mutta sen jälkeen tilanne oli Tuomivaaran mukaan muuttunut. Valtiovallan suhde maatalouteen oli liberalististen näkemysten mukaisesti liiaksi painottunut taloudellisiin, eikä tärkeämpiin siveellisiin tekijöihin. Vapaamielisyyden lisäksi maanviljelijäväestön näkemiseen pelkästään taloudellisena tekijänä oli vaikuttanut etenkin kansallisesti vieras marxilainen sosialismi. Tämä aate ei tuntenut myötätuntoa itsenäistä talonpoikaisväestöä kohtaan, koska sen kannattajakunnan ydinaineksen muodosti teollisuus- ja palkkatyöväestö. Tuomivaaran mukaan maakiinteistöjen pirstominen liian pieniksi ja sitä kautta talonpoikaisväestön muuttuminen palkkatyöväeksi oli marxilaisten tulevaisuuden toive. Sosialistien pyrkimyksenä oli määrätietoisesti luoda maahan mahdollisimman paljon pien- ja kääpiöviljelijöitä, joiden toimeentulo riippuisi maatilojen ulkopuolisesta palkkatyöstä. IKL:n aloite tuli kuitenkin hylätyksi ja tätä pidettiin Ajan Suunnassa “vaarallisena leikittelynä”.²⁷²

---

²⁷¹ Valtiopäivät 1934. Päytäkirjat I, s. 41-43 (lainaus s. 42), S. Honkalan puhe eduskunnassa 5.2.1934.

²⁷² Valtiopäivät 1934. Päytäkirjat I, s. 43-45 E. A. Tuomivaaran puhe eduskunnassa 5.2.1934. Ajan Suunta 8.2.1934.

Tuomivaaran näkemykset heijastelivat IKL:n yleisempää näkemystä yhteiskunnasta erilaisten aatteiden taistelukenttänä. Liberalistinen suuntaus toimi vain taloudellisen hyödyn ajamana, mutta samalla se lyhytnäköisellä toiminnallaan heikensi yhteiskunnan pohjarakennetta. Marxilaisuus käytti tilannetta hyödykseen ja joudutti kehityksen ajautumista pisteeseen, jossa se pystyisi nousemaan valtaan. Puhuttaessa marxilaisuudesta IKL:ssä tarkoitettiin ennenkaikkea sosialidemokraatteja, joiden salakavalaan taktiikkaan katsottiin kuuluvan juuri kansakunnan siveellisten tekijöiden rapauttaminen. Kommunistitkin olivat julkivallankumouksellisine ohjelmineen IKL:lle kunnioitetumpi vastustaja kuin SDP²⁷³.

Isänmaallinen Kansanliike antoi ideologiansa mukaisesti maanviljelijälle ratkaisevan ja keskeisen osan kansankokonaisuuden luomisessa. Se katsoi Lapuan liikkeen tapaan ammentavansa kannatuksensa pääosan suurimmasta elinkeinoryhmästä, talonpojista. Elias Simojoki sanoi keväällä 1933, että 90% talonpoikauskansasta kuului kansanliikkeeseen.²⁷⁴ Todellisuus ei kuitenkaan vastannut näitä toiveita. Vuoden 1934 lopulla IKL:ssä laskettiin olevan 66 755 jäsentä, joista 14 000 oli talonpoikia. Talonpoikia oli siis 21% liikkeen aktiivisesta kannattajakunnasta. Myös vuoden 1933 ja 1936 eduskuntavaalitulokset kertovat selkeästi siitä, ettei liike saanut taakseen tavoittelemiaan “talonpoikaismassoja”, vaan sen kannatus lepäsi pikemminkin kaupungeissa.²⁷⁵ Miksi IKL hävisi vuosina 1932-1934 käydyn taistelun talonpojasta?

Kun IKL:n maatalouteen liittyvistä ohjelmakohdista ja aloitteista ryhtyy rakentamaan kokonaiskuvaa, selviävät ainakin osittain ne syyt, joiden takia liike ei onnistunut kasvattamaan kannatustaan maanviljelijäväestön keskuudessa. IKL:n ohjelmallinen retoriikka viljeli näkemystä “kunnollisesta” ja “itsenäisestä ja taloudellisesti riippumattomasta” talonpojasta. Käytännössä tämä tarkoitti suljettua sukutilajärjestelmää, joka pyrittiin rakentamaan pysyväksi estämällä sen lohkomisen ja pakkohuutokauppaaminen. Maataloudesta pyrittiin eräällä tavalla rakentamaan suljettua järjestelmää myös erityisen maatalouspankin kautta, joka valvoisi maanviljelijän luottokelpoisuutta ja viime kädessä myös päättäisi annettavista lainoista. Näin luottoja

---

²⁷³ Rintala 1962, s. 225.

²⁷⁴ Ajan Suunta 19.5.1933.

²⁷⁵ Suomen 1920-40-luvun historian säätöön arkisto: Bruno Salmiala 1, IKL:n piirihoitajien kokouksen pöytäkirja (jäljennös) 1.3.1935. Djupsund/Karvonen 1984, s. 38-54. Uola 1982, s. 142.

saisivat luotettavimmat ja kunnollisimmat viljelijät. IKL:n maatalouspolitiikan perusteet olivat kuitenkin taloudellisia tekijöitä vahvemmin sidoksissa ideologiaan. Taloudellisesti hyvinvoiva talonpoika ei ollut IKL:lle itseisarvo, vaan pikemminkin väline. Maatalousväestön merkitys oli nimenomaan sen stabiiliudessa ja arvokonservatismissa, jonka katsottiin olevan varmin este sosialismin leviämislle.

IKL:n suunnitelmat sukutilajärjestelmän käyttöönottamisesta eivät olleet ainutlaatuisia omalla aikakaudellaan. Asutustoimikunnan mietinnössä keväällä 1933 pohdittiin tilojen pysyttämistä entisellään perintöjakotapauksissa. “Asian tärkeyteen nähden komitea katsoo olevan syytä tässä yhteydessä selostaa yksinperimysjärjestelmää, jota eräissä ulkovalloissa, varsinkin Saksassa on käytetty kosketeltujen epäkohtien poistamiseksi”. Mietinnössä esiteltiin saksalaista Anerbenrecht-järjestelmää ja pohdittiin sitä yhtenä mahdollisuutena Suomen tilanperimistapauksissa esiintyneiden ongelmien ratkaisuksi.²⁷⁶ IKL ei siis ollut yksin “importtitavaransa” kanssa. Talouden ongelmien kanssa taistelllessa otettiin esikuvia sieltä mistä niitä arveltiin parhaiten löytyvän. IKL:n pyrkimys eräänlaiseen suljettuun talonpoikaisluokkaan oli kuitenkin omalla ajallaankin varsin radikaali haave.

Risto Alapuro on verrannut IKL:n agraarista kannatusta AKS:n vastaavaan 1920-luvulla. Siinä missä AKS:n agraarinen ja uskonnollispohjainen reaktio oli ollut maalaisliittolaista “hyökkäävää suomalaisuutta”, niin IKL:n kannatuksen taustalla oli pelko agraarisen elämäntavan katoamisesta ja yleisemmin kapitalistisen markkinatalouden tunkeutumisesta yhteiskuntaan. IKL:n agraarisessa kannatuksessa oli siis keskeistä reagointi uhkaan, ja tämän Alapuro katsoo olevan syynä liikkeen “usein epätoivoisilta vaikuttaneiden totalististen reaktioiden” syntymiseen.²⁷⁷ Pohdittaessa IKL:n maatalousaloitteita Alapuron ilmaus on kuitenkin liian vahva. Niiden taustalla oli juuri Alapuron mainitsema agraarisen elämäntavan kamppailu modernisaatiota vastaan. Aloitteissa tuotiin esiin huoli kapitalismin ylivallan tunkeutumisesta maaseudun idylliin. IKL pyrki säilyttämään maatalousyhteiskunnan, jonka se koki omaavan kaikki ne arvot, joille liikkeen maailmankuva perustui. Liikkeen talouspolitiikka suuntautui siten tuon maailmankuvan realisointiin. Se ei ollut kuitenkaan epätoivoista vastarintaa “modernisaation hyökyaaltoa” vastaan, vaan pikemminkin pyrkimystä valjastaa muuttuva yhteiskunta

---

²⁷⁶ Komiteanmietintö 1933 (11), Asutustoimintakomitean mietintö toukokuun 31 päivältä 1933, s. 256-257.

²⁷⁷ Alapuro 1973, s. 149.

maatalousyhteiskunnan arvoihin nojaavaksi homogeeniseksi yhteisöksi.

Pyrkiessään voittamaan kannatusta maaseudulta IKL näytti kuitenkin unohtaneen viljelijäväestön suurimman ryhmän - pienviljelijät. Vuonna 1929 alle 10 hehtaarin tiloja oli 205 000, kun taas sitä suurempia n. 70 000. IKL:n maataloutta koskevat ohjelmakohdat ja aloitteet keskittyivät varsin selkeästi varakkaampien talonpoikien ongelmiin. Ylivelkaantuminen ja pakkohuutokaupathan koettelivat pahiten juuri suurten ja keskikokoisten tilojen omistajia.²⁷⁸ IKL kävi taisteluun juuri näiden ongelmien ratkaisemiseksi. Tavoiteltu ulosmittauskielto ja etenkin maatilojen pirstomisen estäminen eivät myöskään koskettelleet pienviljelijöiden arkipäivää yhtä selvästi kuin varakkaampien tilojen omistajien. Jälkimmäinen aloite on pikemminkin saattanut kuulostaa herjalta kääpiötilallisen korvissa. IKL:n ideologia ja retoriset kielikuvat “vuosisatoja vapaana viljelleestä sukutilallisesta” tuskin myöskään herättivät vastakaikua torpparivapautuksessa tilansa saaneessa pienviljelijässä. Toisin kuin Maalaisliitto ja SDP, Kansanliike ei missään vaiheessa identifioinut pienviljelijöitä omaksi erilliseksi ryhmäkseen, jolla oli erityisongelmansa²⁷⁹. Päinvastoin IKL:n aloitteiden voi katsoa jättäneen ryhmän käytännössä huomiotta. Syy tähän välipitämättömyyteen saattoi olla pelko leimautumisesta eturyhmäksi. Eduskunnassahan oli samaan aikaan myös pulaliikkeistä muotoutuneita pientalonpoikien puolueita, eikä IKL halunnut tulla luokitelluksi niiden kanssa samaan kategoriaan²⁸⁰.

Lapuan liikkeen kannattajakunta oli koostunut pääasiassa juuri keskikokoisten- ja suurtilojen omistajista. Miksi IKL ei pystynyt vakiinnuttamaan kannatustaan edes tässä osassa maanviljelijäväestöä, johon sen maatalouspolitiikka käytännössä keskittyi ja jonka aatteellinen perillinen se oli? Suurin syy lienee IKL:n ideologiassa. Helsingistä julistettu uusi maailmankatsomus fasismivivahteineen on saattanut tuntua vieraalta Lapuan liikkeen maatiaisen antikommunismien jatkeena. Huomattava tekijä on myös se, että vaikka pakkohuutokauppojen määrä kasvoi vielä vuosina 1933-34, niin muuten talouspula alkoi hellittää otettaan maaseudulla. Toivo paremmasta ajasta ja tosiasia, etteivät pakkohuutokaupat lopultakaan koskettaneet kuin pientä osaa viljelijäväestöä, vähensivät populismilla ja pulakortilla pelaamisen mahdollisuutta. IKL:n aloitteiden voimaa vei se, että

---

²⁷⁸ Kalela 1987, s. 80-81, 95-96.

²⁷⁹ SDP teki tämän talouspoliittisessa ohjelmassaan 1933, s. 77-88.

²⁸⁰ Suurimpana näistä Suomen Pientalonpoikien puolue (v. 1933 kolme kansanedustajaa), katso Lackman 1985, s. 10-11.

Maalaisliitto oli alkanut oppositioasemassa tiukentaa otettaan pulakysymyksissä ja palauttaa kannattajien luottamusta "talonpoikien puolueeseen". Maalaisliitto sai myös suhteellisen rauhassa ajaa läpi omaa "pulaohjelmaansa" keväällä 1934 IKL:n ja SDP:n keskittyessä hyökkäilemään toisiaan vastaan.²⁸¹

IKL:n sinnikkäistä yrityksistä huolimatta suomalainen talonpoika ei siis suostunut historian hänelle varaamaan rooliin, valkoisen Suomen selkärangaksi. Marina Hamberg on todennut; "Om IKL hade gått in för en mer "ekonomisk" linje hade partiet säkert stött på mer motstånd från de andra etablerade partierna, främst agrarförbundet." Väite on mielestäni perusteeton, sillä on vaikea kuvitella pantavan suurempaa painoarvoa johonkin erityiskysymykseen, kuin mitä IKL pani maatalousväestön kannatuksen voittamiseen vuosina 1933-1934. Maatalouden merkityksen ja hyvinvoinnin painottaminen on kaikkein näkyvin piirre IKL:n taloudellisessa ajattelussa. Hamberg päättelee, että IKL:stä tuli eliittipuolue, joka ei pannut tarpeeksi painoarvoa taloudellisen kriisin käsiin joutuneille. Matti Lackman rajaa myös IKL:n talonpoikaisliikkeen määritelmän ulkopuolelle, todeten sen olleen pikemminkin eliittipuolue.²⁸² IKL todellakin oli kannatuskuntansa perusteella eliittipuolue, mutta johtopäätöksissä ei ole mielestäni huomioitu sitä, että liik pyrki lähestymään talonpoikaisväestöä ja voittamaan sen kannatuksen. Tulos ei ollut kovinkaan hyvä, mutta se ei poista sitä tosiasiaa, että IKL teki voimakasta työtä juuri tässä kysymyksessä. IKL pyrki suureksi massaliikkeeksi ja tähän tavoitteeseen pyrittiin juuri pulassa kärsimään joutuneiden piirien - etenkin maanviljelijäväestön - avulla. Taistelu talonpojasta oli myös IKL:n taistelua.

6. IKL PYRKII SITOMAAN TYÖVÄESTÖN KANSANKOKONAISUUTEEN

6.1 "Nälkä on punikki"

Isänmaallisen Kansanliikkeen Taloudellisen ohjelman suuntaviivojen neljännessä kohdassa todettiin, että "Työväestö muodostaa muiden ryhmien kanssa tasavertaisen osan kansasta. Siksi sen asema yhteiskunnassa on turvattava kansakuntaa rakentavassa hengessä, eikä repivän ja hajottavan luokkataistelun pohjalla. Sille on turvattava sen kohtuullisia elämänvaatimuksia vastaava toimeentulo. Sen jälkeen kun työttömyys on saatu hävitetyksi, voi suomalainen työmies turvallisin mielin tehdä työtä perheensä ja isänmaan hyväksi sekä

---

²⁸¹ Alapuro 1980, s. 679. Soikkanen 1975, s. 554.

²⁸² Hamberg 1990, s. 65. Lackman 1985, s. 9, 191.

elinehtojensa parantamiseksi.“²⁸³ IKL otti siis myös työväestön kansanliikkeen piiriin ja ryhtyi tarmokkaasti eristämään sitä marxilaisuuden vaikutuksesta. Ideologisessa mielessä toimenpide on looginen osa kansankokonaisuus-ajatusta, mutta toisaalta se on niin kaukana oikeiston perinteisistä näkökannoista (esimerkiksi Lapuan liikkeen linjasta), että kehitystä on syytä tarkastella hieman.

Työnantajapiirien roolin Lapuan liikkeen alullepanijana ja rahoittajana on epäilty olleen merkittävä. Aikalaisista luonnollisesti kommunistit ja myös sosialidemokraatit näkivät Lapuan liikkeen olevan “välikkappale suurpääoman omistajien tarkoitusten edistämässä“.²⁸⁴ Kommunisminvastaisuus ja sitä kautta ammattiyhdistysliikkeen alasajo tuli vaikeuksissa oleville teollisuuspiireille kieltämättä kuin tilauksesta. Tätä mahdollista kytköstä ei juuri ole tutkittu, mutta on luultavaa että pääomapiirit tunsivat sympatioita liikettä kohtaan ja myös rahoitusta tuli jossakin määrin²⁸⁵. Lapuan liikkeen johdossa toimivat teollisuuspiireistä ainakin toimitusjohtajat Rafael Haarla, Rudolf Walden ja “Kalkki-Petteri“ Forsström. Pääomapiirien kiinnostusta ohjasivat lisäksi kuuluminen samaan valkoisen Suomen poliittiseen genreen Lapuan liikkeessä näkyvästi toimineiden kanssa. Työnantajien Keskusliiton historiikin kirjoittanut Wilhelm Sjöberg toteaa, että “liikkeen alkuperäiset ideat eivät voineet olla herättämättä vastakaikua monissa henkilöissä, joiden oli vastattava kansallisen tuotantoelämän jatkamisesta.“²⁸⁶ On huomioitava, ettei Lapuan liike ainakaan näkyvästi ryhtynyt ajamaan esimerkiksi teollisuuden etua, vaikka liikkeen toiminta (juuri ammattiyhdistysliikkeen alasajamisena) merkittävästi hyödytti näitä piirejä. Suhtautuminen työväestöön kuitenkin siivilöityi marxisminvastaisuuden ja työmarkkinoiden rauhoittamisen kautta negatiiviseksi. Tunne oli epäilemättä sama myös työväestön puolella. Työmarkkinakysymyksessä IKL omaksui Lapuan liikkeeseen kannan, jonka mukaan liike murti ainoastaan poliittiset lakot eikä auttanut polkemaan työväestön palkkoja²⁸⁷.

---

²⁸³ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat (kohta 4). Alapuro 1976, s. 693.

²⁸⁴ Lackman 1985, s. 182 (lainaus). Alapuro 1976, s. 688. Upton 1970, s. 98-99.

²⁸⁵ Alapuro 1976, s. 683. Kalela 1976, s. 114. Kalela 1987, s. 169-170. Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 32, Suomen Sahanomistajayhdistyksen vastaus Lapuan Liikkeen rahoituspyyntöön 31.3.1931 “Sen sijaan tiedämme, että useat yhdistyksemme jäsenet suoraan ovat myöntäneet varoja...”.

²⁸⁶ Sjöberg 1958, s. 131-132.

²⁸⁷ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat II, s. 1965, B. Sundströmin puhe eduskunnassa 15.12.1933.

IKL:n suhtautuminen työväestöön poikkesi kuitenkin merkittävästi Lapuan liikkeen vastaavasta. Tosin vielä Perusohjelmassa oli lapualaishenkinen kohta “valkoisen työmiehen työvapauden ja hänen työnsaantimahdollisuuksiensa edistäminen.“. Jo vuotta myöhemmin kuitenkin julistettiin, että ; “Työväestö muodostaa muiden ryhmien kanssa tasavertaisen osan kansasta.“.²⁸⁸ Voidaan sanoa, että suhde työväenkysymykseen, ja sitä kautta työmarkkinasuhteiden järjestämiseen oli talouspolitiikassa se sektori, jossa IKL selvimmin teki irtioton Lapuan liikkeen konservatiivisesta ideologiasta. Syyt on helppo nähdä. Lapuan liike oli selkeä protestiliike, joka ei alkuvaiheessa pyrkinyt ja loppuvaiheessa pystynyt tarjoamaan sellaista yhteiskunnallista ohjelmaa, joka olisi pitänyt sisällään myös työväestön vaatimukset.

IKL sen sijaan halusi ideologiansa mukaisesti vaikutuspiiriinsä myös työväestön. Lapuan liikkeen perintö työväenasiassa oli sille painolasti, mutta samalla mahdollisuus. Lapualaisten toimet työväestön pakkovalkaisemiseksi (painamalla kommunistinen- ja ammattiyhdistysliike maan alle) olivat tehneet “isänmaallisuudesta“ entistä selkeämmin kirosan työläisen suussa. Toisaalta Lapuan liike oli hajauttanut työväenliikkeen kenttää; Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitossa oli vuonna 1934 ainoastaan 27 000 jäsentä ja SDP oli ajautunut puolustusasemiin²⁸⁹. Näin IKL:lle aukesi mahdollisuus koota työkansan rivit omalle puolelleen. “Kansanliikkeellä ei ole varaa laiminlyödä etsikköaikaansa sen herätyksen levittämiseksi työläispiireihin. Jos se tämän tehtävänsä laiminlyö, jää se seisomaan vain yhdellä jalalla tähän maahan menettäessään työläiskansan kannatuksen...“. Elias Simojoki näki talvella 1933 IKL:n tehtävänä nimenomaan työväen elinehtojen parantamisen, sillä “nälkä on punikki“ hän totesi kirjailija Juhani Ahoa lainaten.²⁹⁰

IKL:n suhde Lapuan liikkeeseen muodostui siis tässä kohtaa ambivalentiksi. Se ei voinut suoraan tuomita edeltäjänsä “talouspolitiikkaa“, mutta toisaalta se ei myöskään katsonut voivansa jatkaa Lapuan liikkeen viitoittamalla linjoilla. Etenkin Vilho Annala katsoi myöhemmin Lapuan liikkeen yhteiskunta-poliittisten ohjelmayritysten olleen äärimmäisen vanhoillisia ja “erinäisten liikettä tukevien piirien“ (tarkoittaen nähtävästi Haarlaa,

---

²⁸⁸ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Perusohjelma (kohta 4) ja Taloudellisen ohjelman suuntaviivat (kohta 4).

²⁸⁹ Valkonen 1987, s. 152.

²⁹⁰ Ajan Suunta 13.3.1933.

Waldenia ja Forsströmiä) käsiä²⁹¹. Yksi mielenkiintoinen esimerkki IKL:n liukumisesta pois oikeiston (ja Lapuan liikkeen) linjoilta on Rafael Haarlan lyhyt ura liikkeen parissa. Haarla, joka oli suurtehtailija ja yksi “työmaaterrorin“ kiihkeimpiä vastustajia, kuului IKL:n väliaikaiseen valtuuskuntaan ja oli ehdolla liikkeen listoilla kesän 1933 eduskuntavaaleissa.²⁹² Hänet vedettiin kuitenkin pois vaalilistoilta veroepäselvyyksiin vedoten. Marvin Rintala pitää todennäköisempänä syynä Haarlan vapaamuuraritustaa ja erimielisyyksiä Paavo Susitaipaleen kanssa. Itse painottaisin Rintalaa vahvemmin Haarlan taustaa työväen järjestäytymisen vastustajana ja “valkoinen työmies“ ajatuksen kannattajana. Haarlan menneisyys oli liian suuressa ristiriidassa esimerkiksi Taloudellisen ohjelman suuntaviivoissa julkaistujen näkökantojen ja Ajan Suunnassa käydyn työväestön kosiskelukampanjan kanssa²⁹³. IKL:n jyrkkä kanta kielikysymyksessä karkoitti ruotsinkieliset pääomapiirien edustajat liikkeen parista.²⁹⁴ Talousohjelman julkaisemisen jälkeen Elias Simojoki painotti, etteivät teollisuuspiirit rahoita kansanliikettä, vaan liike on näistä täysin riippumaton. Todellisuudessa kuva ei ollut näin särötön, sillä ainakin Teollisuusliitto rahoitti myös IKL:n vaaliponnisteluja.²⁹⁵

Antikapitalistisuuden on nähty olleen yksi IKL:n ideologian keskeisiä piirteitä²⁹⁶, mutta ainakaan aikavälillä 1932-1934 se ei ilmennyt kovin näkyvänä protestointina. Pikemminkin IKL:n kapitalismin vastaisuus oli häivytetty taka-alalle, ohjelmien ja puheiden marginaaleihin. Poikkeuksena voidaan pitää Ajan Suunnan artikkeleita, joissa välillä hyökkäiltiin työnantajia vastaan melko rajusti.²⁹⁷ Ajan Suunnan linjauksia ei kannata kuitenkaan suoraan yleistää IKL:n virallisiksi näkökannoiksi, sillä Arne Somersalon tapa johtaa lehteä koettiin liian demagogiseksi myös liikkeen johdon taholla²⁹⁸. Vain kerran alkuvuosinaan IKL kosketteli toiminnallaan suoraan liike-elämän etuja. Kyseessä oli jo edempänä käsitelty toivomusaloite venäläisen puutavaran maahantuontikiellosta, joka ei

---

²⁹¹ Suomen 1920-40-luvun historian säätöön arkisto: Säätö 47, Vilho Annalan haastattelu. Rintala 1962, s. 239.

²⁹² Katso Suomen 1920-40-luvun historian säätöön arkisto: Säätö 38, IKL:n väliaikaisen valtuuskunnan kokouksen pöytäkirja 24.7.1932. Ajan Suunta 27.5.1933.

²⁹³ Katso esim. Ajan Suunta 11.5.1933, 15.5.1933 ja 2.6.1933.

²⁹⁴ Rintala 1962, s. 231-232, Saksan kansallissosialistien tapaan IKL:ssä suhtauduttiin kielteisesti vapaamuurareihin.

²⁹⁵ Ajan Suunta 19.5.1933. Lamberg 1997, s. 154, 158.

²⁹⁶ Djupsund/Karvonen 1984, s. 18-19. Rintala 1962, s. 231. Karvonen 1988, s. 27.

²⁹⁷ Katso esim. Ajan Suunta 13.3.1933 ja 4.9.1933.

²⁹⁸ Uola 1982, s. 283-284, Ajan Suunta asetettiin ensin B. Sundströmin ja V. Annalan sensuurin alalle, ja lopulta huhtikuussa 1935 Somersalo syrjäytettiin päätoimittajan paikalta. Tilalle tuli R. G. Kallia.

varmaankaan vastannut esimerkiksi puunjalostusteollisuuden näkemyksiä oikeasta talouspolitiikasta.²⁹⁹ Epäilemättä myös IKL:n jäljempänä esiteltävät työväestön palkkausta koskevat aloitteet olivat epäsuosittuja työnantajien keskuudessa. Sitä todistaa Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitossa syksyllä 1933 valmisteltu muistio, jossa todettiin IKL:n omaksuneen vahvasti valtiososialistisen katsantokannan tuotantoon ja talouselämään nähden. Muistiossa todettiin, että liikettä ei pitäisi tukea, mutta eduskuntaryhmän ”järkeviin ihmisiin” voitaisiin olla kosketuksissa.³⁰⁰

IKL:n epäusko kapitalismin ja liberalistisen talouselämän kykyyn luoda tasapainoiset työmarkkinat oli ilmeinen. Tämä käy hyvin ilmi liikkeen aloitteesta, jossa hallituksen toivotaan turvaavan ”...työhönsä harjaantuneelle työntekijälle tehdyn työn perusteella hänen välttämättömään toimeentuloonsa tarvittavan palkan.”. Tässä ns. minimipalkka-aloitteessa todettiin, ettei vapaa kilpailu moninaisine edyllytyksineen voitiin taata työsuhteita sellaisiksi kuin yhteiskunnan kokonaisuus vaatii. Vapaata kilpailua oli liikkeen mukaan mahdollista rajoittaa luomalla vahva organisaatio, joka vaikuttaisi sekä palkkojen että hintojen kehitykseen. Palkkakysymyksen tunnustettiin olevan ”taloudellisessa elämässä arka kohta”, johon yhteiskunnan oli puututtava ainoastaan silloin, kun se oli kokonaisedun kannalta välttämätöntä. Tällainen tilanne syntyi silloin, kun työnantaja taloudellisista voitoistaan huolimatta ei maksanut työntekijälleen tämän välttämättömän toimeentulon mukaista palkkaa. Seurauksena on katkeruus työnantajaa kohtaan ”... mikä katkeruus on kohdistunut lopuksi koko porvarillista yhteiskuntaa vastaan synnyttäen otollisen maaperän yhteiskuntavastaisille kumouksellisille opeille.”. Seurauksena alipalkkauksesta oli ollut myös työläisten perheiden joutuminen kunnallisen köyhäinhoidon piiriin. IKL vaati että taloudellista voittoa tavoittelevan työnantajan oli taattava harjaantuneelle hyvään työtulokseen pääsevälle työläiselle välttämätön toimeentulo. Palkka on liikkeen mielestä ehdottomasti maksettava työtulosten eikä työtuntien mukaan.³⁰¹

Kesällä 1934 ilmestyneessä ”IKL:n hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi”- ohjelmassa ”työn” määritelmää vielä tarkennettiin. Koska yhteiskunta oli viimekädessä vastuussa työn hankkimisesta se sai myös määrätä työn laadun - mitään

---

²⁹⁹ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 528-529. Toivomusaloite no. 68, ”Venäläisen puutavaran maahantuontikielto”.

³⁰⁰ Mansner 1981, s. 422, 425.

³⁰¹ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 574-575. Toivomusaloite no. 80, ”Työväen palkkojen järjestely”.

ammattityöttömyyttä ei pitäisi hyväksyä. Yhteiskunnan oli valvottava, että palkkataso vastaisi kunnollisen toimeentulon vaatimuksia.³⁰² Ajatus on selkeä; yhteiskunnan oli osoitettava kansalaiselle työ, jota tämän oli suostuttava tekemään. Ajan Suunta puki periaatteen myös toiseen muotoon julistamalla, että "...loisia emme saa kansamme keskuudessa sietää."³⁰³ Jos työnantaja ei suostuisi maksamaan kohtuullista palkkaa, ei IKL:n mielestä ollut välttämätöntä, että hänen taloudellinen toimintansa jatkuisi. Minimipalkka ei soveltunut maatalouteen sen erikoisluonteen takia, etenkin kun osa- tai kokopalkka suoritettiin luontaistuotteina. Tämän vaikean kysymyksen lainsäädäntö vaati perinpohjaista harkintaa ja huolellista valmistelua, ja erikoisen tärkeänä liike piti poliittisten järjestöjen pitämistä syrjässä kysymyksen ratkaisussa.³⁰⁴

IKL:n piirissä siis katsottiin, että vapaan kysynnän ja tarjonnan kautta ei ollut mahdollista turvata työntekijöiden oikeutettuja vaatimuksia. Palkat olivatkin pula-aikana lähteneet ankaraan laskuun (vuodesta 1927 vuoteen 1933 palkat laskivat keskimäärin 30%), ja esimerkiksi hyvin menestynyt paperiteollisuus alensi palkkoja muiden mukana. Valtion suhteellisen tiukka työttömyyspolitiikka ja avoimien työpaikkojen vähäisyys laskivat työvoiman hintaa. Ammattiyhdistysliikkeen heikkous taas esti sitä vastustamasta palkkojen laskemista.³⁰⁵ Valtio nähtiin IKL:ssä sellaisena vahvana organisaationa, jonka säätelytoiminta toisi vakauden työmarkkinoille. Liberalistinen talousmalli siis tarvitsi jonkinlaisen kontrolloijan, taloudellisten näkökulmien ohella sosiaaliset tekijät huomioonottavan valvojan. Liikkeen mielestä valtiovalta ei saisi kuitenkaan saisi loukata "taloudellisia lakeja" puuttuessaan sosiaalisista syistä työmarkkinoiden toimintaa. Ajan Suunta korosti, että aloitteen tarkoitus ei ollut minimipalkkojen yleinen säätäminen, vaan yksityisten työläisten ja työläisryhmien suojeleminen mahdolliselta riistolta. Aloitteen tarkoitus oli osoittaa kansan vähäosaisille, "...että heilläkin on isänmaa, jonka puolesta kannattaa elää, tehdä työtä ja kuolla."³⁰⁶

---

³⁰² Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Toimintaperusteet (kohta 6). Borg 1965, s. 214-221, "Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työvänkysymyksen ratkaisemiseksi" (I Yleisperiaatteet, kohdat 4 ja 5. III Työttömyystorjunta, kohta D).

³⁰³ Ajan Suunta 13.12.1933.

³⁰⁴ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 574-575. Toivomusaloite no. 80, "Työvän palkkojen järjestely".

³⁰⁵ Valkonen 1987, s. 128-129. Kalela 1989, s. 93.

³⁰⁶ Ajan Suunta 1.12.1933.

IKL:ssä siis tunnustettiin markkinatalouden asema talouden perustana, mutta vaadittiin sille valvontaa ja rajoituksia. “Valtion on saatava kontrollivalta kaikkeen niin sanoaksemme suurkapitalismin käyttämiseen,..., kunhan vain kotrolli on sellaista, että yksityisyritteliäisyys säilyy, kuitenkin niin, ettei mikään yritteliäisyys vain pelkän rahan hankkimista varten saa tulla yhteiselämälle vaaralliseksi.“, tiivistä K. R. Kares kansanliikkeen suhteen kapitalismiin.³⁰⁷ Talouselämän suurena päämääränä oli IKL:n mielestä kasvattaa yhteiskuntaan “johtava työläiskerros“, jonka kunnianhimo oli suunnattava vastuunalaisiin tehtäviin teollisuuslaitoksissa. Kaavamaisen palkkasysteemin hylkääminen ja huolenpito työläisten jälkipolvesta olivat yhteiskunnan tärkeimpiä haasteita.³⁰⁸ Turvaamalla valtiovallan toimenpitein työväen toimeentulo ja kehittäytymismahdollisuudet haluttiin siis luoda kansankokonaisuudelle lojaali kaaderiluokka, joka olisi epäilemättä myös irti sidoksista kansainvälisiin työväenjärjestöihin. Palkkauskysymyksen lisäksi myös työaika oli asia, jossa IKL liikkui työväenpuolueiden perinteillä linjoilla. Liikkeessä katsottiin, että jos pula-aika jatkuu työajan supistamisessa oli mentävä jopa kahdeksan tunnin alapuolelle. Asia perusteltiin sillä, että työttömyys vähenisi tätä kautta.³⁰⁹

On mielenkiintoista huomata maatalouden erikoinen asema taloudellisen sektorin ulkopuolella. Kuten edellisissä luvuissa on todettu, IKL näki maatalouden luonteen poikkeavan niin paljon kapitalistisesta taloudesta, että myös sen palkka- ja työaikakysymykset piti hoitaa sille ominaisella tavalla. Maataloudessa työehtojen synnyttämien ongelmien katsottiin ratkeavan palauttamalla maataloustyöväen ja isäntäväen suhteet uudelleen lämpimiksi ja luottamuksellisiksi. Vilho Annalan mukaan tätä ei saavutettaisi sillä, että “...sekä isäntä että palvelusväki kulkee lakipykälä taskussa.“. Maatalouden siis katsottiin pystyvän määräävän työehtonsa itse. IKL:n ratkaisumalli oli palaaminen kuviteltuun patriarkaaliseen järjestelmään, jossa työehdot sovitaan tapauskohtaisesti ja (näennäisen) yksimielisyyden vallitessa. Palkkojen lisäksi myös työaika jätettiin maatalouden sisäiseksi asiaksi, tapauskohtaisen harkinnan varaan. Maatalous oli siis pidettävä erillään niistä taloudellisista pelisäännöistä, joiden katsottiin säätelevän muuta

---

³⁰⁷ Valtiopäivät 1934. Päytäkirjat I, s. 1171 K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 10.4.1934.

³⁰⁸ Ajan Suunta 11.5.1933.

³⁰⁹ Valtiopäivät 1934. Päytäkirjat I, s. 1192-1193, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 13.4.1934.

taloudellista elämää.³¹⁰

IKL ei enään liikkeen alkuvaiheita lukuunottamatta propagoinut valkoisen työmiehen hätää. Kesän 1933 vaalipuheissa työmies haluttiin nostaa taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti muiden ryhmien rinnalle tekemällä tästä ensin valkoinen.³¹¹ Näkökanta oli se, että hylkäämällä marxilaisuuden työväestö lunastaisi paikkansa yhteiskunnassa. Vuoden 1934 työväenohjelmassa marxilaisuudesta luopuneet työläiset oltiin varauksetta valmiita hyväksymään osaksi kansankokonaisuutta. IKL:ssä katsottiin, että suhteessa työväenkysymykseen oli noudatettu väärää politiikkaa. Luokkavastakohtien kiristyessä uudelleen 1920-luvulla, tilannetta oli ryhdytty korjaamaan väärällä tavalla, lähestymällä punaisuutta. Lapuan liike oli tuonut tilanteeseen hetkellisen korjauksen, mutta “väärän valkoisen aatteen“ kaatoi vasta IKL.³¹² Maata ei oltu pystytty valkaisemaan Lapuan lailla eikä pakkokeinoilla. IKL pystyisi tähän poistamalla yhteiskunnan epäkohdat ja voittamalla siten harhaanjohdetun työväenluokan puolelleen. Jos IKL oli vielä kesällä 1932 julistanut että “ valkoinen väri ei salli mitään vivahduksia“³¹³, niin kaksi vuotta myöhemmin se oli valmis sekoittamaan punaisen ja valkoisen värin sinimustaksi.

IKL:n suhtautuminen työväkeen siis muuntui melkoisesti parin vuoden aikana. Suurin syy tähän oli epäilemättä ideologinen pyrkimys kansankokonaisuuteen, mutta tässä kohdin ideologiaan vaikuttivat sangen vahvasti ulkomailta omaksutut opit. Vilho Annala on todennut juuri työväenkysymyksen hoitamisen Italian fasismissa tehneen häneen suuren vaikutuksen³¹⁴. Annalan tavoin IKL:n työväenohjelman laadintaa johtanut R.G. Kallia näki Mussolinin Italian esikuvana tässä kysymyksessä. “...kuinka paljon tehokkaampi järjestelmä on esim. Italian noudattama malli, jossa valtio on vastuussa siitä, että työhön kykenevälle on töitä.“, Kallia totesi vuoden 1933 lopulla³¹⁵. Seuraavan kesän työväenohjelmaan fasismiin

---

³¹⁰ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat (kohta 4). Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat II, s. 1341 (lainaus), V. Annalan puhe eduskunnassa 19.4.1934. Borg 1965, s. 214-221, “Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi (II Työsuhteet ja työaika).

³¹¹ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: R. G. Kallia 5, Kallian puhe 18.6.1933.

³¹² Valkoinen aate- Sinimusta aate 1934.

³¹³ Ajan Sana 6.6.1932.

³¹⁴ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 47, Vilho Annalan haastattelu.

³¹⁵ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: R. G. Kallia 5, Kallian puhe 6.12.1933. Alleviivaus on puheen kirjoittajan.

vaikutus heijastui selkeänä etenkin työsuhteiden järjestämisessä. Ohjelmassa esitettiin vaatimus kansallisella pohjalla toimivista ja kokonaisuuden etua silmällä pitävistä työnantaja- ja työntekijäjärjestöistä. Työsuhteet järjestettäisiin näiden järjestöjen muodostamien ammattikuntien keskinäisillä sopimuksilla. Ristiriitatilanteessa ratkaisijan rooli annettaisiin valtiolle, ja näin myös lakot ja työsulut häviäisivät.³¹⁶ Näkemys ammattikunnista oli kiinteässä yhteydessä Italian korporatiiviseen edustusmalliin, jota myös IKL alkoi ensimmäistä kertaa hahmotella ohjelmallisella tasolla. “La Carta del Lavoro” (korporatiivisen valtion peruskirjassa) työnantajien ja työntekijöiden suhteet, ammattikuntajärjestelmä, valtion rooli ja yksityisyritteliäisyyden merkitys on määritelty täsmälleen saman tapaan kuin IKL:n ohjelmassa.³¹⁷

Kansanliike pyrki työväenkysymyksessään kieltämään suoranaisen kopiomisen ulkomailta. Sen minimipalkka-aloitetta syytettiin Saksan natseilta kopioduksi, mutta liike kiisti yhteyden toteamalla, ettei kysymys edes kuulu kansallissosialistien ohjelmaan³¹⁸. Jonkinlainen kosketus Saksan tapahtumiin kuitenkin oli. Tämän osoittaa Lapuan liikkeen terävimpään johtoon kuuluneen K. M. Walleniuksen puhe IKL:n juhlassa marraskuussa 1933. Hän selosti työväenkysymyksessä Saksassa saavutettuja tuloksia ja totesi että myös täällä työväki on saatava tunnustamaan yhteytensä kansakunnan kohtaloon.³¹⁹ Työväenkysymyksen eräänlaista ulkokohtaisuutta liikkeen ideologiassa ja voimakkaita ulkomailta tulleita malleja puoltaa havainto, että IKL:n johdon ja eduskuntaryhmän kokouksissa työväenkysymyksestä keskusteltiin hyvin niukasti ja silloinkin viittauksenomaisesti. Maalaisliiton puoluekokouksessa huhtikuussa 1934 todettiin, että IKL kritisoi nykyisiä rahalaitoksia ja kapitalistista talousjärjestelmää, mutta tästä huolimatta liikkeellä ei ollut esittää mitään parempaa talousjärjestelmää tilalle. Puolueessa pidettiin outona, että työväenkysymyksessä IKL kaikesta kritiikistään huolimatta nojasi kapitalistiseen talousjärjestelmään. Tämän katsottiin osoittavan minkälaisessa ristipaineessa liike oli hapuillessaan kapitalismin ja “oikeistofasismien” välillä. Samassa tilanteessa kansanliike oli myös tasapainoillessaan työväestön ja talonpoikien etujen välillä, sillä oli

---

³¹⁶ Borg 1965, s. 214-221, “Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi (II Työsuhteet ja työaika, kohta A).

³¹⁷ Gummerrus 1930, s. 81-85. “La Carta del Lavoro” valmistui keväällä 1927, ja Gummerrus on kääntänyt sen teoksessaan kokonaisuudessaan. Katso myös Borg 1995, s. 17. La Carta del Lavoroa käytettiin malliohjelmana useissa 1920-1930-luvun fasismiin suuntautuneissa liikkeissä.

³¹⁸ Ajan Suunta 1.12.1933.

³¹⁹ Ajan Suunta 13.11.1933.

“...erittäin vaikeaa puristaa erilaisia intressejä sopusoitukseksi kokonaisuudeksi.”³²⁰

6.2 Suomen työmies on pelastettava marxilaisuudelta

Isänmaallisen Kansanliikkeen piirissä eli näkemys, että nimenomaan porvarillisen oikeiston nurjamielisyys työväenluokan oikeutettuja vaatimuksia kohtaan ajoi työväestön marxilaisen työväen- ja ammattiyhdistysliikkeen pariin.³²¹ Tämän lyhytkatseisen politiikan lisäksi vasemmisto oli IKL:n mielestä onnistunut luomaan illuusion, että työväestö ja Sosialidemokraattinen puolue olivat sama asia. Tämän harhakuvan kaatamiseen IKL kävi myös eduskunnassa syytäen SDP:tä työläisjoukkojen harhaanjohtamisesta ja sen elinolojen huonontamisesta. Liike yritti määrätietoisesti karistaa yltään Lapuan liikkeen ja Kokoomuksen piiristä tarttuneen työväenvastaisen leiman.³²²

Työväen etujen ajaminen oli kuitenkin käytännössä melko mutkikasta, sillä IKL varoi tarkasti äänestämästä parhaansa SDP:n ehdotusten puolesta. Tämä käy ilmi esimerkiksi lakiehdotuksessa työttömyyskassojen oikeudesta saada apurahoja valtion varoista. Arne Somersalo hyökkäsi ehdotuksen kimppuun nimenomaan sillä perusteella, että laki hyödyttäisi ja vahvistaisi vasemmistolaisista ammattiyhdistysliikettä. Ajan Suunnassa Somersalo totesi osoitetun kuinka häikäilemättömästi työttömyyskassat ovat valtionavun turvin värvänneet väkeä sosialistisiin ammattijärjestöihin “...terrorisoiden suojeluskuntalaisia ja vapaussotureita.” Suomen Sosialidemokraatti vastasi lakonisesti, että myös “valkoiset” ammattiliitot voivat perustaa kassoja.³²³ Kysymyksessä eräällä tavalla kiteytyy IKL:n työväenpolitiikka ja sen ongelmat. Halua auttaa (ja voittaa kannatusta) liikkeessä oli, mutta elinehtojen kohentaminen ei saanut tapahtua perinteisen vasemmistolaisen ammattiyhdistysliikkeen kautta, vaan IKL:n määrittelemillä ehdoilla. Liikkeeltä kuitenkin puuttuivat konkreettiset elimet (esimerkiksi juuri ammattiliitto, joka kyllä perustettiin keväällä 1935, mutta jäi epämääräiseksi yritykseksi³²⁴), joiden kautta

---

³²⁰ Ilkka 28.4.1934 ja 14.6.1934 (lainaus).

³²¹ Ajan Suunta 13.3.1933, 1.12.1933 ja 9.5.1934.

³²² Katso esimerkiksi Valtioapäivät 1933. Pöytäkirjat II, s. 1460 ja 1621-1622, B. Sundströmin puhe eduskunnassa 5.12.1933 ja E. Simojoen puhe eduskunnassa 11.12.1933.

³²³ Valtioapäivät 1933. Pöytäkirjat II, s. 625-634, A. Somersalon puhe eduskunnassa 7.11.1933. Ajan Suunta 8.11.1933. Suomen Sosialidemokraatti 8.11.1933.

³²⁴ Valkonen 1987, s. 162-163. Mansner 1981, s. 422, liiton nimeksi annettiin Suomen Kansallinen Ammattikuntajärjestö.

työväkeä olisi voitu auttaa. Tämä saattaa olla yksi syy, jonka takia IKL ei onnistunut saavuuttamaan suurten työläisjoukkojen kannatusta, sillä vuoden 1935 alussa liikkeen jäsenistä työläisiä oli 11 000, eli 16.5% koko jäsenistöstä³²⁵.

IKL:n aktivoituminen työväenkysymyksessä ja etenkin näkemys työväestön vieroittamisesta marxilaisuudesta pakotti Sosialidemokraattisen puolueen puolustuskannalle. Tämä puolustusasema oli luonnollinen jo siitä syystä, että kansanliike pyrki nujertamaan koko vasemmistolaisen työväenliikkeen. SDP:n suhde IKL:n talouspolitiikkaan ja työväen kosiskeluihin oli selvä. Liike pyrki demagogialla ja katteettomilla lupauksilla harhaanjohtamaan vaikeuksissa olevia yhteiskuntaryhmiä ja käyttämään hyväksi näiden hädänalaista asemaa. IKL:n taloudellinen ohjelma oli SDP:n mukaan lainattu lähes kokonaan muiden puolueiden ohjelmista ja se oli synnytetty vain siitä syystä, että kansa ei enää tyydy pelkkään juhlahumuun. Kaikki mikä ohjelmassa oli hyvää oli muilta lainattua, ja kaikki mikä huonoa oli liikkeen oman "luovan" työn tuotosta. Ajatuksia ja kannanottoja vaihdettiin SDP:n mielestä jatkuvasti. Lisäksi jokaisen uuden "vakaumuksen" puolesta pauhattiin yhtä kiihkeästi, välittämättä siitä, että edellisenä päivänä oli sanottu jotain vastakkaista. SDP:n kritiikki siis kohdistui ennenkaikkea liikkeen talouspolitiikan vähäiseen asiasisältöön ja etenkin linjattomuuteen. Etupäässä tämä kuva syntyi luultavasti siitä, että IKL ei lähtenyt ajamaan minkään tietyn ryhmän asiaa, vaan kosiskeli yhtä utterasti niin maanviljelijöitä, virkamiehiä kuin työväestöäkin. SDP:n näkökannan mukaan tämä osoitti vain sen, että liikkeen ainoa motiivi oli päästä valtaan.³²⁶

Eräiltä osin SDP:n kritiikki IKL:n talouspolitiikan linjattomuudesta piti myös paikkansa. Yksi esimerkki tästä oli eduskunnassa käyty keskustelu tullimaksuista vuodelle 1934. Viljatullit olivat olleet yksi keino edistää kotimaisen viljan tuotantoa ja siten omavaraisuustavoitetta. Suojatulleja oli käytetty vuodesta 1923, mutta etenkin pula-aikana ne todettiin "välttämättömäksi keinoksi...ulkomailta tulevaa polkumyyntiä vastaan", kuten J. H. Konttinen asian ilmaisee. Ongelmaksi viljatullit nosti tosiasia, että suurin osa maasta oli viljan alituotantoaluetta, jossa ulkolainen tuontivilja määritteli hintatason.³²⁷ Viljatulleista hyötyivät viljantuottajat, mutta kärsivät ennenkaikkea työväestö ja suuri osa pienviljelijöistä, jotka joutuivat turvautumaan ostoviljaan. IKL:lle tullikysymys muodostui

---

³²⁵ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Bruno Salmiala 1, IKL:n piirihoitajien kokouksen pöytäkirja (jäljennös) 1.3.1935.

³²⁶ Suomen Sosialidemokraatti 26.5.1933, 18.6.1933, 25.7.1933 ja 9.9.1933.

³²⁷ Konttinen 1934, s. 40-41 (lainaus).

vaikeaksi. Se ei voinut maatalouspolitiikkansa ja omavaraisuusvaatimuksensa vastaisesti ryhtyä vaatimaan tullinalennuksia. Toisaalta tullimaksut tulivat sen kosiskeleman työväen ja myös pienviljelijöiden maksettavaksi. Ristiriita käy hyvin esiin pienviljelijävaltaiselta Oulun seudulta olevan L. P. Tapanisen lausunnosta. Siinä hän tasapainoilee palkkatyöläisten ja vähävaraisten palknauttijoiden edun (tullien alentamisen) ja toisaalta omavaraisuus - ja maanpuolustus - näkökohtien välillä. Tapanisen yhteenvedo kysymyksestä tuo hyvin esille IKL:ssä vallinneen hajaannuksen. Hän vaati hallitukselta esitystä, joka poistaisi viljatullin kohtuuttomuuden, mutta tukisi myöskin maan pyrkimystä omavaraisuuteen viljantuotannossa. Koska kyseessä oleva esitys ei sisältänyt "kaikille kaikkea", niin IKL:n ryhmä hajosi äänestyksessä kahtia.³²⁸

IKL:n johdon puheet SDP leimasi yksinkertaisiksi ja naiveiksi. Samalla tavalla luokiteltiin myös johdon jäsenet henkilöinä. Väinö Tanner totesi IKL:n johdossa olevan pelkästään uraltaan suistuneita miehiä³²⁹. IKL:n lähentymisen työväkeen katsottiin johtuvan epäonnistuneesta "Maalaisliiton kannattajamassojen" valtaamisyrityksestä, jonka jälkeen agitaatiolle oli löydettävä uusi kohde. Sosialidemokraattien piirissä tunnettiin varmasti myös huolta IKL:n talouspolitiikan sekoittamisesta sosialismiin. Maaliskuussa 1934 Suomen Sosialidemokraatti teki nimittäin selkoa Italian korporatiivisesta järjestelmästä, joka ei lehden mukaan ollut sosialismia vaan fasistista keinottelua, jota "... meilläkin on IKL:n taholta ryhdytty harjoittamaan."³³⁰ Samassa kuussa pidetyssä SDP:n puoluekokouksessa tuotiin esiin pelko, että pitkälinen työttömyys on saattanut vieraannuttaa joukot puolueesta ja ajaa ne IKL:n vanaveteen. Väinö Tanner totesi kokouksessa IKL:n alkaneen "tekeytyä" työläisten ystäväksi. Kovin vakavasti huolestuneita liikkeen uhasta ei kuitenkaan oltu, vaan katsottiin että kansanliikkeen agitaatio työmiesten kääntymisestä "marxilaisista kahleista" IKL:n uskontunnustukseen oli utopiaa. Marraskuun kokouksessa Tanner totesi IKL:n panoksen jäävän Kokoomuspuolueen hajoittamiseen.³³¹

IKL:n taloudellinen ohjelma ja toimenpiteet sen toteuttamiseksi olivatkin suuri syy Kokoomuspuolueen pesäeroon kansanliikkeestä. IKL:n Taloudellisen ohjelman suuntaviivoissa esitetyn talouspolitiikan katsottiin Kokoomuspuolueessa olevan

---

³²⁸ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat II, s. 1651-1653 (lainaus), L. P. Tapanisen puhe eduskunnassa 12.12.1933.

³²⁹ Paavolainen 1984, s. 285.

³³⁰ Suomen Sosialidemokraatti 22.3.1934.

³³¹ Soikkanen 1975, s. 552-554. Suomen Sosialidemokraatti 24.5.1934.

sopusoinnussa sen oman ohjelman kanssa, mutta IKL:n syyskuussa esittämät toivomusaloitteet tuottivat puolueelle ikävän yllätyksen. Niistä kolme oli kokoomuslaisille entuudestaan tuntemattomia; 1) tilojen pirstomiskielto, 2) pakkohuutokauppojen keskeyttämisvaatimus 3) minimipalkkavaatimus. Näistä viimeinen kohta oli tietenkin puolueelle mahdoton hyväksyä, mutta yhtä suuri vastustus oli pakkohuutokauppojen keskeyttämistä vastaan. Pakkohuutokauppoja pidettiin Kokoomuspuolueen piirissä tärkeinä talouden vakauttamisprosessin kannalta.³³² Pääsyyinä lienee kuitenkin ollut se, että pakkohuutokauppojen keskeyttämisestä koituneet tappiot tulisivat nimenomaan Kokoomuspuolueen tukijoukkojen - pankkien, yritysten ja yksityisten luotonantajien - maksettavaksi.

Pesäeroon Kokoomuspuolueen ja IKL:n välillä vaikuttivat siis ennenkaikkea kansanliikkeen talouspoliittiset painotukset. Talouspolitiikalle annettu painoarvo tosin vaihteli. Professori Kyösti Haataja totesi tarkastellessaan suomalaisen yhteiskunnan tilaa IKL:n sijoittuvan "ei-oikeistolaisesta pulaohjelmasta" huolimatta eduskunnassa äärimmäiseen oikeistoon. Hänen mielestään IKL:n oli hilattava aatteellista kurssiaan tuntuvasti vasemmalle, jos se mieli voittaa haaveilemaansa kannatusta työläisjoukoista.³³³ J.K.Paasikivi luonnehti talvella 1934 IKL:n talouspolitiikkaa huomattavasti Haatajaa kärkevämmin. "Nämä taloudelliset ohjelmakohdat ovat, puhumattakaan niiden hatarasta kokoonpanosta, ainakin useimmat niistä, kaukana niistä periaatteista, joita oikeisto katsoo järkevän talouspolitiikan vaativan noudatettavaksi. Jos IKL:n taloudellista ohjelmaa toteutettaisiin, järkyttäisi se varmasti taloudellista elämäämme aika pahasti.". Paasikivi katsoi "vetävien" ohjelmakohtien tarkoituksen olevan pelkästään kannattajien ja äänien keräämisen. Hän myös huomautti IKL:n lähteneen taloudellisella ohjelmallaan kilpailemaan Maalaisliiton ja pulamiesten kanssa. Taloudellinen ohjelma oli kiireellä valmisteltu, jotta ehdittäisiin mukaan "kilpajuoksuun".³³⁴ IKL:n minimipalkka-aloitteen Paasikivi tuomitsi toteamalla, että jos moinen laki olisi ollut voimassa pulavuosina, maan teollisuus olisi pysähtynyt³³⁵.

Samoilla linjoilla Paasikiven kanssa oli myös presidentti P. E. Svinhufvud, jonka mielestä

---

³³² Tanner 1984, s. 49-50. Uola 1982, s. 199. Soikkanen 1984, s. 55.

³³³ Haataja 1933, s. 10.

³³⁴ J. K. Paasikiven asiakirjajäämistöä 1893-1960: IV:4 "Isänmaallisen Kansanliikkeen asioita", luonnostelmat 7.3.1934 ja 30.3.1934 (lainaus).

³³⁵ Polvinen 1992, s. 166.

IKL:n taloudelliset ohjelmakohdat eivät olleet luottamusta herättäviä. Tämän presidentti totesi myös IKL:n kansanedustajalle Yrjö Kivenojalle, joka vakuutti taloudellisen ohjelman olevan asiantuntijoiden laatiman. Svinhufvud sanoi Kivenojalle talousohjelman vaikuttavan kovin hataralta. Presidenttikin oli siis tehnyt uudelleenarvioinnin IKL:n suhteen, sillä hän oli antanut tukensa kansanliikkeen uudelleen herättämiseen keväällä 1932³³⁶. Kaksi vuotta myöhemmin Svinhufvud totesi IKL:n toiminnan olevan uhkailevaa, parjaavaa ja demagogista. “Selvää lienee, ettei maltillinen oikeisto voi toimia yhdessä IKL:n kanssa, ennenkuin IKL muuttaa toimintatapojaan.”³³⁷

Kokoomuksen piirissä vieroksuttiin IKL:n uuden korporatiivisen edustustavan vaatimuksia, mutta ennenkaikkea liikkeen tapaa lietsoa työväkeä mustaamalla porvaristoa ja nykyistä talousjärjestystä. IKL:n vaatimus kansantulon paremmasta jakamisesta koettiin antioikeistolaiseksi näkemykseksi. Kokoomushan lähti siitä, että kansantulon määrän lisääminen oli ainoa tie yleisen elintason nostamiseen. K. J. Kalliala selvensi vuonna 1936 kokoomuksen ja IKL:n aatteellisia eroja. Hän soimasi IKL:n talouspolitiikkaa kevytmieliseksi ja todellisuudesta vieraantuneeksi. Etenkin IKL:n maataloutta koskeneet aloitteet olivat Kallialan mielestä vailla tervettä järkeä maatalouden erillisine luottolaitoksineen ja takauslainsäädännön uudistamisineen. IKL:n vaatimus valtiosta talouden kontrolloijana oli myös Kokoomukselle liian pitkälle menevä ajatus. “Kun Ikl, niinkuin näyttää, työväen käännytyksessään ja talousohjelmassaan yhä selvemmin rupeaa panemaan marxilaisen sosialismin sijalle jonkunlaisen uuden, kansallisen sosialismin, on se lähtenyt tielle, jolle kokoomuslaiset eivät sitä seuraa.”, Kalliala totesi.³³⁸

Todellisuudessa talouspoliittisten linjaerimielisyyksien lisäksi välirikkoon vaikuttivat myös suuremmat tekijät. Kokoomuspuolueessa petyttiin kesän 1933 huonoon vaalitulokseen, jossa IKL:n toiminnalla katsottiin olevan osuutta. Vielä katkerampi pettymys oli IKL:n edustajien siirtyminen omaksi eduskuntaryhmäkseen, joka ryhtyi ajamaan kaukana oikeiston perinteisiltä linjoilta olevaa politiikkaa. Suurin syy oli kuitenkin pelko, että kansanliike “nielaisee” koko Kokoomuspuolueen, ja tätä uhkakuvaa vastaan ryhtyi

---

³³⁶ Uola 1969, s. 31.

³³⁷ J. K. Paasikiven asiakirjajäämistöä 1893-1960: IV:4 “Isänmaallisen Kansanliikkeen asioista”, Y. Kivenojan vierailu 22.1.1934, lainaus presidentin lisäys Kokoomuspuolueen puheenjohtajan P. Virkkusen “Eduskuntavaalien jälkeen 1933” teoksen loppuun. Teoksen sanoma oli, että IKL:n ja Kokoomuksen raja tuli selventää, mutta yhteistyön oli jatkuttava.

³³⁸ Kalliala 1936, s. 12-17 (lainaus).

puolueen maltillinen siipi J. K. Paasikiven johdolla toimimaan vuoden 1934 alusta lähtien.³³⁹ IKL:n taloudelliset ohjelmakohdat ja demagoginen käytös olivat hyviä syitä perustaltaessa pesäeroa. Kokoomuspuolue riisti IKL:ltä oikeistopuolueen statuksen sillä perusteella, ettei se noudattanut oikeistoliikkeelle tunnusomaista politiikkaa. Tämä tuomio teki viimeistään IKL:stä fasistisen liikkeen aikalaisten silmissä.

Risto Alapuro on katsonut että kansalaissotaa edeltäneen ajan yläluokkaisen nationalismin keskeisiä teemoja oli kansallinen integraatio voimakkaan yhdenmukaisuuden pohjalta eli eräänlaisen Gemeinschaft-solidaarisuuden vaatimus³⁴⁰. Työväen integroiminen osaksi kansankokonaisuutta, mutta IKL:n määrittelemillä ehdoilla, voidaan nähdä samankaltaisena vaatimuksena. Tästä näkökulmasta katsottuna IKL:n ohjelma ja toimenpiteet alkavat hahmottua pyrkimykseksi kohti sitä “yhtenäisen Suomen kansan” illuusiota, jonka fennomania oli synnyttänyt ja vuoden 1918 tapahtumat olivat murskanneet. Tätä näkemystä vahvistaa IKL:n tapa nähdä työväestö harhaanjohdettuna, eräänlaisena tahdottomana objektina, jota vasemmistolaisjohtajat pitivät katteettomilla lupauksilla otteessaan. Samalla tavalla kuvaan liittyy vaatimus, että työväestön oli hylättävä materialistinen maailmankatsomuksensa ja käännettävä takaisin kristilliselle pohjalle³⁴¹. Tämä uskonnollisen kääntymyksen vaatimus ei näytellyt mitään roolia esimerkiksi Saksassa, josta IKL:n epäiltiin työväenohjelmansa omaksuneen. Patriarkaalisuuden ohella taustalla oli juuri näkemys harhaanjohdetusta työmiehestä, jonka paluu kansan yhteyteen lunastetaan palaamisella myös kirkon yhteyteen.

Olisi ehkä syytä pohtia tarkemmin Toivo Nygårdin väitettä, että IKL:n nuori johto oli imenyt oikeistoaktivismista sopivasti käsiteltyä tietoa³⁴². Tämä “käsitellyn tiedon” sisältö saattaa avata tien IKL:n ohjelmallisuuden ja pyrkimysten ymmärtämiseen. IKL:n kannattajakuntahan rakentui selkeästi suomenkielisen sivistyneistön henkiselle kulttuurilleperinnölle. Tämä perintö piti tietenkin sisällään “vuoden 1918 petoksen”, jolloin osa kansasta hukkasi “siveellisen koodinsa” ja liittoutui vihollisen kanssa. Perintö ulottui kuitenkin varmasti myös kansalaissodan tapahtumien taakse siihen kuviteltuun Gemeinschaft-solidaarisuuden aikaan, jolloin suomenkielinen kansa seisoi yhteisten arvojen

---

³³⁹ Djupsund/Karvonen 1984, s. 19. Polvinen 1992, s. 167-168. Soikkanen 1984, s. 56.

³⁴⁰ Alapuro 1973, s. 27.

³⁴¹ Borg 1965, s. 214-221, “Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi (I Yleisperiaatteet, kohta 3).

³⁴² Nygård 1982, s. 96-97.

Kirjailija Väinö Linna on tavoittanut Pentinkulma-trilogiassaan hienosti lamakauden tunnot maaseudulla; “Kansanliike jatkui. Miehiä kulki pitkin maantietä nuhraantuneeseen sanomalehteen kiedottu nyytti kainalossa. Heidän askeleensa olivat jo kouliintuneet säästäviksi ja taloudellisiksi. Seuraavana talvena alettiin oikaista asemankylästä Hollolankulmalle vievää tietä. Valtio oli antanut rahaa ja kunta pani osansa, ja työmaalle piti tulla miehiä vierailtakin paikkakunnilta. Ihmisten masentunut mieli virkistyi hieman. Uudesta työmaasta puhuttiin paljon, ja Preetikin sanoi tietävän näköisenä: -Rupee itte vesivaltio painaan.”³⁴⁸

Pentinkulman pula-aikaa helpottanut tieurakka oli osa valtiiovallan ja kuntien harjoittamaa varatyöpolitiikkaa, jonka tarkoitus oli lievittää työttömien asemaa erilaisilla tilapäistöillä. Preetin lausahdus paljastaa myös uuden piirteen suomalaisessa työttömyydenhoidossa - valtio alkoi nyt ensimmäistä kertaa laajamittaisesti lievittämään työttömyyden seurauksia tarjoamalla työmahdollisuuksia työttömille. Työttömyys oli ollut Suomessa ennen talouspulaa varsin vähäistä. Se oli ollut pääasiassa talvikausiin ajoittunutta sesonkityöttömyyttä, joka oli koetellut pahimmin kaupunkien väestöä. Pulakauden vaikutusten alkaessa tuntua vuoden 1929 aikana tilanne huononi nopeasti. Työpanoksella mitaten 1930-luvun lama oli ajanjakson 1860-1960 vaikein työttömyysvaihe.³⁴⁹ Työttömyyden kehitys käy ilmi seuraavasta taulukosta.

Taulukko 2. Työttömiksi ilmoittautuneiden määrä ja näiden sijoittuminen valtion ja kuntien varatöihin

Ajankohta	Työttömiä	Varatöissä	Varatöissä olevat prosentteissa
Tammikuu 1930	34 583	7 619	22%
Tammikuu 1931	48 734	16 677	34,2%
Tammikuu 1932	87 857	35 699	40,6%
Tammikuu 1933	76 862	33 711	43,9%

Lähde: Kahra Eljas, Työttömyyskauden 1933-34 työttömyyden torjumista tarkoittava ohjelma, Helsinki 1933. Taulukko tehty sivujen 22-23 tilastomateriaalin pohjalta.

³⁴⁸ Linna 1962, s. 321-322.

³⁴⁹ Kahra 1933, s. 20-21. Valkonen 1987, s. 120-121. Hjerppe 1988, s. 90.

Valtiovalta joutui nyt siis ensimmäisen kerran lievittämään laajamittaista työttömyysongelmaa. Valtiovallan perusajatus oli, että työttömyystilanne oli tilapäinen ja sen takia talouden "tervehtymisprosessiin" oli puututtava niin vähän kuin mahdollista. Työttömyyden hoitoon käytiin pääasiassa seuraavin periaattein; a) Kunnat olivat ensi kädessä velvollisia huolehtimaan työttömistään b) Työttömyyden lieventämiseksi valtio järjesti ja avusti yleisiä töitä - eli ns. varatöitä c) Varatöihin otettiin vain niitä työttömiä, jotka olivat yhteiskunnan avun tarpeessa. Päävastuun työttömistä katsottiin siis kuuluvan kunnille, ja valtion väliintulo katsottiin vain tilapäiseksi toimeenpiteeksi. Varatöiden nähtiin olevan tehokkain ja edullisin tapa hoitaa työttömyysongelmaa. Hallitus jätti vuoden 1932 valtiopäiville esityksen 350 miljoonan markan lisämäärärahasta varatöiden käynnistämistä varten. Valtioneuvoston työttömyysohjeiden määritelmän mukaan varatöiden oli oltava tarpeellisia ja yleisen edun mukaisia. Niiden oli oltava työvoimavaltaisia eli suurimman osan kokonaiskustannuksista oli oltava työpalkkoja. Varatöiden suorittaminen ei myöskään saanut vaatia liikaa ammattitaitoa ja työmaita oli pystyttävä supistamaan ja laajentamaan tarpeen mukaan.³⁵⁰

Pääasiassa varatyöt olivat julkista rakentamista, kuten tie- ja siltatöitä sekä rautatie-, kanava- ja satamatöitä. Vuosina 1932-1933 huomiota alettiin kiinnittää yhä enenevässä määrin maa- ja metsätalouden edistämiseen. Soiden kuivatushankkeet ja metsähakkuut, sekä uudisraivaus otettiin mukaan varatöiden piiriin. Varatyöjärjestelmä oli raskas etenkin kunnille, jotka esimerkiksi vuonna 1931 käyttivät niihin kaksi kertaa enemmän varoja kuin valtio. Kuntien talouden heikentyessä vastuu siirtyi yhä selkeämmin valtion kannettavaksi. Pääosan työttömyyskortistoon ilmoittautuneista muodostivat ns. ulkotyöläiset, eli rakennustyöväki, sahatyöläiset ja metsä- ja maataloustyöntekijät. Varatöiden palkat muodostivat suuren ongelman, sillä useilla paikkakunnilla palkka ei riittänyt elättämään varatyöläisen perhettä, vaan hän joutui lisäksi turvautumaan kunnallisen köyhäinhoidon apuun. Palkkausta suunniteltaessa oltiinkin painotettu, etteivät varatyöt saa kilpailla vapaiden työmarkkinoiden kanssa työehdoilla. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että varatyöpalkka oli alhaisempi kuin kyseisen paikkakunnan sekatyömiehen keskipalkka - paikoin paljonkin alhaisempi. Valtiovalta siis pyrki välttämään tilannetta, jossa sen luoma keinotekoinen varatyöjärjestelmä kilpailisi työvoimasta vapaiden markkinoiden kanssa, ja näin estäisi talouden kohentumisen. Todellisuudessa varatyömaiden palkkajärjestelmä alensi palkkoja myös yksityisellä sektorilla, ja tämä taas alensi palkkoja varatöissä jne.

---

³⁵⁰ Kahra 1933, s. 20-21, 29. Jutila/Konttinen 1936, s. 71. Valkonen 1987, s. 126-127.

Työttömyyttä tutkinut kulkulaitosministeriön työttömyysasioiden esittelijä Eljas Kahra toteaa, ettei esiintyneistä ongelmista huolimatta ole syytä ryhtyä muuttamaan nykyistä palkkausjärjestelmää.³⁵¹

Valtio oli siis valmis auttamaan työttömiä suolivyön höllentämisessä, mutta vain tiettyyn rajaan asti. Valtiovallan linjattomuutta työttömyysasiassa kuvastaa se, että samalla kun varatöihin uhrattiin satoja miljoonia, vuosien 1931-1932 budjeteissa valtion varsinaisia työmäärärahoja supistettiin 500 miljoonaa markkaa. Rahoja siis siirrettiin kuvainnollisesti taskusta toiseen. Tämä noudatteli kireän rahapolitiikan näkemyksiä valtion puuttumattomuudesta suhdannekehitykseen. Varatöihin hyväksymisen tiukat ehdot, palkkataso ja niillä teetetyt työt ilmentävät Jorma Kalelan mukaan uusklassisen ajattelun kielteistä näkemystä julkisen vallan harjoittamasta tuotannollisesta toiminnasta. Verovaroja sai käyttää vain tuottamattomiin sijoituksiin. Kalelan mukaan lamanaikaiselle talouspolitiikalle oli ominaista myös käsitys, että laajoihin kansalaispiireihin oli levinnyt näkemys valtion velvollisuudesta auttaa joka käännteessä, ja tämä oli omiaan vähentämään kansalaisten omatoimisuutta.³⁵²

Valtiovallan riittämätön puuttuminen työttömyyskysymykseen ja varatöinä teetettyjen projektien luonne oli IKL:n kritiikin kohteena. Käsitys valtion siihenastisesta työttömyyspolitiikasta oli yksioikoisen kielteinen. Keväällä 1933 liike linjasi näkemyksen ohjelmaansa. "Työttömyyskysymys, jossa on ilmennyt valitettava suunnitelmallisuuden puute, on johdettava kokonaan pois tähänastisilta raiteiltaan taloudellisesti kannattamattomien töiden teettämisestä. Työttömyyden poistamiseksi tarvittavat varat on käytettävä lähinnä tuotannon edistämiseen, kuten tehokkaaseen asutustoimintaan, maanraivauksiin ja -kuivatuksiin, jotka pysyväisesti lisäävät työtilaisuuksia ja toimeentulomahdollisuuksia ja lopulta kokonaan hävittävät työttömyyden."³⁵³ IKL siis vaati työttömyysrahoilla teetettäväksi nimenomaan tuottavaa työtä ja tuotannon edistämistä. Ajan Suunnan mukaan työttömyyden lieventämiseen tarkoitettut markat syötiin sen sijaan, että niillä olisi luotu työttömille elämisen mahdollisuuksia. Lehden näkemys varatöiden kohdentamisesta on paljonpuhuva; "Sadat työttömyysmiljoonamme voidaan helpommin

---

³⁵¹ Kahra 1933, s. 22-23, 27, 29-30, 48-50. Kalela 1989, s. 89, 92. Valkonen 1987, s. 124-127.

³⁵² Kalela 1989, s. 89, 91. Valkonen 1987, s. 127.

³⁵³ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat (kohta 2).

sijoittaa suurenmoisiin maanteihin kuin uudisasutuksen toteuttamiseen kaikenlaisista Lex Kallioista huolimatta.³⁵⁴

Kriittinen suhtautuminen valtion varatöihin eteni niin pitkälle, että IKL teki toivomusaloitteen varatöissä olevien työmiesten palkkojen nostamisesta. “Työväen palkkaus varatöissä ja niihin verrattavilla työmailla“- aloitteessa todettiin että pitkittyvä pula-aika vaati edelleen valtion toimenpiteitä työmahdollisuuksien hankkimiseksi työttömille myös varatöitä järjestämällä. Aloitteessa huomautettiin palkkatason vapailla markkinoilla noudattelevan varatöiden palkkauslinjaa, joka oli alle “ahkeran ja kunnollisen työmiehen toimeentulominimin“. Alipalkkauksen seuraukset perheissä koituivat “vaaraksi koko kansakunnalle ja sen terveelle kehitykselle. Yritteliäisyyden täydellinen lamaantuminen, työtehon tahallinenkin huonontaminen, kansalaisyhteiskunnan ja siveellisyyden höltyminen pienen vaaranalaisessa asemassa olevan kansamme laajoissa kerroksissa ovat epäkohtia, joiden torjumisen laiminlyönti, sikäli kun asia on autettavissa, on pidettävä kansakunnan tärkeimpien ehtojen edesvastuuttomana hoitamisena.“³⁵⁵

IKL piikitteli valtiota myös alipalkkauksen myötä on saavutetusta kyseenalaisesta saavutuksesta, jossa veronmaksajilta työttömien hyväksi kootut varat eivät olleet tulleet näille työpalkkoina vaan kuntien köyhäinhoidon avustuksena. Aloitteessa esiteltiin muutamia esimerkkejä metsätyömiesten alhaisista palkoista eri puolella Suomea. Kuntien köyhäinhoidon oli ollut pakko ottaa elätettäväksi usein kaukana kotoaan työskentelevien varatyöläisten perheet. Sama epäkohta päti myös muutamiin valtion ja yksityisten liikkeiden metsätöissä olleisiin työläisiin. IKL:n mukaan minimipalkkojen määrääminen ei toisi asiaan korjausta vaan olisi pikemminkin omiaan vahvistamaan käsitystä, että palkka maksetaan ajasta eikä työstä. Aloitteessa vaadittiin käyttöön urakkatyöjärjestelmää, jossa yksikköhinta määriteltäisiin sellaiseksi, että yritteliäs työmies pystyisi hankkimaan perheelleen välttävän toimeentulon. Pääasia olisi kuitenkin, että työläinen välttyisi kunnanavun “demoralisoivalta vaikutukselta“. Aloitteessa esitettiin hallitukselle toivomus, että se ryhtyisi kiireellisiin toimenpiteisiin töistä maksettavien yksikköhintojen nostamiseksi niin korkeiksi, että kunnat vapautuisivat kunnollisten työmiesten perheiden

---

³⁵⁴ Ajan Suunta 9.11.1933, katso myös Ajan Suunta 9.7.1932.

³⁵⁵ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 572-573. Toivomusaloite no. 79, “Työväen palkkaus varatöissä ja niihin verrattavilla työmailla“.

huoltamisesta.³⁵⁶

Taloudellisista suuntaviivoista poiketen IKL:n aloitteessa ei siis kritisoitu varatöiden kannattomuutta, vaan keskityttiin pikemminkin arvostelemaan alipalkkauksen vaikutuksia kansalaisten moraaliiin. Työläisjoukkoihin ja heidän perheisiinsä kohdistuneen suoranaisten kurjistumisen lisäksi pelkona oli kansakunnan moraalisen selkärangan rapautuminen. Yritteliäisyyden ja työn arvostus nousivat tärkeimmiksi elinehdoiksi, jotka pitivät kansakunnan pystyssä sen alati uhanalaisessa elossa. IKL:n aloitteesta siivilöityy näkemys, jonka mukaan moraaliiin ja itsekunnioituksen kannalta oli elintärkeää, että työläiset saivat toimeentulonsa vastineena työstään, eivätkä työpaikalla viettämästään ajasta, puhumattakaan kuntien köyhäinavusta. Miksi IKL:n aloitteessa ei sitten määritelty tarkemmin sitä palkkatasoa, jonka liike katsoi olevan välttämätön elämiseen? Liikkeen eduskuntaryhmä pohti kysymystä kokouksessaan syyskuun alkupuolella, mutta ei pystynyt löytämään kaikkia tyydyttävää ratkaisua. Päiväpalkaksi ehdotettiin 40-45 markkaa³⁵⁷, mutta esimerkiksi B. Sundström ja I. Nikkola pitivät tätä liian korkeana. Varatöillä ei saisi pärjätä paremmin kuin normaaleilla töillä ja todettiin että, maataloustyöväestö saa selvästi alempaa palkkaa kuin 40 markkaa. Urakkatyöjärjestelmän käyttöönottoa ehdotti L. P. Tapaninen, jota Arne Somersalo tuki voimakkaasti. Sakari Honkala ei sanojensa mukaan voinut kannattaa urakkatyöjärjestelmää kotiseutunsa olosuhteiden takia.³⁵⁸ Tämä vaikea kysymys ohitettiin lopulta aloitteessa saamaan tapaan kuin minipalkka-aloitteessa. Kiista kuitenkin osoittaa, että myös yksimielisyyttään voimakkaasti korostanut johto joutui konfliktitilanteisiin henkilöiden erilaisten intressien vuoksi.

IKL:n suhtautumista varatöihin leimasivat seuraavat tekijät. Valtiovalta näki työttömyyden tilapäisenä ongelmana, joka poistuisi laman helpottuessa. IKL:ssä syynä työttömyyteen nähtiin valtion itsenäisyyden aikana noudattama väärä talouspolitiikka - ei lamakausi. Tässä on suuri ero, sillä valtiovalta ei pyrkinytkään luomaan pysyviä työpaikkoja varatyöjärjestelmän kautta, vaan järjestelmää pidettiin vain väliaikaisena kädenojennuksena työttömille, kunnes vapaat markkinat pystyisivät taas normalisoimaan työllisyystilanteen.

---

³⁵⁶ Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV, s. 572-573. Toivomusaloite no. 79, "Työväen palkkaus varatöissä ja niihin verrattavilla työmailla".

³⁵⁷ Vertailun vuoksi voidaan todeta, että päiväpalkat varatöissä liikkuivat n. 20-25 markassa. Kahra 1933, s. 49.

³⁵⁸ Suomen 1920-40-luvun historian säätöön arkisto: Säätö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 12.9.1933.

Ideologiansa mukaisesti IKL taas näki valtion velvollisuudeksi tarjota kaikille työtä. Tämän takia valtion varatöiden väliaikainen luonne nähtiin talouspolitiikan suunnittelemattomuutena ja satunnaisuutena. IKL:n kritiikin kärki suuntautui siis tutulla tavalla valtion yleiseen talouspolitiikkaan. Työttömyyden seurausten lieventämisen sijasta oli työttömyys kokonaan poistettava hävittämällä sen syyt. Liikkeen mielestä työttömyys ja myös työväen alhainen palkkataso johtuivat siitä, että maaseudun liikaväestö siirtyi kaupunkeihin. Maassamuutto oli IKL:n mukaan vilkasta hyvinä kausina ja johtui maaseudun huonoista toimeentulomahdollisuuksista. Kaupungeissa tämä liikaväestö toimi työvoimareservinä, joka kilpaili varsinaisten työläisten kanssa työstä ja laski siten palkkatasoa. Tämä väestönosa oli myös ensimmäisenä työttömyyden edessä huonojen aikojen koittaessa.³⁵⁹ Väite ei ollutkaan perusteeton, sillä etenkin 1920-luvun puolenvälin nousukausi oli houkuttellut runsaasti ammattitaidotonta väestöä maaseudulta kaupunkeihin. Pulan kiristytessä nämä sekatyömiehet ja rakennusten aputyöntekijät ajautuivat ensimmäisinä työttömiksi.³⁶⁰

Valtion varatöiden alhaisen palkkatason nähtiin vetävän myös vapaiden työmarkkinoiden palkkoja alaspäin ja tälläkin tavalla enemmän ruokkivan hätää kuin lievittävän sitä. Varatyöjärjestelmän puutteellinen suunnittelu oli myös siirtänyt suuren osan taloudellisesta vastuusta kunnille, joka joutui köyhäinhoidon kautta huoltamaan merkittävän osan työttömistä ja näiden perheistä. Tämä oli vastoin IKL:n näkemystä valtiosta työttömyyden hoitajana. Pahinta liikkeen mielestä näyttää kuitenkin olleen edellämainittu pelko moraalilaskusta työttömien joukoissa, josta se leviäisi myös muualle yhteiskuntaan. Huonosti toimiva järjestelmä pakotti työttömät köyhäinhoidon eläteiksi valtion ja kuntien almujen varaan. “Moraalisesti niin ala-arvoinen keino kuin ilmainen ruoanjakelu“ oli liikkeelle todiste siitä, että yhteiskunta ei pystynyt järjestämään asioita terveellä tavalla.³⁶¹

On mielenkiintoista huomata, että vasta vuoden 1934 alussa IKL kiinnitti huomiota myös varsinaisen kannattajaryhmänsä ongelmiin tekemällä aloitteen “Toimenpiteistä henkisen

---

³⁵⁹ Borg 1965, s. 214-221, “Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi (III Työttömyystorjunta).

³⁶⁰ Valkonen 1987, s. 121.

³⁶¹ Isänmaallisen Kansanliikkeen eduskuntaryhmän aloitteet valtiopäivillä syksyllä v. 1933, “Työväen palkkaus varatoissa ja niihin verrattavilla työmailla“. Borg 1965, s. 214-221, “Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi (III Työttömyystorjunta, lainaus). Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat II, s. 1960-1961, A. Somersalon puhe eduskunnassa 15.12.1933.

työn alalla vallitsevan työttömyyden poistamiseksi.“. Aloitteessa todettiin henkisen alan työttömyyden jääneen paitsioon eduskunnan keskittyessä poistamaan työnpuutetta ruumiillisilla aloilla. Aloitteessa viitataan liike-, teknisillä- ja koulutusaloilla vallitsevaan työttömyyteen. Syynä pidetään yleisen pulatilanteen lisäksi valtion koulupolitiikkaa, mutta ennenkaikkea “ohjauksen puutetta työalan valinnassa...“. IKL:n mielestä oli sivistykselliseltä, taloudelliselta ja koko kansan edun kannalta tuhoisaa, “...että pätevästi ja usein suurin taloudellisin uhrauksin työhön valmistunut nuori voima jää parhaiksi vuosiksi käyttämättä, olisi tähän asiaan kiinnitettävä vakavaa huomiota, ennenkuin olot ehtivät kehittyä liian vaikeiksi.“.³⁶² Kansanliikkeen johdon piirissä oli siis näkemys, että myös koulutus oli yksi valtiovallan tapa säädellä työttömyystilannetta. Kansanliike pyrki silminnähdessä tietoisesti välttämään todellisen viiteryhmänsä (lukeneisto, virkamiehet jne.) etujen ajamista, vaikka Taloudellisen ohjelman suuntaviivoissa todettiin kansan tarvitsevan “...isänmaallisesti ajattelevan ja kansallisesti toimivan virka- ja palveluskunnan.“. Syynä tähän oli luultavasti pelko entistä selvemmästä leimautumisesta herrapuolueeksi, jos näiden ryhmien asioita olisi ryhdytty ajamaan liian kuuluvasti.³⁶³

IKL:n johto oli jo keväällä 1933 kehittänyt oman ratkaisunsa työttömyysongelmaan. Johdon kokouksessa 4.5 todettiin asutuskysymyksen olevan korkokysymyksen ohella talouden ydintekijöitä. Tuomivaaran mukaan asutuskysymyksen arvo oli siinä, että sen kautta määräytyi suuri osa työttömyyspulmaa. Vilho Annala yhtyi Tuomivaaran näkemukseen ja katsoi että asutustilojen muodostamisessa oli noudatettava Italian antamaa esimerkkiä. Meidän on “tehtävä niinkuin Mussoliini“, Annala totesi. Valtion metsiä oli tavaton määrä ja niitä voitaisiin raivata julkisten varojen ja työpakon avulla. Raivaajat saisivat palkaksi rakennukset, työkalut yms. 10 vuoden korottomalla valtionlainalla. Ankarilla seuduilla voitaisiin ajatella viiden vuoden verovapautta. Annala tähdensi vielä työpakon merkitystä toiminnan onnistumisen takeena.³⁶⁴

Muutama viikko kokouksen jälkeen julkaistussa Taloudellisen ohjelman suuntaviivoissa asutustiloille löydettiin kuitenkin esimerkki jo Italiaa lähempää ja työpakkokin oli

---

³⁶² Valtiopäivät 1934. Liitteet I-XIV, s. 184. Toivomusaloite no. 44, “Toimenpiteistä henkisen työn alalla vallitsevan työttömyyden poistamiseksi“.

³⁶³ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat (kohta 5).

³⁶⁴ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n johdon kokouksen pöytäkirja 4.5.1933.

lieventynyt tuntuvasti. Ohjelmassa todettiin mm. "Uudet asutustilat on vanhaan suomalaiseen tapaan aluksi perustettava vain välttämättömimmät vaatimukset täyttäväksi, tilan myöhemmän kehityksen jäädessä riippuvaksi asutustilallisen omasta kyvystä ja työtarmosta. Tilalla tulee kuitenkin olla viljelyskelpoista maata riittävästi, keskimäärin noin 10 ha. Uudisasukkaan maksettavaksi lankeavat korko- ja kuoletusmaksut, joista hänet ensimmäisinä vuosina on jatkuvaa raivausvelvollisuutta vastaan kokonaan vapautettava, eivät saa olla niin raskaat, että kunnollinen perhe ei voi jatkuvasti tilallaan pysyä."³⁶⁵ IKL:n työttömyys- ja asutuskysymyksen ratkaisuun haettiin siis apua fasistisesta Italiasta, joka oli pyrkinyt järjestämään oman maattoman väestön ongelmansa ja omavaraisuustavoitteen juuri voimakkaan asutustoiminnan kautta³⁶⁶. Fasismin ohjelma miellytti IKL:n johdossa varsinkin Vilho Annalaa, ja työväenkysymyksen lisäksi juuri asutusongelmaan voidaan löytää yhtymäkohtia ja samoja ratkaisumalleja.³⁶⁷

7.2 Uudet suursiirtolat - ratkaisu työttömyysongelmaan

Asutuspolitiikka keinona vähentää työttömyyttä ja vähentää yhteiskunnallista tyytymättömyyttä ei ollut pelkästään ulkomailta lainattu ratkaisu, vaan sillä oli pitkät juuret Suomessa. Maakysymys ja tilattoman väestön ongelma oli nimittäin ollut yksi suomalaisen yhteiskunnan suurimpia ongelmia jo 1800-luvun puolestavälistä lähtien. Rajun väestökasvun kautta maaseudulle oli syntynyt runsaasti tilatonta liikaväestöä. Ongelmat huipentuivat maanvuokraajien ja tilattomien ryhmissä. Tilattoman maataloustyöväestön kiinnittäminen maahan aloitettiin valtiojohtoisesti jo 1880-luvulla. Aluksi valtio myönsi pieniä rahamääriä tilattomille maanostoon, toiminnan ollessa lähinnä symbolista. Tälläkin osa-alueella yhteiskunnalliset näkökohdat nousivat kuitenkin hallitseviksi. Maaolojen järjestäminen oli osaltaan tapa vähentää poliittista painetta maaseudulla. 1920-luvun alussa tämä toiminta muutettiin asutusrahaston nimellä kulkevaksi. Torpparilaki ratkaisi suurelta osin topparien ja mäkitupalaisten maakysymyksen, mutta sen varjossa oli edelleen suuri joukko tilatonta väestöä kokonaan ilman viljelysmaata.³⁶⁸

---

³⁶⁵ Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet 1933, Taloudellisen ohjelman suuntaviivat (kohta 3).

³⁶⁶ Katso esim. Gummerrus 1930, s. 101, 103-104.

³⁶⁷ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 47, Vilho Annalan haastattelu.

³⁶⁸ Komitean mietintö 1933 (11), Asutustoimintakomitean mietintö toukokuun 31 päivältä, s. 54-55. Kupiainen /Laitinen 1995, s. 32-35.

Tämän ryhmän kiinnittäminen maahan eteni, kun vuonna 1922 julkaistiin valtion maita ja virkataloja koskevat asetuslait. Näihin liittyi olennaisena osana vuoden 1924 alussa voimaan tullut laki maiden hankkimisesta asutustarkoitukseen eli niinkutsuttu Lex Kallio. Sen mukaan viljelystilaan tuleva maatalousmaan ylärajaksi asetettiin 20 hehtaaria ja asuntotilojen ylärajaksi kaksi hehtaaria. Myös lisämaata voitiin myöntää rajoitetusti. Lex Kallion tuoma uudistus verrattuna edellisiin metsämaiden asetuslakeihin, oli oikeus pakkolunastaa myös yksityisiä maita, jos näitä ei asutettu tai viljelty järkiperaisesti. Suomen metsäteollisuuden rajun kasvun aikana puutavarayhtiöt olivat lakia kiertämällä hankkineet käsiinsä maatiloja ja näin suoranaisesti lisänneet tilattoman väestön jyrkkää kasvua tietyillä alueilla. Näiden maiden palauttamista varten säädettiin vuonna 1925 niinsanottu Lex Pulkkinen koskemaan maa-alueita, joita yhtiöt eivät olleet "oikeutettuja omistamaan" tai jotka tarvittiin asutustarkoituksiin.³⁶⁹

Asutustoiminta oli siis selkeässä yhteydessä keskustapolitiikkaan, joka 1920-luvulla näki talonpoikaisluokan kasvattamisen olevan yhteiskunnan menestyksen ja vakauden paras tae. Asutuspolitiikan ja valtion yleisen talouspolitiikan yhteys nähtiin kiinteänä. "Sillä emme lopultakaan pääse siitä, etteikö maan talouspolitiikka ole monessa suhteessa muiden poliittisten pyrkimysten taustalla; ja asutus- ja yleinen talouspolitiikka ovat siksi lähellä toisiaan, että samat menettelytavat sopivat useassa tapauksessa kummallekin ohjeiksi.", totesi Väinö Auer vuonna 1925³⁷⁰. Tilattoman väestön asutustoiminta muutti osaltaan maaseudun kasvoja, sillä 1930-luvulla Suomesta oli tullut pienviljelijävaltainen maa.

Näkemykset asutustoiminnan siunauksellisuudesta työttömyys- ja omavaraisuusongelman ratkaisijana vielä 1930-luvulla (ja käytännössä paljon myöhemminkin) ei ollut pelkästään IKL:n yksittäinen näkemys. Vertailun vuoksi voimme tarkastella Asutustoimintakomitean mietintöä, joka pitkällisen työn jälkeen valmistui keväällä 1933. Komitean mietinnössä todetaan, että on syntynyt virheellinen käsitys valtion maiden rajattomista asutusmahdollisuuksista. Valtiolle ovat jääneet kaikkein karuimmat ja viljelykseen vähiten sopivat maat. Kun valtion maista (13,5 miljoonaa ha) vain 1,7 miljoonaa hehtaaria on viljelyskelpoista niin yksityisten omistuksessa on 3,5 miljoonaa hehtaaria maata, jota vielä voitaisiin käyttää viljelykseen. Valtion viljelyskelpoisista maista 83% oli komitean mukaan kaukana pohjoisessa, jossa liikenneolot olivat kehittymättömät ja asutustoiminta siten

---

³⁶⁹ Kupiainen /Laitinen 1995, s. 37-44.

³⁷⁰ Auer 1925, s. 62 (lainaus).

vaikeaa. Asutusmahdollisuudet nähtiin parempina eteläisessä Suomessa, etenkin sen keskiosissa, missä maat olivat yhtiöiden, kuntien, seurakuntien ja yksityisten omistuksessa. Toisaalta esityksessä pidettiin metsätalouden vuoksi kannatettavana ajatuksena pohjoisten valtionmetsien asutusta. Uudistilalliset voisivat toimia metsätyöläisinä tai ainakin majoittaa ja huoltaa muualta tullutta tilapäistyövoimaa.³⁷¹

Komitea painotti asutustoiminnan perusteluissa väestönkasvua, joka lisäsi maan väkilukua 25-27 000 vuodessa. Komiteanmietinnöstä käy hyvin ilmi luja luottamus Suomen tulevaisuuteen maatalousmaana. Teollisuuden kyky imeä liikkaväestöä maaseudulta oli komitean mielestä kyseenalainen. Lisäksi kaupungistumista pidetään epäterveenä kehityssuuntana, sillä väestön keskittymisessä piili "kansallinen vaara". Työttömyys oli mahdollista torjua vain suuntaamalla väestönlisäys maatalouteen, sillä "Varmana voidaan pitää, että uusille vuosiluokille..., yhä lisääntyvässä määrin vaikeutuu työnsaantitilaisuuksien löytäminen, ellei kehitystä määrätietoisesti ryhdytä kohtamaan siihen suuntaan, että tilaton väestö ja väestönlisäys kiinnitetään maahan." Maanviljelys nähtiin ainoana realistisena mahdollisuutena tarjota kasvavalle väestölle pysyväinen, vaikkakin niukka toimeentulo.³⁷² Valtiovallan näkemykset asutustoiminnan keskeisyydestä tulevaisuuden kannalta olivat siis hyvin samankaltaiset kuin IKL:n käsitykset.

Kovin paljoo eivät poikenneet myöskään näkemykset asutustilallisten elinehdoista. Komitea nimittäin katsoi, että asutustilojen ideaalikokoa voitaisiin hieman alentaa aikaisemmasta, Lex Kallion määrittelemästä siten, että tilalliselle riittäisi n. 10 hehtaaria viljelyskelpoista maata. Jopa alle 10 hehtaaria voisi riittää hyvissä olosuhteissa. Komitea kritisoi valtiovallan tapaa ryhtyä vaatimaan heti korkoa lainaamastaan summasta. Kun lainoja oli saatettu ottaa myös muualta, niin uudisviljelijä oli joutunut hoitamaan korot, kuoletukset yms. vähentämällä kulutustaan tai ottamalla lisälainaa. Samaan tapaan asutustoiminta oli lähtenyt siitä lähtökohdasta, että myös veroja valtiolle ja kunnille oli pitänyt ryhtyä maksamaan heti. Komitea totesi, että asutuspolitiikka oli, etenkin pula-aikana, pitänyt uudisviljelijän raskaan velkataakan alla ja samalla valtio oli joutunut vuodesta toiseen tukemaan asutustoimintaa, joten se ei ollut muodostunut valtiontaloudelle kovinkaan edulliseksi. Komitea ehdotti viljelijöille entistä suuremmassa määrin korko- ja kuoletusvapautta, sekä joissain

---

³⁷¹ Komiteanmietintö 1933 (11), Asutustoimintakomitean mietintö toukokuun 31 päivältä 1933, s. 198-227. Kananen 1986, s. 39.

³⁷² Komiteanmietintö 1933 (11), Asutustoimintakomitean mietintö toukokuun 31 päivältä 1933, s. 165, 231 (lainaus).

tapauksissa myös verovapautuksia.³⁷³

IKL:n kanta asutuskysymykseen heijasteli siis pitkälti aikakauden yleisiä näkemyksiä. Erona voidaan pitää ehkä IKL:n painotusta "tulovastuuseen" - valtion korkohelpotuksen täytyi olla sidoksissa suoritettuun työhön eli pellonraivaukseen. Yksityiskohdasta käy jälleen ilmi IKL:n näkemys työstä tuottavana toimintana. Työ ei saanut olla tunteihin sidottua sosiaalipolitiikkaa (vertaa esimerkiksi "Varatyöaloitteeseen"), vaan siitä oli synnyttävä tulosta. Uudisasukkaan työ sai olla niukkaa ja raskasta, mutta sillä edellytyksellä, että kunnollinen viljelijä pystyi saamaan siitä toimeentulonsa. Kansanliike vastusti valtiovallan liian suurta puuttumista asutustilallisten elämään. L. P. Tapanisen mielestä valtiolla oli tosin oikeus ja velvollisuus valvoa, miten tilallinen käytti hänelle uskottuja varoja ja omaisuutta. Ylimääräinen holhous johtaisi hänen mielestään kuitenkin siihen, että asutustilalliselta nujerrettaisiin se yrittäjämieli ja itsenäisyys, jota hänen kova yrityksensä tarvitsi. Valvomalla tilallisen jokaista askelta ja pitämällä jokaisesta pennistä kirjaa, hänet asetettaisiin pakkotyöläisen asemaan. Tapanisen mielestä vallitsevan asutustoiminnan ongelma oli se, että valtiovallan toimenpitein luotiin tiloja, "... joilla ei sellaisenaan, eikä annetuilla ehdoilla ole menestymisen mahdollisuuksia."³⁷⁴

Näitä ehtoja olivat etenkin asutustilallisten vuotuismaksut. Niiden korkeus johti E. A. Tuomivaaran mukaan siihen, että samalla kun uusia tiloja innolla perustettiin, menivät vanhat asutustilat nurin. Syynä tähän Tuomivaara piti sitä, että asutustoiminnan luontainen olemus (samoin kuin maatalouden ylipäättään) oli jäänyt taloudellisten katsantokantojen varjoon. Asutuslainoja ja näiden korkoja ei saanut IKL:n mukaan käsitellä korkopoliittisena asiana. Asutustoimintaan oli käytettävä alkuvaiheissa suuria summia, mutta nämä uhraukset olivat välttämättömiä tehdä kun maasta vielä löytyi "asutushulluja". Liikkeen mielestä kehitys nimittäin kulki väijäämättömästi siihen suuntaan, että kansalaiset pyrkivät hankkimaan toimeentulonsa yhä helpommilla keinoilla.³⁷⁵

Asutustoiminta nähtiin tarpeellisena kaikissa puolueissa, eikä se siten herättänyt suuria

---

³⁷³ Komiteanmietintö 1933 (11), Asutustoimintakomitean mietintö toukokuun 31 päivältä 1933, s. 195-196.

³⁷⁴ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 1181, 1342 L. P. Tapanisen puheet eduskunnassa 30.11.1933 ja 4.12.1933. Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 440-441 (lainaus), L. P. Tapanisen puhe eduskunnassa 16.2.1934.

³⁷⁵ Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat II, s. 1814-1815, 2082-2083, E. A. Tuomivaaran ja L. P. Tapanisen puheet eduskunnassa 14.9.1934 ja 6.11.1934.

poliittisia intohimoja³⁷⁶. Keskustelua herättivät edellämainittu asutustilallisten vuotuismaksujen alentaminen ja etenkin niisanottu erityisasutustoiminta. Sen tarkoitus oli suorittaa asutustilojen maankuivaus-, raivaus-, tie-, rakennus yms. töitä valtion varatyöohjelman puitteissa. Työn suorittaneiden työttömien joukosta valittiin sitten Lex Kallion mukaiset ehdot täyttävä henkilö viljelemään tilaa - aluksi tosin koeajalla. Erityisasutustoimintaa koskeva laki astui voimaan vuoden 1934 alussa ja vuoteen 1936 mennessä työttömät olivat raivanneet varatoina noin 2500 hehtaaria viljelysmaata. Tämä oli vähemmän kuin oli suunniteltu, mutta asia onkin kiinnostava nimenomaan periaatteellisella tasolla. Valtio ryhtyi nyt selkeästi suuntaamaan työttömyysvaroja ja työtä tuottavaan työhön eli maatalouden laajentamiseen. Juuri tähän suuntaanhan IKL oli vaatinut määrärahoja käytettäväksi. Lakiehdotus piti sisällään mm. viljelyksien ja laiduntilan lisäämisen erityisten palkkioiden avulla, ryhmäasutuksen aikaansaamisen ja ehdotuksen kaupunkilaistyöttömien siirtämisestä maaseudulle.³⁷⁷

IKL käytti erityisasutuskysymyksessä edustajanaan Sakari Honkalaa. Hän piti myönteisenä, että hallituksessakin oltiin ymmärretty, että työttömyyden hoitoon myönnettyjä varoja on käytettävä tuotannon kohottamiseen. Pellonraivaus oli Honkalan mielestä paljon taloudellisempaa toimintaa kuin maantien paikasta toiseen siirtäminen. Hän arvosteli hallitusta kuitenkin suunnitelmasta, jonka mukaan maakiinteistöjen osto ja asutussuunnitteleminen siirrettäisiin O.Y. Maakiinteistöpankin hoidettavaksi. Honkala muistutti, että pankki oli alunperin suunniteltu tilapäiseksi laitokseksi maatalousvelkojen vakauttamiseen. Tämänkin tehtävän hoitaminen tuntui Honkalan mielestä olevan pankille ylivoimaista ja työtaakan lisääminen asutussuunnittelulla oli siten järjetöntä. Hän pelkäsi myös, että pankki voisi vastaisuudessa perustella heikkoa toimintaansa velkojenvakauttamisessa erikoisasutukseen käytetyllä työllä ja toisinpäin. Asutussysteemi oli hidas ja kankea, mutta sen kehittäminen piti hoitaa ammattiviraston eli asutushallituksen kautta. Tämä laitos hoiti jo nyt valmiiden asutustilojen valvonnan, joten sen piti Honkalan mielestä olla mukana myös suunnittelutyössä (esimerkiksi lainojen myöntämisessä). Työttömän pienviljelijän mahdollisuus leventää leipäänsä raivaamalla lisämaata oli valtion riittämättömän lainapolitiikan vuoksi mahdotonta.³⁷⁸

---

³⁷⁶ Katso esim. Ilkka 25.11.1933 ja Suomen Sosialidemokraatti 29.7.1933.

³⁷⁷ Kalela 1987, s. 93. Kananen 1986, s. 106.

³⁷⁸ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 606-608, S. Honkalan puhe eduskunnassa 7.11.1933.

Honkala vastusti myös ajatusta kaupunkien työttömien siirrosta maaseudulla. Mielenkiintoiseksi asian tekee Honkalan perustelu kielteisyyteensä. Hän ei ollut huolissaan työttömien eduista vaan kuntien rajallisesta mahdollisuudesta päättää, kenet se alueelleen haluaa. Jos uusi asutustilallinen oli tehtävänsä sopimaton ja tila otettiin häneltä koeajan jälkeen pois, hän voi Honkalan mukaan kuitenkin kotipaikkaoikeutensa turvin heittäytyä kyseisen kunnan köyhäinhoidon varaan.³⁷⁹

Varsinaisen linjapuheen IKL:n suhteesta asutuskysymykseen piti Arne Somersalo joulukuussa eduskunnassa. Työttömyyskysymys ei IKL:n kannan mukaan johtunut yleismaailmallisesta lamasta vaan väärästä työpolitiikasta, jota Suomessa oli koko itsenäisyyden ajan harjoitettu. Asutustoimintaan oli käytetty tänä aikana 500 miljoonaa, mutta viljelyalan laajennukseen summasta oli käytetty vain parikymmentä miljoonaa. Somersalo muistutti väestönlisäyksestä, jonka hän katsoi sukupolvessa lisäävän kansalaisten määrää 700 000. Asutustoiminta, jonka olisi pitänyt poistaa työttömyys, ei toiminut käytännössä. “Meidän maassamme ei tarvitsisi olla lainkaan työttömyyttä. Täällähän on meillä kyllin paljon työtä odottamassa vain käsivarsia. Nykyinen työttömyys voidaan poistaa vain järkiperaisella asutustoiminnalla. Siihen on kuitenkin ryhdyttävä aivan toisessa mittakaavassa kuin tähän saakka. Varatyöt ovat valtion varojen haaskausta. Ne ovat sitä niin kauan kuin me voimme hankkia pysyvän leivän maasta kansalaisillemme.“. Somersalo ei siis nähnyt varatöitä tilapäisenä keinona auttaa työttömiä, vaan tähtäsi siihen, että työttömyyteen ja asutukseen suunnatuilla varoilla saataisiin aikaan pysyvä parannus. Työttömyys olisi mahdollistaa nujertaa, mutta vain tarpeeksi laajamittaisella asuttamisella.³⁸⁰

Edellisestä kuvastuu jälleen IKL:n pyrkimys suuriin kokonaisratkaisuihin talouden alalla. Sekä työttömät että tulevien sukupolvien luoma liikaväestö voitaisiin kiinnittää maahan. Ongelmana ei siis ollut työn puute vaan suunnittelemattoman talouspolitiikan aiheuttama väärä resurssien kohdentuminen. Kaikki voimat oli keskitettävä asutustoimintaan. Somersalo piti järjettömänä noudatettua asutuspolitiikkaa, jossa parhaassa terässä olevat miehet oli syösty tuohon pakottamalla heidät kauas erämaihin. Asutustoiminta täytyi keskittää sellaisille alueilla, johon voitaisiin luoda uusia kulttuurikeskuksia, suursiirtoloita.

---

³⁷⁹ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I, s. 606-608, S. Honkalan puhe eduskunnassa 7.11.1933.

³⁸⁰ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat II, s. 1960-1961 (lainaukset), A. Somersalon puhe eduskunnassa 15.12.1933.

Näiden vaikutuksesta myös teollisuus tulisi elpymään ja “koko työttömyys automaattisesti poistumaan.“. Somersalo korosti, että kysymyksessä oli jättimäinen urakka, joka voitaisiin suorittaa vain yksimielisen kansan ja voimakkaan hallituksen tuella. Tällainen tehtävä vaati valtavia varoja, mutta kaikkien kansalaispiirien osanotolla ja yksimielisyydellä työttömyys voitaisiin poistaa.³⁸¹

Kuukautta aiemmin Ajan Suunnan sivuilla oltiin jo hahmoteltu tarkemmin IKL:n kaavaileman asutustoiminnan sisältöä. Erämaiden kansoittaminen sai artikkelin mukaan jäädä vapaan yritteliäisyyden varaan. Lounais-Suomen savitasangot ja Oulun seutu olivat esimerkkejä loistavista asutuskelpoisista maista, mutta “lienevät niin jokapäiväisiä ja tunnettuja, etteivät ne asutusviranomaisia kiinnosta“. Mahdollisuuksia uudisraivaukseen oli turhaan etsitty kaukaa vanhoista kulttuurikeskuksista alueilta, joissa viljelijällä ei ollut mitään menestymisen mahdollisuuksia. Lehti toteaa, että asutustoiminta oli toimitettava “vanhan suomalaisen luonteen mukaan“, eli etsittävä maata työttömille lähempää kulttuurikeskuksia.³⁸² IKL:n näkemys asutuksen merkityksestä kansakunnan hyvinvoinnille oli siis huomattavasti painokkaampi kuin esimerkiksi valtiovallalla. Kumpikin taho näki asutuksen mahdollisuutena vähentää työttömyyttä ja asuttaa väestänkasvun synnyttämää liikaväestöä. IKL kaavaili, että uudisasutuksen tulisi keskittyä vanhojen asutuskeskusten läheisyyteen. Tarkoituksena oli luoda eräänlaisia asutuskeskuksia, jotka luotaisiin yhtenäisiksi tieverkostojen ja muiden yhteyksien avulla. Nämä asutuskeskukset, suursiirtolat, pystyisivät IKL:n mukaan luomaan hyvinvointia myös teollisuudelle ja muille talouden alueille. Keskukset oli tarkoitus rakentaa suo- ja korpialueille. Valtiojohtoisesti suoritettaisiin perusraivaukset ja palstoitukset. Viljelijöiksi hyväksyttäisiin kunnollisia ja maanviljelystä taitavia henkilöitä. Etenkin asutuksen katsottiin olevan hyvä keino hankkia toimeentulo talollisten ja pienviljelijöiden lapsille. Asutustilojen oli pystyttävä tarjoamaan pääasiallinen toimeentulo keskikokoiselle perheelle.³⁸³

Asutustoiminta jaettiin tilakoon perusteella edellämainittuihin varsinaisiin asutustiloihin (koko 10-12 ha, maan pohjoisosissa enemmänkin) ja asuntotiloihin, joiden kooksi kaavailtiin n. 3 hehtaaria. Asuntotilat oli kehitelty etenkin metsätyöväkeä silmälläpitäen.

---

³⁸¹ Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat II, s. 1960-1961 (lainaukset), A. Somersalon puhe eduskunnassa 15.12.1933.

³⁸² Ajan Suunta 9.11.1933.

³⁸³ Borg 1965, s. 214-221, “Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi (III Työttömyystorjunta).

Työläisillä on näin mahdollisuus elättää lehmiä ja pienkarjaa, jotka voidaan ruokkia myös tilojen muodostimilla yhteislaitumilla. Asuntotilojen suuri etu IKL:n mukaan oli siinä, ettei tilapäistyöttömyyden haitat voidaan minimoida osittaisen omavaraisuuden ansiosta. Tila voisi tuottaa huomattavan osan ravintoaineistaan itse. Tätä silmälläpitäen tilat oli perustettava alueille, joissa - hyvän ilmaston, maaperän ja liikenneyhteyksien ohella - olisi mahdollisimman hyvät mahdollisuudet kalastukseen ja kasvitarhanhoitoon.³⁸⁴ IKL:n lopullisena tavoitteena näyttää olleen tässäkin asiassa omavaraisen, talouden heilahteluista riippumattoman väestön synnyttäminen.

Samaan tapaan kuin maatalouskysymyksissä talouden ongelmat pystyttäisiin lopullisesti ratkaisemaan vain sitomalla väestö kiinni maahan. Liikkeen piirissä ei juuri pohdittu maanviljelyyn pohjautuvan mallin ongelmia, kuten ylituotantoriskiä. Sakari Honkala varoitteli ylituotannon mahdollisuudesta syksyllä 1934, kun Vilho Annala esitti ajatuksen, että asutustilojen maa annettaisiin viljelijöille täysin korottomalla lainalla³⁸⁵. Kansanliikkeessä maatalouteen liittyvässä ohjelmallisuudessa ja keskusteluissa ei ylipäätään kiinnitetty juuri mitään huomiota maatalouden tuottavuuteen ja sen parantamiseen. Vähäinen kiinnostus maatalouden tuottavuuteen tai muihin saman tyyppisiin käytännön ongelmiin kuvaa IKL:n tapaa lähestyä talouden linjauksia ylhäältäpäin ideologian pohjalta, ei niinkään alhaaltapäin, reaalityodellisuuden tasolta.

IKL:n maatalouspolitiikka ja asutustoimintamalli ei tähdännyt maatalouden tuotannon kasvattamiseen, vaan se pyrki omavaraisuuden kautta tarjoamaan minimoitoimeentulon mahdollisemman monelle viljelijälle. Tässä ajatusrakennelmassa ylituotanto ei luonnollisesti näyttäytynyt suurena vaarana. Tavallaan se oli silti ristiriidassa IKL:n suunnitelmatalouden vaatimusten kanssa. On kuitenkin muistettava, että kyseisellä aikakaudella ylituotantoa ei pidetty suurena ongelmana yleisessä keskustelussa, tärkeintä oli luoda toimeentulomahdollisuus mahdollisimman monelle³⁸⁶. IKL:n tavoitteena oli se, että kansa pystyisi luonnonantimilla (viljely, metsänhoito, kalastus, puutarhanhoito yms.) hankkimaan itse ainakin välttävän toimeentulonsa. Taka-ajatuksena voidaan nähdä myös

---

³⁸⁴ Borg 1965, s. 214-221, "Isänmaallisen Kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat työväenkysymyksen ratkaisemiseksi (III Työttömyystorjunta).

³⁸⁵ Suomen 1920-40-luvun historian säätiön arkisto: Säätiö 38, IKL:n eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 25.10.1934.

³⁸⁶ Katso esim. Kupiainen/Laitinen 1995, s. 49-51 tai Komiteanmietintö 1933 (11), Asutustoimintakomitean mietintö toukokuun 31 päivältä 1933.

pyrkimys stabiiliin maatalousyhteiskuntaan, jossa maaseutu ja kaupunkielinkeinot erotettaisiin toisistaan. Lisääntyvä väestö ohjattaisiin maatalouden piiriin, jossa se ei kilpailisi teollisuustyöväestön kanssa ja samalla se pidettäisiin erossa "vallankumouksellisten oppien tartunnalta". IKL:n haaveilema Suomi oli omavarainen ja pienviljelijävaltainen maatalousmaa käsitteen vahvassa merkityksessä.

Samalla tavalla kuin pohdin edellisessä luvussa IKL:n suhdetta työväestöön Gemeinschaft-solidarisuuden pohjalta, voidaan IKL:n voimakasta kytköstä talonpoikaistoon ja maahan tarkastella laajemmassa kontekstissa. K. R. Kares totesi eräässä eduskuntapuheessaan Santeri Alkion puhuneen profeettallisesti kolmannesta talousjärjestelmästä. Hän myönsi itse nauraneensa silloin muiden mukana ajatukselle, mutta katsoi sittemmin ankaran elämänpakon osoittaneen etenkin maataloudessa, että kolmas järjestelmä oli olemassa³⁸⁷. Alkiolainen näkemys talonpojasta kolmantena voimana (katso luku 1), yhteiskuntaan vakautta tuovana voimana, on kovin lähellä sitä ideologista verkkoa, joka IKL:n talousohjelmista ja aloitteista muotoutuu. Samalla tavoin näkemys asutustoiminnan siunauksellisuudesta on yhteinen nimittäjä näille kahdelle näennäisesti erilaiselle arvomaailmalle. "Me pidämme talonpoikaisuuden vahvistamisen, niin kansan kuin valtakunnankin vahvistamisen hyvinvoinnin kannalta niin tärkeänä asiana, että Suomen itsepuolustuksen ja kehitysmahdollisuuksien kannalta emme voi nykyhetkellä mitään toimenpidettä asettaa tämän rinnalle. Satatuhatta uutta talonpoikaisviljelijää, koko perheineen raivaamassa uusia viljelystiloja ja perustumassa koteja,...", totesi Santeri Alkio vuonna 1922³⁸⁸. Voidaan hiukan kärjistetysti väittää, että edelläoleva lainaus voisi olla suoraan IKL:n ohjelmasta.

Selvä yhteys alkiolaiseen populismiin on myös talonpoikaisen elämänmuodon ihannointi, jota IKL pyrki omalla toiminnallaan kasvattamaan. Kapitalistisen talouden tunkeutuminen maaseudulle ja sen vastustaminen oli alkiolaisuuden kantavia teesejä, ja kuten edellä ollaan havaittu, IKL liikkui täsmälleen samoilla poluilla. Samalla tapaa voidaan ymmärtää myös IKL:n laimea kiinnostus teollisuutta ja ylipäättään kaupunkikulttuuria kohtaan. Ne olivat tekijöitä, jotka vieroittivat ihmisen maasta, jolla katsottiin olevan lähes myyttinen yhteys kansan todelliseen henkeen ja "siveellisiin arvoihin". "Porvarillinen yhteiskunta" oli ollut

---

³⁸⁷ Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I, s. 1443, K. R. Kareksen puhe eduskunnassa 23.4.1934.

³⁸⁸ Alkio 1922, s. 58.

myös alkiolaisuuden maalitaulu.³⁸⁹ Vaikutteiden imeytyminen IKL:ään on helposti selitettävissä liikkeen johdon talonpoikaistausten jäsenien vaikutukseksi. Olihan etenkin E. A. Tuomivaaralla vahva maalaisliittolainen tausta ja yhteys alkiolaiseen populismin vaikutukseen voidaan löytää tätä kautta.

Nähdäkseni kyseessä on kuitenkin myös sirpale laajemmasta kehityksestä. Samaan tapaan kuin fennomania oli pyrkinyt lähentämään suomenkielistä yläluokkaa vaurastuneeseen talonpoikaistoon, myös IKL:n taloudellisessa toiminnassa voidaan havaita samankaltaisia pyrkimyksiä. Virkamiehistö, johon IKL:n kannatus paljolti pohjasi, oli Risto Alapuron mukaan kokenut suhteellisen säätykierron alaspäin - sivistyneistö oli keskiluokkaistunut.³⁹⁰ Yhteiskunta oli jälleen talouspulan kautta murroksessa, joten IKL:n edustaman keskiluokan voi katsoa eräällä tavoin etsineen vahvistusta asemalleen liittoutumalla talonpoikaisten kanssa. Tästä näkökulmasta on helppo ymmärtää IKL:n talouspolitiikan populistisuus ja yhtymäkohdat alkiolaisuuteen. Samalla liike liukui kauaksi siitä oikeistolaisuudesta, jota Kokoomuspuolue ja ulkoparlametaarinen oikeisto Lapuan liike mukaanluettuna oli kansalaissodan jälkeen ajanut. Voidaan jopa sanoa, että IKL:n talouspolitiikalla oli selviä yhtymäkohtia sodan jälkeiseen keskustapolitiikkaan ja sen pyrkimykseen lisätä nuoren kansakunnan koheesiota talouden avulla. Tärkeintä liikkeelle oli paluu kansallisen integraation aikaan - aikaan, jota ei koskaan ollutkaan.

8. POPULISTISTA PULAPOLITIIKKA, IDEOLOGISTA SUUNNITELMA-TALOUTTA

IKL:n taloudellinen ajattelu oli vahvasti linkittynyt laajempaan ideologiseen kuvaan oikeasta suomalaisesta yhteiskunnasta. Kansanliike katsoi maailman edenneen pisteeseen, jossa kapitalismi ja vapaa markkinatalous kävivät kuolinkamppailua. Uhkakuvana oli siten porvarillisen elämänmuodon katoaminen, sillä kriisin pelättiin johtavan marxilaisen maailmankatsomuksen voittoon. IKL näki kommunistisen talousjärjestelmän suunnitelmallisempänä ja voimakkaampana kuin liberalistisen *laissez faire*-talousmallin. Marxilaisuus oli kuitenkin vieras sille maailmankatsomukselle, jolle IKL ideologiansa perusti ja jonka se katsoi olevan myös kansan siveellinen koodi. IKL katsoi ideologiansa ja talouspolitiikkansa olevan porvarillisen elämänmuodon itsepuolustusta, vallitsevan

---

³⁸⁹ Alapuro 1973, s. 25-26, 39-40.

³⁹⁰ Alapuro 1973, s. 36, 178-179.

järjestelmän osoittautuessa kyvyttömäksi ja tehdessä tietä vahvemmalle marxilaisuudelle.

Isänmaallinen Kansanliike ei nähnyt taloutta arvoista vapaana elämänalueena, vaan kytki siihen vahvasti moraaliset näkökannat. Talouden perustana ei voinut olla pelkkä vapaa kilpailu, sillä vapaaseen kilpiluun perustuva taloudellinen järjestelmä oli osoittanut heikkoutensa. Uudeksi perustaksi nähtiin kansankokonaisuus ja sen etu. Kaiken taloudellisen toiminnan täytyi olla alistettu tälle kokonaisuuden edulle. Kansankokonaisuuteen liike lasi kuuluviksi kaikki ne kansalaiset, jotka suostuivat noudattamaan IKL:n luomia pelisääntöjä. Näitä pelisääntöjä olivat isänmaallisuus, antimarxilaisuus, uskonnollisuus, työteliäisyys, kuuliaisuus ja kunnollisuus. Täyttäessään nämä ehdot jokainen suomalainen - punaisinkin kapinoitsija - oli tervetullut kansan osaksi. Minkäänlaisia poikkeuksia näistä normeista IKL ei kuitenkaan hyväksynyt. Tavoitteena oli homogeenisen maailmankuvan omaava yhteisö, jonka ei tarvinnut suvaita mitään variansseja. Kun kansalainen omaksui kansankokonaisuuden normit, hän pääsi nauttimaan sen tarjoamasta turvallisuudesta. IKL kaavaili valtiiovallasta yhteiskunnallista valvojaa ja koordinaattoria, jonka tehtävänä oli tarjota työmahdollisuus kaikille työhön kykeneville ja toimeentulo myös työhön kykenemättömille. Valtiovallan ensisijainen tehtävä oli estää yhteiskunnallisten eturyhmien keskinäinen kilpailu, ja tästä aiheutuva epätasa-arvo yhteiskunnassa. Parlamentarismiin IKL katsoi ruokkivan yhteiskunnan ryhmien keskinäistä kilpailua, ja tämän takia se piti parempana korporatismia, valtiollista mallia, joka perustui valtiiovallan voimakkaaseen säätelyyn talouden ja muilla elämän alueilla.

Kansanliike siis pyrki stabiilin ja arvoyhtenäisen yhteiskunnan rakentamiseen aikana, jolloin maailmankuva oli sirpaloitumassa. Vallitseva poliittinen ja taloudellinen järjestelmä ei ollut elinkykyinen, koska siitä puuttui suunnitelmallisuus ja vahva keskitetty organisaatio. Kansanliike piti näitä tekijöitä välttämättöminä, jotta suomalainen elämänmuoto voisi säilyä nujertumatta kommunismin tai muiden "vanhoille suomalaisille arvoille" vieraiden aatteiden alle. Esimerkkejä tällaisista "kansallisista taisteluista" löydettiin Euroopasta, etenkin Saksasta ja Italiasta. Näissä maissa harjoitetuista autoritäärisistä järjestelmistä haettiin tukea ja ratkaisumalleja. Ne edustivat IKL:lle sitä suunnitelmataloutta, joka perustettaisiin vanhan kapitalismin raunioille. Tämän vuoksi liike pyrki imemään ulkoapäin erilaisia taloudellisia ratkaisumalleja, joiden uskottiin soveltuvan myös Suomeen rakennettavan suunnitelmatalouden pohjaksi. Näkemykseni mukaan Italiasta ja Saksasta omaksuttiin kuitenkin enemmän malleja, joilla oma maailmankatsomus

voitaisiin säilyttää, kuin syvällisiä ideologioita rakenteita.

Isänmaallien Kansanliikkeen kaavailema kolmas talousjärjestelmä sijoittui kapitalistisen markkinatalouden ja marxilaisen suunnitelmatalouden välimaastoon. Sen avulla katsottiin voitavan eliminoida kummankin järjestelmän huonot puolet. Tällaisia olivat liberalismiin pohjautuvan vapaan kilpailun suunnittelemattomuus ja pelkän henkilökohtaisen voiton tavoittelu. Kommunismi taas tarjosi talouteen suunnitelmallisuutta ja voimakkaan keskusjohtoisuuden, mutta halveksi kansallisia näkökohtia ja yksilön luovuuteen perustuvaa yritteliäisyyttä. Kolmas järjestelmä huomio yksilön voiman mutta ohjasi sen valtiojohtoisesti tuottamaan hyvinvointia koko yhteiskunnalle. IKL:n kannattama kolmas järjestelmä oli näennäisestä dynaamisuudestaan huolimatta äärimmäisen konservatiivinen. IKL pyrki järjestelmänsä avulla radikaaliin muutokseen, mutta todellisuudessa tuo muutos oli paluuta kuviteltuun menneeseen, oikeaksi koettuun maailmankatsomukseen.

Kolmannen järjestelmän peruspiirteitä olivat stabiilisuus, omavaraisuus ja voimakas maan ihannointi. Talous ei ollut liikkeelle järjestelmä, jolla pyrittäisiin tuottamaan mahdollisimman paljon hyvinvointia mahdollisemman monelle. Se oli ennenkaikkea väline, pohja, jolla ainoaksi oikeaksi katsottu maailmankatsomus pystyttäisiin säilyttämään. Maa oli IKL:lle taloudellisen elämän perusta, lähes mystinen kiinneke nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Tästä lähtökohdasta ei siten ole ihmeteltävää, että taloudellisen elämän perustana pidettiin maataloutta. Se oli ratkaisu sekä omavaraisuuden saavuttamiseen että työttömyyden poistamiseen. Kansanliike ei niinkään pitänyt ensisijaisena maatalouden kehittämistä ja tuottavuuden parantamista vaan elinkeinon laajentamista raivaamattomiin korpiin. Työttömille ja seuraavien sukupolvien liikaväestölle oli turvattava mahdollisuus rakentaa pysyvä toimeentulo itselleen ja perheelleen pellonraivauksen kautta. Näin voitaisiin rakentaa uusia kulttuurikeskuksia, suursiirtoloita, jotka koostuisivat käytännössä omavaraisista sukuviljelmistä.

Niukan toimeentulon lisäksi maan nähtiin IKL:ssä tarjoavan myös jotain paljon merkittävämpää. Omistamansa maan kautta kansalainen liittyi osaksi maaseutua ja talonpoikaista elämänmuotoa. Liike liitti ideologiassaan talonpoikaiseen elämänmuotoon kaikki ne moraaliset, kulttuuriset ja kansalliset piirteet, joille se näki rakentuvan todellisen suomalaiskansallisen yhteisön. Tämä kuva maaseudusta oli selvä jatkumo fennomaniassa ja talonpoikaispuolueissa esitettyyn glorifioituun kuvaan suomalaisesta talonpojasta.

Maatalouteen perustuvan yhteiskuntarakenteen katsottiin pystyvän staattisuudellaan ja arvokonservatismillaan estämään marxilaisuuden ja muiden tuhoisien aatteiden leviämisen suomalaisen yhteiskuntaan. Vahva maatalous oli myös välttämätön turva ulkoista uhkaa vastaan. Vain omavaraisuus takaisi maan itsenäisyyden ja mahdollistaisi kansan eloonjäämisen kriisiaikoina. IKL halusi, että tämä omavaraisuus vietäisiin mahdollisimman pitkälle.

Kansanliikkeen mielessä välkkyvä kuva oikeasta suomalaisesta yhteiskunnasta oli siis agraarinen yhteisö, joka viljeli maataan vuosisataiseen tapaan esi-isien (kuvitellun) arvomaailman elähdyttämänä. Tällainen näkökulma ei ollut mitenkään poikkeuksellinen omana aikakautenaan. Poikkeuksellinen on sen sijaan IKL:n pyrkimys eristää maatalous muusta taloudellisesta toiminnasta. Maatalous ei voinut liikkeen käsityksen mukaan toimia kapitalistisen talouden lakien puitteissa, vaan se piti erottaa esimerkiksi luottomarkkinoilla ja työmarkkinasuhteissa omaksi erilliseksi alueekseen. Ainoastaan tällöin maatalous voisi toimia oman erityisluonteensa mukaisesti. Myöskään eräät juridiset säännöt eivät IKL:n mukaan saaneet koskettaa maataloutta. Maatilojen ulosottotoimenpiteet ja pakkohuutokaupat tarvitsivat oman lainsäädännön, joka ei ollut samanlainen kuin muilla talouden aloilla. IKL:n luoma maatalousyhteisö olisi ollut kunnollisista - liikkeen normit omaksuneista - ja voimakkaasti maahan kytketyistä talonpojista muodostettu perinnöllinen instituutio, joka olisi toiminut omien sääntöjensä pohjalta.

Omien sanojensa mukaan Isänmaallinen Kansanliike ei kuitenkaan ollut eturyhmä - ei edes maatalouden. Se katsoi toimivansa kokonaisuuden etuja silmälläpitäen. Ideologiansa mukaisesti liike pyrki kiinnittämään huomiota myös työväen ja henkisen työn tekijöiden hyvinvointiin. Maatalouden vahva painottaminen kuitenkin vei liikkeen huomiota muilta talouden sektoreilta. IKL ei pyrkinyt tukemaan teollisuuden, kaupan tai julkisen sektorin kehitystä, vaan keskittyi aloitteissaan kritisoimaan vallitsevia palkkaoloja tai työllisyystilannetta. Sen sijaan sillä ei ollut tarjota keinoja, joilla alojen kilpailukykyä tai työllistävää vaikutusta voitaisiin parantaa. IKL:n kritisoinnissa vallitsevia oloja kohtaan oli paljon perää, mutta populismia niistä tekee kykenemättömyys tarjota vaatimusten katteeksi uudistamishdotuksia. Syynä tähän oli IKL:n ideologia. Isänmaallinen Kansanliike ei nähnyt teollisuudella tai muilla talouden sektoreilla olevan suurta merkitystä tulevaisuudessa. Talouden pohja oli maataloudessa ja muut talouden sektorit olivat siten vain apukeinoja. Maan tuotantoa luvattiin suojella ja metsäteollisuuteen luoda paikallaan

pysyviä työläisiä asutustoiminnan kautta. Käytännössä nämä olivatkin IKL maataloutta koskemattomat talouspoliittiset teesit sen puoluetaipaleen kahden ensimmäisen vuoden ajalta.

Millainen oli IKL:n taloudellisen ajattelun ja toimenpiteiden luonne sen kahden ensimmäisen vuoden aikana? Keskeinen piirre oli vallitsevien olojen kritisointi, joka oli suoranaisesti IKL:n talouspolitiikan perusta. Liike näki talouden ongelmat suunnittelemattomuudesta ja resurssien väärästä kohdentamisesta johtuviksi. Se vaati voimakkaasti taloudellista kokonaisuusratkaisua. Tämä tarkoitti sitä, että vallitsevan hajaannuksen tilalle pystytettävän suuren suunnitelman kautta kaikki talouden ongelmat voitaisiin ratkaista - pysyvästi. Suunnitelmatalouden sijasta IKL pystyi kuitenkin tarjoamaan vain hajanaisia, probleemattomia ja teoriapainotteisia osaratkaisuja.

Isänmaallisen Kansanliikkeen taloudellinen ajattelu koki kahden vuoden aikana muutoksia, jotka tukevat käsitystä fasististen piirteiden vahvistumisesta liikkeen ideologiassa. Miksi IKL ryhtyi hakemaan taloudellisia ratkaisumalleja ulkomailta? Ensinnäkin Lapuan liikkeestä omaksuttu ideologinen aines osoittautui liian kevyeksi pohjaksi, kun siirryttiin ratkaisemaan talouden ongelmia päivänpolitiikkaan. Lisäksi liikkeessä eli usko kansan syveissä riveissä uinuvista kannattajamassoista, joiden toiveet piti lunastaa tarjoamalla muutakin kuin olojen kritisointia. Kansanliikkeen johdon resurssit osoittautuivat myös riittämättömiksi luomaan itsenäisiä ja syvällisiä ratkaisumalleja talouden ongelmiin. Pitkälti näiden syiden ajamina IKL ryhtyi hakemaan esikuvia ulkomaisista autoritäärisistä liikkeistä. Liian nopea pyrkimys liian suuriin ratkaisuihin, ulkomailta haettu sirpaleinen ohjelma-aines ja liikkeen johdon kykenemättömyys ymmärtää talouden ongelmia syvällisesti tekivät IKL:n talouspolitiikasta yleisluontoista ja todellisuudesta vieraantunutta. Karrikoidusti voidaan sanoa, että Kansanliike ei nojannut taloudellisissa ajattelussaan laskelmiin, vaan uskoi luovan ihmisneron ja organisoidun yhteistyön ratkaisevan talouden ongelmat.

Ideologinen toiminta kansankokonaisuuden edun pohjalta sai raadollisemman muodon pitkälle viedyn populismin muodossa. Isänmaallinen Kansanliike yritys heiluttaa kaikkien yhteiskuntaryhmien lippuja samanaikaisesti vei sen usein ongelmien eteen. Todellisuuden luomalla näyttämöllä näiden ryhmien edut nimittäin olivat usein ristiriidassa keskenään. Selvimmin tämä ongelma näkyi eduskunnassa, jossa osa liikkeen edustajista katsoi

kansakunnan kokonaisedun vaativan toisenlaisia toimenpiteitä kuin muu IKL:n eduskuntaryhmä. IKL:n pyrkimys tarjota kaikille kaikkea vahvasti vastustajien syytöksiä liikkeen talouspolitiikan linjattomuudesta ja taktikointihenkisyydestä.

Millaisena Isänmaallisen Kansanliikkeen taloudellinen ajattelu ja toiminta näyttäytyi omaan aikalaiskontekstiinsa asetettuna ja muiden puolueiden näkökulmasta? Pula-aika ja sen mukanaan tuomat ongelmat etenkin maanviljelijäväestölle mahdollistivat puolueiden pelaamisen ns. pulakortilla vielä vuosina 1933-1934. Sitä harjoittivat useat puolueet (mm. Maalaisliitto), mutta erikoisen vahvasti lamaa katsottiin käyttävän hyväkseen IKL:n. Liike kieltämättä keskittyi ohjelmassaan ja aloitteissaan juuri pulan mukanaan tuomiin epäkohtiin. Tällaisia olivat maanviljelijöiden vaikeutunut asema, jota haluttiin helpottaa velkojenvakauttamista ja pakkohuutokauppojen keskeyttämistä ajaneilla aloitteilla. Nämä aloitteet eivät kuitenkaan juuri poikenneet asiasisällöltään esimerkiksi Maalaisliiton vastaavista. Radikaalimpia ja vielä enemmän pula-aikaan kytköksissä olivat aloitteet minimipalkoista varsinaisilla ja varatyömailla. Lamakausi oli laskenut työväestön palkkatasoa tuntuvasti ja tätä vielä korosti valtion heikosti suunniteltu varatyöjärjestelmä, joka omalta osaltaan veti palkkoja alaspäin. Tämä mahdollisti liikkeen populistisen kritiikin, joka kohdistui valtiovallan pulapolitiikkaa kohtaan ja samalla myös yksityisen sektorin työnantajia vastaan. Liike ei ollut muiden puolueiden tapaan konsensuksessa suomalaisen uusklassisen talouspolitiikan linjan kanssa. Se kritisoi vahvasti liberalismiin pohjautuvaa vapaata markkinataloutta, joka liikkeen mielestä oli osoittanut elinkyvyyttömyytensä lama-ajan myötä.

Vallitsevan talouspolitiikan väärä linja oli IKL:n mukaan synnyttänyt useimmat lama-ajan ongelmista. Talouspolitiikka kärsi suunnittelemattomuudesta ja parlamentarismien mahdollistamasta etupiiripolitiikasta. IKL:n talouspolitiikan yksi kulmakivi oli juuri syytös talousjärjestelmän toimimattomuudesta ja sen avulla liike pystyi legitimoimaan omat vaatimuksensa siirtymisestä kolmanteen talousjärjestelmään. Siten liikkeelle oli elintärkeää, ettei vallitseva talousjärjestelmä pystyisi korjaamaan aiheuttamaansa talouspulaa. IKL tarvitsi pula-aikaa. Se ei tarvinnut sitä kuitenkaan siksi, että sen talouspolitiikka olisi ollut muita puolueita vahvemmin “pulaorientoitunutta“. IKL:n aloitteet olisivat voineet olla myös jonkin muun puolueen tekemiä (esim. Maalaisliiton, SDP:n, pienviljelijäliikkeiden). Pula-aika oli liikkeelle elintärkeä koska sen talouspolitiikka perustui vallitsevan talousjärjestelmän kritiikille. Talouselämän selviäminen kriisistä ja osoittautuminen

elinvoimaiseksi oli tekijä, joka vei IKL:n taloudelliselta linjalta pohjan ja menestymisen mahdollisuuden.

Liike pyrki ennenkaikkea saavuttamaan kaikkien kansalaispiirien kannatuksen. Tämä oli mahdollista vain järjestelmän kriisin kautta, jolloin tyytymättömyys ja protestimieliala olisivat kanavoituneet IKL:n tapaiseen uuden järjestelmän tarjoajaan. Tämä käsitettiin varmasti myös kansanliikkeen sisällä. Juuri tämä tekijä selittää sen, että liike vielä syksyllä 1934 - jolloin taloudellinen tilanne oli kaikkien mittareiden mukaan menossa parempaan suuntaan - väitti pula-ajan jatkuvan ja muuttuvan vielä pahemmaksi. Kansanliike tarvitsi omalle onnistumiselleen vallitsevan taloudellisen järjestelmän epäonnistumista. Pula-aika antoi näin IKL:lle mahdollisuuden, mutta kriisin väistyessä tämä mahdollisuus oli mennyt.

Muut puolueet kokivat IKL:n demagogisen esiintymisen “uuden järjestelmän” airuena uhkaavaksi. Ne löysivät helposti vertailukohtan Saksasta, jossa vanha järjestelmä oli haudattu ja sen mukana muut puolueet. Ne olivat sitoutuneet vallitsevaan taloudelliseen järjestelmään ja kokivat sen peruseriaatteeltaan toimivaksi. Laillisuusrintamassa ymmärrettiin IKL:n ja sen talouspolitiikan olevan sidoksissa pula-aikaan ja vallitsevaan tyytymättömyyteen. Siten talouden koheneminen vallitsevan järjestelmän kautta oli muille puoleille elintärkeää, jotta tilanne ei pääsisi luisumaan Saksan kaltaiseksi. Ne olivat siis eräänlaisessa pelitilanteessa IKL:ää vastaan. Ne pyrkivät vakuuttamaan talouspulan takia tyytymättömät kannattajansa siitä, että IKL:n talouspolitiikka oli pohjimmiltaan taktiikkaa ja demagogiaa, jonka käytinvoima oli lamakausi ja ainoa tavoite valtaannousu. Kritiikki kansanliikettä kohtaan perustui pitkälti siihen, että liike ei noudattanut parlamentarismien sääntöjä, eikä tehnyt pitkäjännitteistä työtä jonkin väestönosan aseman kohentamiseksi, vaan yritti agitatorisilla lupauksilla harhauttaa koko kansan puolelleen. Laillisuusrintama valitsi vallitsevan poliittisen ja taloudellisen järjestelmän tukemisen ja myötävaikutti sen voittoon. Pulapelin voittokortit olivat nimenomaan vallitsevan taloudellisen järjestelmän elinvoimassa.

Viimeisenä voittaneelle puolelle siirtyi Kokoomuspuolue, joka oli ollut kiinteästi sidoksissa Lapuan liikkeeseen ja myös IKL:ään. Kansanliikkeen uusi politiikka, joka ei Lapuan liikkeen hajanaisuuden tapaan mahdollistanut Kokoomuspuolueen vaikuttamista taustalta, erotti liittolaiset. IKL:stä toivottiin mitä luultavammin Kokoomuspuolueen piirissä laillisuuden rajoissa pysyvää “fleet in being” voimatekijää, joka toimisi puolueen

valttikorttina demokraattisen järjestelmän sisällä. Kokoomus oli saanut Lapuan liikkeestä niin paljon nostetta politiikkaansa, että se varmasti toivoi IKL:n olevan samankaltainen “valkoisen Suomen nyrkki“, jota voitaisiin tarpeen tullen heristellä. Kesän 1933 vaalitappio osoitti kuitenkin kansan syvien rivien epäluottamuksen oikeistolle. Tämä johtui varmasti pitkälti Lapuan liikkeen laittomista toimenpiteistä, jotka samaistettiin IKL:ään ja Kokoomukseen. Vaalien jälkeen IKL eristäytyi Kokoomuspuolueen linjoilta ja yritti imeä siltä mahdollisimman paljon kannatusta.

Kansanliike ryhtyi ajamaan omia poliittisia päämääriään, tuomitsi parlamentaarisen järjestelmän ja puolueet, siinä ohessa myös Kokoomuspuolueen. Pahinta oli kuitenkin liikkeen talouspolitiikka, joka oli hyökkäys Kokoomukselle “pyhää“ vapaata markkinataloutta kohtaan. IKL:n halu muuttaa taloudellinen järjestelmä mieleisekseen ja oikeistoon - etenkin työnantajiin - kohdistettu arvostelu työväenluokan oikeuksien polkemisesta antoivat Kokoomukselle syyn pesäeroon liittolaisestaan. Linjanveto oli täysin ymmärrettävä, sillä IKL:n politiikka - etenkin talouspolitiikka - ei ollut sopusoinnussa sen kaltaisen oikeistolaisuuden kanssa, jonka varaan Kokoomuspuolue katsoi maailmankuvansa rakentuvan.

Työni alussa siteeraamassani Lauri Hyvämäen ohjeessa kehoitettiin huomioimaan historian voitettujen omat näkökulmat. Isänmaallisen Kansanliikkeen johdossa toimineet henkilöt pyrkivät epäilemättä vilpittömästi työskentelemään isänmaan ja kansan hyväksi. Vakavan talouspulan rasittamassa maassa nähtiin tilaus uudelle taloudelliselle järjestelmälle, jonka luomalla pohjalla kukoistaisi se nationalistinen, uskonnollisesti ja kulttuurillisesti homogeeninen yhteisö, jonka liike käsitti olevan todellinen Suomen kansa. IKL:n ideologia ja toiminta olivat kuitenkin liian vaihtoehdottomia ja todellisuudelle vieraita, jotta liike olisi voinut menestyä siinä yhteiskunnassa, jonka se vannoi muuttavansa.

LÄHTEET

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA)

Suomen 1920-40- luvun historian säätiön arkisto

I Henkilöarkistot:

Vilho Annala

R.G.Kallia

Bruno Salmiala

II Säätiön arkisto

Kansiot 1-27, Lehtileike - ja painotuotekokoelma

Kansiot 27-51, Asiakirjakokoelma

Yksityiskokoelmat

J.K.Paasikiven arkisto

Yrjö Ruudun kokoelma

Eino Suolahden arkisto

Sanoma- ja aikauslehdet

Aamulehti 15.1.1930.

Ajan Sana 1930-1932

Ajan Suunta 1932-1934

Ajan Suunta 8.10.1938.

Ilkka 1933-1934

Helsingin Sanomat 16.11.1931.

Sana ja Miekka 1924

Suomen Sosialidemokraatti 1933-1934

Uusi Suomi 23-24.11.1930.

Alkuperäislähteenä käytetty painettu materiaali

Isänmaallisen Kansanliikkeen eduskuntaryhmän aloitteet valtiopäivillä syksyllä v.1933,
Helsinki 1933.

Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelmaperusteet, Helsinki 1933.

Valkoinen aate-Sinimusta aate, Helsinki 1934.

Virallisjulkaisut

Asutustoimintakomitean mietintö toukokuun 31 päivältä 1933, Komiteanmietinnöt 1933 (nro.11).

Valtiopäivät 1933. Pöytäkirjat I-II

Valtiopäivät 1934. Pöytäkirjat I-II

Valtiopäivät 1933. Liitteet I-XIV

Valtiopäivät 1934. Liitteet I-XIV

Kirjallisuus

Ahvenainen 1982. Ahvenainen Jorma. Taloudellinen kasvu ja elintaso. Artikkeliteoksessa Suomen taloushistoria 2. Toimittaneet Ahvenainen Jorma ym. Helsinki 1982.

Ahvenainen/Vartiainen 1982. Ahvenainen Jorma/Vartiainen Henri J. Itsenäisen Suomen talouspolitiikka. Artikkeliteoksessa Suomen taloushistoria 2. Toimittaneet Ahvenainen Jorma ym. Helsinki 1982.

Alapuro 1973. Alapuro Risto. Akateeminen Karjalaseura, Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla. Helsinki 1973.

Alapuro 1980. Alapuro Risto. Mass Support for Fascism in Finland. Artikkeliteoksessa Who were fascists?, Social roots of European Fascism. Ed. by Jan Peter Myklebust et al. Bergen 1980.

Alkio 1922. Alkio Santeri. Talonpoika ja Suomen vapaus. Vaasa 1922.

Annala 1928. Annala Vilho. Suomen varhaiskapitalistinen teollisuus Ruotsin vallan aikana. Riihimäki 1928.

Auer 1925. Auer Väinö. Taloudellisten mahdollisuuksiemme käyttö ja asutuksen tarpeet. Artikkeliteoksessa Yhteiskuntataloudellisessa Aikakauskirjassa 1/1925.

Boas 1972. Boas George. Mitä aatehistoria on. Porvoo 1972.

Borg 1965. Borg Olavi. Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880-1964. Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisusarja, politiikan tutkimuksia 7. Porvoo 1965.

Borg 1995. Borg Olavi. Ohjelmatutkimuksen ja ohjelmakirjoituksen perinteestä ja muutoksesta. Artikkeliteoksessa Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat. Toimittaneet Eeva Aarnio ja Jukka Kanerva. Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos, julkaisuja 69.

Jyväskylä 1995.

Castrén 1928. Castrén Kaarlo. Taloudellinen puolustusvalmiutemme ja sen järjestely. Artikkelit Yhteiskuntataloudellisessa Aikakauskirjassa 2/1928.

Djupsund/Karvonen 1984. Djupsund Göran/ Karvonen Lauri. Fascismen i Finland, Högerextremismens förankring hos väljarkåren 1929-1939. Meddelanden från stiftelsens för Åbo Akademi förskningsinstitut nr.94. Åbo 1984.

Ellilä 1957. Ellilä K. J. Maatalouspolitiikkamme, maatalouspolitiikan ja maatalouden edistämistyön vaiheita 1900-luvulla. Agronomien yhdistyksen julkaisuja N:o 57. Helsinki 1957.

Ekberg 1991. Ekberg Henrik. Führerns trogna följeslagare,-den finländska nazismen 1932-1944. Ekenäs 1991.

Gummerrus 1930. Gummerus Edvard R. Italia Mussolinin johtamana. Porvoo 1930.

Haarla 1929. Haarla Rafael. Taistelu työehtosopimuksista. Helsinki 1929.

Haataja 1933. Haataja Kyösti. Nykyisen valtiollisen aseman selvittelyä. Viipuri 1933.

Hamberg 1990. Hamberg Marina. Agrar protest, Lapporörelsens, IKLs och krisrörelsens politiska. Meddelanden från ekonomisk- statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi ser. A:309. Åbo 1990.

Hietaniemi 1981. Hietaniemi Tuija. "Ylistaron kansanliike haluaa myös sanoa vaatimattoman sanansa...". Artikkelit teoksessa Kansanliikkeiden Pohjanmaa. Toimittanut Kalervo Ilmanen. Helsinki 1981.

Hjerppe 1988. Hjerppe Riitta. Suomen talous 1860-1985, kasvu ja rakennemuutos. Suomen Pankin julkaisuja, kasvututkimuksia XIII. Helsinki 1988.

Hyvämäki 1971. Hyvämäki Lauri. Sinistä ja mustaa, tutkielmia Suomen oikeistoradikalismista. Helsinki 1971.

Hyvämäki 1978. Hyvämäki Lauri, Lapuan liike, fasismi, historiantutkimus. Artikkelit julkaisussa Kanava 9/1978.

Hyvärinen 1994. Hyvärinen Matti. Viimeiset taistot. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisu 6/1994. Tampere 1994.

Johanson 1924. Johanson V. F. Maanpuolustus ja viljapolitiikka. Artikkelit julkaisussa Sana ja Miekka 1924, nro. 18.

Johanson 1930. Johanson V. F. Miten Suomea hallitaan. Helsinki 1930.

Jutila 1936. Jutila K. T. Suomen maatalous ja maatalouspolitiikka 20. vuosisadalla. Helsinki 1936.

Jutila/Konttinen 1936. Jutila K. T. /Konttinen J. H. Maatalouspula Suomessa vv. 1928-35, sekä toimenpiteitä ja tuloksia sen torjumiseksi. Porvoo 1936.

- Kahra 1933.** Kahra Eljas. Työttömyyskauden 1933-34 työttömyyden torjumista tarkoittava ohjelma. Helsinki 1933.
- Kalela 1976.** Kalela Jorma. Right-Wing Radicalism in Finland During the Interwar Period, Perspectives from and an Appraisal of Recent Literature. Artikkelijulkaisussa *Skandinavian Journal History* 1/1976.
- Kalela 1987.** Kalela Jorma. Pulapolitiikkaa, valtion talous- ja sosiaalipolitiikka Suomessa lamavuosina 1929-1933. Työväen taloudellinen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 13. Helsinki 1987.
- Kalela 1989.** Kalela Jorma. Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa. Helsinki 1989.
- Kalliala 1936.** Kalliala K. J. Kokoomuspuolue ja IKL. Helsinki 1936.
- Kananen 1986.** Kananen Ilkka. MTK ja Suomen maatalouspolitiikka, elintarvikepulasta omavaraisuuteen 1917-1949. Rauma 1986.
- Karvonen 1985.** Karvonen Lauri, Lapporörelsen och IKL, Finländska varianter på mellankrigstidens fascistiska strömningar. Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, ser. A: 216. Åbo 1985.
- Karvonen 1988.** Karvonen Lauri. From White to Blue-and-Black, Finnish fascism in the Inter-War Era. *Commentationes Scientiarum Socialium* 36. Societas Scientiarum Fennica. Helsinki 1988.
- Kangas 1998.** Kangas Lasse. Vihtori Vesterinen, Paasikiven ministeri. Jyväskylä 1998.
- Koivuniemi 1998.** Koivuniemi Jussi. Isänmaan asialla vai petturin tiellä? Lakonmurtajat Suomessa 1920-luvun lopun lakoissa. Artikkelijulkaisussa *Kansa ja kumous, modernin Euroopan murroksia 1880-1930*. Toimittanut Jarmo Oikarinen. *Historiallinen arkisto* 111. Helsinki 1998.
- Kokko 1930.** Kokko Arvo. Lapuan laki I, talonpoikaisliike Suomessa v.1930. Huopalahti 1930.
- Konttinen 1934.** Konttinen J. H. Maatalouspula ja toimenpiteet sen torjumiseksi. Maatalousministeriön julkaisuja N:o 15. Helsinki 1934.
- Kosola 1935.** Kosola Vihtori. Viimeistä piirtoa myöten, muistelmia elämäni varrelta. Lapua 1935.
- Korjus 1976.** Korjus Jaakko. Vihtori Kosola, legenda jo eläessään. Porvoo 1976.
- Korpisaari 1922.** Korpisaari Paavo. Takaisin kultakantaan. Artikkelijulkaisussa *Yhteiskuntataloudellisessa Aikakauskirjassa* 2/1922.
- Korpisaari 1926.** Korpisaari Paavo. Liikepulat ja pankkipolitiikka. Artikkelijulkaisussa *Yhteiskuntataloudellisessa Aikakauskirjassa* 2/1926.

- Kuivanen 1993.** Kuivanen Anne. Uusi valtiojärjestys. Korporatismi ja sen juuret Isänmaallisessa Kansanliikkeessä. Helsingin yliopisto 1993. Julkaisematon poliittisen historian pro gradu-tutkielma.
- Kupiainen/Laitinen 1995.** Kupiainen Heikki/Laitinen Erkki. Suomalaisen asutustoiminnan juuret. Artikkeliteoksessa Rintamalta Raivioille, sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Toimittanut Erkki Laitinen. Jyväskylä 1995.
- Kuusterä 1979.** Kuusterä Paula. Maatalouden 1930-luvun lamanaikaisesta protestitoiminnasta Suomessa. Tutkielma pulaliikehännän taloudellis-sosiaalisesta taustasta ja alueellisesta laajuudesta. Helsingin yliopisto 1979. Julkaisematon poliittisen historian liseniaattityö.
- Lackman 1985.** Lackman Matti. Taistelu talonpojasta, Suomen kommunistisen puolueen suhde talonpoikaiskysymykseen ja talonpoikaisliikkeisiin 1918-1939. Oulu 1985.
- Lamberg 1997.** Lamberg Juha-Antti. Vaalirahoituksen taloushistoria, puoluetuki painostusjärjestön toiminnassa 1922-1939. Artikkeliteoksessa Uusi institutionaalinen taloushistoria. Toimittaneet Juha-Antti Lamberg ja Jari Ojala. Jyväskylä 1997.
- Laurila 1967.** Laurila Juhani. Suomen Kansan Järjestö, kartoittava tutkimus Suomen Kansan Järjestön aatteista ja suhteesta muihin kansallissosialistisiin suuntauksiin Suomessa lähinnä vuosina 1932-1934. Turun yliopiston valtio-opin laitos, sarja C, tutkimuksia nro. 5. Turku 1967.
- Lavonius 1928.** Lavonius W. A. Hyvät ja huonot ajat. Artikkeliteoksessa Yhteiskuntataloudellisessa Aikakauskirjassa 4/1928.
- Leinonen 1960.** Leinonen Artturi. Vuosikymmenten valinkauhassa. Vaasa 1960.
- Linna 1962.** Linna Väinö. Täällä pohjantähden alla, kolmas osa. Porvoo 1962.
- Mansner 1981.** Mansner Markku. Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa, Suomen Työntekijäliiton Keskusliitto 1907-1940. Helsinki 1981.
- Mylly 1989.** Mylly Juhani. Maalaisliitto-Keskustapuolueen historia 2, Maalaisliitto 1918-1939. Hämeenlinna 1989.
- Nevanlinna 1926.** Nevanlinna Ernest. Taloudellisia välttämättömyyksiä. Yhteiskuntataloudellisia kirjoituksia 22. Helsinki 1926.
- Nevanlinna 1929.** Nevanlinna Ernest. Julkisen talouden kysymyksiä. Artikkeliteoksessa Kansantaloudellisessa Aikakauskirjassa 4/1929.
- Nygård 1982.** Nygård Toivo. Suomalainen äärioikeisto maailmansotien välillä. Studia Historica Jyväskyläensia 25. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä 1982.
- Paavolainen 1984.** Paavolainen Jaakko. Väinö Tanner, sillanrakentaja 3, elämäkerta vuosilta 1924-1936. Helsinki 1984.

- Palonen 1991.** Palonen Kari. Näköispatsaista käsitetaiteeseen puolueohjelmissa. Artikkeliteoksessa Suomalaisten puolueohjelmien retoriikasta. Toimittanut Jukka Kanerva. Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos, julkaisuja 63. Jyväskylä 1991.
- Parsons 1952.** Parsons Talcott. The Structure of Social Action. London 1952.
- Pekkarinen 1984.** Pekkarinen Jukka. Kansantaloudellinen Yhdistys ja taloudellinen keskustelu Suomessa. Artikkeliteoksessa Sata vuotta suomalaista kansantaloustiedettä, Kansantaloudellinen yhdistys 1884-1984. Toimittaneet Heikki Koskenkylä ym. Vammala 1984.
- Pekkarinen/Vartiainen 1993.** Pekkarinen Jukka/Vartiainen Juhana. Suomen talouspolitiikan pitkä linja. Juva 1993.
- Pekonen 1995.** Pekonen Kyösti. Puolueohjelman idea. Artikkeliteoksessa Puolueohjelmatutkimuksen nyky suunnat. Toimittaneet Eeva Aarnio ja Jukka Kanerva. Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos, julkaisuja 69. Jyväskylä 1995.
- Perälä 1998.** Perälä Reijo. Lapuan liike ja sanan mahti. Jyväskylä 1998.
- Polvinen 1992.** Polvinen Tuomo. J. K. Paasikivi, valtiomiehen elämäntyö 2, 1918-1939. Juva 1992.
- Rintala 1962.** Rintala Marvin. The Problem of Generations in Finnish Politics: The Extreme Right Wing. Medford 1962.
- Rossi 1951.** Rossi Reino. Suomen Pankin korkopolitiikka vuosina 1914-1938. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja B:12. Helsinki 1951.
- Ruuth 1920.** Ruuth Yrjö. Uusi Suunta. Jyväskylä 1920.
- Ryti 1925.** Ryti Risto. Takaisin kultakantaan. Artikkeliteoksessa Yhteiskuntataloudellisessa Aikakauskirjassa 3/1925.
- Ryti 1930.** Ryti Risto. Maan taloudellinen tila ja ulkomaiset lainat. Artikkeliteoksessa Taloudenhoito lainavaroilla. Osuuskassojen keskusliiton julkaisuja, sarja I. Helsinki 1930.
- Sana ja Miekka 1924.** Maanviljelys ja maanpuolustus. Toimituksen artikkeli julkaisussa Sana ja Miekka 1924, nro.1.
- Siltala 1982.** Siltala Juha. Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Artikkeliteoksessa Historiallisessa Aikakauskirjassa 2/1982.
- Siltala 1983.** Siltala Juha. Sinimusta aalto. Artikkeliteoksessa Kanava 3/1983.
- Siltala 1984.** Siltala Juha. Lapuan liikkeen joukkokannatus. Artikkeliteoksessa Historiallisessa Aikakauskirjassa 1/1984.
- Siltala 1985.** Siltala Juha. Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Keuruu 1985.
- Sivén 1924(a).** Sivén Paavo. Kansantaloudellinen Yleisesikunta I ja II. Artikkelit julkaisussa Sana ja Miekka 1924, nrot 1 ja 2.

- Sivén 1924(b)**, Sivén Paavo. Elintarviketuotannon ja kulutuksen turvaaminen sodan varalta ja sen kestäessä. Artikkelijulkaisussa Sana ja Miekka 1924, nro 9.
- Sjöberg 1958**. Sjöberg Wilhelm. Työrauhan puolesta, 50 vuotta työnantajien yhteistyötä. Helsinki 1958.
- Soikkanen 1975**. Soikkanen Hannu. Kohti kansanvaltaa 1, 1899-1937, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta. Vaasa 1975.
- Soikkanen 1984**. Soikkanen Timo. Kansallinen eheytyminen - Myytti vai todellisuus, ulko- ja sisäpolitiikan linjat ja vuorovaikutus Suomessa vuosina 1933-1939. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 37. Juva 1984.
- Spengler 1961**. Spengler Oswald. Länsimaiden perikato, maailmanhistorian morfologian ääriäiviöitä. Rauma 1961.
- Suomen Sosialidemokraattisen puolueen talouspoliittinen ohjelma**. Helsinki 1933.
- Suomen työväenliikkeen historia 1977**. Suomen työväenliikkeen historia. Toimittaneet Lauri Haataja ym., 2. painos. Joensuu 1977.
- Susitaival 1981**. Susitaival Paavo. Aktivistit ei hellitä, tapahtumia, muistelmia ja mielipiteitä 1917-1939. Hämeenlinna 1981.
- Suviranta 1929**. Suviranta Bruno. Taloudellinen asema, tutkimus nykyisestä lamakaudesta ja sen syistä. Taloudellisen neuvottelukunnan julkaisuja 2. Helsinki 1929.
- Talikka 1969**. Talikka Annikki. Frustraatiotilanteet ja demokratia, sosiologinen tutkimus frustraatiotilanteista sisäpoliittisten konfliktien strategioiden ennustajana. Tampere 1969.
- Tanner 1984**. Tanner Teemu, Kokoomuspuolueen suhtautuminen Isänmaalliseen Kansanliikkeeseen 1932-1935. Helsingin yliopisto 1984. Julkaisematon poliittisen historian pro gradu-työ.
- Tudeer 1927**. Tudeer A. E. Katsaus Suomen talouselämän viimeaikaiseen kehitykseen. Artikkelijulkaisussa Yhteiskuntataloudellisesta Aikakauskirjassa 2/1927.
- Uola 1969**. Uola Mikko. Isänmaallisen Kansanliikkeen synty 1932-33. Turun yliopiston Suomen historian laitoksen monistesarja B, tutkimuksia III. Turku 1969.
- Uola 1982**. Uola Mikko. Sinimusta veljeskunta, Isänmaallinen Kansanliike 1932-1944. Keuruu 1982.
- Upton 1970**. Upton Anthony F. Kommunismi Suomessa. Rauma 1970.
- Valkonen 1987**. Valkonen Marjaana. Yhdessä elämä turvalliseksi, SAK II, Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1930-1947. Helsinki 1987.
- Vartiainen 1974**. Vartiainen Henri J. Suomen taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka sotien välisenä aikana. Artikkelijulkaisussa Kansantaloudellisessa Aikakauskirjassa 3/1974.
- Vesikansa 1992**. Vesikansa Jyrki. Kehityksensä elintaso-Suomeen, itsenäisen Suomen

talouden vaiheita ja niiden taustaa. Keuruu 1992.

Willandt 1932. Willandt O. W. Suomen pienviljelijän taloudesta. Taloudellisen neuvottelukunnan julkaisuja 19. Helsinki 1932.

Willandt 1934. Willandt O. W. Suomen maatalouden velkaantuminen lähinnä vuoden 1932 lopussa. Pellervo-seuran markkinatutkimuslaitoksen julkaisuja. Helsinki 1934.

Vuorimaa 1931. Vuorimaa Artturi. Kolme kuukautta Kosolassa, Lapuan liikkeen pesässä nähtyä, kuultua ja kuviteltua. Mänttä 1931.

Zetterberg 1982. Zetterberg Seppo. Yrjö ja Hilma Jahnsson. Helsinki 1982.

LIITTEET

Liite 1.

Lapuan liikkeen ns. Tampereen ohjelman taloutta koskevat kohdat.

3. Työntekijäin vapaus ja koskemattomuus työpaikalla on täysin turvattava.

9. Valtakunnan talouselämä, sen maatalous, teollisuus ja muu yritteliäisyys on saatava turvatuksi, jota varten se on kehitettävä mahdollisimman omavaraiseksi saattamalla kotimaiset tuotteet suojattuun ja suosittuun asemaan. Eritoten on ulkomaalaisten ylellisyystavarain käyttöä vastustettava.

10. Sellainen valtion liiketoiminta, joka vie valtiososialismiin, lisää verorasitusta sekä häiritsee yksityistä liiketoimintaa, on lopetettava.

11. Maatalouden edistämiseksi myönnetyt määrärahat on käytettävä maatalouden todelliseksi hyödyksi. Valtion on mm. luotto-oloja järjestelemällä tehtävä kaikkensa maanviljelijäväestöä uhkaavan perikadon torjumiseksi. Jo sortuneille maanviljelijäperheille on koetettava hankkia tilaisuus päästä entistä ammattiaan harjoittamaan.

12. Erityisesti taloudellisista syistä on väkijuomien kaupasta saatava valtiolle tuloja kumoamalla kieltolaki, jolla ei ole saavutettu sen alkuperäistä tarkoitusta, kansanraittuutta. Kieltolain tilalle on saatava uusi tosioloja vastaava lainsäädäntö, jolloin väkijuomien salakuljetus ja laiton kauppa on yhteisvoimin estettävä.

13. Ne lait ja asetukset, puolustuslaitosta koskevia lukuunottamatta, jotka nykyään etukäteen sitovat suurimman osan valtioin ja kuntain menoista, on tarpeellista osin muutettava siten, että saavutetaan sellainen joustavuus, jotta valtakunnan hallitus, eduskunta ja kunnalliset hallintoelimet menoarvioita laadittaessa voivat kullakin ajankohdalla määrätä menot taloudellisen kantokyvyn mukaiseksi. Menoarvio saa siis olla etukäteen sidottu vain sikäli kuin maanpuolustus ja valtion ja kuntain hallinto sekä niiden asioiden taloudellinen hoito välttämättä vaativat.

14. Viime vuosien liian pitkälle kehitetty ja taloudellisen kantovoiman ylittävä sosiaalinen lainsäädäntö sekä oppi- ja valistusrasitus, on otettava kiireellisen tarkastuksen alaiseksi ja

siten saatava valtion ja kuntain menoissa aikaan kipeästi kaivattuja helpotuksia.

15. Mm. edellämainituilla toimenpiteillä on välttämättömät verot valtiolle ja kunnalle saatava alennetuksi.

Lähde: Helsingin Sanomat 16.11.1931.

Liite 2.

Suomen Lukon ja Lapuan liikkeen (kesällä 1930 valittu) valtuuskuntien jäsenten ammatilliset jakautumat (%).

<u>Ammattiala</u>	<u>Suomen Lukko</u>	<u>Lapuan liike</u>
Maatalous	30	20
Teollisuus ja kauppa (omist. ja joht.)	7	23
Rahalaitokset (pankinjohtajat)	-	16
Puolustuslaitos (upseerit)	4	13
Kirkko (papit)	4	13
Oikeuslaitos (tuomarit)	4	6
Koululaitos (opettajat)	14	3
Tiedotus (toimittajat)	14	-
Työväestö	7	-
<u>Muut</u>	<u>7</u>	<u>6</u>
<u>Jäsenten lukumäärä</u>	<u>(28)</u>	<u>(31)</u>

Lähde: Talikka Annikki, Frustraatiotilanteet ja demokratia, Sosiologinen tutkimus frustraatiotilanteista sisäpoliittisten konfliktien strategioiden ennustajana, Tampere 1969. s.79.

Liite 3.

IKL:n eduskuntaryhmä ja muut talouspolitiikkaan vaikuttaneet johdon jäsenet.

Eduskuntaryhmä:

<u>Nimi</u>	<u>Ammatti</u>	<u>Mahdollinen Lapuan liike- (L.L)</u> <u>tai AKS-tausta.</u>
Ala-Kulju, Reino	lehtori	AKS
Annala, Vilho	filosofian tohtori	L.L
Honkala, Sakari	agronomi	L.L
Kares, Kaarlo Rietrikki	asessori	L.L
Kivenoja, Yrjö	pastori	-
Nikkola, Iisakki	maanviljelijä	L.L
Riipinen, Hilja	lehtori	L.L
Schildt, Yrjö	maanviljelijä	-
Simojoki, Elias	pastori	AKS & L.L
Somersalo, Arne	päätoimittaja, everst.luutn.	L.L
Sundström, Bruno	lakitieteen professori	-
Tapaninen, L. P.	kirkkoherra	L.L
Tuomivaara, Eino Aarne	agronomi	-
Wainio, J. W.	maisteri	-

Muut:

<u>Nimi</u>	<u>Ammatti</u>	<u>Mahdollinen Lapuan liike- (L.L)</u> <u>tai AKS-tausta.</u>
Kosola, Vihtori	maanviljelijä	L.L
Rautala, Paavo	maanviljelijä	L.L
Kallia, R.G	varatuomari	AKS
Susitaival, Paavo	everstiluutnantti	L.L

Lähteet: Uola Mikko, Isänmaallisen Kansanliikkeen synty 1932-33, Turun yliopiston Suomen historian laitoksen monisteita: monistesarja B, tutkimuksia III, Turku 1969. Uola Mikko, Sinimusta veljeskunta, Isänmaallinen Kansanliike 1932-1944, Keuruu 1982. Siltala Juha, Lapuan liike ja kyyditykset 1930, Keuruu 1985.

Liite 4.

Taloudellisen ohjelman suuntaviivat

1. Maan luottojärjestelmää on kehitettävä siihen suuntaan, että pitkäaikaista luottoa ei myönnetä henkilötakauksia, vaan reaalivakuuksia vastaan hypoteekkiluottona. Samalla on korko saatava alennetuksi tuotantotoiminnan kantokykyä vastaavaksi. Erikoisen tärkeätä on saada vaikeuksiin joutuneiden maatalouksien luotot nopeasti vakaannutetuiksi alhaiskorkoisiksi, niin että kunnolliset maanviljelijät voidaan pelastaa taloudellisesta perikadosta.

2. Työttömyyskysymys, jossa on ilmennyt valitettava suunnitelmallisuuden puute, on johdettava kokonaan pois tähänastisilta raiteiltaan taloudellisesti kannattomien töiden teettämisestä. Työttömyyden poistamiseksi tarvittavat varat on käytettävä lähinnä tuotannon edistämiseen, kuten tehokkaaseen asutustoimintaan, maanraivauksiin ja -kuivatuksiin sekä muihin sellaisiin tarkoituksiin, jotka pysyväisesti lisäävät työtilaisuuksia ja toimeentulomahdollisuuksia ja lopulta kokonaan hävittävät työttömyyden.

3. Asutustoiminta on täydellisesti vapautettava nykyisistä jäykistä kaavoistaan ja vietävä kokonaan uusille urille siten, että suuripiirteinen asutustyö todella saadaan käyntiin. Sen päämääränä täytyy olla, ei vain viljelysmaan lisääminen, vaan tilattoman väestön kiinnittäminen maahan niin suuressa määrin kuin on mahdollista. Uudet asutustilat on vanhaan suomalaiseen tapaan aluksi perustettava vain välttämättömimmät vaatimukset täyttäväksi, tilan myöhemmän kehityksen jäädessä riippuvaksi asutustilallisen omasta kyvystä ja työtarmosta. Tilalle tulee kuitenkin olla viljelyskelpoista maata riittävästi, keskimäärin n.10 ha. Uudisasukkaan maksettavaksi lankeavat korko- ja kuoletusmaksut, joista hänet ensimmäisinä vuosina on jatkuvaa raivausvelvollisuutta vastaan kokonaan vapautettava, eivät saa olla niin raskaat, että kunnollinen perhe ei voi jatkuvasti tilallaan pysyä.

Lahjoitusmaa-alueista muodostetuille tiloille, mikäli ne edelleen ovat entisten lampuotien tai heidän laillisten perillistensä omistuksessa, on talojen välttämättömän laidun- ja metsätarpeen tyydyttämiseksi luovutettava tarpeellisia alueita valtion kruununpuistoiksi muodostetuista lahjoitusmaa-alueista.

4. Työväestö muodostaa muiden ryhmien kanssa tasavertaisen osan kansasta. Siksi sen asema yhteiskunnassa on turvattava kansakuntaa rakentavassa hengessä eikä repivän ja hajottavan luokkataistelun pohjalla. Sille on turvattava kohtuullisia elämänvaatimuksia vastaava toimeentulo. Sen jälkeen, kun työttömyys on saatu hävitetyksi, voi suomalainen työmies turvallisin mielin tehdä työtä perheensä ja isämaansa hyväksi sekä elinehtojensa parantamiseksi. Mitä erikoisesti maan suurimpaan työväenryhmään, maataloustyöväkeen tulee, on sen ja isäntäväen suhteet saatava uudelleen läheisiksi ja luottamuksellisiksi, mikä on välttämätön pohja menestykselliselle yhteistoiminnalle. Työväenkysymyksen onnellinen ratkaisu edellyttää, että marxilainen luokkavihan kiihotus on sekä työväestöä itseään että koko yhteiskuntaa vahingoittavana lopetettava.

5. Kansamme tarvitsee isänmaallisesti ajattelevan ja kansallisesti toimivan virka- ja palveluskunnan. Tunnollisena, ahkerana ja uskonnollisena tehtävälleen palvelee se parhaiten kansakuntaa, jonka eroittamaton ja välttämätön osa se on. Sen alkulähteet ovat kansassa, sen sivistys on kansamme vuosisataisten ponnistusten tulos. Se virkamiesviha, joka on kansaamme osittain juurtunut on kansalliselle tulevaisuudellemme vieras ja

vaarallinen. Siksi onkin luonnollista, että virkamies samoin kuin jokainen muukin kansakunnan hyödyksi voimansa ja kykynsä antava kansalainen saa työstään toimeentulonsa, joka riittää hänen kohtuullisten elämäntarpeittensa tyydyttämiseen.

6. Maan talouspolitiikan tulee palvella kansallisen talouspolitiikan tarkoituksia. Oman maan tuotantoa on suojeltava siinä määrässä kuin se on maan talouselämän ja valtakunnan puolustuksen kannalta tarpeellista. Samalla kuin eri elinkeinoryhmät palvelevat toisiaan, on niiden mukauduttava kansakunnan kokonaisedun vaatimuksiin.

Lähde: Isänmaallisen Kansanliikkeen yleiset ohjelma-aperusteet, Helsinki 1933.